

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія

ПРАВОВА НАУКА І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної конференції
(21-22 травня 2021 року)**

**Суми – 2021
Видавничий дім «Ельдорадо»**

*Рекомендовано до друку вченою радою Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ,
протокол № 4 від 14 квітня 2021 року*

Редакційна колегія:

Лукаш С. С., доктор юридичних наук, професор (голова редколегії);

Василенко В. А., кандидат філологічних наук, доцент;

Демиденко Н. М., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник;

Дуравкіна Н. І., кандидат юридичних наук;

Лук'янихіна О. А., кандидат економічних наук, доцент;

Панасюк О. В., кандидат юридичних наук, доцент.

П68 Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 травня 2021 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2021. – 204 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» з проблем юриспруденції, економіки, філософії, історії, психології, лінгвістики, освіти, євроінтеграції на шляху сучасного державотворення в Україні.

УДК 34

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

учасникам XIII Міжнародної науково-практичної конференції

«Правова наука і державотворення в Україні

в контексті правової інтеграції»

ректора Харківського національного університету внутрішніх справ,

генерала поліції третього рангу

Сокурєнка Валерія Васильовича

заслуженого юриста України, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, доктора юридичних наук, професора

Шановні учасники конференції!

Від імені ректорату, Ученої ради Харківського національного університету внутрішніх справ і від мене особисто прийміть найщиріші вітання з нагоди відкриття XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції».

Сучасна юридична наука не може розвиватися без обміну досвідом між різними науковими школами і пошуку можливостей для апробації та впровадження результатів досліджень. А більшість важливих і складних питань можна вирішити лише спільними зусиллями представників вітчизняних наукових шкіл у їх співпраці із зарубіжними колегами. Саме тому позитивною науковою традицією стало проведення щорічних науково-практичних конференцій за міжнародною участю з метою обговорення нагальних проблем і пошуку шляхів їх вирішення.

Проведення XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» є свідченням високого авторитету нашого університету і Сумської філії зокрема.

Переконаний, що цей науковий форум дозволить успішно реалізувати проекти і програми за новими актуальними напрямками та буде сприяти поглибленню фахового діалогу. Обговорення проблемних питань на конференції набуває з кожним роком усе більшого значення й, без сумніву, позначиться на формуванні та вдосконаленні наукової думки, оскільки саме безпосереднє творче спілкування науковців і практиків є потужним стимулом для звершень на науковій ниві. За результатами конференції активно напрацьовуються пропозиції щодо розвитку правової науки та здійснюється впровадження новацій.

Упевнений, що ваш досвід і професіоналізм, шановні колеги, величезний творчий та інтелектуальний потенціал у справі підготовки фахівців-юристів і вихованні молоді й надалі сприятиме розбудові нашої держави.

Сподіваюсь, що плідна робота залишить позитивні враження і надасть поштовх для подальших наукових досліджень.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Учасникам XIII Міжнародної науково-практичної конференції

«Правова наука і державотворення в Україні

в контексті правової інтеграції»

директора Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ

Лукаша Сергія Станіславовича

заслуженого юриста України, доктора юридичних наук, професора

Шановні учасники конференції!

Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ радо вітає Вас у своїх стінах із нагоди проведення міжнародної науково-практичної конференції.

Наука є духовною складовою сучасної цивілізації, визначальним чинником прогресу суспільства, джерелом його економічного зростання, невід'ємною складовою національної культури та освіти. Нині актуальними є слова Г. Гегеля, що «лише правильне мислення є знанням і пізнанням предмета, а тому наше пізнання повинно бути науковим».

Юридична наука на теренах України служить благородній справі пошуку істини, зміцнення законності, розбудови демократичного суспільства. Оскільки невпинно зростає соціальний престиж правознавчої галузі, вкрай важливою є її реакція на виклики часу.

Сьогодні правнича наука в контексті сучасних викликів потребує якісних змін і перетворень. Перед фахівцями постають завдання ґрунтовного наукового осмислення наступних питань: проблеми організації державної влади та забезпечення політико-правової реформи в контексті європейської інтеграції України; конституційний процес і розвиток національної правової системи; обґрунтування шляхів удосконалення чинного законодавства та забезпечення його стабільності; утвердження народовладдя і парламентаризму; адміністративна реформа; удосконалення судоустрою, організації діяльності правоохоронних органів, виконавчого провадження, адвокатури, нотаріату. Більшість із цих питань сформували проблематику нашої конференції і будуть розглянуті на засіданнях секцій.

Сподіваюсь, вони викличуть палкі дискусії і знайдуть відображення у прийнятій резолюції.

Бажаю Вам, шановні колеги, плідної роботи на засіданнях секцій, міцного здоров'я, достатку, родинного затишку, творчої наснаги та нових наукових відкриттів.

Нехай Ваш досвід і професіоналізм, величезний інтелектуальний потенціал сприяє зміцненню нашої держави на шляху до Європейської спільноти.

УДК 321.01

Віталій Юрійович ДРЕВАЛЬ,

аспірант кафедри політології та філософії Інституту державного управління
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8425-3336>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Термін «громадянське суспільство» використовується як в широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому значенні громадянське суспільство включає всі соціальні структури і відносини, які безпосередньо не регулюються державою (воно виникає і змінюється в ході природно-історичного розвитку як автономна, безпосередньо не залежна від держави сфера). Проте, за такого підходу громадянське суспільство сумісно не тільки з демократією, але і авторитаризмом, і лише тоталітаризм означає його повне, а частіше часткове поглинання політичною владою. У вузькому ж значенні – це сукупність міжлюдських та групових відносин, що розвиваються зовні кордонів і без втручання держави, а також розгалужена мережа незалежних від держави суспільних інститутів, що спрямовані на забезпечення індивідуальних і колективних потреб.

Уточнення змісту громадянського суспільства має базуватися окрім іншого і на історичній спадщині, в якій міститься змістовний матеріал щодо особливості розвитку державного владарювання в різні часи та епохи.

Упродовж достатньо тривалого часу держава як суб'єкт владних відносин виступала єдиною формою організації суспільного життя, організовуючи і направляючи у тій чи іншій формі всяку соціально значиму діяльність людей. Власне ж поява громадянського суспільства, як слушно зазначає Е. Геллнер, «розмикає жорсткий зв'язок соціального життя і авторитету влади. На відміну від імперативів держави, громадянське суспільство не претендує на статус священного інституту...» (1, с. 111). У сучасній літературі також підкреслюється, що сучасна концепція громадянського суспільства була сформульована в Новий час, хоча окремі думки, які передували виникненню цієї концепції, можна знайти в працях стародавніх та середньовічних мислителів (див., напр. (2, с. 381)).

А. Фергюсон, який слушно вважається знаним тогочасним теоретиком громадянського суспільства, у книзі «Досвід історії громадянського суспільства» (1767 р.), наголошує на тій обставині, що поняття «громадянське суспільство» слід пов'язувати не з планами якогось теоретика, а з процесами природно-історичного розвитку (3).

Основним поштовхом чи першопричиною становлення громадянського суспільства стали новації в економічних відносинах, зокрема закріпленню статусу людини в якості «суб'єкта власності». Дійсно, лише через власність як «наявне буття» людина може проявити свою соціальну активність, а також виявити та відстоювати різнобічні громадянські ініціативи. Якраз у цьому сенсі слід розуміти і вислови сучасного дослідника Ф. Шміттєра, який стверджував, що громадянське суспільство – це сукупність або система самоорганізованих медіаторних (посередницьких) груп, які відносно незалежні як від органів державної влади, так і від позадержавних одиниць виробництва..., не прагнуть при цьому підміняти собою ні державні ні приватні структури, але згодні діяти в рамках вже сформованих «громадянських» або правових норм (4, с. 16).

Природно, що паралельно з цим формувалися і основні стандарти правової держави. Правова держава – це суверенна політична, територіальна організація влади, яка може існувати тільки в цивільному демократичному суспільстві, і базується на основі соціально-справедливого права. Така форма організації державного владарювання якраз і komponується на засадах реального забезпечення прав і свобод людини, наявності та зрілості інститутів громадянського суспільства, а також взаємної відповідальності держави та людини.

До одного з найбільш важливих чинників формування громадянського суспільства слід віднести і концепт загальної та правової культури. Дійсно, правова культура, яка органічно поєднує в собі національні і загальнолюдські цінності, є неодмінною передумовою формування нового типу відносин між громадянами та державою.

Виразно спостерігаються і два основні підходи до тлумачення категорії «громадянське суспільство». Перша полягає в тому, що громадянське суспільство – це сукупність відносин, які перебувають за межами безпосереднього впливу державних інститутів (інколи при цьому висловлювалося і припущення щодо «ворожості» таких інститутів. Друга ж базується на важливості взаємозв'язків інститутів громадянського суспільства та держави, поза якими не вважається можливим цивілізоване функціонування названих інститутів. І, на що слід звернути особливу увагу, у даному відношенні виразно спостерігається еволюція відношення до тлумачення категорії «громадянське суспільство» у процесі історичного розвитку: від протиставлення з акцентом на відособленому їхньому існуванні та функціонуванні, що було властиве первинним напрацюванням з окресленої проблематики, до усвідомлення необхідності налагоджування ефективних взаємовідносин між державою та громадянами як стрижневого компоненту сучасного суспільного розвитку.

Список бібліографічних посилань:

1. Геллер Э. Условия свободы. Гражданское общество и его исторические соперники. М.: Ad Marginem, 1995. 223 с.
2. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 378-383.
3. Фергюсон А. Опыт истории гражданского общества / [пер. с англ.]. М. : РОССПЭН, 2000. 391 с.
4. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии. *Полис*. 1996. № 5. С. 16-27.

УДК 340.15

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0166-9016>

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ АНГЛІЇ ЗА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Після нормандського захоплення в Англії відбувається процес поглиблення феодалізації суспільства. Земельне володіння – манор стало основою феодального господарства. Конфісковані у знаті землі входили до складу королівського домену, що забезпечувало королю владу над феодалами. Із зміцненням влади короля відбувається королівський двір стає центром керівництва країною. До вищих королівських чиновників належали скарбник і капелани які опікувалися канцелярією. Королівська рада – уїтенагемот формувалася з представників феодальної знаті. До її компетенції належали питання ухвалення миру, встановлення податків, затвердження законів та призначення на посади. Головною функцією цієї ради було обрання королів та здійснення вищого суду. Найнижчими адміністративними одиницями місцевого самоуправління були сотні та десятки. Сотню очолював сотник вона у свою чергу поділялася на 10 десятків, які очолювалися десятниками головною компетенцією якого було підтримання порядку та збір податків. Під час сотенних народних зборів вирішувалися усі місцеві справи у тому числі і судові. Основними територіальними одиницями були графства. Зібрання графств відбувалося двічі на рік у них брали участь усі вільні люди округу а також представники феодальної і духовної еліти. Визначальною рисою англійської державності на відміну від феодальних держав Західної Європи стала централізація та відсутність феодальної роздробленості (1).

Після захоплення Вільгельмом Завойовником у 1066 р. у Англії було створено міцну централізовану державу. Центральним органом управління в Англії була королівська курія (дорадчий орган) до складу якого входили шляхетні наближені до короля особи. Найвищими посадовими особами у країні були маршал (командуючий військом), камерарій (опікувався майном короля), канцлер. Починаючи з XII ст. з королівської курії виокремився інший орган палата Шахової дошки, який займався фінансовими питаннями (2).

Подальше удосконалення державного апарату відбувається під час правління короля Генріха II 1133-1189 рр., який провів певні реформи. Він створив системи постійно діючих центральних судів та окремих королівських виїзних судів. Структура місцевого самоврядування майже не зазнала змін. У графствах представниками королівської влади були шерифи, помічники шерифів репрезентували королівську владу у сотнях. До їхньої компетенції відносилася військова, поліцейська та фінансова діяльність (3).

У XIII ст. король Іоанн Безземельний вступив у конфлікт з більшістю феодалів через високі непомірні та не обґрунтовані податки, який завершився у 1215 р. укладанням Великої хартії вольностей (4, с. 114). Переважна більшість статей хартії були спрямовані на врегулювання васально-ленних відносин між

королем і баронами. Податки які феодали мусили сплачувати на користь короля були обмеженими та фіксованими. Крім цього Хартія підтверджувала привілеї церкви та визнавалися вольності і права англійських міст. Також була упорядкована діяльність судово-адміністративного апарату держави. 1258 р. барони укладають Оксфордські провізії з королем Генріхом III. Цей документ обмежував виконавчу владу короля на користь баронів. Після чого у країні починається війна між королем та баронами, яка завершується на користь останніх. Не пересічною подією цієї війни стало скликання першого англійського парламенту у 1265 р. Окрім баронів до складу парламенту увійшли представники від лицарства та міст. У 1295 р. для того, щоб досягнути компромісу між різними представниками суспільства Едуард I скликав парламент, який увійшов в історію під назвою зразковий. Починаючи з XIV ст. було зафіксовано, що жоден закон не може бути ухвалено без згоди короля та парламенту. З XV ст. будь-які клопотання парламенту мали форму законопроектів, які називалися білль.

У XV ст. вплив англійського парламенту на державу починає зменшуватися, що було пов'язано з встановленням абсолютної монархії. Абсолютизм в Англії мав деякі особливості. Вони полягали у збереженні політичних інституцій, що склалися у попередній період.

Під час боротьби королівської влади проти феодалів її підтримували представники джентрі (нове дворянство) та буржуазії. Саме союз між ними дозволив зберегти своє значення парламенту і місцевому самоврядуванню.

На той момент у країні вищим органом державної влади стає Таємна рада. Вона складалася з лорда-канцлера, лорда-скарбника, зберігача печатки та ін. До компетенції ради відносилися: розгляд окремих судових справ, керівництво колоніями та розвиток зовнішньої торгівлі. Особливим відділом Таємної ради стала Зоряна палата, яка мала вести боротьбу проти ворогів короля.

У 1534 р. король Генріх VIII прийняв Акт за яким встановлювалося верховенство короля замість папи римського над англійською церквою. Також були послаблені привілеї церкви та конфісковані її землі. Таким чином, церква перетворилася на частину державного апарату.

Список бібліографічних посилань:

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.

2. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Тернопіль, 2010. 392 с.

3. Дахно І. І. Історія держави і права: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2013. 658 с.

4. Самотуга А. В. 800 років Великої Хартії Вольностей: актуалізація конституційного обмеження персональної влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (76). С. 112 - 119.

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВОВІДНОШЕННЯ» ТА «ПРАВОВИЙ ЗВ'ЯЗОК»

На сьогодні у рамках теорії правовідносин продовжуються наукові дискусії щодо визначення поняття правовідношення (а також його змісту та об'єкта), його класифікації (зокрема, розподілу на відносні та абсолютні правовідносини); продовжується розробка теорії юридичних фактів, детальне дослідження питань їх регулятивної ролі й класифікації. Крім того, темою наукових публікацій постають питання про зміст правосуб'єктності, а також її співвідношення з такими поняттями, як правоздатність, дієздатність, правовий статус.

Певна група вчених вважає, що розмежування понять «правовідношення» та «правовий зв'язок» є недоцільним, тому у своїх роботах вони традиційно використовують зазначені поняття як ідентичні та взаємозамінні. Враховуючи відсутність єдиної позиції щодо розуміння правової природи правовідношення, вважається за необхідне висвітлити спірні питання теорії правовідношення. Передусім необхідно визначити існуючі наукові розбіжності щодо використання понять «правове відношення» та «правовий зв'язок».

Водночас інша група вчених наполягає на необхідності усвідомлення різниці між цими поняттями, пропонуючи розуміти «правовий зв'язок» як особливу приналежність, атрибут правової системи. Наприклад, Л. С. Явич, висловлюючись з цього приводу, підкреслює, що «у правовій сфері діяльності людей ми зіткнулися з відомою відмінністю між суспільним зв'язком та суспільним відношенням, але це питання потребує ще додаткових досліджень... С. С. Алексєєв писав, що відношення і є зв'язок. Це неточно» (1, с. 210, 211). Поглиблюючи свою думку, Л. С. Явич підкреслює, що правові відносини відрізняються від правових зв'язків як «ступенем конкретизації суб'єктів та їх прав (обов'язків), про що згадувалося, так і характером залежності суб'єктів права. ... У правовідносинах, на відміну від юридичного зв'язку, має місце поведінка взаємодіючих осіб, взаємообумовлених діяльністю. Тут суб'єкти та їхні вчинки перебувають у прямому загальнозначущому стабільному соціально-юридичному контакті. При формальному підході відмінності між правовідносинами та правовими зв'язками не істотні, зводяться до конкретизації суб'єктного складу, прав і обов'язків» (1, с. 210, 211). Подібної думки серед науковців дотримувалися, зокрема, Ю. І. Гревцов (2, с. 35), Г. В. Мальцев, В. Д. Сорокін, В. Н. Протасов, Л. Б. Тиунова (3).

Водночас навіть серед прихильників необхідності розмежування понять «правове відношення» та «правовий зв'язок» існують дві різних точки зору щодо їх співвідношення. Згідно з першою точкою зору поняття «правовий зв'язок» є більш широким порівняно з поняттям «відношення», саме тому суспільні відносини необхідно розглядати як різновид суспільних зв'язків, а правовідносини – як різновид правових зв'язків (3, с. 36). Друга точка зору є

протилежною: поняття суспільного відношення є більш широким, ніж суспільний зв'язок, тому саме правовий зв'язок є різновидом правовідношення (4, с. 60).

На нашу думку, слід погодитися з авторами, які підтримують першу позицію (правовідносини – це різновид правових зв'язків). Крім того, більшому розумінню цього питання сприятиме усвідомлення існування двох можливих типів співвідношення правових відносин з неврегульованими суспільними відносинами.

По-перше, деякі суспільні відносини можуть існувати і без їх правового врегулювання, тобто, вони можуть або бути правовими, або не бути такими (тут мається на увазі не їх протиправність, а лише відсутність спеціального юридичного упорядкування). У ряді випадків певні суспільні відносини вже існують, і законодавець їх не створює, а юридично впорядковує, роблячи правовими відносинами. Наприклад, багато економічних відносин формуються та розвиваються без правового втручання і лише після певного часу потрапляють до сфери правового регулювання, постаючи правовідносинами.

По-друге, деякі суспільні відносини можуть існувати тільки як правові суспільні відносини (наприклад, процесуальні правовідносини) (5, с. 31, 32). Такі види суспільних відносин без наявності норми права існувати в принципі не можуть.

Список використаних джерел:

1. Явич Л. С. Общая теория права. Л. : ЛГУ, 1976. 287 С.
2. Гревцов Ю. И. Проблемы теории правового отношения. Л. : Изд-во ЛГУ, 1981. 85 С.
3. Тиунова Л. Б. Системные связи правовой действительности: Методология и теория. СПб. : Изд-во С.-Петербургского университета, 1991. 136 С.
4. Протасов В. Н. Правоотношения как система. М. : Юридическая литература, 1991. 142 С.
5. Поляков А. В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход. Курс лекций [2-е изд., доп.]. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. 845 С.

УДК 341.1.341.3

Ірина Володимирівна МАЙСУН,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2778-2957>

«ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДЛЯ МИРУ»: ІНСТРУМЕНТИ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Колективна безпека міжнародних організацій з широкими ресурсами і владними повноваженнями стикаються з численними проблемами, намагаючись сприяти миру та безпеці серед своїх членів. Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка налічує 193 члени, здійснює дії з ряду питань – від зміни клімату та виробництва продуктів харчування до тероризму та питань

збройних конфліктів. Організація Об'єднаних Націй є надзвичайно складною та ефективною установою, але кожна установа має свої межі. Іноді дії ООН ставляться під сумнів, і вчені намагаються визначити, де ООН повинна проводити межу щодо того, брати участь у вирішенні деяких конфліктів чи ні.

У рекомендаціях, що містяться в звіті Генерального секретаря ООН «Порядок денний для миру» визначалася класифікація дій, які організація проводила або мала право здійснювати.

А саме: *превентивна дипломатія* – це заходи для запобігання виникненню суперечок між державами, попередження переростання існуючих суперечок у конфлікти. Сюди входять такі дії, як встановлення фактів, створення місії доброї волі.

Миротворчі дії передбачають дії щодо зближення ворожих сторін шляхом використання мирних засобів, викладених у главі VI Хартії ООН.

Підтримка миру існує для підтримки імплементації режиму припинення вогню або мирної угоди, а участь у ранній діяльності з побудови миру.

Побудова миру має на меті зменшення ризику виникнення або повторення конфлікту шляхом зміцнення національного потенціалу на всіх рівнях щодо врегулювання конфліктів, а також закладення основи для стійкого миру та розвитку.

Примушування до миру – це підтримка миру, яка не передбачає згоди сторін на можливе застосування військової сили, яке буде залежати від положень глави VII Статуту ООН (2).

Відповідно до визначення наданого ООН «примушування до миру» це діяльність, яка передбачає застосування низки примусових заходів, включаючи застосування військової сили, що вимагає чіткого дозволу Ради Безпеки. Застосовується для відновлення міжнародного миру та безпеки в ситуаціях, коли Рада Безпеки вирішила діяти перед загрозою миру, порушенням миру чи актом агресії. Рада може використовувати, де це доречно, регіональні організації та установи для впровадження дій під її керівництвом та відповідно до Статуту ООН (3).

Після закінчення «холодної війни» Організація Об'єднаних Націй охоче взяла на себе нову і більш агресивну роль «миротворця». Наприклад, агресію Іраку в Кувейті зустріла міжнародна коаліція збройних сил, що діяла під керівництвом ООН. Гуманітарні аспекти іракського гноблення курдів та неможливість постачати продовольство та допомогу голодуючим сомалійцям також поставили перед ООН нові виклики її основним принципам суверенітету та невтручання.

У 1992-95 рр. Боснія і Герцеговина була місцем для катастрофічного експерименту в поєднанні заходів з підтримання миру та примусу, навіть у випадку захисту безпечних районів, у контексті того самого завдання.

Також Т. Франк Кріглер, професор міжнародних відносин коледжу Сіммонс, посол США в Сомалі з 1987 по 1990 рік, зазначав, що ООН проводила великий експеримент у Сомалі, наслідки якого сягають далеко за Сомалійський півострів. Його ціллю було визначити, чи можна успішно застосовувати колективні військові засоби для припинення бойових дій та відновлення порядку в країнах з етнічними конфліктами, політичним хаосом або громадянською війною. Якби це спрацювало, світове співтовариство отримало б новий інструмент серед своїх багатосторонніх миротворчих інструментів, а саме примушування до миру (1).

Підводячи підсумок можна сказати, що наукова та політична література про досвід ООН після холодної війни рясніє закликами до ООН повернутися до «справи підтримання миру», а не до миротворчої діяльності чи примушування до миру.

Список бібліографічних посилань:

1. Frank Crigler. The Peace-Enforcement Dilemma. *JFQ Forum*. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1993/jfq1002.pdf> (Last accessed: 12.03.2021).

2. Implementation of the recommendations contained in "An Agenda for Peace": report of the Secretary-General: web-site. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/168570> (Last accessed: 12.03.2021).

3. Terminology. *United Nations Peacekeeping*: web-site. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/terminology> (Last accessed: 12.03.2021).

УДК 271.2:94(47)

Юрій Григорович ОСАДЧИЙ,

професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор історичних наук, професор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4567-2323>

ДЕЯКІ ОБСТАВИНИ ЛІКВІДАЦІЇ ЗАПОРІЖЬКОЇ СІЧІ

Ліквідація царизмом Запорізької Січі у 1775 р. часто асоціюється з тим, що вона була осередком антифеодальної боротьби. Свідченням цього стала участь січовиків у Коліївщині. Крім того Січ служила притулком для селян, які втікали сюди від кріпацтва.

Але в той же час і в самій Січі не було соціальної єдності. Старшина, користуючись своєю владою, захоплювала кращі землі, створювала численні зимівники, де працювали найманці робітники. Вона ж включала до свого доходу частину надходжень від загальновійськового господарства (2). В процесі майнового розшарування прості козаки і посполити постійно поповнювали ряди бідняків («сірому»).

Монолітність запорізького козацтва підточувалася і внутрішніми невдоволеннями, які виливалися іноді в відкриту боротьбу козацької «сіроми» з заможною старшиною, що встала на шлях особистого збагачення. В історії запорізького козацтва того часу зафіксовано чимало спалахів антистаршинських виступів. Найбільш велике повстання козацької бідноти в Січі спалахнуло 26 грудня 1768 р. Але воно було придушене (4, с. 392).

Перестала Січ бути і надійним притулком від феодального гніту. Яскравим показником цього стала зворотна хвиля втікачів із Запоріжжя в новостворені слободи Новоросійської губернії (3, с. 130).

І все ж підстав для кріпосницьких порядків на Запоріжжі не було. Нові поселенці, живучи від продажу своєї праці, мали особисту свободу і могли на свій розсуд змінювати роботодавця. Січ залишалася антикріпосницькою за своєю суттю.

Уряд Росії турбувала і політична нестійкість запорожців, в середовищі яких іноді виявлялося бажання повернутися в турецьке підданство. Як писала український історик Наталя Полонська-Василенко, в 1755 р. запорожці «відправляли до хана кримського депутатів з проханням, щоб вони були прийняті під його протекцію і в їх татарської землі жити» (3, с. 136).

Вирішальною для Нової Січі стала російсько-турецька війна 1768-1774 рр., в якій взяло участь і Військо Запорозьке низове.

Після закінчення війни і укладення Кючук-Кайнарджійського договору (10 липня 1774 р.) кордони Росії перемістилися далеко на південь від Запоріжжя. Нова Січ перетворилася у внутрішню область імперії і виявилася, за влучним визначенням відомого дослідника запорозького козацтва Дмитра Яворницького, в положенні «держави в державі» (6, с. 377). Січ втратила значення найважливішого форпосту для захисту південних кордонів Російської імперії від турецько-татарської агресії.

Роль Запоріжжя, як оборонної околиці імперії, помітно зменшилася ще в результаті утворення в 1764 р. Новоросійської губернії. На її території, відповідно до указу Катерини II від 10 травня 1770 р., була створена Дніпровська лінія, в складі семи фортець (1, с. 509).

Поступово втрачало своє значення в складі збройних сил Росії і Військо Запорозьке низове. В період існування Нової Січі воно, крім воєн з Туреччиною (1735-1739, 1768-1774), не було задіяно урядом в інших військових акціях. Запорожці не брали участі ні в російсько-шведській війні (1741 - 1743), ні в Семирічній війні (1756-1763). У порівнянні з іншими козацькими утвореннями російської армії у Війську Запорозькому низовому був найнижчий рівень дисципліни. Заможні козаки навіть посилали замість себе на військову службу «наймитів». Подібні випадки набували в той час хронічного характеру (1, с. 509).

Крім того, в зв'язку з невизначеністю чисельності, Запорозьке Військо низове не мало і постійного штатного розкладу, яке було в той час в інших регулярних військових формуваннях, зокрема, у Війську Донському, Слобідських і Лівобережних козацьких полках. Це, в свою чергу, створювало незручності і труднощі здійснення контролю над Запорозьким Військом з боку російської влади (5). Наступила епоха регулярних армій і флотів, що звело значення Запорозького Війська до ролі допоміжного.

Таким чином, Запорозька Січ, як анклав всередині держави, стала абсолютно несумісна з абсолютною монархією, що затвердилася в Росії. Запорозька Січ, зі своєю особливою військово-політичною організацією і самоврядуванням, своєрідним господарським і побутовим укладом, гострим соціальним розшаруванням і суперечностями, виявилася чужорідним тілом всередині імперії. Миритися з цим офіційний Петербург не міг.

Список бібліографічних посилань:

1. Голобуцький В.О. Запорозьке козацтво. Київ: Вища школа, 1994. С.539.
2. Маркевич А. Калнышевский Петр Иванович. Большая биографическая энциклопедия URL:: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/50372/.
3. Полонська – Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. Київ: Либідь, 1992. С. 608.
4. Рибалка І.К. Історія України. Частина 1: Від найдавніших часів до кінця XVIII століття. Харків: Основа. 1994. С. 448.

5. Шпиталев Г. Г. Запорожское войско периода Новой Сечи URL: <http://forum.fstanitsa.ru/viewtopic.php?f=38&t=5132>.

6. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: у 3 томах. Т. 3. Львів: Світ, 1992. С. 452.

Секція 2

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

УДК 323.2 : 342.7

Тарас Степанович ВАЙДА,

доцент кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх
справ, кандидат педагогічних наук, доцент
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4355-5685>

Микола Іванович КРУГЛИК,

старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності та професійно-прикладної
фізичної підготовки факультету суднової енергетики Херсонської державної
морської академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8503-7093>

СТАН ТА ДЕЯКІ ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Права та свободи людини складають одну з найбільш важливих частин Конституції України (розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина) (1), їх забезпечення пронизує все законодавство держави в цілому, а стаття 3 Основного закону визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю. Тому вищезазначені загальнолюдські цінностей громадянина та їх гарантії визначають базовий зміст й соціальну спрямованість діяльності держави, її органи відповідають перед людиною за свою діяльність – утвердження і забезпечення прав і свобод особи є головним обов'язком держави.

Варто зазначити, що Конституція України віддзеркалює кращі міжнародні норми щодо захисту прав і свобод своїх громадян. Зокрема, серед таких домінуюче місце займає Загальна декларація прав людини, котру Генасамблея ООН ухвалила 10.12.1948 року, а через два роки запропонувала всім державам відзначати цю дату як Всесвітній день прав людини. З 1950 року у цей день проводиться пленарне засідання ООН, на якому відзначають тих, хто зробив вагомий внесок у захист людських прав і свобод, а в Осло 10 грудня вручають Нобелівську премію миру (2).

Разом із тим доцільно зазначити, що Загальна декларація прав людини не є міжнародним договором, тому не обов'язкова до виконання державами. Незважаючи на це, документ вважається універсальним механізмом захисту прав людини у світовому масштабі. На сьогодні Декларація перекладена на 360 мов, а на її базі розроблено понад 80 міжнародних договорів. У результаті її дотримання перетворилось у міжнародне правило, яке ніде офіційно не закріплене, але повинно виконуватись під страхом санкцій.

Україна приєдналася й до інших міжнародних документів, котрі декларують необхідність дотримання прав та свобод громадян: 1) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (прийнятий 16.12.1966 року Генеральною Асамблеєю ООН); 2) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р.); 3) Конвенції про права дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 20.11.1989 р.); 4) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (схвалена Радою Європи від 04.11.1950 р.).

Розглянемо стан справ із захистом прав громадян в Україні, виясимо повноваження деяких із суб'єктів, до котрих можуть звертатися громадянам у разі їх порушення. Статистика свідчить про те, що проблема незахищеності особи в нашій країні стоїть дуже гостро. Щорічно до Європейського суду з прав людини з України надходить біля 18 тисяч заяв – це майже 23% всіх скарг. При цьому Євросуд розглядає лише двадцятку частину всіх звернень (3). Громадяни України у відповідності до вимог Конституції України та Закону України «Про звернення громадян» мають право подати скаргу: 1) до органів державної влади та місцевого самоврядування (письмові звернення та запити, на які мають дати відповідь у встановлений законом термін); 2) до суду (якщо можливості національних судів вичерпано, то можна звернутись до Європейського суду з прав людини); 3) до Омбудсмена – уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 4) до неурядових правозахисних організацій та ЗМІ (Amnesty International, Українська гельсінська спілка з прав людини, Харківська правозахисна група, КримSOS та інші) (1; 4).

Нами також уточнено повноваження деяких із державних суб'єктів, на адресу котрих можна звернутися із скаргою у випадку придбання неякісних продуктів або товарів чи громадянин став жертвою домашнього насилля – це Урядовий контактний центр, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, зокрема, Держпродспожислужба в областях та ін. Також працює національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації (короткий загальноєвропейський номер 116-123 – цілодобово та безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів).

Аналізуючи статистику звернень до Урядового контактного центру за 2021 рік (станом на 21.03.2021 року), найбільше українців турбують питання соціального захисту (25 013 звернень), пенсійного забезпечення (11425 звернень) та діяльності комунальних господарств (9 902 звернень) (5).

Ще одним напрямом захисту прав громадян є запобігання домашньому насильству. 6 грудня 2017 року Верховна Рада ввела кримінальну відповідальність за домашнє насильство та примус до шлюбу (6).

Отже, проаналізувавши статистичні дані звернень громадян на урядову «гарячу лінію», а також чинне вітчизняне законодавство, можемо констатувати, що серед пріоритетних напрямів захисту прав і свобод громадян доцільно виділити наступні: 1) запобігання домашньому насильству; 2) покращення соціального захисту найбільш незахищених верств населення; 3) реформування пенсійного законодавства з метою забезпечення належного рівня життя людей похилого віку на рівні європейських стандартів; 4) встановлення доступних тарифів для оплати комунальних послуг, адже власником надр є народ України.

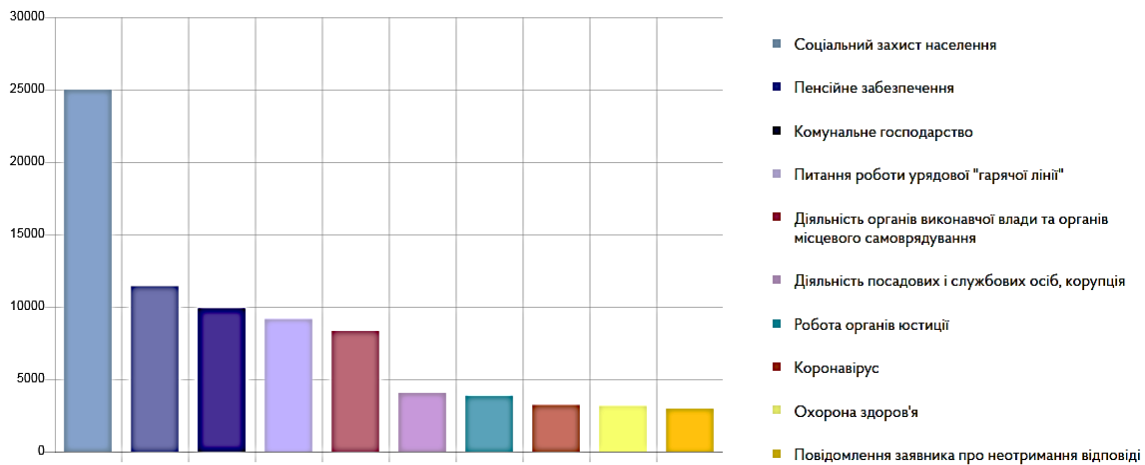

Рис. 1 Тематична структура звернень громадян в частині порушення їх прав, котрі надходять на урядову «гарячу лінію»

Вирішення цих та інших аспектів життя українських громадян сприятиме реальному становленню України як дійсно правової, демократичної та соціальної держави з сповіданням європейських цінностей.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року (в редакції від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2021).

2. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 25.03.2021).

3. Захист прав людини в Україні: адреси та телефони, куди звертатися. URL: <http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20171210-zahyst-prav-lyudyny-v-ukrayini-adresy-ta-telefony-kudy-zvertatysya/> (дата звернення: 22.03.2021).

4. Про звернення громадян : Закон України від 2.10.1996 р. № 393/96-ВР (із змінами станом на 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.03.2021).

5. Урядовий контактний центр. Урядова «гаряча лінія» 1545. URL: <https://ukc.gov.ua/a-statystyka-a/stats/> (дата звернення: 22.03.2021).

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (із змінами в редакції від 01.01.2020). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>. (дата звернення: 21.03.2021).

УДК 342.7

Леся Леонідівна ГОНЧАРЕНКО,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-7344>

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Права і свободи людини і громадянина є однією із найважливіших суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин. Вимагаючи від людини і громадянина дотримання законів, виконання приписів і норм, держава у свою чергу виступає гарантом захисту прав і свобод від неправомірних посягань на них.

Конституцією України визначено головний принцип політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (1).

У теорії права конституційно-правові гарантії забезпечення прав та свобод людини і громадянина поділяють на дві основних групи: нормативно-правові гарантії і організаційно-правові гарантії. Сьогодні існує один найбільш ефективний інститут захисту прав і свобод людини та громадянина – це конституційне правосуддя. У Україні таким інститутом є Конституційний Суд України.

Конституція України закріпила громадянські (особистісні), політичні, соціальні, економічні, культурні, інформаційні, екологічні права і свободи людини і громадянина. Це означає, що Конституція України не обмежилася імплементацією міжнародно-правових актів і норм з питань прав і свобод людини, але й суттєво розширила їх склад та проголосила, зокрема, екологічні та інформаційні права. В Україні в інституційно-організаційному аспекті провідна роль у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина належить Президентові України. Відповідно до ст. 102 Конституції України він є гарантом прав і свобод людини і громадянина. Реалізація цих повноважень Президента здійснюється через ініціювання законів, видання указів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Повноваження глави держави у сфері захисту прав і свобод громадян знаходять вираження у праві вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у праві Президента скасовувати акти Кабміну, рішення голів місцевих державних адміністрацій, деякі інші нормативні акти у разі порушення ними прав і свобод особи в Україні (1).

Питання гарантій і свобод людини є одним із найбільш актуальних на сучасному етапі. Розглядаючи цей аспект конституційного права в сучасній Україні, є всі підстави стверджувати, що права і свободи особи, незважаючи на ґрунтовне їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України,

поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави, що зумовлено історією нашої держави, яка протягом тривалого часу була тоталітарною, теперішніми складними політичними та соціальними проблемами.

Аналіз практики вирішення спорів Європейським судом з прав людини щодо порушення Україною в статусі її органів норм Конвенції про захист прав людини і свобод свідчить про негативну тенденцію у діяльності всієї системи державних органів у результаті порушення окремими посадовими особами норм українського та міжнародного законодавства. Проблема реальності прав, свобод і законних інтересів має не лише правовий аспект. Вона пов'язана з економічним і політичним становищем суспільства, станом духовності і консолідованості. На жаль, сьогодні є факти, які засвідчують, що державні бюрократичні структури не завжди зацікавлені у забезпеченні прав людини (3).

Підтвердити такі теоретичні положення можна прикладами із щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні в 2020 році Людмили Денисової (2).

Презентуючи доповідь, омбудсман Людмила Денісова зазначила, що протягом 2020 року до неї надійшло 48405 повідомлень про порушення прав особи, що на 40% більше, ніж 2019-го (33838). Понад 24 тисячі, або більш як 50%, стосувалися порушень громадянських та політичних прав українців. Понад 10 тисяч – порушень економічних, соціальних та культурних прав. Інші: майже 4 тисячі – про порушення прав внутрішньо переміщених осіб, понад 3 тисячі – порушення прав у місцях несвободи і майже стільки само – про порушення особистих прав і свобод. Майже 1,7 тисячі – про порушення прав дітей і понад 1,2 тисячі – військовослужбовців.

Вона зазначила, що з початком пандемії COVID-19 та карантинних обмежень із квітня 2020 року щомісячна кількість повідомлень про порушення прав людини зростала порівняно з аналогічними періодами 2019-го. У травні їх кількість зросла на 30%, у червні – на 75%, а у липні – вдвічі.

Понад 2 тисячі, торішніх звернень до уповноваженої з прав людини стосувалися права на повагу до гідності. Це майже вдвічі більше, ніж 2019-го.

На завершення доповіді уповноважена Верховної Ради України з прав людини уточнила, що з її щорічної доповіді за 2019 рік, у якій було надано 245 рекомендацій поліпшення стану дотримання прав людини в Україні, виконано 14%, виконують 23%, частково виконано 17% та 46% не виконано, тобто попереду ще багато роботи (2).

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення, адже у сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є ціннісним орієнтиром, який свідчить про досягнутий рівень демократії держави, ступінь розвиненості суспільства. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, установлювати, легітимувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав

людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: https://dpsu.gov.ua/upload/file/zvit_2020_rik.pdf

3. Лазарева М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf

УДК 341.1: 342.7

Євгенія Сергіївна ЛОГВИНЕНКО,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7687-843X>

РОЛЬ ЛІГИ НАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

З часу створення першої в історії універсальної міжнародної організації Ліги Націй минуло більше століття, однак в більшості наукових робіт, розглядається переважно один аспект міжнародно-правової діяльності цієї організації – забезпечення миру і безпеки. При цьому недостатньо уваги приділяється її роботі в гуманітарній сфері зокрема, в сфері захисту прав людини.

Міжнародно-правові ініціативи Ліги Націй в сфері захисту прав людини мали суттєвий вплив на подальший прогресивний розвиток міжнародного права. Звичайно, історично важливі рішення, які відносилися до тих чи інших відносин людини з суспільством, приймалися набагато раніше, ніж була утворена Ліга Націй. Так, наприклад, норми, що стосуються прав і свобод людини в сфері захисту інтересів релігійних і національних меншин. В Аугсбургському мирному договорі 1555 р. було передбачено рівність католиків і лютеран в рамках Священної Римської імперії німецької нації. Одним із результатів Вестфальського мирного конгресу 1648 р., який завершив Тридцятирічну війну, стало введення повної релігійної свободи (1, с. 88). Серед важливих міжнародно-правових рішень Віденського мирного конгресу 1814-1815 рр., який закріпив результати розгрому наполеонівської Франції, – початок міжнародної боротьби з рабством (1, с. 118). В сфері прав, що стосуються промислової та інтелектуальної власності, були прийняті Паризька конвенція з охорони промислової власності 1883 р. і Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р. Іншими словами, до моменту створення Ліги Націй певний досвід міждержавного співробітництва в сфері захисту прав людини вже був накопичений.

Звертаючись до Статуту Ліги Націй 1919 р. (7) можна помітити, що термін «права людини» відсутній. Разом з тим ряд положень цього найважливішого міжнародно-правового акта свідчать про те, що питанням забезпечення прав людини його розробники надавали чимале значення (5, с. 632).

Помітним напрямком в діяльності Ліги Націй були питання захисту прав дітей та жінок. Так, в 1924 р. Лігою Націй був прийнятий перший в історії документ міжнародно-правового характеру в галузі охорони прав та інтересів

дітей – Женевська декларація прав дитини (6, с. 56). У Декларації говорилося, що людство повинно давати дітям найкраще з усього, що воно має, а також були сформульовані положення про те, що голодна дитина має бути нагодована, хворій дитині повинен бути наданий догляд, відсталій дитині – допомога, а сиротам і безпритульним – притулок і все необхідне для їх існування. Ухвалення цього міжнародного акта означало, що права дитини стали розглядатися як об'єкт міжнародно-правового захисту (3, с. 10-13). Окрім того, Декларація прав дитини 1924 р. становить інтерес не тільки тому, що була проголошена необхідність спеціального захисту дітей, а й тому, що цей документ став першою Декларацією прав людини, який був прийнятий міжнародною міжурядовою організацією, яка випередила прийняття Загальної декларації прав людини 1948

Говорячи про співпрацю держав в рамках Ліги Націй у справі визнання і захисту прав жінок, звернемося до ст. 23 Статуту, де, крім іншого, закріплювався обов'язок держав докладати зусилля «до забезпечення і збереження справедливих і гуманних умов праці для чоловіка, жінки і дитини...», а Лізі Націй доручався «загальний контроль над угодами з приводу торгівлі жінками і дітьми...» (7). Такий контроль припускав проведення досліджень причин і масштабів проблеми, розробку методів контролю і попередження такої торгівлі, забезпечення обміну інформацією з даного питання. Тут слід зробити застереження, що ще до створення Ліги Націй, в 1904 і 1910 рр. були укладені Паризька хартія і Паризький договір про заходи боротьби з торгівлею жінками. Договірні держави зобов'язалися встановити кримінальне покарання за торгівлю жінками і дівчатами навіть в тому випадку, якщо окремі дії, що входять до складу злочину, були здійснені в різних країнах. Торгівля була віднесена до категорії злочинів, за вчинення яких злочинець підлягав видачі державі, яка його переслідує.

Ще одним напрямком діяльності Ліги Націй в сфері захисту прав людини є розробка міжнародно-правових норм про заборону рабства (8, с. 13-14). По суті перша міжнародна конвенція проти рабства була укладена в 1926 р. в Женеві в рамках Ліги Націй (2). У Конвенції 1926 р. під рабством розуміється положення або стан особи, щодо якої здійснюються всі або деякі атрибути права власності. Але слід зауважити, що в згаданій Конвенції не передбачалося повного скасування рабства у всіх його формах, що ясно впливає з формулювань ст. 2, де закріплено обов'язок сторін запобігати і припиняти торгівлю невільниками, а також продовжувати домагатися поступово і в якомуся коротший термін повного скасування рабства у всіх його формах (4).

Оцінюючи вжиті Лігою Націй зусилля в області захисту прав людини, можна припустити, що без зазначених успіхів в цій сфері розвиток Організації Об'єднаних Націй був би не такий стрімкий. Дійсно, проаналізовані починання, хоч вони і стосувалися лише деяких питань забезпечення прав людини, необхідно розглядати як провісники тієї широкомасштабної нормотворчої роботи в області захисту прав людини, яка розгорнулася після Другої світової війни як на універсальному (в рамках ООН), так і на регіональному рівнях.

Список бібліографічних посилань:

1. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права. Київ : Видавничий дім «Промінь», 2008. 384 с.

2. Європейський день боротьби з торгівлею людьми. Міністерство соціальної політики України : веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16082.html?PrintVersion>

3. Колісниченко К. С. Ліга Націй у розвитку міжнародного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2011. 18 с.

4. Конвенція про рабство від 25.09.1926 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_857#Text

5. Матвієнко В. М. Ліга Націй. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000816

6. Савчинець Є. Є. Проблема сирітства дітей у світі та перспективи її вирішення. *Міжнародне право на службі держави, суспільства, людини*: матеріали наук.-практ. конф. Київ : Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2017. 108 с.

7. Статут Ліги Націй. Юрист-онлайн : веб-сайт. URL: https://yurist-online.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenty/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227

8. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 168 с.

УДК 342.7

Вадим Віталійович МАЛЬЦЕВ,

викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0214-8976>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Після набуття Україною незалежності та прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України, наша держава стала на шлях демократичного розвитку, була проголошена соціальною державою та почала процес реформування державного апарату. Одним з основних завдань, яке постало перед молодого країною і мало особливо високу актуальність, було забезпечення права людини на достатній життєвий рівень.

Наразі, з метою реалізації права людини на достатній рівень життя та подальшого покращення умов її існування, а також становлення України як соціальної держави, у цій сфері ухвалено низку нормативно-правових актів. Зазначену сукупність правових норм можна умовно розділити на декілька рівнів, а саме: Конституція України, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, закони України та ухвалені на їх основі підзаконні нормативно-правові акти.

Так, фундаментом міжнародного регулювання відносин у вказаній галузі виступають Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Конвенція про захист прав

людини і основоположних свобод 1950 р., а також Європейська соціальна хартія 1961 р., які містять основні соціальні стандарти та правові орієнтири, на які мають спиратись держави-учасники при побудові свого законодавства у соціальній сфері. Визнання вимог зазначених міжнародних документів стало важливим аргументом для підтримання іміджу України як соціальної держави та поглибило й прискорило процеси приведення законодавства у соціальній сфері та фактичних правовідносин, пов'язаних із забезпеченням гідного рівня життя людини, до вимог означених міжнародних стандартів. Водночас особливого значення реалізація норм міжнародно-правових актів у сфері забезпечення права на достатній життєвий рівень отримала після обрання Україною курсу на євроінтеграцію, адже для повноцінного вступу в Європейський Союз наша держава повинна мати можливість підтримувати відповідний рівень економічного достатку своїх громадян.

Що стосується законодавства України, то правова регламентація права на достатній життєвий рівень, у першу чергу, пов'язана з положеннями Конституції України, адже вона є фундаментом для усіх інших законодавчих і підзаконних актів у сфері захисту прав людини. Так, ст. 1 Основного Закону проголошує Україну соціальною державою, а у ст. 3 йдеться про те, що людина є найвищою соціальною цінністю (1). На нашу думку, саме ці положення Конституції є тим вектором, який спрямовує Україну в бік соціальних перетворень і зобов'язує органи публічної влади докладати зусиль для покращення добробуту громадян України. Також у ст. 46, 48 Конституції йдеться про право на соціальний захист і достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло, тобто йдеться про свободу від бідності (1).

Право на достатній життєвий рівень та його захист знайшло своє закріплення і в законах України. Так, у Законі України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» визначається розмір мінімальної заробітної платні та прожиткового мінімуму громадян. У такий спосіб держава впливає на рівень доходів своїх громадян і визначає мінімально необхідний обсяг фінансового забезпечення, який, з точки зору законодавця, може захистити людину від перетинання межі бідності. Також варто згадати закони «Про оплату праці», «Про прожитковий мінімум», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» тощо. Ці та інші закони, що регулюють питання соціального сектору, спрямовані на деталізацію та реалізацію положень Конституції України та відповідних міжнародно-правових актів.

Нормативно-правова регламентація права на достатній життєвий рівень здійснюється й на рівні підзаконних актів. Важливе місце тут займає Стратегія подолання бідності, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р., у якій визначені основні напрямки здійснення державної політики в означеній сфері (3).

Не менш значущу роль у регламентації права на достатній життєвий рівень і його реалізації відіграють акти Кабінету Міністрів України. Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 780 затверджено набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, які виступають мінімальними якісними показниками життя громадянина України (4). Саме спираючись на зміст такого кошику та розмір прожиткового мінімуму

законодавець визначає мінімально необхідний рівень матеріального забезпечення українців.

Існує в Україні й Методика комплексної оцінки бідності, затверджена спільним наказом Мінсоцполітики України, Мінекономрозвитку України, Мінфіном України, Держслужбою статистики України та НАН України від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232 (5). Саме з її допомогою в Україні проводиться регулярний моніторинг показників бідності, які на сьогодні є досить невтішними. Навіть в оприлюдненому ООН міжнародному рейтингу рівня якості життя Україна посіла лише 88-е місце. Такі результати призводять до невдоволення з боку населення, а також певних негативних наслідків (як, наприклад, трудова міграція).

Підсумовуючи, слід зазначити, що нормативно-правова регламентація права на достатній життєвий рівень в Україні включає ратифіковані Україною міжнародно-правові акти у сфері захисту прав людини, Конституцію України, закони та підзаконні нормативно-правові акти. Водночас, незважаючи на досить широкий перелік цих актів, в нашій державі право на достатній життєвий рівень сьогодні масово порушується, наслідком чого є низький життєвий рівень і зубожіння громадян. Це дає підстави стверджувати, що положення нормативно-правових актів мають швидше декларативний характер, а їх наявність на превеликий жаль не може розглядатися як дієва гарантія забезпечення права громадян України на достатній життєвий рівень.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 04.05.2021).

2. Про Державний бюджет України на 2021 рік: закон України від 01.05.2021 № 1082-ІХ. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення: 04.05.2021).

3. Стратегія подолання бідності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80#n10> (дата звернення: 05.05.2021).

4. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 780. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80#n10> (дата звернення: 05.05.2021).

5. Методика комплексної оцінки бідності: Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text> (дата звернення: 05.05.2021).

УДК: 340.5:347

Наталія Олександрівна ФІЛІПСЬКА,

старший викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету
№ 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9558-9422>

Віталій Сергійович ОРЛОВ,

курсант Харківського національного університету внутрішніх справ

«AMICUS CURIAE» У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Реформування в Україні судової гілки влади, наближення принципів та моделі її діяльності до визнаних світових та європейських стандартів відкрило нові можливості для використання судами експертної думки. Мова йде про запровадження та функціонування інституту «amicus curiae» або, як визначає Цивільний процесуальний кодекс України, - експертів з питань права (1).

Інститут *amicus curiae* має досить глибоке історичне коріння та бере початок у римському праві (у перекладі з латині це означає «друг суду»). Становлення та розвиток його у судових органах англо-саксонської правової системи, зокрема у судах Британії, почалося з 14-15 століть. Цей інститут поставав як право кожного, хто зіткнувся зі справою, з власної волі чи волі суду брати у ній участь у статусі «друга суду» з метою запобігання здійснення судом будь-яких очевидних помилок, що можуть виникнути унаслідок відсутності у нього повної інформації (2, с. 163-164). Згодом така практика поширилася й у Сполучених Штатах Америки. Так, Правило № 37 «Brief for an *amicus curiae*» Верховного Суду США передбачає, що висновок *amicus curiae* на розгляд Суду може представити адвокат у супроводі письмової згоди всіх сторін, або, якщо такої немає, з дозволу Суду (3).

Як зазначають дослідники, із самого початку в англійському праві участь *amicus curiae* в судовому засіданні сприймалась як практика, перевірена часом та яка добре себе зарекомендувала. Саме суд, а не сторони справи вирішував, чи консультиватися з «другом суду» для покращення й полегшення своєї роботи, чи брати до уваги його думку та чи спиратися на неї у своєму рішенні. У 1736 році у справі *Coxe versus Phillips* цей принцип був змінений, у результаті чого *amicus curiae* перестав бути допоміжним інститутом на стороні суду і став представляти третю сторону з юридичним чи суспільним інтересом до судового процесу та його результатів (2, с. 165-166).

Взагалі, під терміном «*amicus curiae*» розуміють незалежну особу або групу осіб, які допомагають суду тим чи іншим способом, надаючи інформацію стосовно справи. При цьому такі «друзі» не є стороною справи, а також їх не залучають до участі в судовому процесі як безпосередніх учасників.

«Другом» суду може стати кожна фізична або юридична особа, яка хоче зробити подання в рамках розгляду. Часто такими особами виступають неурядові організації, а також наукові установи чи окремі авторитетні науковці. Інформація, яку *amicus curiae* пропонує суду, буває фактичною або правовою. Є думка, що де-факто «друг суду» є лобістом, але де-юре це не так (4). Варто зазначити, що така новела в Україні досить позитивно оцінюється як юристами-теоретиками, так і практиками.

Цивільний процес не єдиний, де передбачено використання допомоги експертів, які не є учасниками процесу. Відповідно до положень ч. 3 ст. 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», з питань, винесених на розгляд Суду, до Сенату або Великої палати можуть подаватися письмові обґрунтовані юридичні висновки (*amicus curiae*). Суд на власний розсуд вирішує питання про долучення таких висновків до справи та їх розгляд (5).

У рамках зазначеної норми Закону «Про Конституційний Суд України» був підготовлений такий висновок щодо відповідності Конституції України положень ст. 368-2 Кримінального кодексу України (підстава – конституційне подання № 1/12-2017 від 12.12.2017). Висновок був підготовлений за вимогою Європейського Союзу Генеральним секретарем Конституційного Суду Литовської Республіки доктором Інґрідою Данелене, експертом з антикорупційних питань Дмитром Котляром і старшим радником КМЄС/EUACI з питань боротьби з корупцією Клеменсом Мюллером. Суттєвий внесок був зроблений Головою Конституційного Суду Литовської Республіки професором Дейніюсом Жалімасом та колишньою суддею Європейського суду з прав людини Ноною Цоцорія (6). Це не єдиний приклад, сюди є можна додати й низку висновків, наприклад, і Центру політико-правових реформ щодо конституційності Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень ВРУ та призначення позачергових виборів» тощо (4).

Таким чином, можна зробити висновок, що поширеність *amicus curiae* і у державах і англо-саксонської правової сім'ї, і романо-германської та змішаної (Південна Африка), і власний досвід України свідчить про ефективність цього інституту. Подальший розвиток інституту *amicus curiae*, може стати для України значним кроком до забезпечення об'єктивності, справедливості та неупередженості рішень судів. Це також, на нашу думку, сприятиме підвищенню рівня довіри до них з боку суспільства, зважаючи на залучення в якості *amicus curiae* науковців, юристів-практиків, представників неурядових правозахисних організацій, наукових установ, фізичні особи.

Список бібліографічних посилань:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (з наступними змінами і доповненнями). Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Воробель У. Інститут «*amicus curiae*» у праві країн англосаксонської правової сім'ї. *Слово національної школи суддів. Цивільне процесуальне право*. № 3 (28). 2019. С. 163-178. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3018/1/Vorobel%20U.%20Instytut%20Amicus%20Curiae.pdf>

3. Rule 37. Brief for an Amicus Curiae. Supreme Court Rules // Cornell Law School. Legal Information Institute. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/supct/rule_37

4. Amicus curiae: практика залучення «друга суду» в Україні та за кордоном. UPLAN. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/amicus-curiae-praktyka-zaluchennia-druha-sudu-v-ukraini-ta-za-kordonom/>

5. Про Конституційний Суд України. Закон України. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

6. Висновок AMICUS CURIAE «Про Конституційний Суд України» щодо відповідності Конституції України статті 368-2 Кримінального кодексу України // Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні (EUACI)/ URL: <https://euaci.eu/ua/what-we-do/resources/vysnovok-amicus-curiae-on-constitutional-court>

Секція 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО, АДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО, ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 342.95

Альона Сергіївна БАХАЄВА,

викладач кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ORSID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні реалії зумовлюють необхідність запровадження змін у діяльності держави, направленої на забезпечення публічної безпеки та порядку. Саме цим і спричинена нагальна потреба у реформуванні правоохоронної системи України, одним із основних завдань якої є відновлення та зміцнення довіри населення до правоохоронних органів.

Так, у 2017 році було започатковано пілотний проєкт під умовною назвою «ПОЛІНА», що є скороченням від «ПОЛіція проти НАсильства». Це мобільні групи реагування на факти домашнього насильства, до складу яких входять співробітники поліції, які пройшли спеціальну підготовку та мають досвід роботи у превентивних підрозділах поліції, основними обов'язками яких є оперативне реагування на факти вчинення домашнього насильства. На початку своєї діяльності мобільні групи були запроваджені в окремих районах м. Києва, Одеси та Сєверодонецька Луганської області [1, с. 55], а вже з 2019 року запрацювали у 37 містах України. У звіті Національної поліції України про результати роботи за 2020 рік відмічено, що протягом підзвітного року вбачалася тенденція до збільшення кількості звернень громадян за фактами вчинення домашнього насильства, що з одного боку може свідчити про збільшення випадків його проявів, а з іншого – про підвищення рівня довіри населення до поліції, зокрема через кваліфікаційну допомогу, яку надають мобільні групи «ПОЛІНА» [2].

Вагомим досягненням у системі реформування правоохоронних органів є створення у 2018 році проєкту «Поліцейський офіцер громади», особливістю якого є орієнтування на потреби місцевого населення. Станом на кінець 2020 року проєкт запроваджено в 13 областях України та охоплює 275 об'єднаних територіальних громад, де проживає понад 4 мільйони громадян [2]. Поліцейські, які взяли участь у даному проєкті, несуть службу в об'єднаних територіальних громадах – у сільській місцевості та невеликих містах, мають особисто знати жителів та їхні проблеми [2]. Принциповою відмінністю у

діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади є те, що останні починають свою роботу після підписання меморандуму про співпрацю з об'єднаною територіальною громадою, на яку покладається обов'язок належного матеріально-технічного забезпечення (окрім коштів на заробітну плату, зброю та спеціальні засоби, що є прерогативою фондів Національної поліції) [3]. Поліцейський офіцер громади має звітувати не тільки перед керівництвом місцевого органу поліції, але й перед громадою.

Як бачимо, проекти, запроваджені Національною поліцією є вельми успішними, існують вже досить тривалий час та активно ширяться по всій території України. Проте, наразі відсутнє належне нормативно-правове регулювання діяльності як мобільних груп реагування на факти домашнього насильства, так і поліцейських офіцерів громади. На нашу думку необхідно удосконалити нормативно-правову базу, якою б у своїй діяльності керувались поліцейські, залучені до несення служби у рамках вищенаведених пілотних проєктів, зокрема шляхом створення відомчих нормативно-правових актів з організації їх діяльності.

Список бібліографічних посилань:

1. Бахаєва А. С. Мобільна група у рамках пілотного проєкту «ПОЛІНА» як ефективний інструмент реагування на факти вчинення домашнього насильства. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994-2019 рр.)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22 листоп. Харків : ХНУВС, 2019. С.55-56.

2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf>

3. Безпалова О. І. Запровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади» як крок у напрямі зміцнення місцевої інфраструктури безпеки». *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 13-18.

УДК 159.9

Сергій Миколайович БОРТНИК,

Проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Існує безліч досліджень, що проводяться щодо професіоналізму в роботі поліції з метою задоволення потреб та викликів двадцять першого століття.

В останні роки професіоналізація стала критичним дискурсом для розвитку поліцейських сил у Сполученому Королівстві. Як результат, відхід від традиційних навчальних програм до більш офіційних програм вищої освіти розглядався як спосіб прогресу у розвитку професіоналізму в поліції.

Недавні дослідження показують, що наявність вищої освіти, як правило, має більш значний вплив на знання та оцінку працівниками поліції цінностей та способу життя людей з різних культур, особливо груп меншин та іммігрантів [1].

Тому програма професійної академічної освіти пропонується як життєво важливий інструмент розвитку поліції у Сполученому Королівстві [10].

У лютому 2016 року the College of Policing, національний професійний орган поліції в Англії та Уельсі, запровадив Кваліфікаційну систему поліцейської освіти (the Policing Education Qualifications Framework, далі – PEQF), яка передбачала розробку академічних програм для 43 поліцейських управлінь Англії та Уельсу. PEQF передбачала різні шляхи надання освіти, а саме: Police Constable Degree Apprenticeship (PCDA) – стажування у поліцейського констебля, Degree Holder Entry Programme (DHEP) – програма набору дипломованих спеціалістів та Pre-Join Degree (PJD) – попереднє навчання на досягнення ступеню, у професійній поліцейській практиці. Для перших двох форм поліцейські виконують свої обов’язки за оплаченим штатним контрактом? що передбачає тривалість робочого часу – 40 годин на тиждень. Протягом контракту вони повинні 20% свого часу присвячувати для навчання поза роботою в університеті-партнері, будучи студентами навчальної програми.

Кілька поліцейських управлінь вже запустили програми PCDA у партнерстві з кількома університетами. 7 вересня 2018 року поліція Ноттінгемширу вперше запровадила програму PCDA у своїй першій когорті у партнерстві з Університетом Дербі. Згодом, поліція Дербіширу з тим же університетом. Потім протягом року в 2019 році деякі інші управління, такі як Лестершир, Нортгемптоншир, Південний Уельс, Гвент, Дайфід-Повіс, Західні Мідленди, Нортумбрія, Ейвон і Сомерсет, Стаффордшир, Мерсисайд та Сассекс, також почали запускати програму PCDA [2].

Фактично ці програми змістили характер поліцейської освіти та навчання з особливим акцентом на теоретичних знаннях, пов’язаних із професійною практикою поліцейської роботи, з меншим акцентом на фізичному вихованні або зовсім без нього. Основною місією кардинально змінити поліцейську освіту та підготовку є впровадження в поліцейську освіту рівня аспірантури. Це не лише замінити Початкову програму навчання та розвитку поліції (IPLDP) або надати всім офіцерам ступінь вищої освіти, але також зробити так, щоб співробітники на високому академічному та професійному рівні вирішували складні виклики, з якими вони стикаються під час проходження служби в поліції.

«Policing Vision 2025» (Поліцейське бачення 2025) Коледжу поліції визначає поліцейську діяльність – як професійну діяльність для випускників закладів вищої освіти, що є подібною до таких професій, які вимагають ступеня спеціаліста з відповідних предметів, таких як лікар, соціальний працівник, вчитель тощо [3]. «Поліцейське бачення 2025» було розроблено Асоціацією уповноважених поліції та злочинності (APCC) та Радою керівників національної поліції (NPCC) за погодженням з Коледжем поліції, Національним агентством з питань злочинності, асоціаціями персоналу та іншими органами поліції та громадськістю. Новий професіоналізм поліцейської діяльності в Англії зосереджений на вдосконаленні та розвитку ефективної практики та побудові партнерських відносин між вищою освітою та працівниками поліції.

Обов’язковою умовою є те, що поліцейським повинен отримати високий ступінь індивідуальної автономії, і вони повинні набути компетенції незалежності суджень та прийняття рішень.

Кваліфікаційна система поліцейської освіти (PEQF) прагне запровадити послідовну практику з точки зору впровадження, оцінки та акредитації початкової

підготовки поліцейських у 43 управліннях Англії та Уельсу. Така послідовність може сприяти професіоналізму поліцейської служби та привести поліцію у відповідність до інших професій з урахуванням формальних стандартів освіти.

Після довгих консультацій Коледж поліції запровадив REQF та три шляхи найму поліцейських. Відповідно до REQF, IPLDP був запроваджений в 2006 році як третьохрівнева освіта, що поступово замінить так звану «первинну підготовку» (досі проводиться багатьма поліцейськими організаціями по всьому світу).

У Великобританії існує багато прикладів партнерських відносин між управліннями поліцією та університетом або консорціумом університетів. Заклади вищої освіти повинні подавати заявки на отримання контракту на надання освітніх та навчальних послуг, як правило, на 5 років. Управління не може заключити контракт із закладом вищої освіти без конкурсу. Так, наприклад, Камбрійська поліцейська та Ланкаширська поліцейська провели спільний тендер, і контракт було заключено із Університетом Центрального Ланкаширу. Ліверпульський університет Джона Мура отримав контракт на співпрацю з поліцією Мерсисайда. У ньому було засновано Ліверпульський центр перспективних досліджень правоохоронної діяльності, який забезпечує навчання співробітників поліції. Стаффордширський університет виконує програми REQF для чотирьох військ у Мідлендсі, тобто Стаффордширі, Уорікширі, Західній Мерсії та Західному Мідленді.

Розробка курсів та програм різняться залежно від університету. Деякі заклади вищої освіти запускають модулі для своїх програм PCDA, які починаються поступово, деякі протягом періоду стажування, коли студенти дізнаються більше про практичну поліцейську діяльність зі своїм роботодавцем, а деякі модулі розпочинаються, коли вони отримують статус незалежного патрульного, щоб почати працювати:

Приблизний вміст програми навчання.

Рік 1 (рівень 4): 6 модулів ($6 \times 20 = 120$ кредитів): Вступ до поліцейської діяльності, Вивчення кримінології, Співпраця з громадкістю, Оперативна діяльність поліції, Рефлексивне навчання на основі практики.

2 рік (рівень 5): 6 модулів ($6 \times 20 = 120$ кредитів): Поліцейська діяльність, Оперативна діяльність поліції 2, Правоохоронна діяльність у громаді, Вразливість, Вивчення кримінології 2 та Навчання на основі рефлексивної практики 2.

3 рік (рівень 6): 3 модулі (2 обов'язкові модулі та один спеціалізований модуль) та проект ($2 \times 20 + 40 + 40 = 120$ кредитів): Коучинг та наставництво; Професійна поліцейська компетентність; один спеціалізований модуль (наприклад, Поліція реагування, Поліція громади, Охорона доріг, Інформація та розвідка та розслідування) (вартує 40 кредитів); та проект професійної практики поліцейської діяльності.

Поліцейське управління Дербіширу прийняло наступну трирічну програму:

1. Початковий професійний розвиток

Рік 1 (академічний рівень 4): Оперативне розгортання, Фаза патрона вихователя, Отримати статус незалежного патрульного.

2. Постійний професійний розвиток

Рік 2 (академічний рівень 5): Відповідальна поліція, Громадська поліція, Правоохоронний контроль на дорогах, Інформація та розвідка, Проведення розслідувань.

Розширений професійний розвиток

Рік 3 (академічний рівень 6): Спеціалізація з 2-го року, Дослідницький проект на основі фактичних даних, Академічне оцінювання, Рефлексивна презентація та панельна дискусія, Портфоліо операційних компетентностей [4].

Загальновизнано, що досвід є прекрасним учителем; однак він не може замінити аудиторне навчання, наприклад для вивчення права та юридичної процедури, і навпаки. Щоб знайти баланс між теорією та досвідом, як і між аудиторією та практикою, професійну поліцейську практику потрібно повністю включити в ступінь попереднього навчання, програму PCDA та DNER. Правоохоронна діяльність - це процес навчання протягом усього життя; насправді це є частиною підвищення професіоналізації, і для забезпечення цього навчання протягом усього життя поліція повинна бути і освітньою установою також.

Нещодавно запроваджені три академічні професійні програми все ще знаходяться в стадії експерименту, оскільки заклади вищої освіти вперше проводять програми у партнерстві з поліцейськими управліннями. Проте, незважаючи на те, що нещодавно запроваджені поліцейські освітні програми перебувають на дуже ранній стадії їх реалізації, оскільки жодна з трьох програм не завершила свій цикл з моменту запровадження, необхідний постійний ретельний аналіз, щоб зрозуміти можливі проблеми та подолати їх у встановлений строк. Успіх програм академічної професійної кваліфікації, заснованих на PEQF, буде залежати від того, як зацікавлені сторони надають можливість закладам вищої освіти експериментувати з їх інноваційними адміністративно-педагогічними підходами та допомагати їм виконувати програми якомога плавніше та гнучкіше.

Список бібліографічних посилань:

1. Brown J. Do graduate police officers make a difference to policing? Results of an integrative literature review. Policing. 2018;14(1):9-30. URL: <https://academic.oup.com/policing/article-abstract/14/1/9/5184553>
2. College of Policing. Entry routes for police constables. 2020. URL: <https://www.college.police.uk/What-we-do/Learning/Policing-Education-Qualifications-Framework/Entry-routes-for-police-constables/Pages/Entry-routes-for-police-constables.aspx>
3. National Police Chief's Council (NPCC). Policing Vision 2025. 2016. URL: <https://www.npcc.police.uk/documents/Policing%20Vision.pdf>
4. Derbyshire Constabulary. The opportunity to obtain a fully-funded degree while working and earning a salary. 2020. URL: <https://careers.derbyshire.police.uk/what-you-could-be-doing/police-officers/police-constable-degree-apprenticeship>

УДК 340

Марина Євгенівна ВАСИЛЕНКО,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх прав, кандидат педагогічних наук, доцент

ORCID: [http:// orcid.org/0000-0002-2992-6646](http://orcid.org/0000-0002-2992-6646)

Maryna BILYK,

Colin Biggers and Paisley Lawyers, paralegal, Sydney's University student (Australia)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПОЛІЦІЇ – РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Сучасний підхід до стандартів поліцейської діяльності, деонтологічний за своїм характером, передбачає високий рівень професіоналізму, заснований на етичності, відповідальності і сумлінності працівників поліції. Тільки така поліція, як показує міжнародний досвід, належним чином здійснює покладені на неї повноваження, служачи спільноті громадян демократичної держави. У зв'язку з цим знання загальноприйнятих у міжнародній спільноті стандартів щодо поліції видається важливим і актуальним для України.

Деонтологічний підхід до діяльності поліції передбачає нормативне регулювання діяльності і службової поведінки співробітників правоохоронної служби, що врешті визначає характер і необхідність застосування професійних знань.

Деонтологічний підхід (від грец. deon – борг, родовий відмінок deontos – належне, належний і logos – наука, вчення, знання) акцентує увагу на належному здійсненні поліцейськими їх службових обов'язків з урахуванням факторів, які безпосередньо впливають на цей процес. Ці фактори не менш важливі, аніж володіння власне професійними знаннями і навичками.

Можна виділити фактори внутрішнього і зовнішнього порядку. Внутрішні – пов'язані з особистою моральною філософією поліцейського, системою цінностей, якими він повсякденно керується, а також мотивацією, бажаннями і прагненнями, інтересами, установками на професійну самореалізацію і самовдосконалення відповідно до етико-деонтологічних документів.

Фактором зовнішнього порядку є соціальне середовище, що оточує працівника поліції як у межах соціального інституту поліції, так і поза ним – у соціумі. Зовнішнє середовище неоднорідне. Його формують, з одного боку, колеги по роботі і законослухняні громадяни, а з іншого, – особи, схильні до правопорушень, або ті, які вже вчинили їх. Особливості зовнішнього оточення вимагають відповідного професійного ставлення, дій і поведінки. Причому співробітник поліції зобов'язаний діяти в межах правового поля і не перевищувати покладені на нього повноваження.

Крім цього, фактори, що впливають на вибір характеру дій і поведінки працівників поліції, можуть бути класифіковані за змістом. У зв'язку з цим доцільно виділити філософські (концептуальні та світоглядні), етичні, правові, соціокультурні, психолого-педагогічні, управлінські чинники тощо. Деонтологічний підхід до діяльності поліції передбачає їх системний розгляд.

Сьогодні активно розвиваються такі напрямки деонтології, як юридична, педагогічна, медична, військова, проте деонтологія поліції в Україні, на жаль,

недооцінюється. Спостерігається нерозуміння етико-деонтологічного аспекту як визначального в здійсненні ефективної діяльності соціального інституту поліції. Разом із тим в останні роки у світі намітилася тенденція визнання етико-деонтологічної сторони професійної діяльності поліцейських як провідної, котра визначає якість і результативність їх роботи.

Вперше серйозну увагу до деонтологічної проблематики органів правопорядку було приділено в кінці 80-х років XX століття у зв'язку з необхідністю реформування служб поліції європейських держав. Тоді прийшло розуміння важливості створення загальноєвропейських нормативних рамок для поліції. У зв'язку з цим Комітетом міністрів Європейського Союзу був створений Експертний комітет з поліцейської етики (Committee of Experts on police ethics and problems of policing, PCPO) під керівництвом Європейського комітету з проблем злочинності (European Committee on Crime Problems, CDPC).

Експертному комітету було доручено провести дослідження з деонтології поліції з урахуванням таких питань, як роль поліції в демократичному суспільстві і її місце в системі кримінальної юстиції; завдання поліції в правовій державі; контроль над діяльністю поліції. Особливу увагу було привернуто до розгляду деонтологічних сторін управлінської діяльності та їх застосування в професійній підготовці співробітників поліції. Робота Експертного комітету привела до розробки і прийняття 19 вересня 2001 року Європейського кодексу поліцейської етики, в якому вперше застосовувався деонтологічний підхід до діяльності поліції. Кодекс став системою орієнтирів для держав-членів ЄС, що реформували свої національні правоохоронні служби і виробили національні кодекси деонтології поліції [1].

Після прийняття Європейського кодексу поліцейської етики відбулися значні зміни в розумінні важливості етико-деонтологічних питань. Міжнародними організаціями, такими як ООН, Інтерполом, ОБСЄ та ін., була проведена велика робота з узагальнення досвіду служб поліції. На основі цього Інтерполом були прийняті «Кодекс етики працівників правоохоронних органів» («Code of ethics for law enforcement officers») та «Кодекс поведінки співробітників правоохоронних органів» («Code of Conduct for law enforcement officers»), які були запропоновані як модельні для створення національних етико-деонтологічних документів [2]. Кодекси були прийняті Генеральною Асамблеєю Інтерполу в Сеулі (1999 рік) як необхідний превентивний захід у боротьбі з корупцією. Фахівці ООН також вважають розробку і впровадження етико-деонтологічних документів необхідною умовою успішної боротьби з корупцією. Саме з цією метою Генеральною Асамблеєю ООН в 1996 році був прийнятий «Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб» (International Code of Conduct for Public Officials United Nation), який поширюється і на державну службу поліції [3].

Сьогодні етичність співробітників визнається неодмінним атрибутом поліції демократичної держави, розглядається як основа їх професіоналізму і вкрай важлива умова непідкупності. А деонтологічні документи нині розробляються, приймаються і використовуються в управліннях поліції практично у всіх демократичних державах.

Національні Правила етичної поведінки поліцейських затверджені наказом міністра внутрішніх справ 09 листопада 2016 р. в розвиток законодавства про національну поліцію [4]. Аналіз Правил дає можливість констатувати, що за

змістом вони наближені до європейських зразків. Однак, на нашу думку, в нашій країні існують великі проблеми із впровадженням норм Правил і контролем за їх виконанням, спостерігається нерозуміння етико-деонтологічних підстав діяльності поліції і, як наслідок, приділяється недостатня увага підвищенню рівня етичної освіти співробітників, формуванню культури етично орієнтованого професіоналізму.

Тим часом, сучасні міжнародні стандарти передбачають реалізацію цілого ряду основних положень, обов'язкових для служб поліції демократичних держав. Наслідком реалізації цих стандартів є високий рівень культури і професіоналізм поліцейських, підвищення якості обслуговування населення, ефективність професійної діяльності, задоволеність спільноти тощо. Прикладом успішної реалізації сучасних міжнародних стандартів є служби поліції Канади, США, Австралії, Північної Ірландії та ін. [5, с.168].

Отже, міжнародні стандарти служб поліції демократичних держав, маючи виражений етико-деонтологічний характер, визначають якість функціонування органів правопорядку. Їх впровадження, як показує міжнародний досвід, підвищує якість і ефективність діяльності служб поліції. Деонтологічний підхід дозволяє врахувати сукупність факторів, що впливають на поведінку професіонала і розробити технологію формування гідного здійснення службової діяльності та поведінки відповідно до професійного і громадянського обов'язку, відповідально і етично.

Список бібліографічних посилань:

1. Європейський кодекс поліцейської етики. Прийнятий Комітетом міністрів Ради Європи 19.09.2001. Рекомендація Rec. (2001)10. URL: <https://polis.osce.org/file/8641/download?token=5AlYESl->

2. Code of ethics for law enforcement officers. Code of Conduct for law enforcement officers. Interpol. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/CODEOF~1.PDF>

3. International Code of Conduct for Public Officials United Nation // United Nation. URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>

4. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ МВС України від 9 листоп. 2016 р. № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.

5. Василенко М.Є. Кодекс поліцейської етики: міжнародний досвід. Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.) / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Д. В. Швець (заст. голови), О. М. Бандурка та ін. ; упоряд. В. А. Греченко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 168-170.

УДК 504.6

Наталія Ігорівна ДУРАВКІНА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5075-9109>

Данііл Андрійович ОТЕНКО,

студент Брауншвейзького технічного університету (Німеччина)

МОНІТОРИНГ ДОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

За останні 30 років ЄС прийняв значний та різноманітний спектр екологічних заходів, спрямованих на покращення якості навколишнього середовища для європейських громадян та забезпечення їм високої якості життя. Європейське довкілля може бути добре захищене лише за умови, що держави-члени ЄС належним чином виконують норми законодавства, які вони ратифікували.

Впровадження законодавства Співтовариства про охорону навколишнього природного середовища має забезпечуватися в першу чергу державами-членами, яким необхідно контролювати та звітувати про це Європейській Комісії.

На додаток до будь-яких заходів із впровадження та правозастосування, що здійснюються на національному рівні, Європейська Комісія виконує роль «Охоронця Договору»: відповідно до першого абзацу статті 211 Договору про ЄС, Комісія повинна забезпечувати виконання положення Договору та застосування заходів, які повинні бути вжиті відповідними установами.

Тісна співпраця між національними органами влади та Європейською комісією сприяє кращому впровадженню норм Європейського законодавства. Регіональні та місцеві органи влади також є ключовими гравцями, крім цього співпраці з Європейським комітетом регіонів сприяє Технічна платформа для співпраці у галузі навколишнього середовища.

Мережа Європейського Союзу з імплементації та реалізації природоохоронного законодавства (IMPEL) – це мережа екологічних органів держав-членів ЄС, країн-кандидатів та країн-кандидатів, а також Норвегії. Він забезпечує основу для обміну думками для політиків, екологічних інспекторів та співробітників правоохоронних органів та заохочує розвиток правоохоронних структур та найкращих практик.

Поряд із адміністративними органами влади, судді держав-членів повинні відігравати дуже важливу роль, оскільки права та обов'язки, які встановлюються законодавством Співтовариства, щодня захищаються національними судами та трибуналами. Форум Європейського Союзу суддів з питань навколишнього середовища сприяє виконанню національного, європейського та міжнародного екологічного законодавства, допомагаючи покращенню знань суддів про екологічне право.

Для підтримки імплементації та реалізації екологічного законодавства Співтовариства було прийнято директиву про екологічну відповідальність. Рекомендації, які передбачають мінімальні критерії екологічних інспекцій, та

директиву про охорону навколишнього середовища за допомогою кримінального законодавства.

Незалежно від використовуваних засобів, загальною метою Комісії є забезпечення повного, правильного та своєчасного виконання законодавства ЄС про охорону навколишнього середовища. Це важливо, оскільки законодавство, яке не виконується або неправильно виконується, не призведе до бажаного впливу на довкілля. Огляд реалізації екологічного впровадження допоможе вирішити дану проблему.

Екологічний моніторинг екологічної політики ЄС розглядає дотримання законодавчих зобов'язань, а також допомагає нам зрозуміти причини та масштаби проблем, та визначити найбільш економічно ефективні способи реагування. Данні моніторингу, як правило, передаються (повідомляються) з національного або субнаціонального рівня до установ на рівні ЄС, які використовують їх для регуляторного контролю за тим, чи працює законодавство в тій чи іншій галузі захисту довкілля.

Таким чином, моніторинг навколишнього середовища, звітування, а потім і регуляторний моніторинг відіграють фундаментальну роль у наданні інформації громадянам та урядам щодо того, наскільки ефективно політика ЄС реалізує свої екологічні, економічні та соціальні цілі.

Список бібліографічних посилань:

1. Communication from the Commission - A Europe of Results – Applying Community Law URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0502>

2. Better regulation: guidelines and toolbox. URL: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

3. European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law. URL: <https://www.impel.eu/>

УДК 369.22

Ірина Валеріївна КИРЄЄВА,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5447-4314>

Дар'я Вікторівна КОРОБЦОВА,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2571-8433>

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ

Наразі існує значна кількість нормативно-правових актів норми яких тим чи іншим чином регулюють питання медичного страхування. При цьому аналіз основних нормативно-правових актів в цій сфері свідчить про відсутність

комплексний підхід з боку законодавця до врегулювання питань медичного страхування в Україні. Медична реформа, що триває в Україні розпочата з Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» (№ 2168-У111 від 19.10.2017 р.) [1], який визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій. В означеному законі медичне страхування згадується декілька разів:

- по-перше, у статті 4 як одне з джерел фінансування медичних послуг і лікарських засобів, що не включені до програми медичних гарантій, які надаються як громадянам України, так і іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово перебувають на території України.

- по-друге, у п. 8 перехідних та прикінцевих положеннях Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом надано вказівку опрацювати питання запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування. Згаданий закон не розкриває поняття медичного страхування та на сьогодні не існує детальної правової регламентації медичного страхування взагалі та загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування зокрема.

Разом із цим слід наголосити на відсутності єдиного нормативно-правового акту, який врегульовував би питання медичного страхування. Також відсутнє нормативно-правове визначення поняття медичного страхування.

В правовій літературі по-різному визначають поняття медичного страхування, зокрема, В. Ю. Стеценко визначає страхування у сфері медичної діяльності (медичне страхування) як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу захисту майнових інтересів фізичних осіб при отриманні медичної допомоги у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок страхових грошових фондів, які формуються з страхових внесків [2, С.600-601]. Згаданий автор в своєму дослідженні наголошує на тому, що медичне страхування є складовою системи страхування взагалі.

До характерних рис страхування в літературі відносять такі: непостійний, а імовірнісний характер відносин (неможливо заздалегідь передбачити ні час настання страхового випадку, ні розмір збитків); зворотність коштів; чітко окреслений (замкнутий) характер перерозподільних відносин; цільове використання створюваного фонду (витрачання страхових ресурсів здійснюється виключно в певних випадках) [3, С. 62-63]. Разом з цим в літературі виділяють й особливості саме медичного страхування: по-перше, страховий ризик при медичному страхуванні, пов'язаний з особою застрахованого, а не з його майном; по-друге, інший склад основних учасників страхових правовідносин (з'являється новий суб'єкт – медична установа); по-третє, якщо в інших видах страхування у разі настання страхового випадку страхові виплати отримує безпосередньо застрахований, то при медичному страхуванні кошти перераховуються на рахунок лікувально-профілактичної установи, де застрахованому надавалась медична допомога; по-четверте, якщо у традиційних видах страхування заключним етапом настання страхового випадку є виплата страхових коштів, то при медичному страхуванні застрахованому (пацієнту) надається певний об'єм медичної допомоги [2,

С. 601]. Таким чином, мова йде про те, що медичне страхування є частиною страхування, яке має низку певних якісних ознак, що характеризують медичне страхування як окрему специфічну сферу страхової діяльності.

Якісна відмінність медичного страхування від інших різновидів соціального страхування вимагає прийняття окремого нормативно-правового акту яким би було визначено специфіка медичного страхування.

Отже, доцільним можна вважати прийняття окремого нормативно-правового акту, який має врегульовувати особливості медичного страхування, наприклад, Закон «Основи законодавства про медичне страхування в Україні».

Список бібліографічних посилань:

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-У111. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 5. Ст. 31.

2. Стеценко В.Ю. Медичне страхування як складова системи страхування (правові аспекти). *Форум права*. 2009. № 3. С. 597-602. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index. (дата звернення 05.05.2021)

3. Косаренко Н. Н. Страхование право: курс лекций. М. : Флін-та, МПСИ, 2008. 312 С.

УДК 324.553

Анатолій Миколайович КЛОЧКО,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6898-964X>

АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В КАДРОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Поняття «гендерної рівності» не є новим для світової спільноти. Історично так склалося, що на чоловіків та жінок було покладено різні соціальні ролі. Існував гендерний розподіл праці. Проте жінки в своїй свідомості завжди хотіли мати рівні права з чоловіками. Вони завжди хотіли мати рівні можливості на вклад в розвиток освіти, політики, науки, релігії тощо. Останні десятиліття ознаменовані численними резолюціями, мирними актами, протестами за рівність прав. Завдяки таким зусиллям рух гендерної рівності став надзвичайно активно розвиватися.

Зважаючи на європейський напрям розвитку нашої держави, формування та реалізація гендерної політики в Україні набула особливого значення. Необхідним стало вивчення та осмислення позитивного міжнародного досвіду у цій сфері. Орієнтиром для розвитку України у даному напрямку стали Цілі розвитку тисячоліття, що були ухвалені на саміті Тисячоліття ООН у 2000 році. Були прийняті відповідні законодавчі та підзаконні акти, які закріпили реалізацію принципу гендерної рівності як першочергове завдання у здійсненні державної політики. Так, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 р. визначено, що державна політика є спрямованою на закріплення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; заборонено дискримінацію за ознакою статі; окреслено систему суб'єктів, що наділені повноваженнями у сфері гарантування рівних прав та можливостей жінок

і чоловіків; передбачено засади забезпечення гендерної рівності у конкретних сферах тощо [4]. В основному законі України – Конституції – зафіксовано основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина; стаття 24 передбачає рівність чоловіка та жінки [1].

На відомчому рівні нормативно-правове регулювання гендерної політики ґрунтується на Законі України від 02 липня 2015 р. «Про Національну поліцію України», згідно з яким на службу в поліцію можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою [5, ч. 1 ст. 49]. Окрім того, важливими є низка підзаконних актів, серед яких Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [6], План заходів МВС щодо виконання Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 12 грудня 2017 р. [3] та інші.

Гендерна рівність регулюється установами та організаціями, що мають повноваження у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. На відомчому рівні до таких суб'єктів належать Національна поліція України, Уповноважений Голови національної поліції з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності, Міжнародна асоціація жінок-поліцейських, та Українська асоціація представниць правоохоронних органів.

Важливим етапом у реалізації принципу гендерної рівності у діяльності Національної поліції України є План заходів з реалізації Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [2], який передбачає створення механізмів забезпечення рівних умов доступу жінок і чоловіків до служби/роботи, просування по службі або кар'єрного зростання в органах системи МВС [2, п. 16]; уніфікацію вимог щодо фізичної підготовленості для кандидатів на службу (працевлаштування) в органах системи МВС з метою забезпечення гендерної рівності. [2, п. 17]; створення механізмів забезпечення рівних умов доступу жінок і чоловіків до участі у робочих та консультативних органах, миротворчих операціях, цивільновійськовому співробітництві, та протидії гендерно зумовленим правопорушенням на службі [2, п. 23].

Впровадження принципу гендерного паритету у діяльності Національної поліції України є не лише умовою, спричиненою євроінтеграцією нашої країни. Як показує досвід європейських країн, де жінки становлять 25-40% працівників поліції, служба жінки в поліції має позитивні результати: вона покращує соціально-психологічний клімат у колективі, сприяє підвищенню якості добору персоналу, підвищує довіру до поліції в очах громадськості. Жінки є більш комунікабельними під час врегулювання сімейних конфліктів, демонструють більш високий рівень виконавчої дисципліни й більш низький рівень агресивності. Крім того, робота жінок-поліцейських є незамінною в роботі з жертвами насильницьких дій та підлітками-правопорушниками.

Сьогодні існує значний прогрес у реалізації державної гендерної політики в усіх сферах України. Створено чимало законодавчих актів, що свідчить про успішні кроки нашої держави у напрямку європейської інтеграції та впровадження міжнародних стандартів. Проте проблеми гендерної рівності все ж

залишаються актуальними, потребують подальшого вивчення позитивного міжнародного досвіду та його впровадження у вітчизняне законодавство.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.04.2021).
2. План заходів з реалізації Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2019-%D1%80> (дата звернення: 09.04.2021).
3. План заходів МВС щодо виконання Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 12 грудня 2017 р. № 1019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80> (дата звернення: 09.04.2021).
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866–IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.
5. Про Національну поліцію України : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 09.04.2021).
6. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/files/strategiya.pdf> (дата звернення: 09.04.2021).

УДК 349.22

Сергій Станіславович ЛУКАШ,

директор Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГНУЧКОГО РЕЖИМУ РОБОЧОГО ЧАСУ У КАНАДІ

The Canada Labour Code (Трудовий кодекс Канади) [10] встановлює право на гнучкий режим робочого часу для працівників, робота яких врегульовується на федеральному рівні. Право вимагати встановлення гнучкого режиму роботи – це законодавче право, яке дає право працівнику офіційно вимагати від роботодавця тимчасової або постійної зміни свій графіку роботи, кількості відпрацьованих годин та/або місця роботи. Перелік галузей та робочих місць, що регулюються федеральним законодавством:

1. Приватний сектор (частини I, II та III Трудового кодексу Канади) :
 - повітряні перевезення, включаючи авіалінії, аеропорти, аеродроми та експлуатацію літаків;
 - банки, включаючи уповноважені іноземні банки;
 - зернові елеватори, комбикормові та насіннєві комбінати, склади кормів та зерноочисні заводи;
 - ради оркестрів перших націй;

- більшість федеральних корпорацій корони, наприклад, Canada Post Corporation;

- порти, морське судноплавство, пороми, тунелі, канали, мости та трубопроводи (нафта та газ), які перетинають міжнародні або провінційні кордони;

- радіо- і телевізійне мовлення;

- залізниці, які перетинають провінційні чи міжнародні кордони, та деякі короткі лінії залізниць;

- послуги автомобільних перевезень, включаючи вантажівки та автобуси, які перетинають провінційні чи міжнародні кордони

- телекомунікації, такі як телефонні, Інтернет, телеграфні та кабельні системи;

- видобуток та переробка урану та атомна енергетика

- будь-який бізнес, який є життєво-важливим, необхідним або невід'ємним для функціонування одного з вищезазначених видів діяльності

2. Державний сектор (лише частина II Трудового кодексу Канади) :

- Федеральна державна служба;

- Парламент (також Сенат, Палата громад і Бібліотека парламенту);

- фірми та муніципалітети приватного сектору в Юконі, на північно-західних територіях та в Нунавуті (лише частина I Трудового кодексу Канади).

Інші галузі врегульовуються стандартами зайнятості відповідної провінції чи території: Альберта, Британська Колумбія, Манітоба, Нью-Брансвік, Ньюфаундленд і Лабрадор, Північно-західні території, Нова Шотландія, Нунавут, Онтаріо, Острів принца Едуарда, Квебек, Саскачеван, Юкон.

Гнучкий режим роботи передбачає можливість зміни таких істотних умов праці, як:

- місце роботи (наприклад, робота вдома);

- режим роботи (наприклад, неповний робочий день, скорочений час роботи);

- типи компенсації (наприклад, надбавки за роботу вдома або за оплата за понаднормовий час).

Право вимагати гнучкого режиму роботи згідно з Трудовим кодексом Канади можуть працівники, які мають трудовий стаж на конкретному підприємстві більше 6 місяців безперервної роботи та стосовно:

- кількості робочих годин;

- робочого режиму;

- місця роботи;

- виду компенсації.

У заяві про гнучкий режим робочого часу працівник повинен зазначити на які саме елементи гнучкої роботи працівник очікує, початок і строк їх дії, прізвище та ім'я, а також дату подачі заяви.

Після того, як працівник напише заяву, роботодавець у 30-денний строк повинен надати одну з чотирьох можливих відповідей письмово:

- затвердити повністю;

- затвердити частково;

- запропонувати альтернативу;

- відмовити.

Роботодавці, діяльність яких регулюються федеральним законодавством, повинні розглядати заяви про гнучкий режим роботи без наслідків для працівника. Відповідно до законодавства Канади, працівникові встановлюються гарантії захисту від дискримінації та репресій з боку роботодавця. Роботодавець не може застосувати дисциплінарні стягнення за те, що працівник подав письмовий запит на гнучкий режим роботи. Захист від репресій стверджує, що роботодавцем заборонено: звільнення, тимчасове звільнення, відсторонення, пониження в посаді або дисциплінарна відповідальність працівника у зв'язку з проханням про встановлення гнучкого режиму роботи; враховувати таку заяву при рішенні про підвищення або навчання працівника; погрожувати здійснити будь-яку з цих дій.

Канадська рада з питань промислових відносин розглядає всі скарги, пов'язані із захистом від репресій. Якщо працівник вважає, що його, звільнили, понизили в посаді, відсторонили чи покарали саме за подання заяви про гнучкий режим роботи, він може подати скаргу до Канадської ради з питань промислових відносин [11].

Підстави для відмови:

- запитувана зміна призведе до додаткових витрат, які будуть тягарем для роботодавця;
- запитувана зміна матиме згубний вплив на якість або кількість робіт у промисловому закладі роботодавця, на здатність задовольнити попит споживачів або на будь-який інший аспект роботи в цьому промисловому закладі,
- роботодавець не може реорганізувати роботу серед існуючих працівників або у разі необхідності набрати додаткових працівників,
- підстава, передбачена колективним договором (за винятком випадків, коли роботодавець та профспілка дають про це письмову згоду).

Гнучкий режим роботи може застосовуватися у вигляді Reduced hours/Part-time, Compressed work week, Telework/Telecommuting, Job sharing, Banking of Hours/ Annualized hours, Gradual Retirement, Leaves and Sabbaticals, Split shifts, Right to refuse overtime:

Reduced hours/Part-time (Скорочені години/неповний робочий день). Працівники можуть обрати скорочення годин робочого часу в порівнянні з стандартним робочим тижнем (37,5 або 40 годин). Ці заходи можуть бути тимчасовими або постійними залежно від індивідуальних обставин. Це також може бути розглянуто в деяких випадках для працівників, які мають проблеми зі здоров'ям або інвалідністю. Робочий час може бути узгодженим за домовленістю сторін, або встановити, щоб він співпадав з піковим робочим часом, залежно від типу бізнесу.

Compressed work week (стиснутий робочий тиждень) виникає, коли працівник працює довше протягом дня або за змінним робочим часом. Працівники можуть розпочати роботу раніше або закінчити пізніше звичайного робочого дня. Стиснуті робочі тижні часто ініціюються працівником, але іноді роботодавець може ініціювати варіант підвищення операційної ефективності, максимізації виробництва (зменшення щоденних стартових витрат) або встановлення більш тривалого робочого часу, що може покращити обслуговування клієнтів. Загальноприйняті умови 40-годинного робочого тижня – це робота 10 годин на день, 4 дні на тиждень; робота додаткової години

на день з 1 вихідним кожні 2 тижні; або працювати додаткові півгодини на день і мати один вихідний день кожні 3 або 4 тижні.

Telework/Telecommuting (дистанційна робота) застосовується відбувається, коли працівник виконує хоча б частину своєї звичайної роботи вдома.

Job sharing (сумісна робота) відбувається, коли двоє або більше працівників займають одну або кілька посад чи виконують ряд обов'язків. Перед початком роботи має бути зрозуміло, як ці заходи впливають на оплату праці, допомогу та відпустки. Дуже важливо, щоб співробітники, які домовляються про роботу, ефективно працювали в команді та добре спілкувалися.

Banking of Hours/ Annualized hours (Облік робочого/підсумкові річні години робочого часу). Ця домовленість дозволяє працівникам вибирати в узгоджених межах дні та години роботи максимально протягом встановленого періоду часу. Цей період часу може бути тижневим, щомісячним або щорічним. Такі заходи часто є поєднанням гнучкого часу та стиснутого робочого тижня і можуть допомогти зменшити кількість надурочних годин. Ці домовленості можуть бути придатними для сезонних працівників.

Gradual Retirement (поступовий вихід на пенсію) дозволяє працівникам скорочувати свій робочий час або зменшувати навантаження протягом певного періоду, а не раптово переходити з повної зайнятості на пенсію. Цей поетапний період може бути використаний для навчання працівника, допомоги іншим у пристосуванні до реструктуризації всередині компанії або для перерозподілу завдань серед решти працівників.

Leaves and Sabbaticals (відпустки та святкові дні) – це дозволені періоди часу відпочинку. Оплачувані або неоплачувані відпустки, як правило, надаються за сімейних обставин, за станом здоров'я, для освіти або відпочинку. Види додаткових відпусток, які відповідно до законодавства Канади встановлюються як складова гнучкого режиму робочого часу:

- відпустка, яка необхідна для виконання короткострокових сімейних зобов'язань (наприклад, догляд за хворою дитиною); або довгострокових (догляд за важкохворим членом сім'ї);
- так звані «короткотривалі лікарняні»: відпустки для відновлення після короткочасної хвороби або травми;
- відпустка у зв'язку зі смертю (достатній час для відвідування похорону, поминальних заходів або поховання);
- відпустка для жертв домашнього насильства (час для подолання наслідків домашнього насильства);
- судова відпустка (короткотривала відпустка для роботи присяжних або виступу в суді в якості свідка);
- відпустка для полювання, риболовлі чи заготівлі: (участь у традиційних практиках корінних народів, таких як полювання, риболовля чи заготівля).

Split shifts (обмін часом). Працівник вимагає вільного часу з особистих причин і пропонує компенсувати його, працюючи довше звичайних годин в інший день;

Right to refuse overtime (відпустка за надурочний час). Надурочний час може бути компенсований відпусткою із оплатою праці в розмірі 1,5 години за понаднормову годину роботи.

Гнучкість робочого часу в Канаді має більш широке поняття та багатоманітність шляхів використання, що дійсно надає працівнику та роботодавцю більше переваг в організації виробничого процесу та, як результат, збільшення прибутку.

УДК 342.9

Олена Олегівна МАРКОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9970-0944>

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ТИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СИСТЕМИ В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

На виникнення та змістове наповнення моделі правової процедури в цілому і адміністративної процедури зокрема вплинули різні чинники – історичного, законодавчого та управлінського характеру. У кожній країні повинен функціонувати не тільки ефективний механізм прийняття адміністративних судових рішень, а й механізм прийняття адміністративних рішень (адміністративного нормотворення) (system of administrative rulemaking) [1, с. 105] . У результаті їхнього функціонування у світі з'явилася велика кількість видів адміністративних процедур і склалися певні моделі, спрямовані на виконання нових завдань і функцій відповідно до нових умов спільного управління (collaborative governance) та напрямів адміністративної реформи.

На модель адміністративної процедури впливає тип адміністративної системи, в раках якої вона виникає і розвивається. Зарубіжні вчені виділяють два типи адміністративної системи – юридичну та менеджеральну адміністративну систему (legalistic and managerialist systems). Представником менеджеральної системи є США, іменовані по праву ще Civic Culture administrations [2, с. 119], а представниками класичної legalistic system [3, с.37] є країни континентальної Європи. Отже, в європейських країнах бюрократія старша за демократію, у США – навпаки: безперервний розвиток демократії, цінностей, політичних структур гарантує безперервний і постійний розвиток адміністративної системи в напрямі ефективної роботи. «Legalistic» – спільна риса сучасного суспільства, яка розглядається як основна характеристика державного управління, де провідна роль належить закону при розгляді конкретної юридичної справи і прийнятті по ній рішення [4, с.177]. Отже, характеристика легалістичного типу нагадує ідеалістичну форму бюрократії, описану німецьким юристом і соціологом Максом Вебером [5, с. 124], тому classic or legalistic administrations (класичне або юридичне управління) може називатися веберівським.

Остання чверть XX – початок XXI ст. є важливою віхою в розвитку двох адміністративних систем, оскільки в цей період почався інтенсивний пошук оптимальних моделей державного управління, результатом якого стало активне проведення адміністративних реформ державного управління, спочатку в країнах Заходу, а потім в інших країнах. Реформа державного управління, яка

охопила всі європейські країни, але з різною силою, була спричинена управлінською революцією, в основу якої покладено концепцію New Public Management. Проте концепція New Public Management не тільки посилила вплив теорії менеджменту на управління громадянською культурою, а й визначила напрями і сфери для адміністративної реформи навіть у класичній адміністративній системі [6, с. 144] .

У західних країнах були запропоновані свої програми адміністративних реформ, в основу яких було покладено дві управлінські концепції – New Public Management і Good Governance. Згідно з парадигмою Нового державного управління (New Public Management – NPM), поняття держава трактується як система сервісних функцій, у якій діяльність державних службовців зводиться до надання державних послуг. Суспільно-державне управління (Good Governance – GG) пропонує перейти від розуміння управління як виконання функцій до управління як мережі взаємозв'язків держави та громадян: громадяни беруть участь у прийнятті управлінських рішень, їх організації та об'єднання представлені в системі управління. Еволюцію адміністративних парадигм державного управління можна представити у вигляді схеми: Weberian – NPM – Good Governance.

Основні положення двох наведених концепцій знайшли відображення в такому інституті адміністративного права, як адміністративна процедура, що виконує функціональну роль правового інструментарію в кожній країні. Адміністративна процедура є ключовим компонентом механізму державного управління як на інструментальному, так і на техніко-операційному рівні. Тому більшість країн намагалися кодифікувати адміністративну процедуру: деякі країни – за допомогою принаймні загального закону, інші – за допомогою галузевих законів, окремі – за допомогою кодексів. З позицій розвитку необхідність регулювання адміністративних процедур заснована на принципах законності, неупередженості, права на захист. Отже, конвергенція регулювання адміністративних процедур та конвергенція їх змісту не викликає сумніву. Загальною характеристикою законодавства майже всіх європейських країн є те, що в механізм державного управління інтегруються елементи концепції «доброго управління».

Підсумовуючи все викладене, прийшли до висновку, що на модель адміністративної процедури найбільше вплинули три фактори, які нами будуть прийняті за основу при характеристиці моделей адміністративної процедури: 1) етапи історичного генезису адміністративної процедури; 2) модель управління; 3) модель правового регулювання.

Список бібліографічних посилань:

1. H. Ferrel. Public Administration: A Comparative Perspective, Sixth Edition 2001, New York.Basel: Marcel Dekker, p. 192.

2. Frederickson, H. George and Smith, Kevin B. The Public Administration Theory Primer. Boulder, Colorado and Oxford: Westview Press: 2002, p.119.

3. Caiden, Gerald E. and Caiden, Naomi J. To award More Democratic Governance. Modernizing the Administrative State in Australia, Canada, the United Kingdom, and the United States. In Public Administration: An Interdisciplinary Critical Analysis; Vigoda, Eran Ed. New York and Basel: Marcel Dekker, Inc. 2002, pp. 37 – 61.

4. Fu, Zhengyuan, *China's Legalists: The Earliest Totalitarians and Their Art of Ruling*, Armonk, New York, London, England: M.E. Sharpe, 1996. p. 177.

5. Weber, Max *Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie*, 1. Halbband, 5th Ed., Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1976, p. 124.

6. Jreisat, Jamil E. *Comparative Public Administration and Policy*. Boulder, Colorado and Oxford: Westview Press: 2002, p. 144.

УДК 349.22

Леонід Володимирович МОГІЛЕВСЬКИЙ,

проректор харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6994-6086>

КОЛЕКТИВНІ ПЕРЕГОВОРИ: ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ В США

Основним нормативно-правовим актом, що регулює колективні переговори в Сполучених штатах Америки, є Національний закон про трудові відносини (National Labor Relations Act, далі – NLRA), його також називають законом Вагнера. Цей закон прямо надає працівникам право на колективні переговори та вступу до професійних спілок.

Першочоргово NLRA був ухвалений Конгресом в 1935 році, і врегульовував торгівлю між штатами у відповідності до пункту торгівлі в статті I розділу 8 Конституції США. Він застосовувався до більшості приватних несільськогосподарських підприємств, які займаються якимось аспектом торгівлі між штатами. Рішення та положення національної ради з питань трудових відносин, яка була створена NLRA, значно доповнюють та визначають положення закону.

NLRA встановлює процедури вибору організації праці, яка представлятиме одиницю працівників у колективних переговорах. Цей закон забороняє роботодавцям втручатися у вибір представницького органу. NLRA встановлює норму, у якій зобов'язує роботодавця дійти домовленості з призначеним представником своїх працівників. Також цей закон не вимагає від жодної сторони згоди на пропозицію чи поступки, але встановлює процедурні вказівки щодо добросовісних переговорів.

Пропозиції сторін, які порушують NLRA чи інші закони США, не можуть бути предметом колективних переговорів. NLRA також встановлює правила щодо того, яку тактику (наприклад, страйки, локауті, пікетування) кожна із сторін може застосовувати для досягнення своїх цілей переговорів.

Закони кожного штату додатково регулюють колективні переговори та забезпечують виконання колективних договорів згідно із законодавством штату. Вони також можуть містити вказівки для тих роботодавців та працівників, на яких не поширюється дія NLRA, в тому числі сільськогосподарських підприємств та їх працівників. Також, праця залізничників та інших працівників транспортної галузі охоплюються Законом про працю на залізницях.

Закон про працю Тафта-Хартлі 1947 р. вніс зміни до NLRA, визначивши поняття недобросовісного використання праці та встановивши деякі

обмеження щодо профспілок. Ці положення дозволяли працівникам відмовлятися бути членом професійної спілки (хоча вступ до профспілки могли визначити як умову працевлаштування), а також забороняли профспілкам стягувати надмірні членські внески [2].

Закон Ландрума-Гріффіна 1959 року, також відомий як закон про звітність та надання інформації про управління праці (Labor-Management Reporting and Disclosure Act), надав державним судам та колегіям трудових відносин право вирішувати спори у справах, відхилених Національною радою з трудових відносин (National Labor Relations Board). Цей закон також посилив, та запровадив кілька інших практик та заборон і скасував положення про некомуністичну присягу.

В інших частинах нового закону був встановлений кодекс поведінки, що гарантував певні права членам профспілки в межах їх профспілки, та встановлені вимоги щодо звітування професійних спілок. Таким чином, Закон Ландрума-Гріффіна захищав права членів профспілок від недобросовісної діяльності профспілок, тоді як NLRA захищав права працівників від недобросовісної діяльності роботодавців чи профспілок [3].

У 1974 р. до NLRA було внесено зміни, щоб розширити захист працівників некомерційних лікарень. На таких працівників поширювався первинний закон Вагнера 1935 року, проте вони були виключені в 1947 році з поправками Тафта-Хартлі. Коли нове законодавство розглядалося сенатським комітетом з питань праці та громадського забезпечення, було визнано, що трудові відносини в галузі охорони здоров'я вимагають особливого врегулювання. Комітет праці сенату прагнув створити механізм, який забезпечував би задоволення потреб пацієнта під час надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути внаслідок колективних трудових спорів, наприклад, таких як страйк. Новий закон являв собою надійне та справедливе узгодження цих конкуруючих інтересів (медичних працівників та пацієнтів).

Вперше за всю свою історію США, 2 липня 1987 р., рада оголосила про своє рішення взяти участь у розробці норм з основних суттєвих питань, опублікувавши у федеральному реєстрі «повідомлення про пропоновані норми щодо колективних переговорів у галузі охорони здоров'я», пвислухавши 144 свідки та понад 1800 коментаторів [4].

За даними AFL-CIO (The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations), приблизно три чверті працівників приватного сектору та дві третини державних службовців мають право брати участь у колективних переговорах.

Процес ведення колективних переговорів дещо відрізняється в залежності від об'єднання професійних спілок, але зазвичай має такі етапи:

1. Потреба в переговорах. Це може бути трудовий спір або необхідність скласти або поновити колективний трудовий договір. Працівники та роботодавець можуть також домовитись про регулярні засідання з метою розгляду питань, коли вони виникають.

2. Підготовка обох сторін. Роботодавець та працівники обирають представників для ведення переговорів щодо своїх інтересів. Обидві сторони переглядають існуючий колективний договір, щоб визначити напрямки вдосконалення.

3. Сторони погоджуються з основними правилами ведення переговорів. На

початку процесу переговорів роботодавці та працівники погоджуються з основними правилами ведення переговорів. Наприклад, коли і де відбуватимуться переговори, коли всі пропозиції сторін повинні бути «на столі», або щодо стилю ведення переговорів (ведення переговорів або торг на основі відсотків).

4. Власне переговори. NLRA визначає, які суб'єкти переговорів є обов'язковими, дозвільними або незаконними. Наприклад, роботодавці повинні погодитись обговорювати такі теми, як заробітна плата та робочий час, оскільки ці предмети є обов'язковими згідно з NLRA. З іншого боку, вони можуть погодитись або не погодитись обговорювати питання щодо маркетингових стратегій підприємства. Також обом сторонам заборонено включати певні питання, наприклад, створення положень про закриті магазини, які вимагатимуть від роботодавців наймати лише тих працівників, які вже є членами профспілки.

5. Досягнення попередньої домовленості. Після кількох засідань обидві сторони досягають попередньої згоди. Потім профспілка надає угоду своїм членам. Якщо роботодавець та наймані працівники не можуть дійти згоди, роботодавець може оголосити «глухий кут» та реалізувати право на останню пропозицію. Якщо профспілка не погодиться, Національна рада з трудових відносин визначить, чи існує справжня безвихідь, і змусить роботодавця повернутися до переговорів. Профспілка може здійснити своє право на страйк, в якому працівники відмовляються працювати до досягнення згоди між сторонами.

6. Члени профспілки голосують за ратифікацію угоди. У деяких профспілках угода є попередньою, доки її члени не ратифікують таку угоду, шляхом відкритого голосування, проте члени профспілки також часто голосують шляхом таємного голосування, якщо це встановлено статутом профспілки.

Список бібліографічних посилань:

1. Collective bargaining. Cornell law school legal information institute. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/collective_bargaining
2. National labor relations board. 1947 taft-hartley substantive provisions. URL: <https://www.nlr.gov/about-nlr/who-we-are/our-history/1947-taft-hartley-substantive-provisions>
3. National Labor Relations Board. 1959 Landrum-Griffin Act. URL: <https://www.nlr.gov/about-nlr/who-we-are/our-history/1959-landrum-griffin-act>
4. 1974 health care amendments. National Labor Relations Board. URL: <https://www.nlr.gov/about-nlr/who-we-are/our-history/1974-health-care-amendments>

УДК: 342.95 (477)

Олександр Миколайович МУЗИЧУК,

декан факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8367-2504>

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Одним із видів контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні є державний, до підвидів якого ми відносимо: парламентський, президентський та урядовий контроль, контроль міністерств та відомств, контроль державних місцевих адміністрацій та інших місцевих органів влади, судовий контроль. Кожен із вищенаведених підвидів державного контролю займає особливе місце у його структурі, має відповідні ознаки (риси), які вказують на його особливості. Проте, об'єднуючим чинником зазначених підвидів контролю, що охоплюються таким терміном як «державний контроль» є те, що суб'єкти його здійснення представляють державу, відповідно називаються державними. У зв'язку з чим варто розрізняти такі поняття як «суб'єкти державного контролю» та «суб'єкти контролю в державі», останній з яких є ширшим за змістом, оскільки передбачає не лише державних, а й самоврядних, громадських та міжнародних суб'єктів.

Аналіз законодавчих та законопроектних підходів щодо визначення окремих різновидів державного контролю надав змогу зробити такі висновки:

1. Основним критерієм (підставою, ознакою) виокремлення вищенаведених різновидів державного контролю є об'єкт (предмет) на який він спрямований.

2. Незважаючи на те, що загальною ознакою державного контролю є державні суб'єкти, які його здійснюють, серед суб'єктів державного контролю називаються навіть ті із них, які статусу державних органів не мають (наприклад, органи місцевого самоврядування).

3. Досить часто суб'єктами державного контролю називаються лише центральні органи виконавчої влади та їх територіальні органи, що обмежує їх суб'єктний склад, оскільки, крім центральних органів виконавчої влади державний контроль здійснюють й інші державні органи: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів, місцеві державні адміністрації, судові органи.

4. Інколи використовуються загальні словосполучення на кшталт «органи, їх підрозділи чи службові особи, які здійснюють контрольні заходи», що не дає змоги хоча б приблизно визначити їх суб'єктний склад.

5. Досить часто у законодавчих актах та їх проектах акцентується увага на спеціалізованих органах державного контролю, що також обмежує його суб'єктний склад.

Що стосується державного контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні, то його поняття як у чинному законодавстві, так і у науковій літературі невизначене, особливості такого контролю з'ясовані фрагментарно, оскільки науковці досліджували лише деякі із його видів, насамперед, парламентський контроль та громадський контроль, у меншій мірі

президентський та відомчий контроль за діяльністю правоохоронних органів у цілому або лише за деяким із них.

На мою думку, до *спеціальних ознак* державного контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні необхідно віднести такі:

1. Він є найпоширенішим та найбільш дієвим, підтвердженням чому є розгалужена система суб'єктів, які його здійснюють та результати їх контрольної діяльності.

2. Є комплексним поняттям, оскільки об'єднує собою такі його підвиди, як: парламентський контроль, президентський контроль, урядовий контроль, контроль міністерств та відомств, контроль місцевих державних адміністрацій та інших місцевих органів влади, судовий контроль. Кожен із названих підвидів державного контролю має відповідний суб'єктний склад та особливості.

3. Здійснюється лише державними органами (суб'єктами), свідченням чого є його підвиди наведені вище.

4. Спрямований на ефективне виконання поставлених перед державою завдань що охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб'єктів від злочинних та інших протиправних посягань.

5. Є дієвим механізмом участі держави в управлінні правоохоронною справою.

6. Передбачає систему внутрівідомчих суб'єктів державного контролю, що не характерно іншим видам контролю: міжнародному, самоврядному та громадському. Наприклад, в Національній поліції такими є: керівники та начальники усіх рівнів; підрозділи внутрішньої безпеки, інспекції з особового складу, кадрові апарати, контрольно-аналітичні та ревізійні підрозділи, штабні підрозділи тощо.

7. Суб'єкти такого контролю наділені різним об'ємом контрольних повноважень: припинення діяльності правоохоронних органів, зміна їх штатної структури та чисельності, що характерно для парламентського, президентського та урядового контролю; скасування управлінських рішень, що характерно для урядового, відомчого та судового контролю за діяльністю правоохоронних органів; подання скарги (припису, контрольного акту) на діяльність правоохоронного органу, що характерно для контролю місцевих державних адміністрацій та інших місцевих органів влади (державних підприємств, організацій та установ).

8. На відміну від інших видів контролю: міжнародного, самоврядного та громадського, передбачає безпосереднє втручання суб'єкта контролю у професійну діяльність правоохоронного органу, що реалізується під час припинення його протиправних дій, притягнення винних до відповідальності, відміни управлінського рішення, відсторонення винної особи від виконання службових обов'язків тощо.

9. Передбачає спеціальні форми його здійснення, які, нехарактерні іншим видам контролю. Наприклад, формами парламентського контролю є прийняття, зміна чи скасування законодавчого акту, депутатський запит, парламентське розслідування, надання згоди на призначення найвищого керівництва правоохоронного органу тощо.

10. Деякі із суб'єктів державного контролю не лише контролюють а й координують діяльність правоохоронних органів. Сказане стосується Кабінету

Міністрів України, який здійснює урядовий контроль у зв'язку з чим спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади; Ради національної безпеки і оборони України, яка координує діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони; найвищих відомчих органів управління діяльністю правоохоронних органів, які мають статус міністерств та відомств.

Завершуючи характеристику *державного контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні* пропонуємо визначити такий як найбільш поширений та дієвий, здійснюваний лише державними органами (парламентом, президентом, урядом, міністерствами та відомствами, місцевими державними адміністраціями, судами та судьями), які наділені різним об'ємом контрольних повноважень, і спрямований на забезпечення режиму законності та дисципліни в діяльності правоохоронних органів, а також на ефективне виконання покладених на них завдань.

УДК 378

Катерина Сергіївна НАУМЕНКО,

заступник директора – начальник відділу навчально-методичної роботи
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7403-0419>

Галина Сергіївна БОЖКО,

координатор міжнародної рекрутації Академії фінансів і бізнесу Вістула в
Варшаві (Польща)

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Сьогодні питання дотримання академічної доброчесності залишається одним із важливих, до якого все більше уваги приділяється уваги, як в Україні, так і в світі. Україна займає активну законодавчу позицію щодо активізації академічної доброчесності на всіх рівнях освіти та досліджень.

Академічна доброчесність, як одна із складових структури правової держави, має на меті створення міцної та якісної національної освітньої бази. Це питання доцільно вивчати на прикладі американської та європейської систем освіти – світових новаторів та лідерів у питаннях освітньої та академічної культури.

Сполучені Штати Америки є однією з перших світових країн, яка ще у 1986 році розпочала боротьбу з порушенням академічної доброчесності. У 1992 році у США були створені спеціальні науково-дослідні інституції, найбільш відомим серед яких є «Центр академічної доброчесності». «Центр академічної доброчесності» налічує 1200 членів у 250 інституціях із 19 країн світу на 6 континентах. Завданням Центру є забезпечення майданчику для визначення, затвердження та поширення цінностей академічної доброчесності серед наукової спільноти. Ця місія досягається, головним чином, шляхом залучення здобувачів освіти, викладачів та інших працівників до поширення серед своїх колег і спільнот досвіду та фахових знань щодо академічної доброчесності.

У більшості країн Європи питанням дотримання академічної доброчесності приділяється велика увага. На законодавчому рівні університети Європи враховують академічну чесність як складову якості освіти. Академічна чесність, як цінність академічної культури чітко регламентована в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі. У зв'язку з розгортанням Болонського процесу (1999) та реалізацією концептуальних положень Лісабонської стратегії з підвищення конкурентоспроможності (2000), міжнародного проекту «Гармонізація освітніх структур в Європі» (TUNING, 2000), спрямованого на узгодження освітніх структур та освітніх програм на основі різноманітності й автономності, зростають вимоги до дотримання принципів академічної чесності майбутніми фахівцями саме на законодавчому рівні (1, с. 88).

Загальні тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців для університетів Європи включають глобалізацію, децентралізацію освіти, впровадження професійної етики, деонтології у навчальний процес, інтернаціоналізацію та інформатизацію, дотримання стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти; розроблення стандартизованих процедур оцінки політики вищих навчальних закладів у сфері академічної чесності; запровадження навчальних методик із метою підвищення кваліфікації викладачів у питаннях сучасного академічного письма й підвищення їх мотивації у застосуванні таких методик у роботі; широке використання культури академічного письма, підвищення якості наукових публікацій дослідників за рахунок дотримання вимог до структури наукових статей; запровадження навчальних он-лайн тренінгів, партнерство між закладами вищої освіти та суб'єктами господарської діяльності (1, с. 92).

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», згідно з яким академічна доброчесність – це відданість академічній спільноті, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності (2).

Можна зробити висновок, міжнародний досвід показує, що боротьба університетів за порушення академічної доброчесності триває в багатьох країнах, незалежно від того, наскільки вони розвинені. Часто успіх залежить більше від громадянської активності, ніж від державної політики. Не менш значущими особливостями академічної чесності є органічне поєднання змісту навчання та виховання, дотримання базових морально-етичних принципів, які забезпечать сприятливий соціально-психологічний клімат в університетських колективах, що дасть можливість отримувати високі результати дослідницької та освітньої діяльності, сприятиме вихованню свідомо діючої, морально зрілої, соціально не байдужої, гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної молоді, яка є носієм надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку та самовдосконалення.

Список бібліографічних посилань:

1. Батечко Н., Дурдас А. Академічна доброчесність в контексті європейських практик: досвід Франції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*, № 3 (60), 2019. С.88-94

2. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. 2017. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930>

УДК 342.95

Оксана Володимирівна ПАНАСЮК,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри юридичних дисциплін
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1621-687X>

ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Ефективність функціонування адміністративної відповідальності в Україні значною мірою пов'язано з нормативним комплексом – системою джерел адміністративно-деліктного права України. Саме вона забезпечує належну нормативну регламентацію суспільних відносин пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності в Україні та правопорядок.

Категорія джерел права вже зайняла своє місце у понятійно-категоріальному апараті загальної теорії права. Проте, формування адміністративно-деліктного права України як підгалузі адміністративного права України викликає необхідність досліджень у цій сфері, що зумовлює актуальність дослідження питань становлення джерел адміністративно-деліктного права в Україні та їх сучасного стану. До того ж серед науковців ведуться дискусії з приводу тих чи інших питань формування і функціонування системи джерел адміністративного та адміністративно-деліктного права України.

Теоретичну базу дослідження становили наукові праці таких відомих учених-адміністративістів як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, Ю. В. Ващенко, І. П. Голосніченко, І. С. Гриценко, С. М. Гусаров, Є. В. Додін, Т. Є. Кагановська, Р. А. Калюжний, Л. Є. Кисіль, С. В. Ківалов, Л. В. Ко-валь, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, В. Г. Перепелюк, С. В. Петков, О. Ю. Салманова, О. Л. Соколенко, С. Г. Стеценко, М. М. Тищенко, В. П. Тимошук, Ю. С. Шемшученко та багатьох інших. Однак, дослідження, що об'єднувало би питання становлення та сучасного стану джерел адміністративно-деліктного права України, сьогодні відсутнє.

Розбудова Української держави в ракурсі європейських стандартів вимагає вдосконалення змісту адміністративно-деліктного права і, зокрема, дослідження питання його джерел, оскільки їх зміст та система формують адміністративно-деліктне право України. Історично склалось, що в адміністративно-деліктному праві формується власна специфічна система джерел, яка породжена предметом і методами правового регулювання та залежить від особливостей ідей та етапів суспільного та державного розвитку.

Відмітимо основні функції, які відіграють джерела адміністративно-деліктного права, в тому числі у виконанні загальних функцій держави. Так, В. В. Решота не поглиблюючись у класифікації, за різноманітними підходами

та критеріями, виділяє наступні основні функції джерел адміністративного права. Адміністративно-деліктне право будучи підгалуззю адміністративного права виконує схожі функції з врахуванням предмету правового регулювання та відносин пов'язаних з притягнення до адміністративної відповідальності. Так, до функцій джерел адміністративно-деліктного права можна віднести наступні: – охоронну, регулятивну, виховну, пізнавальну, відновлювальну, ідеологічну, політичну.

Різноманітність джерел адміністративно-деліктного права викликає потребу розділити їх на види. Традиційно для правових галузей це: Конституція України, група актів, що мають силу закону (закони України, кодекси), положення, статuti й інші акти управлінського спрямування. Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами [6, п. 22 ч.1 ст. 92]. Виходячи з цього повністю віднести до джерел адміністративно-деліктного права всі нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки суб'єктів за порушення котрих передбачено адміністративну відповідальність, не можна.

Таким чином, лише закони можуть бути джерелами адміністративно-деліктного права, саме ними визначаються підстави, зміст та процедури адміністративної відповідальності. Проте, відмітимо, що низкою підзаконних актів регулюються відносини пов'язані з адміністративною відповідальністю. Тут слід відмітити положення ст. 5 КУпАП, що містять повноваження місцевих рад щодо прийняття рішень, за порушення яких передбачається адміністративна відповідальність. Так, сільські, селищні, міські, обласні ради мають право приймати в межах, що визначаються законами, рішення з питань боротьби зі стихійним лихом і епідеміями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність, а також рішення з питань боротьби з епізоотіями, за порушення яких відповідальність встановлено статтею 107 КУпАП. Відповідно до ч. 2 цієї статті сільські, селищні, міські ради встановлюють відповідно до законодавства правила, за порушення яких адміністративну відповідальність передбачено статтями 152, 159 і 182 КУпАП. Таким чином сільським, селищним, міським радам надано повноваження із встановлення правил, за порушення яких адміністративну відповідальність. Ці правила закріплюються відповідними рішеннями сільських, селищних та міських рад. Відповідні рішення повинні бути джерелами адміністративно-деліктного права. Проте, таке твердження йде в розріз зі статтею 92 Конституції України, відповідно ми не будемо відносити їх до джерел адміністративно-деліктного права обмежившись законодавчими актами. Відмітимо, що й в інших нормативно-правових актах містяться норми, що використовуються при притягненні до адміністративної відповідальності, зокрема, Укази та розпорядження Президента України, нормативні акти органів виконавчої влади України, згадувані нормативні акти місцевих рад, їх виконавчих органів, розпорядження місцевих державних адміністрацій (їх голів), міжнародні угоди України з іншими державами та міжнародно-правові акти, ратифіковані й визнані нашою державою, акти Конституційного Суду України, Великої Палати Верховного Суду та об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду.

Базовим джерелом адміністративно-деліктного права є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Адміністративноделіктне право одна з небагатьох підгалузей права, що мала кодифікацію своїх положень у відповідних актах в різні історичні періоди, що слугували джерелом адміністративно-деліктного права.

Підсумовуючи вищевикладене, треба відмітити, що джерела адміністративно-деліктного права мають велике теоретичне і практичне значення, як безпосередні регулятори суспільних відносин сучасного ладу нашої держави. Проте позитивне реформування системи державної влади в Україні в напрямку європейських стандартів потребує більш оперативного кардинального розвитку джерел адміністративно-деліктного права. Синергія між суспільним ладом та джерелами адміністративно-деліктного права є беззаперечним фактом, а, отже, розвиток одного елементу слугує рушійною силою для іншого і, навпаки.

УДК 349.22

Ірина Петрівна ПУРІГА,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-001-5176-9520>

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ

Дистанційну роботу ввели в КЗпП навесні 2020 року, але докладно регламентували лише в лютому 2021 року.

Дистанційна робота – форма організації праці, за якої працівник виконує роботу поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника. Ключова ознака дистанційної роботи – працівник використовує інформаційно-комунікаційні технології (ч. 1 ст. 60-2 КЗпП).

Головне про дистанційну роботу

1. Оформляють письмовим трудовим договором. На час загрози епідемії, необхідності самоізолюватися та іншого форс-мажору – достатньо наказу (п. 6-1 ч. 1 ст. 24, ч. 11 ст. 60-2 КЗпП).

2. Працівник самостійно визначає робоче місце і відповідає за безпечні та нешкідливі умови праці на ньому (ч. 3 ст. 14 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII).

3. Працівник розподіляє робочий час на свій розсуд (ч. 5 ст. 60-2 КЗпП).

4. На працівника не поширюються ПВТР, якщо інше не передбачає трудовий договір (ч. 5 ст. 60-2 КЗпП).

5. Загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених статтями 50 і 51 КЗпП (ч. 5 ст. 60-2 КЗпП).

6. Працівник може поєднувати дистанційний формат з роботою на робочому місці у приміщенні чи на території роботодавця (ч. 6 ст. 60-2 КЗпП).

7. Працівнику гарантується вільний час для відпочинку – період відключення (ч. 9 ст. 60-2 КЗпП).

Дистанційну роботу «легалізували» 17.03.2020 як один із заходів, щоби запобігти COVID-19 «На період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)... роботодавець може доручити працівникові, зокрема державному службовцю, службовцю органів місцевого самоврядування, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома». [2]

З 02.04.2020 дистанційну (надомну) роботу ввели до КЗпП. Законодавець виклав у новій редакції статтю 60 КЗпП, що раніше регулювала поділ робочого дня на частини. Наразі ця стаття скеровує, як запроваджувати гнучкий режим роботи.

З 27.02.2021 законодавець розділив дистанційну та надомну роботу (цього дня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» від 04.02.2021 № 1213-IX). Тепер дистанційну і надомну роботу регулюють окремі статті КЗпП – 60¹ і 60². Правила, за якими вводять дистанційну та надомну роботу, – схожі, але є й відмінності.

Строк, на який запроваджують дистанційну роботу.

Можна вводити дистанційну роботу постійно або тимчасово.

Період, упродовж якого працівник працюватиме дистанційно, визначається:

- у письмовому трудовому договорі та наказі про запровадження дистанційної роботи;
- у наказі, якщо на період надзвичайної ситуації запроваджує дистанційну роботу наказом, без укладення письмового трудового договору.

Постійно. Працівник виконує роботу дистанційно упродовж усього строку трудового договору.

Тимчасово. Дистанційну роботу можете запроваджувати на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та (або) у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру (ч. 11 ст. 60-2 КЗпП).

КЗпП не визначає, який державний орган уповноважений ухвалювати рішення про наявність таких загроз та упродовж якого строку вони існуватимуть. Спирайтеся на інші нормативні акти, що відповідають ситуації. Наприклад, режим надзвичайної ситуації на території конкретного району чи міста вводять рішенням райдержадміністрацій та ОМС. [3]

Як дистанційна, так і надомна робота не спричиняють змін у нормуванні, оплаті праці та не впливають на обсяг трудових прав працівників. Дистанційні і надомні працівники мають право на відпустки, як і всі інші працівники.

Таким чином, хоча український законодавець навесні й зробив кілька спроб впровадження нового виду роботи, регулювання дистанційної та надомної роботи вимагає не лише розмежування між собою та відокремлення від гнучкого режиму робочого часу, як пропонує законопроект № 4051, а й значної деталізації та узгодження з іншими законами.

Як висновок, можна сказати, що ми потроху рухаємось уперед, та як завжди, для цього нам був потрібний конкретний стимул, хоч і негативний. Сподіваємось, що найближчим часом КЗпП зазнає оновлень не лише щодо

питань дистанційної та надомної праці, а й щодо низки інших застарілих чи взагалі нерегульованих інститутів трудового права. [4]

Список бібліографічних посилань:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 (із змінами). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 № 530-IX. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

3. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 09.01.2014 № 11. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

УДК 347.23

Яна Михайлівна САДИКОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2841-8324>

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВОВУ ОХОРОНУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Право інтелектуальної власності є основою функціонування ринку інновацій в державі та у світі і в цьому сенсі займає одне з перших місць у об'єктиві уваги держави. Інновації є рушієм економіки, а продукти інтелектуальної творчої роботи рушієм прогресу, економічного та культурного зростання.

Досить частими є заклики зі сторінок ЗМІ та з екранів телевізорів орієнтуватися на розвиток інноваційних технологій, на переосмислення ролі та значення інтелектуального продукту в українській економіці, перестати орієнтуватися на постачання сировини, а зробити інтелектуальну роботу і її результати основою прибутку. В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено, що сталий розвиток орієнтований насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому.

Така ситуація є зрозумілою і вона склалася не нещодавно. Усвідомлення глобальної значущості інноваційного продукту в економіці почало формуватися ще в позаминулому столітті. На сьогодні слід відмітити тенденції до зрушення фундаментальних засад регулювання інноваційної діяльності та відносин в сфері права інтелектуальної діяльності, що обумовлене загальними тенденціями, що відбуваються у світі.

В 2012 році мегатрендами сучасного світу було названо 1) індивідуальне розширення можливостей, що має призвести до скорочення бідності, зростання світового середнього класу, більшого освітнього рівня, широкого використання нових технологій зв'язку та виробництва та прогресу в галузі охорони здоров'я;

2) дифузія сили, що означає, що не буде гегемонічної сили, сучасний світ є багатополярним і в ньому сила та влада визначатиметься союзами та коаліціями; 3) існування демографічних шаблонів, як то: звуження демографічної дуги нестабільності, економічне зростання може скоротитись у «старіючих» країнах, посилення урбанізаційних процесів; збільшення міграції; 4) зростання попиту на їжу, воду та енергію через збільшення світового населення [1].

Однак, перш ніж говорити про зміни в сучасному правовому просторі і про зміни в окремій правовій системі варто визначити передумови таких змін - їх першопричини. Першою вартою уваги обставина, яка впливає та визначає розвиток права та правових систем є глобалізація.

Глобалізація виступає стимулятором уніфікації та гармонізації законодавства держав регіону та світу. З глобалізацією пов'язують появу нових загально правових принципів правового регулювання та посилення ролі та значення вже існуючих. Питання глобалізації безпосередньо пов'язане з питанням транскордонного правового регулювання. Сучасне правове регулювання всередині держави вже не орієнтується виключно на регулювання відносин, окреслених кордонами такої держави, а суверенітет держав виходить в багатьох випадках за її кордони. У сучасному світі інтереси держав обумовлюються не тільки їх домашніми системами цінностей та законами, але й міжнародними нормами та законами [2].

Для права інтелектуальної власності, об'єктами якого є нематеріальні блага, яке при цьому виникло через необхідність введення таких об'єктів в господарський оборот з метою їх комерціалізації, транскордонне правове регулювання взагалі було і залишається проблемою номер один. Знаходить підтвердження висновок про те, що інтелектуальні цінності людини асоціюються не тільки з її фізичним «я», скільки з її психологічними властивостями, тобто людина може знаходитися в одному місці, а його інтелект бути присутнім в декількох місцях завдяки інформаційно-енергетичним носіям нового типу [3]. Об'єкти права інтелектуальної власності через відсутність їх просторової визначеності легко переміщуються через кордон, можуть використовуватися одночасно невизначеним колом суб'єктів, невизначену кількість та у невизначені способи.

Вплив глобалізації на правову охорону прав інтелектуальної власності, на нашу думку на сьогодні, проявляється в тому, що велика частка проблем на вирішення яких спрямовується технічна інтелектуальна діяльність, є проблемами планетарного значення. Однак правова охорона об'єктів прав інтелектуальної власності, які використовуються при впровадженні інноваційних продуктів, що містять в собі ці об'єкти, охороняються нормами внутрішнього законодавства, хоча і в багатьох випадках і гармонізованих та уніфікованих. Однак питання можливості вільного використання, можливостей забезпечення доступу до об'єктів прав інтелектуальної власності, які потребуються для проблем, що виходять за межі однієї держави, створення об'єктів та належність на них прав компаніям, які мають транскордонний характер. Все це проблеми майбутнього правового регулювання.

Список бібліографічних посилань:

1. Global Trends 2030: Alternative Worlds. December 2012. National Intelligence Council. URL: www.dni.gov/nic/globaltrends (дата звернення - 12.10.2020)
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций; Пер. с англ. Т. Велимеева. Ю. Новикова. М: ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 33
3. Макуев Р. Х. Методологическое значение учета факторов глобализации в исследовании государства и права. *Среднерусский вестник общественных наук*. Том 11. № 6. С. 250

УДК 342.95:[351.74:636.7.043](477)

Вадим Сергійович СЕЛЮКОВ,

доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6690-6484>

НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ КІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Діяльність будь-яких органів та підрозділів правоохоронної сфери чітко регламентується законодавством на всіх рівнях: Конституцією України, законами України та іншими підзаконними актами. Однак, час, суспільно-політичні зміни, реформування різних секторів економіки та оборони вимагають від державних органів вчинення дій щодо удосконалення усіх напрямів забезпечення своїх повноважень та функцій. Не виключенням є і сфера кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності, яка останнім часом стає все більше актуальною та важливою. Проведений аналіз нормативно-правової бази дає підстави наголошувати на необхідності прийняття закону України (або постанову КМУ) «Про засади службової кінології в правоохоронній сфері». Так, на нашу думку, нижченаведена структура документу вважається оптимальною для формування того змістовного наповнення, що необхідне для більш ефективного врегулювання суспільних відносин у сфері службової кінології. Даний документ пропонується із такою структурою:

І. Загальні положення. В даному розділі варто визначити мету та підстави прийняття акту, сферу дії цього акту, на виконання положень яких законів приймається. У загальних рисах окреслити коло суб'єктів, яких стосується документ, а також головні принципи кінологічної діяльності у сфері забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони.

ІІ. Визначення понять. В даному розділі надається перелік та визначення усіх термінів, які використовуються у нормативно-правовій та методичній базі щодо регулювання сфери відносин щодо використання та застосування службових собак.

ІІІ. Суб'єкти службової кінології. Даний розділ повинен містити перелік суб'єктів, що мають можливість здійснювати кінологічну діяльність. Крім того,

необхідно визначити головні цілі та завдання, які мають реалізовувати вказані суб'єкти з використанням службових собак. Дуже важливим аспектом в цьому розділі є висвітлення вимог до кінологів, які здійснюють службову діяльність у сфері підготовки, тренування, застосування та використання службових собак. Даний аспект є досить важливим та доречним виходячи з того, що кінологічна діяльність у правоохоронній сфері супроводжується безліччю різнопланових функцій та особливостей, що вимагає від кінолога певного об'єму знань та навичок.

IV. Загальні вимоги до розведення та утримання службових собак.

Даний розділ повинен корелюватися із такими нормативними актами як Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [1], «Про тваринний світ» [2], «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], Європейська конвенція про захист домашніх тварин [4] та інших. Доцільно регламентувати загальні умови утримання службових собак, вимоги щодо ветеринарного забезпечення, годування, чищення, купання, перевезення, а також загальні засади розведення та вирощування собак. Крім того, дуже важливим аспектом, що має бути врегульований має стати визначення подальшої долі службових собак, які через вік або інші фактори не здатні продовжувати «службу».

V. Загальні правила використання службових собак. Виходячи із того, що принципи та моделі використання та застосування службових собак у різних органах є схожими, варто визначити загальні засади визначення підстав та меж застосування службових собак з метою більш ефективного та більш якісного виконання функцій правоохоронних органів та служб.

VI. Обмеження щодо поводження із службовими собаками. Даний розділ необхідно присвятити застереженням, заборонам та заходам безпеки при поводженні з тваринами; діям, які категорично забороняється вчиняти при поводженні з собаками; відповідальність за порушення цих правил або вимог чинного законодавства у сфері захисту тварин від жорстокого поводження.

VII. Прикінцеві положення. Даний розділ можна вважати технічним, адже необхідність його існування пояснюється тим, що прийняття даного нормативного документа спричинить необхідність внесення змін в інші нормативно-правові акти. Саме такі положення мають бути окреслені в даному розділі, а також умови, порядок та дату набрання юридичної сили даним документом.

Отож, підсумовуючи зазначене щодо єдності нормативно-правового регулювання, варто наголосити на необхідності створення підґрунтя для відомих нормативних актів, що регламентують діяльність кінологічних підрозділів різних органів та служб, яким може бути як закон України, так і постанова Кабінету міністрів України.

Список бібліографічних посилань:

1. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
2. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 № 2894-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Європейська конвенція про захист домашніх тварин: Конвенцію

УДК 342.95

Дмитро Євгенович СМЕТАНІН,

керуючий партнер адвокатського бюро «Іквел Джастіс»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОЧИНСТВА В СУДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ: МАЛОЗНАЧНІ СПОРИ

Наша судова система з кожною зміною влади потерпає від судових реформ, які по суті зводяться до старого жарту про переміщення ліжок, замість зміни робочого персоналу. В Україні, де приховування доходів та заниження бази оподаткування якомога ближче до нуля – є національною ідеєю, компенсація таких витрат на юридичну допомогу є неможливою, адже стягнути кошти з того, хто їх не має та не працює (немає об'єкта на який можна звернути стягнення) – неможливо.

Система БПД (безоплатної правової допомоги), з мого досвіду, складається здебільшого з адвокатів, які або займаються таким чином «благодійністю» і беруть час від часу справи для іміджу, або з юристів та адвокатів, які напрацьовують клієнтську базу, навчаються таким чином, тобто адвокати-початківці.

Крім того, Законом України «Про безоплатну правову допомогу» визначено вичерпний перелік випадків та осіб, які мають право на первинну/вторинну правову допомогу. З цього випливає два висновки:

1. Держава не створює належним чином систему, в якій громадяни мають можливість отримати належний захист/представництво.

2. Судова система знаходиться у постійному стані перебудови, що не впливає на якість правосуддя (і головне – його швидкість), а лише змінює декорації.

В Сполучених Штатах Америки існує дві глобальні системи судів: федеральні суди з Верховним судом США на чолі та суди штатів, систему яких визначає кожен штат на власний розсуд [1]. «Small-claims courts» – суди по малозначним справам, до повноважень яких входить розгляд невеликих спорів (зазвичай є грошовий поріг), дрібні кримінальні, справи про адміністративні правопорушення. Такі суди можна знайти в Австралії, Бразилії, Канаді, Англії та Уельсі, Гонконгу, Ірландії, Ізраїлі, Новій Зеландії, Філіппінах, Шотландії, Сінгапурі, ПАР та США [2].

Система призначення суддів до таких судів різниться, але суть самих судів в одному і є аналогічною: розгляд виключно визначених малих спорів за спрощеними процедурами, настільки, щоб не було потреби залучати адвоката/юриста і люди самі могли, за допомогою суддів та/чи їх посередництва (медіації) вирішити спір в якнайкоротший термін.

Судді цих судів, здебільшого, користуються широкою автономією прав (в залежності від правової системи: в англо-американській більше свободи, в романо-германській – більш суворим є дотримання саме букви закону). Визначальним елементом є також довіра місцевих громад та авторитет судді.

В Україні, навіть після реформи 2017 року, якою «ввели» інститут малозначних спорів, що начебто повинно було спростити доступ до правосуддя – цього не відбулося.

На мій погляд, причин тут декілька:

1. Навантаження щодо розгляду справ в категорії «малозначні» лягло тягарем на тих же суддів, що розглядають спори загального позовного провадження. Слід зазначити, що процесуально відповідником малозначного спору є спрощене провадження, в порядку якого такі спори і розглядаються, окрім випадків, встановлених кодексами. Тут і далі для спрощення ці поняття ототожнюватимуться. За 2019 рік, відповідно до Звіту за результатами оцінювання середніх витрат часу на розгляд справ для визначення коефіцієнтів навантаження на суддів [3], перевантаженість суддів в Україні складає коефіцієнт майже 3 – тобто з фізично можливих до розгляду кількості справ відповідно до дослідження, судді на рік вимушені розглядати втричі більше справ.

2. Спрощене провадження для не-юристів особливо не спрощено: всеодно треба розуміти як працюють суди, як подавати докази, на яких стадіях, процесуальні строки і т.ін. Все це міститься в складному для розуміння кодифікованому акті (відповідної юрисдикції), якого громадяни без юридичної освіти «лякаються» з причин складності і об'ємності.

3. Спори про адміністративні правопорушення досі розглядаються за застарілим Кодексом України про адміністративні правопорушення, прийнятим ще за часів СРСР та що не містить майже процесуальних норм. Натомість, кількість справ, що розглядаються судом першої інстанції загальною юрисдикції, яким підсудні відповідні спори про адміністративні правопорушення така, що на один і той же час може бути призначено справи щодо 10-30 осіб, що притягаються до адміністративної відповідальності (місто Київ, з власної практики).

4. Відсутність довіри до судової системи, численні корупційні скандали, загальний час розгляду справ (справа з першої по касаційну інстанцію в загальному провадженні може і десять років «гуляти», а у спрощеному суд апеляційної інстанції є найвищим і його рішення є остаточним (за винятком випадків, передбачених кодексами)). Натомість, якість судового провадження у суді апеляційної інстанції можна продемонструвати класичним діалогом головуючий – сторони: Головуючий: «Апелянт підтримує скаргу? – Підтримую! Відповідач/позивач підтримує свої заперечення? – Підтримую! Суд видається до нарадчої кімнати.».

Більше часу йде на всі процесуальні питання, як-то звукозапис і обов'язкові «реквізити» судового провадження: оголошення складу суду, секретаря, сторін, справи яка слухається тощо.

Як практикуючий адвокат, що я пропоную для вирішення питання:

1. Створення судів, що займаються виключно малозначними спорами.
2. Їх фінансування здійснювати за рахунок платежів відповідної територіальної громади (як членські внески кооперативу). При цьому звільнити від сплати судового збору. У випадку малочисельності громади – дотації з місцевих та державного бюджетів.

3. Створити окремий нормативний акт, що регулює такі малозначні спори (або дозволити відповідним судам мати свої уніфіковані регламенти), написані

простою мовою для простих людей, з мінімумом формальностей та паперів.

4. Передати всі малозначні спори, дрібні кримінальні злочини (проступки), справи про адміністративні правопорушення до юрисдикції цих судів.

5. Суддів обирати делегатами від громади за погодженням з радою суддів та/або громадською радою доброчесності.

6. Передбачити можливість відкликання судді та/або ініціювання перевірки його доброчесності, законності рішень тощо.

7. Надати відповідному судді дискреційні повноваження щодо вирішення таких спорів (тобто зважаючи на обставини як вирішувати спори без зобов'язання органів державної влади та місцевого самоврядування вчиняти/утримуватись від вчинення дій, а також право відступати від букви закону, спираючись на принципи права).

8. Організувати вивчення відповідних процедур як серед дорослого населення, так і під час навчання у школах, вузах, для забезпечення всіма потенційними учасниками процесу його розуміння, довіри і можливості реалізації своїх прав і обов'язків.

Впровадивши відповідні зміни, ми можемо отримати судову систему, яка вирішує швидко і якісно, прозоро більш ніж 50% спорів, що розглядають нині суди загальної юрисдикції та адміністративні суди, забезпечити довіру і можливість реального контролю за судовою владою громадянами, що і є по суті демократією.

Список бібліографічних посилань:

1. Лісна І. С. Зарубіжний досвід функціонування судових систем та можливість його використання під час проведення судової реформи в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1 (35). 2018. URL: <http://pravo-snu.lg.ua/Actual1-35/Lisna124-131.pdf>

2. Small claims court. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Small_claims_court

3. Марина Огай. Звіт за результатами оцінювання середніх витрат часу на розгляд справ для визначення коефіцієнтів навантаження на суддів. USAID. Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя». URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/zvitnovepravosuddanavantazenna-6d6b03aab7.pdf>

УДК 351.743

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
генерал поліції третього рангу, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ НАПРЯМ

Підготовка висококваліфікованих кадрів для Національної поліції України є одним із першочергових завдань нашої держави в сучасних умовах. Підбір,

виховання та навчання поліцейських є надзвичайно важливим напрямом діяльності держави, що забезпечує ефективну реалізацію її правоохоронної функції. Підвищення ефективності спеціальної підготовки особового складу поліції, важливість налагодження більш довірливих відносин між поліцією та населенням, зростаюче міжнародне співробітництво у правоохоронній сфері є необхідними вимогами, які дозволяють забезпечити безпеку й мир у суспільстві, належний стан законності та правопорядку в державі. Саме з цих причин проблема підготовки кадрів для Національної поліції України розглядається як справа пріоритетної важливості, на яку мають бути спрямовані зусилля керівництва нашої держави.

Сьогодні МВС України з метою вдосконалення механізму підготовки кадрів для органів та підрозділів Національної поліції бере активну участь у міжнародному співробітництві в галузі підготовки кваліфікованого персоналу. Відповідно до п. 4 ст. 16 закону України «Про Національну поліцію» міністр внутрішніх справ України забезпечує виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції (1).

Крім того, на МВС України покладається обов'язок щодо забезпечення міжнародного співробітництва, участі в розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання укладених міжнародних договорів України (2). Проте питання вдосконалення системи відомчої освіти МВС України в цілому та Національної поліції України зокрема, підвищення рівня міжнародного співробітництва у цьому напрямі ще не достатньо вивчені і потребують подальшого дослідження.

Важливим напрямом підвищення ефективності кадрового забезпечення та професійної підготовки в діяльності поліції є міжнародне співробітництво Національної поліції України (зокрема відповідних вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання) з навчальними закладами іноземних держав.

В умовах зростання кількості злочинів міжнародного характеру виникає нагальна потреба в оновленні існуючої системи підготовки фахівців, здатних боротися з ними. Підтримуємо позицію Є. В. Зозулі, який зазначає, що це є одним із чинників, які сприяють зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників, розвитку навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, підвищенню авторитету вищих навчальних закладів МВС як в Україні, так і за її межами (3, с. 21).

Отже, ефективність якісної підготовки поліцейських до протидії злочинам міжнародного характеру залежить безпосередньо від активізації міжнародної співпраці в галузі підготовки поліцейських кадрів, безперервного обміну досвідом представників навчальних закладів різних держав щодо специфіки підготовки працівників поліції до виконання покладених на них обов'язків.

Таким чином, міжнародні стандарти підготовки поліцейських кадрів можна визначити як уніфіковані вимоги до підготовки поліцейських, що містяться в міжнародних угодах і документах. Стандарти з підготовки поліцейських кадрів можна розділити на: – професійні стандарти, які мають на меті підвищення рівня професійної підготовки поліцейських, що в результаті має привести до оптимізації арсеналу засобів і методів протидії злочинності, –

стандарти у сфері забезпечення прав людини, які спрямовані на забезпечення розуміння та дотримання всіма працівниками поліції прав і основних свобод людини.

Отже, Національна поліція України бере активну участь у міжнародному співробітництві в галузі підготовки кадрів поліції. Одним із важливих кроків у цьому напрямі вбачається вдосконалення діяльності навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Звісно, що це вимагає подальшого налагодження взаємодії з навчальними закладами поліції інших країн, запровадження практики взаємного обміну позитивним досвідом у частині підготовки кадрів поліції, зокрема, шляхом обміну навчальною літературою, найбільш досвідченими викладачами та слухачами, підвищення кваліфікації практичних працівників у рамках взаємного обміну з проблем, що становлять спільний інтерес (боротьба з організованою злочинністю, нелегальна міграція, кіберзлочинність, боротьба з незаконним обігом наркотиків тощо).

Активна участь у міжнародному співробітництві в галузі підготовки поліцейських кадрів є однією з ознак сформованої системи міжнародних відносин та цілеспрямованого розвитку міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, що, у свою чергу, притаманна економічно і політично стабільним державам зі сформованою та досить ефективно функціонуючою системою підготовки кадрів поліції.

Список бібліографічних посилань:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Про затвердження положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

3. Зозуля Є. В. Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів. *Віче*. 2014. № 4. С. 20–22.

УДК 342.922.07(477):001.89

Вікторія Сергіївна ТАРАСЕНКО,

аспірантка Харківського національний університету внутрішніх справ

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У загальній теорії права існує ряд визначень поняття правового статусу, які в сукупності дають змогу зрозуміти його зміст та сутність. Так Т. О. Коломєєв зазначає, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює сукупність прав та обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом, які реалізуються в рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [1, с. 64]. С. Г. Стеценко зазначає, що адміністративно-правовий статус органу публічної адміністрації виражає сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, що визначені в нормативних актах [2, с. 90]. Інші

науковці, як елементи адміністративно-правового статусу, виділяють функції, завдання та компетенцію органу публічної влади [3, с. 82-94]. Дещо інший зміст цього поняття формує

Проте найбільш поширеним на сучасному етапі розвитку наукових досліджень проблем адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів є концепція, запропонована В. Б. Авер'яновим, відповідно до положень якої структуру адміністративно-правового статусу поділяють на блоки. Указані науковці виділяють три блоки: а) цільовий; б) структурно-організаційний; та в) компетенційний [4, с. 255]. До цільового блоку включають принципи, цілі, завдання та функції органу державної влади. Структурно-організаційний включає порядок створення, реорганізації, ліквідації органу державної влади, процедури його діяльності, право на офіційні символи, лінійну та функціональну підпорядкованість. Компетенційний, своєю чергою, включає права, обов'язки та відповідальність органу державної влади [5, с. 5-6]. Говорячи про відповідальність як складову адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади, слід вести мову про адміністративну відповідальність її посадових осіб.

Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності структурно є частиною адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України в цілому. Ці категорії перебувають у діалектичному зв'язку як ціле та частина. Проте, його дослідження дозволяє більш детально розкрити статус як ціле, адже уряд є багатофункціональним органом державного управління. Він здійснює, згідно із Законом України «Про Кабінет Міністрів України», проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування.

У кожній із значених сфер державного управління специфічними є мета, завдання та функції діяльності, обсяг визначених законом прав та обов'язків Кабінету Міністрів України, встановлення яких повинно відбуватись на підставі аналізу галузевих нормативно-правових актів: у сфері бюджету, екології, охорони здоров'я, науки тощо. У рамках структурного блоку специфіка діяльності Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності характеризується роботою спеціальних підрозділів, які відповідають за реалізацію функцій та завдань із здійснення державного управління сферою науки і техніки. Інші ж елементи адміністративно-правового статусу будуть незмінними, як-то: принципи діяльності, порядок створення, реорганізації, ліквідації Кабінету Міністрів України, процедури його діяльності, право на офіційні символи, лінійна та функціональна підпорядкованість.

Базуючись на вказаних висновках, адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності в Україні можна визначити, як сукупність взаємозалежних та взаємозумовлених правових елементів, що визначають місце Кабінету Міністрів України в системі органів управління науковою та науково-технічною сферою в Україні та відображають його мету, завдання, функції, принципи діяльності, права та обов'язки в науковій і науково-технічній сфері суспільних відносин, та

відповідальність посадових осіб за вчинення правопорушень стосовно управління сферою науки і техніки в Україні.

Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності структурно складається з трьох блоків: а) цільовий; б) структурно-організаційний; та в) компетенційний. Цільовий блок містить принципи, цілі, завдання та функції Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Структурно-організаційний включає порядок створення, реорганізації, ліквідації Кабінету Міністрів України, процедури його діяльності у сфері наукової та науково-технічної діяльності в Україні, право на офіційні символи, лінійну та функціональну підпорядкованість. Компетенційний, своєю чергою, охоплює права, обов'язки Кабінету Міністрів України у сфері наукової та науково-технічної діяльності та відповідальність його посадових осіб.

Список бібліографічних посилань:

1. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

3. Адміністративне право України: підручник / за загальною редакцією академіка С. В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2003. 896 с. С. 82-94.

4. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

5. Павлеків С. Р. Адміністративно-правовий статус органів публічної адміністрації у сфері житлово-комунального господарства України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2013. 22 с.

УДК 347.963(4+477).001.36

Володимир Валентинович ЧУМАК,

т.в.о. начальника відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Олександр Олександрович ХАНЬ,

старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

На теперішній час фахівці виокремлюють дві основні функціональні моделі прокуратури: 1) прокуратура як (насамперед) орган нагляду за законністю; 2) як (переважно) орган кримінального переслідування [1, с. 135]. Однак, видається, такий поділ є неповним, оскільки враховано не всі фактори класифікації. Безумовно, перелік функцій прокуратури більшою мірою залежить від соціальних і правових умов розвитку суспільства і держави. Але, крім цього, не слід випускати з уваги і залежність функцій, які визначають основу діяльності прокуратури від місця, яке вона посідає в системі державних органів.

Відповідно до окремих досліджень виокремлюють такі функціональні моделі:

1) прокуратури, домінуючою функцією яких є кримінальне переслідування;

Цієї моделі дотримуються країни-учасниці Європейського Союзу – Данія, Естонія, Польща, Словенія, Фінляндія та Чехія прокуратура яких є органом, віднесеним до виконавчої влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратуру наділено чималими наглядовими функціями, безпосередньо пов'язаними з функцією кримінального переслідування, серед яких: нагляд за законністю порушення кримінальної справи; нагляд за попереднім слідством; нагляд за законністю виконання судових рішень; нагляд за законністю позбавлення і обмеження волі.

Прокуратура цих держав позбавлена функції загального нагляду;

2) прокуратури, домінуючою функцією яких є захист інтересів держави, прав і свобод громадян, юридичних осіб, шляхом здійснення контролю за дотриманням законів, швидким і ефективним відправленням правосуддя, а також кримінальне переслідування. Цієї моделі додержуються такі країни-учасниці Європейського Союзу, як Австрія, Бельгія, Італія, Люксембург, Німеччина, Нідерланди, Румунія, Франція, прокуратура яких безпосередньо перебуває у підпорядкуванні Міністерству юстиції, і, при цьому, або є частиною судової системи, тобто діє в рамках територій судової юрисдикції, або діє в рамках судової системи, але не є її частиною, а тільки значиться при суді, повторює їх структурну організацію. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: виконуючи функцію кримінального переслідування, прокуратура найчастіше має монополію на його порушення, або здійснює його дискреційно; прокуратура бере участь у судовому процесі як «неупереджена сторона», до якої суд, зокрема, не вправі застосовувати санкції, або є однією із сторін процесу та гарантом дотримання законності, і прирівнюється до «органу правосуддя»; обмежено наглядові функції, прокуратура правочинна розпочати дії з метою виконання рішення суду;

3) прокуратури, домінуючою функцією яких є захист прав і свобод громадян, представництво їхніх інтересів та інтересів держави;

Такої моделі дотримуються такі країни-учасниці Європейського Союзу, як Литва, Португалія, Словаччина, Угорщина, Швеція, прокуратура яких є незалежним державним органом. Характерними рисами цієї функціональної моделі є те, що прокуратура в рамках функції кримінального переслідування здійснює, з певним виправленням, функцію безпосереднього проведення попереднього слідства; чималий перелік спеціальних наглядових функцій, пов'язаних із функцією кримінального переслідування, а саме: нагляд за законністю попереднього слідства; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; функція загального нагляду певною мірою зберігається за прокуратурою, але спостерігається тенденція відібрання її та передання до спеціально створюваних органів; участь прокурора у здійсненні превентивних заходів, спрямованих на попередження порушень закону та інших, неодмінних до виконання, правил; усунення причин та умов скоєння кримінальних злочинів;

4) прокуратури, домінуючою функцією яких є сприяння відправленню правосуддя з метою захисту законності, прав громадян і охоронюваних законом публічних інтересів.

Цієї моделі додержуються такі країни-учасниці Європейського Союзу, як Болгарія, Греція, Іспанія, Латвія, прокуратура яких є органом, віднесеним до судової влади. Характерними рисами цієї функціональної моделі є такі: широкий спектр наглядових функцій: нагляд за законністю проведення попереднього слідства, нагляд за виконанням кримінально-правових та інших примусових заходів, судових рішень, які торкаються державних або суспільних інтересів, нагляд за місцями позбавлення волі, нагляд за законністю актів; специфічне виконання прокуратурою функції безпосереднього ведення попереднього слідства; участь у некримінальних видах судочинства тощо;

5) прокуратури, домінуючою функцією яких є підтримання обвинувачення в суді;

Цієї моделі додержуються такі країни-учасниці Європейського Союзу: Велика Британія, Ірландія, Кіпр, Мальта, де прокуратури або її прямого аналога немає. Характерними рисами цієї функціональної моделі є наявність права, а у певній категорії справ і обов'язку, у порушенні кримінальних переслідувань, причому це право не є монополією органів обвинувачення (існує приватне переслідування); здійснення процесуального керівництва кримінальних переслідувань; неучасть у виконанні вироків у кримінальних справах, так само неучасть у визначенні політики щодо кримінальних злочинів і попередженні цих злочинів [2, с. 36-41].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити що характер тієї чи іншої моделі залежить також від місця прокуратури у системі державного апарату. Оскільки в різних державах прокуратура як державний орган, що належить або до виконавчої, або до судової влади, або посідає проміжне місце між виконавчою і судовою владою, або має самостійне місце в системі поділу влади, остільки є можливим виокремлення різних варіацій функціональної моделі прокуратури.

Список бібліографічних посилань:

1. Єременко Ю. А. Теоретичні основи спеціалізації прокуратури (соціально-економічна природа, переваги та ризики). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 136–143.

2. Хорсуненко О. В. Прокуратура України та країн-членів Європейського Союзу: порівняльне дослідження: дис. ... канд.юрид. наук : 12.00.10. Одеса. 2019. 221 с.

УДК 351

Тетяна ШАБАН,

PhD from the University of Victoria (Canada)

Наталія ГОРОБЕЦЬ,

професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2731-9682>

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У 2021 році в Україні адміністративно-територіальна реформа перейшла в стадію завершення. На території Сумської області створено 5 районів, куди ввійшли 51 територіальна громада.

Слід зазначити, що успішність реформи децентралізації полягає у зміцненні матеріальної та фінансової основи міст, селищ і сіл та надання їм більшого обсягу прав у розпорядженні наявними ресурсами. Це дозволить сформувати умови для розкриття внутрішнього потенціалу громад.

На противагу цим прогресивним крокам, управління територіальними громадами Сумщини ще не стало якісно новим унаслідок неврегульованості перерозподілу повноважень між громадами та адміністративно-територіальними одиницями регіонального та субрегіонального рівнів.

До 2020 року Сумська область перебувала в 10-ці лідерів по впровадженні децентралізаційних реформ, однак починаючи з середини 2020 року її темпи уповільнилися. Це обумовлено форсованістю та адміністративним способом створення об'єднаних територіальних громад. Однак із проведенням адміністративно-територіальної реформи змінюються критерії оцінки територіальних громад. На перший план виходить їх спроможність.

Оскільки часто об'єднання відбувалося примусово, або у відповідності до меркантильних інтересів місцевих еліт в довгостроковій перспективі з'ясувалося, що рішення були передчасні та не відповідають інтересам мешканців територіальних громад.

Проведене опитування мешканців 5 районів Сумської області (в опитуванні взяло участь 200 респондентів у віці від 18 років до 68 років; опитування проводилося через анкетування з відкритими питаннями, які стосувалися розвитку громади). Його результати дозволяють виділити основні потреби мешканців та визначити умови необхідні для розвитку громад:

- Комунікація між місцевою владою та мешканцями громади. В умовах пандемії COVID-19 багато очних механізмів взаємодії в громаді стали недоступними. Актуальним видається розвиток е-демократії. Перше, що потребує створення та оновлення – це сайт територіальної громади. Він повинен містити зручний інтерфейс та актуальні новини громади. Також місцева влада повинна забезпечити онлайн зворотній зв'язок із своїми мешканцями для кожного структурного підрозділу органів місцевого самоврядування.

Важливою умовою комунікації повинен стати бюджет розвитку, який на жаль ще не створений у більшості територіальних громад.

- Прийняття «Стратегії розвитку громади» є першочерговим завданням

місцевої влади. Цей базовий документ повинен окреслити потреби та можливості громади, її перспективи розвитку. Відсутність цього документу у більшості громад уповільнює розвиток, робить їх менш спроможними.

- Ініціативність мешканців громади. Пасивність мешканців дозволяє владі ігнорувати проблеми громади, зловживати владою. Населення зобов'язано брати участь у житті громади через дієві громадські інститути: громадські ради, консультативно-дорадчі органи тощо.

- Оживити громадський сектор. Мешканці громади повинні об'єднуватися в громадянські інституції з метою дієвого впливу та діалогу з місцевою владою.

- Важливою складовою розвитку територіальної громади є комп'ютерна грамотність населення. Більшість електронних сервісів будуть незатребуваними якщо населення не вмітиме чи не багатиме ними користуватися.

- Доступність медичних, освітніх, соціальних послуг, Інтернет зв'язку. Укрупнення закладів освіти та медичних установ викликали велике невдоволення у мешканців громади. Закриття зазначених установ фактично робить їх недоступними більшості громадян. Великою проблемою для Сумської області є відсутність якісного Інтернету. Особливо у громадах, які межують з сусідньою країною.

- Розуміння проблем громади місцевою владою. Ініціативність голови територіальної громади. Важливим чинником для розвитку громади є постать голови громади. Від його розуміння і досвіду залежить її майбутнє. Прикладом в Сумській області став Юрій Бова голова Тростянецької міської територіальної громади. Його обрали повторно, а громада визнана однією з найкращих в Україні.

- Розвиток соціальної інфраструктури. Важливу роль у розвитку громади повинні відігравати соціально-культурні установи. Зокрема місцева влада повинна комунікувати людей навколо місцевих бібліотек. Де можна отримати нову інформацію, скористатися Інтернет зв'язком і головне поспілкуватися, особливо молоді.

Спроможність громади – це не лише територія чи населення, фінансові чи матеріальні ресурси. Спроможність громади – це, перш за усе потрібні люди у потрібному місці. Саме від людей, їх ініціативності, розуміння місцевих проблем, бажання змін на краще залежить успіх реформи децентралізації у Сумській області.

УДК 351.74

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА

Питання про залучення громадян до співпраці з поліцією постає все актуальніше, зростає необхідність у формуванні партнерських відносин між

поліцією та суспільством для забезпечення громадського порядку, оскільки вирішення даного питання силами лише поліції є занадто складним.

У зв'язку з цим постає питання про об'єднання членів суспільства у відповідні громадські формування правоохоронного характеру. Подібна співпраця не лише сприяє відродженню громадських формувань, підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю, а й зміцнює довіру громадян до поліції та держави вцілому.

Дослідженню даної проблематики присвячено роботи багатьох вітчизняних науковців, зокрема Є. Зозулі, Б. Логвиненка, І. Кравченка, В. Майорова та інших.

Правову основу взаємодії поліції та суспільства на засадах партнерства становлять такі джерела, як Конституція України від 28.06.1996; Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015; Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22.06.2000; Наказ МВС України від 28.07.2017 №650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»; Наказ МВС України від 19.12.2017 №1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України».

Так, згідно Закону України «Про Національну поліцію», головним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції є рівень довіри громадян (1). Для дослідження та визначення рівня довіри розроблений механізм, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 7 лютого 2018 р. року №58 «Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції».

Взаємодія поліції та населення набуває нового якісного рівня, про що свідчить постійне проведення моніторингу громадської думки стосовно діяльності поліції, а також моніторинг взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. Для виявлення думки громадян України щодо діяльності поліції проводилось опитування у 24 регіонах України (за виключенням тимчасово окупованих територій України) та місті Києві.

Так, опитування про діяльність національної поліції у 2020 році засвідчує, що рівень довіри громадян до української поліції становить 40,8%. Для порівняння зазначимо, що у країнах Європи цей показник коливається від 39% (в Угорщині) до 94% (у Фінляндії). За рівнем довіри громадян до поліції в Україні лідирують територіальні підрозділи Київської, Чернівецької, Вінницької, Черкаської та Івано-Франківської поліції.

До основних функцій поліції, окрім попередження та розслідування злочинів, підтримки громадського порядку, є надання допомоги населенню на вулицях, площах, стадіонах, у парках, на вокзалах та інших громадських місцях. Відповідно до закону «Про Національну поліцію», співробітники поліції мають право залучати громадян за їх згодою до позаштатної діяльності в поліції; оголошувати про призначення винагороди за допомогу у розкритті злочинів та затриманні осіб, які їх вчинили та ін.

Взаємна довіра, співпраця поліції та суспільства є нагальною потребою, адже у демократичному суспільстві громадяни бачать у поліцейських не лише надійних захисників а й союзників. Співробітники поліції також повинні активно реагувати на потреби громадян та звітувати перед населенням про результати своєї діяльності. Однією із форм взаємодії поліції з громадськістю й органами місцевого самоврядування можна вважати впровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади» (3, с. 8). Даний проєкт своєю метою ставить співпрацю з окремими

громадянами, групами громадян, громадськими організаціями для виявлення та вирішення проблем, які негативно впливають на якість життя і стан правопорядку у конкретних населених пунктах, районах та регіонах (2).

Згідно Ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав та свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Розвинуте громадянське суспільство є найважливішою передумовою побудови правової держави і його рівноправним партнером. При цьому необхідно неухильно також дбати про підвищення політичної культури суспільства.

Спільна діяльність населення та працівників поліції сприятиме оптимізації взаємовідносин, оскільки вона включатиме повагу до інтересів громадян, їх честі та гідності, врахування внеску обох сторін у забезпечення законності в державі. Конструктивна взаємодія сприятиме профілактиці антисоціальних проявів у країні, що є необхідним для українського суспільства у період гострих соціально-економічних ситуацій.

Отже, співпраця поліції з населенням, громадою та громадянами залишається нагальною потребою сьогодення. Впровадження в діяльність поліції новітніх форм взаємодії має бути спрямоване на покращення співробітництва поліції та громадськості, підвищення ефективності роботи. Викладене підкреслює необхідність зосередження уваги науковців та практиків до проблеми взаємодії поліції та суспільства. Сучасні форми і методи взаємодії вимагають доопрацювань та належного нормативно-правового врегулювання для більш ефективної реалізації в майбутньому.

Список бібліографічних посилань:

1. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Ст. 11 (Взаємодія з населенням на засадах партнерства). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

2. Belinda W. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика / Belinda W., Dr. Noël K., Rosita V. Brussel, Секретаріат EUCPN. 2012. s. 15 s. 133.

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції. Наказ Міністерства Внутрішніх Справ України від 28.07.2017 № 650. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

УДК 342.9

Юрій Юрійович ШЕКА,

ад'юнкт кафедри адміністративного права та процесу факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПОЛІЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України проголошує нашу країну правовою державою і зазначає, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Вбачається, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1]. Побудова демократичного суспільства вимагає від громадянина

виконання своїх обов'язків перед державою, а від держави, в свою чергу – забезпечення законних прав та свобод особистості. Однак для того, щоб громадяни країни могли повною мірою використовувати надані їм права та свободи, держава зобов'язана забезпечити належний стан публічного порядку, створити міцне правове підґрунтя щодо охорони публічного порядку та відповідати за його забезпечення.

Важливим періодом на шляху становлення та розвитку Національної поліції України є прийняття та дія чинного Закону України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 02.07.2015 р. [2], який дає можливість виокремити основні завдання діяльності Національної поліції України. Саме ним визначено, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у наступних чотирьох важливих сферах: а) забезпечення публічної безпеки і порядку; б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; в) протидії злочинності; г) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Варто відмітити, що ключовим у викладеному є нова законодавча конструкція «поліцейські послуги», визначення сутності якої не врегульовано на законодавчому рівні та яка викликає низку спірних питань та обговорень у теоретиків та науковців.

Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції від 7 лютого 2018 року № 5. Відповідно, вказана Постанова визначає механізм оцінки рівня довіри населення до поліції, де визначає завдання, які стоять перед Національною поліцією.

Своєю чергою незалежна соціологічна служба, яка проводить оцінку, готує: програму проведення дослідження; опитувальник за визначеними Національною поліцією питаннями; проводить дослідження рівня довіри населення до Національної поліції; узагальнює та аналізує результати дослідження, оцінює рівень довіри населення до Національної поліції; готує підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінки; надає Національній поліції підсумкову аналітичну інформацію про результати проведення оцінки [3].

На думку В. В. Сокурєнка, основними завданнями Національної поліції є: 1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав та свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; 2) внесення на розгляд міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; 3) надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4; с. 11]. Аналіз означених положень дозволяє зробити окремі висновки – спостерігаємо поступовий перехід поліції до сфери сервісної служби. Головне призначення поліції, на думку окремих науковців, полягає в здійсненні охорони та захисті людини, її прав, свобод, особистої та майнової безпеки [5; с. 29-35]. Вважаємо, що загальна мета діяльності Національної поліції передбачає саме сприяння забезпеченню добробуту в суспільстві через виконання поставлених перед нею завдань. Усі завдання, які має виконувати поліція, певним чином (через охорону та захист прав і свобод громадян) впливають на загальний стан добробуту в державі, до

підвищення рівня якого і потрібно прагнути. У цьому аспекті варто підтримати позицію О. В. Кузьменко, яка наголошує на тому, що законом України «Про Національну поліцію» закріплена принципова зміна розуміння місця та ролі поліції у відносинах «поліція – особа (суспільство)», яке полягає в тому, що основне завдання поліції побудоване на загальному концепті надання послуг державою населенню та сформульоване у ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» як «надання поліцейських послуг щодо підтримання публічного порядку та безпеки». Таке розуміння відповідає розумінню поліції як організації з цивільним статусом та сприятиме досягненню мети проведеної нещодавно реформи – перетворенню системи державного примусу (міліції) на сервісну службу (поліцію) [6, с. 196].

Досить цікавою та дещо прогресивною є позиція О. В. Джафарової, яка розглядає публічно-сервісну діяльність Національної поліції України в широкому та вузькому розуміннях. Так, якщо говорити про публічно-сервісну діяльність Національної поліції у вузькому розумінні, то це діяльність, спрямована на надання публічних послуг у сфері публічної безпеки і порядку, що здійснюється за заявою фізичних та юридичних осіб і спрямована на набуття, зміну чи припинення прав або обов'язків у відповідній сфері публічних відносин [7, с. 56].

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що в 2017-2019 роках було розпочато та проведено реформи різних складових правоохоронної системи поліції, в результаті яких спостерігається створення поліції саме як публічно-сервісної служби, що відображає прагнення влади змусити правоохоронну систему служити інтересам громадян і суспільству в цілому, захищати та сприяти нормальній реалізації цих інтересів. А реформування Міністерства внутрішніх справ свідчить про те, що система поступово змінюється відповідно до реалій, що притаманні суспільству на певних етапах його розвитку, та відповідно до вимог європейських стандартів. Вказане зумовлює подальші наукові дослідження з означеної тематики.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Про Національну поліцію : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лют. 2018 р. № 58. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadkuprovedennya-ocinki-rivnya-doviri-naselennya-donacionalnoyi-policiyi>.

4. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка ; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.А. Троян та ін.; передм. В.В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

5. Оніщук М. Проблеми забезпечення прав людини в Україні: від Загальної декларації прав людини – до сьогодення / М. Оніщук // Право України. – 2009. – № 4. – С. 29-35.

6. Кузьменко О. В. Завдання Національної поліції України: проблеми правового регулювання // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 196–197. URL: http://lsei.org.ua/2_2016/61.pdf.

7. Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії «публічно-сервісна діяльність» Національної поліції // Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 22 листоп. 2016 р.) / Донец. юрид. ін-т МВС України. Кривий Ріг, 2016. С. 55–58.

Секція 4

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

УДК 343.5

Цвітана Сергіївна БАРАНОВА,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6559-3551>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (1). Європейські цінності та прагнення до мирного життя стали причиною обрання Україною Європейського вектору. Україна, як учасник міжнародних договорів, взяла на себе зобов'язання щодо дотримання та захисту прав людини. Невід'ємною складовою таких прав є заборона будь-яких форм насильства, у тому числі такого, яке вчиняється на ґрунті сімейних відносин.

Визначення «домашнього насильства», як одного із злочинів, які вчиняються щодня, ми знайдемо, звернувшись до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь». Тобто, відповідно до цього закону постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи проживають вони спільно зі своїми кривдниками чи ні. При цьому постраждала дитина – це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства (2). Тобто, ми бачимо, що новий закон значно розширив перелік суб'єктів у порівнянні із законом «Про попередження насильства в сім'ї», який передбачав заходи та повноваження органів державної влади у запобіганні та реагуванні на факти застосування фізичної сили в родині. І все ж соціальний тиск на людину у подібній ситуації такий сильний, що багато жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Саме через це дана проблема стає латентною і створює значні перешкоди для її вирішення. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають

назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливість через слабкість правової та політичної бази, яка, на жаль, існує в нашій державі.

Намагаючись вирішити проблему домашнього насильства, ще 2017 році Верховна Рада, ухвалюючи закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», запропонувала новий підхід (із використанням європейських стандартів) для боротьби з цим негативним явищем у суспільстві. Відразу ж після цього парламент ухвалює закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», який набув чинності 11.01.2019 року. Що змінилося? По-перше, сам термін: саме цей закон передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, та передбачає позбавленням волі на строк до двох років (2). А вже 10 жовтня 2018 року розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено «Концепцію Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року». У зазначеній Концепції Уряд акцентує увагу на тому, що домашнє насильство та насильство за ознакою статі є проявами порушень прав людини та основними перешкодами забезпечення гендерної рівності. Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем, від якої страждають як жінки, так і чоловіки. Найбільш вразливими є жінки та діти. До групи підвищеного ризику потрапляння в ситуацію насильства належать особи з інвалідністю, люди похилого віку, внутрішньо переміщені особи, жінки із сільської місцевості. Насильство негативно впливає як на фізичне, так і на психічне здоров'я постраждалих осіб і може призвести до інвалідності чи летальних випадків унаслідок отримання тяжких тілесних ушкоджень, не сумісних із життям, вчинення суїциду. У 95 відсотках випадків розлучень сімейних пар причиною є домашнє насильство (3).

У реальному житті постраждалі члени сім'ї та діти частіше залишалися сам на сам із домашнім терором, і ніякої дієвої реакції від державних органів, як правило, не було. Чому так відбувалось? Причин такої ситуації чимало і перша – недостатня законодавча регламентація, страх потерпілих звернутися по допомогу, відсутність реагування, складність фіксації та доведення факту насильства.

Державна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року має стати стратегічним документом для практичного застосування згаданого закону. Її виконання має призвести до зниження рівня домашнього насильства, насильства за ознакою статі та забезпечити захист прав постраждалих осіб через удосконалення системи запобігання та протидії такому насильству, удосконалення відповідної нормативно-правової бази, запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 26.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>. (дата звернення : 01.01.2020 р)
3. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 р. № 728-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>. (дата звернення: 02.03.2021)

УДК 343.2(477)

Юрій Альфонсасович ВАПСВА,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету №6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-6873-484X>

ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Верховна Рада ухвалила законопроект 5247, який передбачає зміни в законі «Про лікарські засоби» «щодо державної реєстрації вакцин або інших медичних імунобіологічних препаратів під зобов'язання». Документ передбачає внесення в закон нової статті, згідно з якою після реєстрації в Україні вакцини для профілактики COVID-19 Міністерство охорони здоров'я за рішенням Кабінету міністрів має право брати зобов'язання від імені України. Зокрема щодо «звільнення від цивільної відповідальності виробника та/або власника реєстраційного посвідчення, включаючи їх працівників, медичних працівників, які залучені до здійснення заходів, пов'язаних із вакцинацією, за будь-які наслідки, спричинені застосуванням таких вакцин або інших медичних імунобіологічних препаратів для специфічної профілактики коронавірусної хвороби (COVID-19)» (1).

Також від відповідальності будуть звільнені медпрацівники, які проводили щеплення, якщо вони діяли згідно з інструкцією виробника імунобіологічного препарату. Про це сказав голова Комітету ВР з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування Михайло Радущкий (2).

Такий підхід зумовлений браком вакцин на міжнародному рівні та, зокрема, в Україні, а також бажанням захистити медичних працівників. Згідно з вищенаведеним мова йде про звільнення від цивільної відповідальності. Але актуальним також є питання притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників у випадку настання суспільно небезпечних наслідків для пацієнта. При цьому слід враховувати проблеми з кількістю койко місць, доступу до кисню, забезпечення медпрепаратами, медтехнікою, не вистачає медпрацівників тощо.

В Україні статистика лікарських помилок практично недоступна. Лише окремі випадки стають відомі широкому загалу за допомогою ЗМІ. Згідно зі статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України та Офісу Генерального прокурора кількість випадків грубого порушення медичним або фармацевтичним працівником прав пацієнта, зокрема, завдання шкоди здоров'ю пацієнта або навіть з летальними наслідками, протягом 17 років коливалася в різних межах, причому останніми роками спостерігалася тенденція до зростання їх рівня (якщо впродовж 2003-2012 років виявлено 937 таких фактів, то 2013 року – 714; 2014-го – 620; 2015-го – 676; 2016-го – 768; 2017-го – 773; 2018-го – 792; 2019-го – 868; за січень-червень 2020 року – 463 випадки) (3).

В Україні відсутній єдина позиція щодо визначення лікарської помилки. Першим у вітчизняному кримінальному праві цю проблему підняв В. О. Глушков, який зазначав, що більшість вчених-медиків вважають, що лікарська помилка – поняття чисто медичне, а особа, яка її вчинила, не повинна притягуватись до відповідальності. До лікарських помилок він відносив помилкові дії лікаря щодо встановлення діагнозу чи лікування хворого, зумовлені станом медичної науки на даному етапі її розвитку, особливими, несприятливими умовами та обставинами надання медичної допомоги або недоліками лікарського досвіду, вчинені при відсутності небезпеки без передбачення можливості причинення шкоди чи при впевненості в її відверненні (4, с. 7).

Щодо можливості притягнення до кримінальної відповідальності медичного працівника при наявності помилки при лікуванні (вакцинуванні) COVID-19 потрібно враховувати положення ст. 140 КК України. Крім того, вакцинація має певні особливості. В Україні вже були випадки, коли школярів прищеплювали від корі вакциною, температурні умови зберігання якої були порушені (вночі відключили світло). Всі вони потім перехворіли. Тому необхідно встановлювати наявність умисної або необережної форми вини, яка є однією з підстав для притягнення до кримінальної відповідальності медичного працівника при настанні шкоди здоров'ю або життю пацієнта. Вчинене може кваліфікуватися як крайня необхідність (ст. 39 КК) або, наприклад, як діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК).

Висновок. Питання звільнення медичних працівників від кримінальної відповідальності під час пандемії потребує доопрацювання. Повинні бути вироблені чіткі критерії притягнення до відповідальності медичних працівників при наявності помилки в їх діях.

Список бібліографічних посилань:

1. Парламент звільнив від відповідальності виробників вакцин від COVID-19 в рамках COVAX. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-parlament-vyrobnnyky-vaktsyn/31159718.html>.

2. Рада звільнила виробників вакцин від відповідальності за можливі ризики. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3211619-rada-zvilnila-virobnikiv-vakcin-vid-vidpovidalnosti-za-mozlivi-riziki.html>.

3. Шопіна Ю. О. Дисертація: Кримінальна відповідальність медичного або фармацевтичного працівника за вчинення злочину, пов'язаного з виконанням професійних обов'язків. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17563/1/%D0%94%D0%B8%D1%81>

%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A8%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf.

4. Глушков В. А. Ответственность за преступления в сфере здравоохранения. К., 1987. С. 7.

УДК 343.13

Геннадій Іванович ГЛОБЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1533-9213>

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Питання щодо запровадження в Україні електронного кримінального провадження вже протягом тривалого часу висвітлюється у науковій літературі, дисертаційних дослідженнях, а також активно обговорюється на науково-практичних конференціях. Зазначимо, що загалом організаційно-правовим підґрунтям запровадження та використання електронних документів на теренах нашої держави є Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг». До того ж на окреслене питання з площини кримінального процесу звертається увага у звіті щодо України від 03 листопада 2016 р. № 2016/DGI/JP/3608, підготовленому офісом програми боротьби з кіберзлочинністю на основі підтримки експертів Ради Європи. Так, у цьому звіті мають місце рекомендації з питань прийняття законів про електронні докази та відповідні процедури, які унормовують правила щодо визнання допустимості електронних доказів.

Запровадження електронного кримінального провадження є надто важливим та актуальним чинником, оскільки має призвести до значної економії часу та коштів, зменшення строків розгляду відповідних процесуальних документів, спрощення доступу учасників у межах їх компетенції до відповідних матеріалів кримінального провадження тощо. Слід зазначити, що у КПК України вже мають місце спроби до запровадження електронних процесуальних процедур, наприклад: а) згідно з ч. 2 ст. 214 КПК України досудове розслідування безпосередньо розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування; б) здійснення виклику особи слідчим, прокурором (ст. 133 КПК України), судовий виклик (ст. 134 КПК України) за допомогою електронної пошти (ст. ст. 135, 136 КПК України) тощо.

Інформатизація судочинства як в цілому, так і кримінального, здійснюється в багатьох країнах світової спільноти, у зв'язку з чим їх досвід представляє відповідний теоретичний та практичний інтерес. Перші кроки із запровадження електронного документообігу у кримінальному судочинстві були зроблені 1997 р. в США, коли співробітниками Адміністративного управління судів серед працівників судової системи, прокурорам, адвокатам та

іншим причетним до її функціонування особам була проведена роз'яснювальна робота та ініційовано обговорення проектів щодо запровадження електронного документообігу, практики застосування, вироблення загальних підходів і загальних стандартів його здійснення.

Подібна практика має місце і на пострадянському просторі, зокрема в Республіці Казахстан до кримінально-процесуального законодавства у 2017 р. були внесені доповнення і прийняті відповідні підзаконні акти, які передбачають можливість здійснювати досудове розслідування в електронній формі. Водночас КПК Республіки Казахстан зберігає і «традиційний» формат провадження шляхом складання документів на паперових носіях. Рішення про вибір електронного формату кримінальної справи приймає особа, якій доручається досудове розслідування, при прийнятті її до свого провадження, про що виноситься відповідна постанова. Документи, створені раніше на паперовому носії, після прийняття рішення про здійснення розслідування в електронному форматі, скануються і додаються до електронної кримінальної справи у вигляді PDF-документів. При цьому вони зберігаються органами кримінального переслідування і підлягають направленню до прокуратури або до суду разом з електронною кримінальною справою.

Крім цього, в Азербайджанській Республіці діє модуль «Електронна кримінальна справа». Слідчим комітетом Республіки Вірменія використовуються системи «Електронне слідство» та «Цифровка кримінальних справ». Прокуратурою Республіки Молдова застосовується автоматизована інформаційна система «Кримінальне переслідування: Е-справа».

Наразі у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України від 15 березня 2021 р. № 5246 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування», приписи якого і мають упорядкувати процедуру електронного кримінального провадження. Детальне ознайомлення з його змістом надає можливість дійти деяких висновків та окреслити ряд недоліків. Так, зокрема, законопроєкт обмежується лише доповненнями до: а) ст. 106-1 КПК України, положення якої надають визначення інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, а також розкривають загальні питання щодо її функціонування; б) ст. 221 КПК України в частині ознайомлення з матеріалами, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування до його завершення; в) ст. 290 КПК України в частині відкриття матеріалів, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування іншій стороні. На наше переконання, вищевказаних доповнень для запровадження до кримінального процесу такої складної системи замало, у зв'язку з чим здебільшого зміст законопроєкту викликає питання, не відповіді на них.

Перш за все, законодавець залишив поза увагою приписи гл. 5 КПК України, які безпосередньо стосуються аспектів фіксування кримінального провадження. Вважаємо, що вони мають бути доповнені нормою, яка б передбачала можливість здійснення кримінального провадження як у звичайному, так і у електронному форматі. З огляду на вказане також доречно ст. 3 КПК України доповнити відповідним визначенням електронного процесуального документа.

Окремо розгляду потребують питання, що безпосередньо стосуються необхідності чіткого порядку комунікації між учасниками провадження у разі здійснення кримінального провадження в електронній формі. Це стосується випадків електронного діалогу як між сторонами захисту та обвинувачення, так і слідчого між прокурором та слідчим суддею. На жаль зазначені питання також залишилися поза увагою законодавця.

До того ж для надання електронному документу юридичної сили має використовуватися електронний цифровий підпис. Складність цього полягає в тому, що протокол слідчої (розшукової) дії має бути підписаний усіма її учасниками, а електронним цифровим підписом володіє лише слідчий, дізнавач, прокурор. Отже, постає питання щодо можливості підпису відповідного протоколу потерпілим, свідком, підозрюваним, обвинуваченим, понятим тощо.

Таким чином, запровадження у практичну площину електронного кримінального провадження з одного боку має вирішити багато існуючих проблемних аспектів, але при цьому вищевказана редакція законопроекту лише створює нові. У зв'язку з чим виникає питання з приводу того, чи буде доречним такий розвиток інформаційних технологій? Вважаємо, що відповідь є очевидною, цей процес не можна зупинити, а його законодавча регламентація з урахуванням досвіду інших країн і національних інтересів потребує удосконалення.

УДК 343.125.133(477)

Уляна Олегівна ЗАЄЦЬ,

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОРАЛЬНА ШКОДА» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Отже, у ч. 2 ст. 223 Цивільного кодексу України, (далі – ЦК України), моральна шкода полягає, зокрема: а) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; б) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; в) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; г) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (1).

Так, на думку М. С. Строговича моральною шкодою є зганьблення честності людини, приниження її гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, страждань внесення в особисте життя або суспільне становище людини ускладнень (2, с. 43). У той же час В. А. Дубрівний під моральною шкодою розуміє порушення нормального психічного стану людини, викликане злочинним посяганням на охоронювані законом його суб'єктивні права та

інтереси, а також інші блага, в результаті чого цій особі заподіяні моральні страждання (3, с. 100). Тобто, під моральною шкодою потрібно розуміти поняття немайнового характеру, які стались внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній або юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Також, моральна шкода полягає у приниженні честі, престижу або ділової репутації, у моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, у розладі стосунків з оточуючими людьми, у порушенні права власності (у тому числі інтелектуального), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, при незаконному перебуванні під слідством і судом, а також у настанні інших негативних наслідків (4, с. 218-228).

У той же час І. І. Потеружа та В. М. Савицький вважають, що моральна шкода – це порушення суб'єктивних прав громадянина, яке ображає його честь і гідність у зв'язку з цим спричиняє моральні страждання (5, с. 198), що ми підтримуємо. Крім цього, до моральної шкоди можна віднести приниження її честі, гідності, а також ділової репутації, заподіяні порушення особистих майнових і немайнових прав, а також нематеріальних благ неправомірним рішенням, дією чи бездіяльністю правоохоронних чи судових органів. Так, В. Я. Понарін вважає, що моральна шкода – це моральні страждання особи, спричинені злочинними посяганням на її честь, гідність, а також і на інші блага, охоронювані законом, так і нормами моралі, моральна шкода може бути заподіяна не тільки фізичній, а й юридичній особі. Крім того, моральна шкода може бути завдана посяганням як на суспільні відносини, охоронювані законом, так і на суспільні відносини, врегульовані нормами моралі (6, с. 187).

На думку В. Д. Чернадчука стосовно визначення моральної шкоди в кримінальному процесі, він зазначає, що немає єдиного підходу стосовно визначення даного поняття. Тому що спочатку моральна шкода визначалася як горе, заподіяне вбивство близької людини, дискредитацію потерпілого, приниження його честі і гідності, несприятливий психічний стан потерпілого, створення для його життя небезпеки, а згодом – як душевні чи психічні страждання. У той же час в юридичній літературі зарубіжних країн визначено такий вид шкоди як моральна й можливість її компенсації, переважно, у делікатних зобов'язаннях. При цьому Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, США, Греція, Іспанія, Португалія, Канада є країнами, де накопичена багата практики застосування цього правового інституту.

Таким чином, на підставі вищевикладеного відзначимо, що моральна шкода відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України полягає у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (у тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків.

Список бібліографічних посилань:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Дубриный В. А. Потерпевший на предварительном следствии в советском уголовном процессе. Саратов : Изд-во Саратов.ун-та, 1966. 100 с.

3. Дубриный В. А. Потерпевший на предварительном следствии в советском уголовном процессе. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1966. 100 с.

4. Постановка Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 року № 4. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2004. № 11: Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в цивільних справах. С. 218-228.

5. Потеружа И. И; Савицкий В. М. Потерпевший в уголовном процессе. Москва, 1963. 198 с.

6. Понарин В. Я Защита имущественных прав личности в уголовном процессе России. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун- та, 1994. 187 с.

УДК 343.9

Юрій Миколайович КАНІБЕР,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2648-7067>

КОНЦЕПТ КРИМІНАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНОГО ПРАВА

Традиційно в українській системі права цикл кримінально-правових галузей права, наук і навчальних дисциплін складається з кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології. Проте наукова, правоохоронна і правотворча діяльність стикається з проблемою обмеженості такої системи нормативного і наукового інструментарію. Виникає потреба його розширення за рахунок, наприклад, кримінальної політики, кримінально-превентивного права тощо.

Кримінально-превентивне право – термін, який пропонується з метою започаткування обговорення науковцями концепту ймовірного створення галузі права та галузі кримінологічного наукового знання. Як можлива галузь права – це система юридичних норм, що регулює суспільні відносини, які виникають у зв'язку з необхідністю здійснення заходів запобігання кримінальним правопорушенням. Як наука – це система наукового за своєю сутністю кримінологічного знання про сутність та застосування кримінально-превентивних заходів. Створення кримінально-превентивного права розглядається як напрям розширення кримінологічного знання у межах прагматично-праксеологічного підходу до матеріалізації теоретичних положень кримінології в практичних формах кримінологічної діяльності. Необхідність конструювання нової правової та наукової галузі викликана сукупністю об'єктивних обставин, які відображають тенденції розвитку системи законодавства щодо запобігання кримінальним правопорушенням, та висновками з формально логічної аргументації наукової пропозиції.

Один з аргументів до початку дискусії щодо створення кримінально-превентивного права ґрунтується на перспективі суттєвого посилення

кримінально-правової регламентації правовідносин превенції кримінальних правопорушень. Запропонований до уваги наукової громадськості проєкт Кримінального кодексу України передбачає скорочення системи кримінальних покарань і одночасно розширення до вигляду певної системи кримінально-правових засобів, які за своєю природою та метою є кримінально-превентивними, спрямованими на створення умов недопущення, запобігання вчиненню нового кримінального правопорушення. Стосовно покарання на перший план відповідно до європейських сучасних гуманістичних поглядів з часом знов може вийти мета превентивного самозахисту суспільства від злочину поряд з проголошеною в проєкті метою убезпечення суспільства шляхом справедливої кримінально-примусової відплати правопорушнику матеріальними збитками або ізоляцією від суспільства та метою запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки. Наразі однаково логічна як наявність окремої галузі права, що регламентує кримінально-виконавчі адміністративні за своєю юридичною природою правовідносини, існування якого поки що ніхто не заперечує, так і необхідність в галузі права, що регламентувала б кримінально-превентивні правовідносини, наукове обґрунтування якої доцільно з'ясувати.

Інший аргумент до початку наукового обговорення можливості конструювання кримінально-превентивного права є перспектива створення кримінального законодавства з декількох кодексів, які будуть забезпечувати єдину системи відповідальності за правопорушення в публічній сфері: злочини, проступки, правопорушення. Виникає проблема розширення і питання про доцільність розширення традиційного змісту кримінального права або обмеження його функцій правовідносинами кримінальної відповідальності за злочини, коли всі інші правовідносини, що виникають у зв'язку із вчиненням проступків і порушень, будуть віднесені до предмету правового регулювання кримінально-превентивного права. Однак, у зв'язку з представленим від Міністерства юстиції проєкту нового Кодексу України про адміністративні проступки, ситуація з віднесенням до Кодексу України про проступки правопорушень, які зараз є адміністративними правопорушеннями, стає ще більш невизначеною. Наразі правове поле превенції кримінальних правопорушень в конкурентній боротьбі намагаються освоїти представники наук кримінального і адміністративного права без помітної участі кримінологів.

Нормативні акти, в яких мова йде про запобігання кримінальних правопорушень конкретних видів, розпорошені поміж різними галузями права і увагою галузевих науковців. Відсутність титульного суб'єкту, сконцентрованого на розвитку превентивного напряму законодавства, а відтак відсутність належного наукового супроводу і організаційної підтримки наразі призвело до фрагментації кримінально-превентивного законодавства, суттєвому звуженню спектру превентивного правового інструментарію на всіх рівнях правотворчості та правозастосування: відсутній політико-правовий акт щодо стратегії запобігання злочинності; законодавство не акцентує увагу на компетенції різних суб'єктів з запобігання кримінальним правопорушенням, скорочує або взагалі ліквідує їх превентивні повноваження тощо. Наукова дискусія навколо концепції кримінально-превентивного права може дати додатковий поштовх до актуалізації розвитку теорії і практики запобігання кримінальним правопорушенням на новий рівень, на рівень правової

ліберальної антропоцентричної держави, де дійсно можлива реалізація первинного у протидії злочинності гасла про переваги превенції над покаранням.

УДК 343.54

Марина Олександрівна КОЛЕСНИК,

старший викладач кафедри юридичних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2318-297>

ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ: НОВЕЛІЗІЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

18 лютого 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції)» (1), який набув чинності 17 березня 2021 року. Зокрема зазначений закон, серед інших змін, доповнює Кримінальний кодекс України новою статтею 156¹ «Домагання дитини для сексуальних цілей» (2).

Так, частиною першою даної статті встановлено відповідальність за пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася. А частина друга – за пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, у тому числі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, неповнолітній особі з метою втягнення її у виготовлення дитячої порнографії, якщо після такої пропозиції було вчинено хоча б одну дію, спрямовану на те, щоб така зустріч відбулася.

У зв'язку з новелізацією кримінального законодавства виникає низка проблемних питань.

1. Термін «домагання», який використовується у назві статті, має досить широке поняття: небажана поведінка сексуального характеру (фізичний контакт та пропозиції, натяки сексуального характеру, демонстрація порнографії та сексуальні вимоги, вчинені словами або діями) (3), дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування (4). Натомість, у статті 154 КК України використовується термін «примушування» (2).

2. Нормативне формулювання частини першої викликає правову невизначеність, зокрема у контексті визначення дій, спрямованих на те, щоб зустріч відбулася.

3. Момент закінчення кримінального правопорушення є спірним: сама пропозиція зустрічі чи вчинення хоча б однієї дії, спрямованої на те, щоб така зустріч відбулася?

4. Якщо кримінально протиправними є відповідні пропозиції із вказаною метою, але зустріч не відбулася. то чи можна вважати особу, яка не досягла 16-річного віку (неповнолітню особу), потерпілою від таких дій?

5. Також виникає питання щодо критеріїв, які використовувалися для розмежування віку потерпілої особи, оскільки у частині першій статті 156¹ КК України встановлена відповідальність за пропозицію зустрічі повнолітньою особою особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, а у частині другій цієї статті – за пропозицію зустрічі повнолітньою особою неповнолітній особі.

6. Певні питання викликають і санкції відповідних частин даної статті, зокрема стосовно додаткового обов'язкового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певним видом діяльності, оскільки це покарання може призначатися лише тим особам, які вчинили кримінальне правопорушення з використанням певної посади або зайняттям певним видом діяльності, а не будь-яким винним особам.

7. Примітка до ст. 156¹ КК України не має ніякого змістовного навантаження, оскільки по суті дублює частину положень диспозицій частин першої та другої даної статті.

8. Крім того, у примітці визначено і поняття «дитячої порнографії», під якою слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях. Дане поняття є аналогічним поняттю «дитячої порнографії», визначеному у Законі України «Про захист суспільної моралі» (5), хоча вони мають різне призначення, оскільки предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156¹ КК України має бути не абстрактне негативне соціальне явище, а предмети матеріального світу (матеріали, продукція сексуального чи порнографічного характеру).

9. Дискусійним є питання взагалі про обґрунтованість включення у кримінальне законодавство даної норми, оскільки такі дії можуть підлягати кваліфікації й за іншими статтями КК України, тим самим створюючи небажану конкуренцію кримінально-правових норм.

Безумовно, прийняття змін у національному законодавстві сприятиме підвищенню стану захисту та дотримання прав дитини в Україні, наблизить українське законодавство до міжнародних стандартів забезпечення захисту дитини від сексуальної експлуатації та насильства, дозволить Україні виконати міжнародно-правові зобов'язання за Ланцаротською конвенцією.

Водночас нормативно-правова регламентація тих чи інших положень має бути чіткою, визначеною, обґрунтованою задля безперешкодного та безпомилкового їх застосування на практиці.

Список бібліографічних посилань:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції) : Закон України від 18.02.2021 р. № 1256-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення : 28.03.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Загальні рекомендації до Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», ухвалені Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок № 1-37. URL : <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83-%D0%9E%D0%9E%D0%9D.pdf>.

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Дата оновлення : 07.01.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

5. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. Дата оновлення : 17.03.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#top>.

УДК 343.346.53: 629.73(045)

Владислав Геннадійович КУНДЕУС,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2430-5437>

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У законодавстві України авіаційна безпека визначається як захист цивільної авіації від актів незаконного втручання, який забезпечується шляхом здійснення комплексу заходів із залученням людських та матеріальних ресурсів (1). Поняття авіаційної безпеки визначається через поняття акту незаконного втручання в діяльність цивільної авіації (2, с. 245). Глава 1 Додатку 17 «Безпека: захист міжнародної цивільної авіації від актів незаконного втручання» до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 року дає визначення акту незаконного втручання як акту або спроби його, що створює загрозу безпеці цивільної авіації і включає: 1) незаконне захоплення повітряних суден; 2) руйнування повітряного судна, що перебуває в експлуатації; 3) захоплення заручників на борту повітряних суден або на аеродромах; 4) насильницьке проникнення на борт повітряного судна, в аеропорт або в розташування аеронавігаційного засобу чи служби; 5) розміщення на борту повітряного судна або в аеропорту зброї, небезпечного пристрою або матеріалу, призначених для досягнення злочинних цілей; 6) використання повітряного судна, що перебуває в експлуатації, з метою заподіяння каліцтва, інших ушкоджень здоров'ю, смерті фізичній особі або значної шкоди майну чи навколишньому природному середовищу; 7) повідомлення навімисно

неправдивої інформації, що ставить під загрозу безпеку повітряного судна під час польоту або на землі, безпеку пасажирів, членів екіпажу, наземного персоналу, інших осіб в аеропорту чи в розташуванні засобів або підрозділу цивільної авіації (3). Слід вказати, що Конвенція про боротьбу з незаконними актами по відношенню до міжнародної цивільної авіації від 10.09.2010 року розширює перелік таких актів і додатково визнає замах, погрозу, організацію чи допомогу (співучасть) вчинення незаконних актів по відношенню до міжнародної цивільної авіації (4).

Регулювання відносин щодо актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації передбачено національним законодавством. Зокрема, ст. 86 Повітряного кодексу України (5) та п.п. 6) п. 2 Розділу II Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації від 21 березня 2017 року (1) визначають акт незаконного втручання та включають до них ті самі дії, що визначені Додатком 17 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 року.

Серед правових заходів забезпечення авіаційної безпеки від актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації важливе значення мають заходи кримінально-правового впливу. Кримінальний кодекс України (далі – КК) не передбачає відповідного розділу, що визначає перелік кримінальних правопорушень проти авіаційної безпеки. Кримінально-правове забезпечення охорони авіаційної безпеки встановлюється статтями Особливої частини КК, що розташовані залежно від родового об'єкту у різних розділах КК. Так, залежно від ознак складу кримінального правопорушення кримінальна відповідальність за вчинення актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації передбачена ст. 278 КК «Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна» (незаконне захоплення повітряних суден); ст. 147 КК «Захоплення заручників» (захоплення заручників на борту повітряних суден або на аеродромах); ст. 296 КК «Хуліганство», ст. 257 КК «Бандитизм» тощо (насиленницьке проникнення на борт повітряного судна, в аеропорт або в розташування аеронавігаційного засобу чи служби); ст. 277 КК «Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів» (руйнування повітряного судна, що перебуває в експлуатації); ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», ст. 265 КК «Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами», ст. 267 КК «Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами», ст. 269 КК «Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин» (розміщення на борту повітряного судна або в аеропорту зброї, небезпечного пристрою або матеріалу, призначених для досягнення злочинної мети); ст. 115 КК «Умисне вбивство», ст. 258 КК «Терористичний акт» (використання повітряного судна, що перебуває в експлуатації, з метою заподіяння каліцтва, інших ушкоджень здоров'ю, смерті фізичній особі або значної шкоди майну чи довкіллю); ст. 195 КК «Погроза знищення майна», ст. 259 КК «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» (повідомлення навмисно неправдивої інформації, що ставить під загрозу безпеку повітряного судна під час польоту або на землі, безпеку пасажирів, членів екіпажу, наземного персоналу або громадськості в аеропорту чи в розташуванні засобів або підрозділу цивільної авіації) тощо.

Таким чином, до кримінальних правопорушень проти авіаційної безпеки слід відносити кримінальні правопорушення, діяння яких містять ознаки актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації. Узагальнені результати системного аналізу чинного КК дозволяють виділити самостійну підсистему кримінально-правового забезпечення охорони авіаційної безпеки, що реалізується на загальному і особливому рівнях. На загальному рівні правове забезпечення охорони авіаційної безпеки здійснюється опосередковано в процесі вирішення закріпленого у ст. 1 КК завдання правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. На особливому рівні – як встановлення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, діяння яких містять ознаки актів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації.

Список бібліографічних посилань:

1. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації : Закон України; Програма від 21.03.2017 № 1965-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19#Text> 17 (дата звернення : 29.03.2021).
2. Філіппов А. В. Поняття авіаційної безпеки: новели вітчизняного та міжнародного права, проблеми гармонізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. URL : http://lsei.org.ua/3_2018/70.pdf (дата звернення : 29.03.2021).
3. Приложение 17 к Конвенции о международной гражданской авиации. Безопасность. Защита международной гражданской авиации от актов незаконного вмешательства. ИКАО. Издание десятое, апрель 2017 года. URL : <http://www.caakz.com/wp-content/uploads/2020/03/prilozhenie-17.-bezopasnost.-zashhita-mezhdunarodnoj-grazhdanskoj-aviaczii-ot-aktov-nezakonnogo-vmeshatelstva.pdf> (дата звернення : 29.03.2021).
4. Конвенція про боротьбу з незаконними актами по відношенню до міжнародної цивільної авіації від 10.09.2010. БД «Законодавство України» / ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/954_013#Text.
5. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI. БД «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення: 29.03.2021).

ЩОДО ПРОЕКТУВАННЯ СТАТТІ 360-2 КК «ПРОТИДІЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»: САНКЦІЯ

Пеналізація є складовою кримінально-правової охорони, яка у свою чергу є втіленням кримінально-правової політики. Незважаючи на те, що на відміну від криміналізаційної перевірки, пеналізаційний розрахунок не став вельми поширеною складовою кримінально-правових досліджень, утім, у доктрині кримінального права вироблено і поняття пеналізації, і науково обґрунтовані підходи до її здійснення, а також з'ясовано співвідношення із суміжними правовими категоріями та поняттями. Отже, проектування санкцій охоронних кримінально-правових норм має спиратися на цей здобуток.

У проекті статті 360-2 КК «Протидія законній діяльності інститутів громадянського суспільства» пропонується в окремих частинах передбачити відповідальність за окремі форми такої протидії. Так, у ч. 1 «Протиправна вимога припинити чи змінити діяльність, відмовитись від державної реєстрації інституту громадянського суспільства, поєднана з погрозою вчинення діяння, передбаченого цим Розділом» пропонується встановити покарання з урахуванням двох аналогічних, у певній мірі, норм – «Вимагання» (ст. 189 КК) та «Протидія законній господарській діяльності» (ст. 206 КК). Частини перші цих статей передбачають відповідальність за відповідні посягання, поєднані з визначеними у диспозиціях погрозами, як і у проекті ст. 360-2, причому перелік погроз за ст. 189 КК є ширшим і включає порівняно менш небезпечні, ніж такі за ст. 206 КК. За ст. 189 КК передбачається покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк. За ст. 206 КК передбачається покарання у вигляді штрафу від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1).

Для порівняння цих санкцій необхідне приведення їх до єдиного знаменника – штрафу. Таке можливо при використанні положень ч. 5 ст. 53 КК «Штраф», у якій встановлюються підстави такого розрахунку – «...один день позбавлення волі за вісім неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...» (1). Таким чином, покарання, передбачене ст. 189 КК у вигляді позбавлення волі до п'яти років, слід представити спочатку у вигляді позбавлення волі на строк від одного (ч. 2 ст. 63 КК) до п'яти років, і потім представити у вигляді штрафу від 2 920 (365 днів x 8 НМДГ) до 14 600 (365 днів x 5 років x 8 НМДГ) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Стає помітним, що мінімум покарання за ст. 189 КК є близьким до максимуму покарання за ст. 206 КК. Це може пояснюватись тим, що господарська діяльність розглядається як те, що передує придбанню власності і, відповідно, має нижчу кримінально-правову охорону. Відтак, зважаючи, що сутність діянь, які плануються для криміналізації проектом ст. 360-2, є ближчим до діянь,

передбачених ст. 206 КК, і не відомо підстав вважати діяльність інститутів громадянського суспільства менш значущою, чим діяльність суб'єктів господарської діяльності, то і покарання пропонується встановити аналогічне – штраф від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Одночасно, якщо застосувати коефіцієнт пропорційності покарання, запропонований Т. А. Денисовою, то стає очевидним, що проміжок у 2000 НМДГ занадто великий. Використання формули, розробленої Т. А. Денисовою, дозволяє сформулювати пропозицію по покаранню у розмірі 1 600 – 2 400 НМДГ (1).

У проекті частини 2 статті 360-2 КК пропонується така диспозиція: «Вилучення, знищення чи пошкодження майна, що завідомо використовується у діяльності інституту громадянського суспільства чи для її забезпечення». Пропонована норма має повністю замінити ст.ст. 178 КК «Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків», 179 КК «Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь», а також охопити подібні діяння і відносно майна інших типів інститутів громадянського суспільства. Тобто, у частині «вилучення» – це має бути суміжна норма відносно інших злочинних «вилучень» та «заволодінь», не поєднаних з додатковою небезпечною поведінкою (насильством, обманом). Відтак, до розгляду слід включити санкції ст. 185 «Крадіжка», ч. 1 ст. 186 «Грабіж» і не включати ст. 289 КК «Незаконне заволодіння транспортним засобом», оскільки остання залишиться «найбільш спеціальною» нормою у цьому порівнянні. Крім того, проектована норма у частині «знищення та пошкодження майна» виступить спеціальною нормою щодо норми, встановленої за допомогою ст. 194 КК «Умисне знищення або пошкодження майна».

Санкція за ст. 178 КК передбачена наступна – «...карається штрафом до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк». Санкція за ст. 179 КК – «...караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк». За ч. 1 ст. 185 КК передбачена наступна санкція – «...карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років» (1). За ч. 1 ст. 186 КК – «...карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до чотирьох років» (1). За ч. 1 ст. 194 КК – «...карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк» (1).

Усереднюючи розміри наведених санкцій і зважаючи, що на сьогоднішній момент штраф може бути основою обчислення покарання, пропонується встановити основне покарання виключно у вигляді штрафу у розмірах від 2 400 до 2 920 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення : 17.03.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення : 26.03.2021).

2. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : монографія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2007. 340 с.

УДК 343.9

Богдан Геннадійович ЛУЦЕНКО,

аспірант факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Стратегічний курс, що обрала наша держава, на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, має супроводжуватися модернізацією українського суспільства, перебудовою правової держави, а також зміною ряду пріоритетів соціального, політичного, економічного, правового та безпекового векторів. Поряд з іншими, такі проблеми як корупція, високий рівень злочинності, неефективність і фрагментарність реформ правоохоронних і судових органів, ускладнюють процес демократизації суспільства і держави. Окрім цього, ситуація, що склалася на сході нашої держави, унеможлиблює на сьогоднішній день та ускладнює (затягує) на майбутнє реалізацію зазначеного курсу, а також загострює вже існуючі протиріччя. У цьому разі кримінологічне забезпечення ООС дасть можливість своєчасно і ефективно протидіяти злочинності та зменшувати її рівень на відповідній території.

Кримінологічне забезпечення – *це створення умов, у результаті яких має настати сприятлива для діяльності суб'єктів протидії злочинності ситуація або їх множина*. Інакше кажучи, воно являє собою допоміжну діяльність у вигляді створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня (1, с. 187). Аналіз кримінологічного забезпечення протидії злочинності дає змогу виявити властиві йому ознаки, а саме: системність, цілеспрямованість, полісуб'єктність.

Вплив на рівень злочинності на території проведення ООС здійснюється за різними напрямками кримінологічного забезпечення, одним з яких є нормативно-правове забезпечення протидії злочинності. Зазначені вище ознаки властиві і цьому напрямку кримінологічного забезпечення ООС. Таким чином, нормативно-правове забезпечення ООС, як частина кримінологічного

забезпечення, це сукупність нормативно-правових актів різних галузей права, за допомогою яких відбувається регуляція суспільних відносин на території ООС щодо протидії злочинності.

Нормативно-правове (кримінологічне) забезпечення ООС щодо протидії злочинності представляє собою систему правових заходів, за допомогою яких суб'єкти протидії злочинності реалізують свої права і обов'язки, а також здійснюють вплив на відповідних суб'єктів суспільних відносин та вживають необхідні заходи із протидії (профілактика, запобігання, припинення) злочинності.

Збройний конфлікт, який протікає у гібридній формі, вимагає відповідного нормативно-правового забезпечення з боку національної правової системи, де одним із перших нормативно-правових актів, що регламентує діяльність ООС, став Закон України «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268-VIII. Комплексність цього закону дозволяє виділити ознаки, що характерні нормативно-правовому забезпеченню ООС, як складової кримінологічного забезпечення.

Метою прийняття цього закону було визначення особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях через збройну агресію РФ проти України шляхом неоголошених і прихованих вторгнень на територію України та шляхом організації та підтримки терористичної діяльності проти України, в результаті якої порушуються норми міжнародного права, такі як систематичне недодержання режиму припинення вогню та продовження обстрілів цивільних об'єктів та інфраструктури, що спричиняють численні жертви серед цивільного населення, військовослужбовців Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; продовження практики протиправного затримання і утримання громадян України на тимчасово окупованих територіях, їх незаконного вивезення та утримання на території Російської Федерації; організація та здійснення насильницьких зникнень, катувань, нелюдського поводження або покарання, позасудових страт стосовно цивільного населення, українських військовослужбовців та заручників (2). Крім цього, збройна агресія проти нашої держави спровокувала чисельні порушення норм вітчизняного кримінального законодавства як на території проведення ООС, так і поза її межами. Таким чином, зазначеним законом окреслена цілеспрямованість (мета), що має бути досягнута в результаті діяльності певного кола суб'єктів, а також об'єктів, на які має чинитися вплив для досягнення заявленої мети.

Полісуб'єктність, як ознака кримінологічного забезпечення, також передбачена зазначеним законом і включає досить широко коло суб'єктів військового, спеціального та цивільного призначення. Причому у досягненні зазначеної мети, беруть участь суб'єкти, у яких протидія злочинності є основною або однією з головних функцій.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність ООС, є частиною національного законодавства, до складу якого входять ратифіковані ВРУ міжнародні нормативно-правові акти, які в певній частині поєднані спільною метою щодо відновлення суверенітету та територіальної цілісності України та звільнення України від злочинів збройної агресії, що вчиняються збройними

силами РФ. Окрім цього, системність нормативно-правового забезпечення ООС досягається регламентацією діяльності окремих суб'єктів ООС відповідними законами, інструкціями, положеннями тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити, що нормативно-правове забезпечення ООС є необхідною і важливою складовою у досягненні миру на території України та протидії злочинам агресії проти України і воєнним злочинам.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінологія : академічний курс / кол. авторів; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

2. Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення : 10.04.2021).

УДК 343.54

Юлія Сергіївна МИТРОФАНОВА,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5448-2349>

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗГВАЛТУВАННЯ, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Частина 3 ст. 152 Кримінального кодексу України (далі – КК) встановлює кримінальну відповідальність за згвалтування, вчинене групою осіб, або згвалтування неповнолітньої особи (1). В науці кримінального права зазначається, що згвалтування, вчинене групою осіб вважається, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), тобто співучасників, ознаки яких зазначено у частині 2 ст. 27 КК, при цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом, і кожен з них безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину (2, с. 144).

Слід вказати, що попередня редакція ст. 152 КК «Згвалтування» встановлювала кримінальну відповідальність за статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Попередня редакція ч. 3 ст. 152 КК також передбачала відповідальність за згвалтування, вчинене групою осіб, або згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього.

Щодо визначення такої кваліфікуючої ознаки як «згвалтування, вчинене групою осіб» (в попередній редакції ст. 152 КК) в літературі наголошувалося, що вчинення згвалтування групою осіб передбачає вчинення злочину кількома виконавцями (двома або більше), які досягли 14 років, та узгодженість дій учасників групи щодо потерпілої особи. Виконавцем згвалтування є як особа, що безпосередньо здійснює статевий акт з потерпілою особою, так і та, яка застосовує фізичне насильство або погрози, тобто є співвиконавцем. Причому таким визнається згвалтування, коли винні, діючи узгоджено і застосовуючи

фізичне насильство або погрозу стосовно кількох потерпілих, потім вчинюють статеві акти кожний з однією з них (3, с. 97).

Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30.05.2008 року № 5 у п. 9 вказує, що злочин, передбачений ст. 152 чи ст. 153 КК, визнається вчиненим групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), тобто співучасників, ознаки яких зазначені у ч. 2 ст. 27 КК. При цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом і кожен з них безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину (4). Отже, відповідно до попередньої редакції ст. 152 КК зґвалтування, вчинене групою осіб, мало місце, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), тобто співучасників, ознаки яких зазначені у ч. 2 ст. 27 КК. При цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом і кожен з них безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину, тобто застосування фізичного насильства, погрози його використання та статеві зносини із потерпілою особою.

Проте, чинна редакція ст. 152 КК, передбачає іншу складову об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Згідно з ч. 1 ст. 152 КК зґвалтування – це вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. Отже, чинна редакція ст. 152 КК не передбачає таких способів вчинення зґвалтування як застосування фізичного насильства, погрози його застосування та використання безпорадного стану потерпілої. Виходячи із вимог ч. 1 ст. 28 КК кримінальне правопорушення визнається таким, що вчинене групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Згідно з ч. 2 ст. 27 КК виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене цим Кодексом. В науці кримінального права наголошується, що виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину (5, с. 186). Отже, виконавцем (співвиконавцем) зґвалтування є особа, яка вчиняє дії сексуального характеру, пов'язані із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. У цьому зв'язку цікавою є позиція О. О. Дудорова та М. І. Хавронюка, які вважають, що як співвиконавство зґвалтування може розглядатись і поведінка того, хто не вчиняв і не мав наміру вчинити сексуальне проникнення в тіло потерпілої особи, але, забезпечуючи недобровільність вказаного проникнення іншою особою, вчинив дії, які позбавили потерпілу особу можливості уникнути сексуального проникнення (зокрема, застосував до потерпілої особи насильство – фізичне або психічне) тобто, співвиконавцем групового зґвалтування може виступити і той, хто не здатен бути суб'єктом індивідуального зґвалтування, – якщо цей злочин набуває

вигляду гетеросексуального коїтусу за відсутності добровільної згоди (імпотент, жінка при зґвалтуванні особи жіночої статі тощо) (6, с. 140). Отже, якщо вважати, що фізичне або психічне насильство забезпечує недобровільність дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи, тобто утворює частково об'єктивну сторону, в такому випадку особу слід вважати співвиконавцем вказаного кримінального правопорушення.

Таким чином, зґвалтування, вчинене групою осіб, вважається таким, якщо у його вчиненні брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), ознаки яких передбачені ч. 2 ст. 27 КК. При цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом, і кожен з них безпосередньо виконує діяння, що утворюють повністю або частково об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 152 КК.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/2341-14> (дата звернення : 11.04.2021).

2. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.

4. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 5. *БД «Законодавство України» / ВР України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text> (дата звернення : 11.04.2021 р.).

5. Кваша О. О., Харко Д. М. Виконавець злочину у структурі співучасті : монографія. Київ : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2015. 224 с.

6. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України); за ред. М. І. Хавронюка. К. : Ваїте, 2019. 288 с.

УДК 343. 1

Ірина Олексіївна НЕЧАЄВА,

викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8354-7594>

Андрій Олегович ТОПЧІЙ,

курсант навчальної групи Ф1-19-206 факультету № 1 Харківського
національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕРОЗГОЛОШЕННЯ ТАЄМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Дослідження положень ст. 32 Конституції України, ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав і основних свобод людини та ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права свідчать про закріплення і гарантії захисту права на особисте і сімейне життя, до яких зокрема належить й право на приватне спілкування, що передбачає прямий обов'язок держави по забезпеченню захисту особи від будь-яких незаконних втручань у таємницю листування, телефонних розмов, телеграфних або інших повідомлень, а також розголошення їхнього змісту.

Однак, існують винятки, передбачені ч. 2 ст. 14 Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК України), в якій закріплено, що втручання у таємницю спілкування осіб можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених КПК України, з метою виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї меті (1). Закріплений у даному положенні процесуальний механізм призначено для запобігання безпідставному втручання у сферу особистого і сімейного життя людини та забезпечення дотримання законності під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д).

У результаті здійснення НС(Р)Д можуть бути отримані відомості щодо приватного спілкування окремих осіб, а тому для забезпечення нерозголошення зазначених відомостей приватного характеру, отриманих за результатами їх проведення і оперативно-розшукових заходів. КПК України встановлено низку гарантій, змістом яких є обов'язок нерозголошення посадовими та іншими особами, що мали доступ до матеріалів кримінального провадження, відомостей, отриманих за їхніми результатами.

Дослідивши положення чинного КПК України, можна виокремити такі механізми забезпечення нерозголошення таємниці спілкування під час здійснення кримінального провадження: відповідно до положень ч. 2 ст. 254 КПК України захисник, а також інші особи, які мають право на ознайомлення з протоколами С(Р)Д, в яких міститься інформація з питань приватного (особистого чи сімейного) життя інших осіб, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо інших осіб (1). Так, у випадку порушення цих вимог і розголошення таких відомостей зазначені особи підлягатимуть кримінальній відповідальності за ст. 163 Кримінального Кодексу України (далі – КК України), а у випадку

розголошення цієї інформації посадовими особами відповідно до норм ч. 2 ст. 163 КК України; згідно з ч. 3 ст. 254 КПК України закріплено положення про те, що виготовлення копій протоколів про проведення НС(Р)Д та додатків до них не допускається. Також законом забороняється використання матеріалів НС(Р)Д для цілей, не пов'язаних із кримінальним провадженням, або ознайомлення з ними учасників кримінального провадження чи будь-яких інших осіб, які не мають такого права (1); якщо особа, щодо якої здійснювались НС(Р)Д, затримана, прокурор зобов'язаний ухвалити рішення про припинення подальшого їх проведення, оскільки в цьому відпаде необхідність. Слід підтримати наукову позицію Ж. В. Удовенко, яка зазначає, що з метою недопущення порушення права особи на невтручання в її приватне спілкування, прокурор має ухвалити процесуальне рішення у формі постанови про припинення НС(Р)Д та письмово повідомити про це слідчого суддю (2, с. 121); гарантію нерозголошення змісту таємниці спілкування, що врегульовано в КПК України як вимоги, згідно з якою, наприклад, фонограма має зберігатися в опечатаному вигляді в умовах, що унеможливають її прослуховування і тиражування сторонніми особами. Таким чином, збереження в опечатаному вигляді зображень буде гарантією щодо недопущення демонстрації вказаного, що може розглядатися як образлива (ч. 4 ст. 241 КПК України).

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що в цілому положення КПК України відповідають міжнародним правовим стандартам. Проведення НС(Р)Д є потужним процесуальним засобом, за допомогою якого значно підвищується ефективність розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, однак при цьому може виникнути загроза втручання в приватне життя, а також розголошення таємниці спілкування, оскільки особа не підозрює про втручання в її приватне життя та не має можливості оскаржити такі дії; прослуховування не має вибіркового характеру; процедура прослуховування має закритий характер, однак може допускати можливості для зловживань з боку представників органів, які її проводять. Тому надзвичайно важливим завданням є забезпечення ефективного захисту права осіб щодо дотримання таємниці спілкування в ході кримінального провадження.

Втім підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропоную учасникам прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення : 19.04.2021).

2. Удовенко Ж. В. Проблеми забезпечення охорони таємниці приватного життя під час зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Том 3. С. 120-126.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Використанню відеоконференції (далі – ВК) у кримінальному провадженні України, присвячені ст.ст. 232, 336 та 567 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), які дозволяють проведення у режимі ВК наступних дій: допиту осіб, в тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб; пред’явлення для впізнання осіб та речей; проведення процесуальних дій у режимі ВК під час судового провадження.

ВК є процесуальною формою використання інформаційних технологій у кримінальному провадженні та використовується для позначення заходу, учасники якого територіально віддалені один від одного, а тому спілкування між ними відбувається з використанням технічних засобів зв’язку, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу.

Проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК може застосовуватися за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді або суду у кожному конкретному випадку з урахуванням обставин кримінального провадження та наявності підстав.

Деякі особливості має процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК, що відрізняють його від загального порядку проведення зазначених дій. Так, особливості процесуального порядку проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК залежать від місця перебування особи, яка братиме участь у слідчій (розшуковій) дії за допомогою ВК. Така особа може знаходитися у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований; у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований.

При проведенні слідчої (розшукової) дії у режимі ВК слід забезпечити належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Однак, КПК не дає визначення термінів «належна якість зображення і звуку» та «інформаційна безпека».

Під належною якістю зображення слід розуміти зображення, що дозволяє ідентифікувати особу за її зовнішністю всіма учасниками слідчої (розшукової) дії і зафіксувати це зображення технічними засобами з подальшою можливістю ідентифікації учасника слідчої (розшукової) дії по зображенню.

Під належною якістю звуку слід розуміти звук, який дозволяє чітко і розбірливо розрізнити показання особи за її голосом всіма учасниками слідчої (розшукової) дії і зафіксувати його технічними засобами з подальшою можливістю ідентифікації учасника слідчої (розшукової) дії за його голосом.

Під інформаційною безпекою телекомунікаційних мереж слід розуміти здатність технічних засобів і технологій забезпечувати захист від знищення,

перекручення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушення встановленого порядку її маршрутизації (1).

Перед початком проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК необхідно переконатися, що ніщо не перешкоджає особі вільно давати показання, заявляти клопотання, надавати докази, що дозволяє уникнути так званого впливу «поза кадром». Проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК повинно бути організоване таким чином, щоб було видно не тільки її учасників, але і все приміщення, у якому воно здійснюється, а також всіх осіб, що приймають участь або присутні при його проведенні, з метою спостереження за їхньою реакцією на конкретні показання або поставлені питання.

Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії у режимі ВК, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК.

З метою забезпечення безпеки особи, вона може бути допитана в режимі ВК з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати. З цією метою застосовуються спеціальні акустичні ефекти, що змінюють голос, а також візуальні перешкоди технічного характеру, або іншим чином змінюється зовнішність особи. У такому випадку обмін відеоінформацією у режимі ВК не здійснюється, а отримана від допитуваної особи аудіоінформація змінюється за допомогою програмно-апаратних засобів.

Слід зауважити, що при проведенні вербальних слідчих (розшукових) дій у режимі ВК знижується рівень комунікативного контакту з його учасником, встановлення якого є важливою складовою ефективності слідчої (розшукової) дії. Ця обставина зумовлена необхідністю одержати особисте, безпосереднє враження від допитуваного та врахувати всі нюанси його поведінки під час давання показань, а також відсутністю безпосереднього (тобто віч-на-віч) спілкування слідчого, прокурора або слідчого судді з учасником слідчої (розшукової) дії; технічною складністю передачі всього обсягу інформації; сприятливої для спілкування атмосфери слідчої (розшукової) дії.

Зниження рівня комунікативного контакту під час проведення слідчих (розшукових) дій у режимі ВК не слід розглядати як суттєву перешкоду для використання у кримінальному провадженні ВК. Вважаємо, що ВК слід розглядати як «технічного посередника» між слідчим, прокурором, слідчим суддею – з одного боку, і допитуваним – з іншого. ВК передбачає мінімум впливу на безпосереднє враження від допитуваного, не створює нездоланного бар'єру для ефективної комунікації між учасниками слідчої (розшукової) дії.

У ч. 1 ст. 104 КПК зазначається, що у випадках, передбачених КПК, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. Стаття 232 КПК не містить прямої вказівки щодо фіксації ходу і результатів допиту проведеного у режимі ВК у протоколі. Водночас у КПК існує низка непрямих вказівок, які свідчать про необхідність складання протоколу допиту проведеного у режимі ВК, зокрема ч. 2 ст. 104 КПК передбачає, що текст показань може не вноситися до відповідного протоколу, якщо допит фіксувався за допомогою технічних засобів. У такому випадку у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього; п. 3 ч. 2 ст. 105 КПК передбачає, що додатком до протоколу є відеозапис процесуальної

дії, який долучається до нього; ч. 5 ст. 224 КПК передбачає, що під час допиту може застосовуватися відеозапис. Отже, при проведенні допиту у режимі ВК має складатися протокол.

Частина 9 ст. 232 КПК передбачає, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі ВК, одержує певну фіксовану форму за допомогою технічних засобів відеозапису. Технічні засоби відеозапису ходу і результатів слідчої (розшукової) дій – це сукупність програмно-апаратних засобів та приладів, що забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає процес ВК. Відео та аудіо запис, який утворений безпосередньо під час проведення ВК та записаний за допомогою технічних засобів відеозапису, є вихідним матеріалом для виготовлення робочої та архівної копій.

У матеріалах кримінального провадження обов'язково зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Відповідно до ч. 6 ст. 107 КПК незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів.

Отже, ВК практично не впливає на дію загальних засад кримінального провадження, у першу чергу на засади змагальності та безпосередності. Одержання доказів за допомогою ВК може бути альтернативою, яка дозволяє суду, прокурору або слідчому безпосередньо спостерігати за поведінкою учасника процесуальної дії, його емоціями, жестами, виразом обличчя, голосом, реакцією на поставлені питання, тобто враховувати всю повноту факторів, що впливають на оцінку показань, дозволяє суду безпосередньо заслуховувати показання допитуваного, що, безумовно, сприяє більш ретельному і повному встановленню обставин вчиненого кримінального правопорушення, на відміну від одержання доказів за допомогою виконання доручення про провадження процесуальної дії, де вимога про безпосередність дослідження доказів не реалізується зовсім.

Список бібліографічних посилань:

1. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.

СУБ'ЄКТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ВИННОГО ДО ОЗНАК, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПОТЕРПІЛОГО ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1. Одним з критеріїв, які визначають суспільну небезпеку діяння, збільшують чи знижують її ступінь, впливають на міру та суворість кримінальної відповідальності за нього, є спрямованість посягання проти прав, свобод та законних інтересів фізичної особи, яка в такому випадку розглядається як потерпілий. У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) існують великі блоки заборонних нормативних приписів (розділів Особливої частини цього закону), які встановлюють підстави кримінальної відповідальності саме за посягання, спрямовані проти конкретної фізичної особи – про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я, проти волі, честі та гідності особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи тощо. Не менше чверті складів кримінальних правопорушень враховують таку ознаку, як потерпілий («людина», «особа», «дитина», «потерпіла особа», «неповнолітній», «працівник правоохоронного органу», «командир», «журналіст», «особа, яка не досягла чотирнадцяти років», «непрацездатні батьки» тощо).

2. Склад кримінального правопорушення як підстава кримінальної відповідальності включає в себе взаємопов'язані й органічно об'єднані елементи та ознаки. Зокрема суб'єктивна сторона має відображати відбиття в психіці правопорушника об'єктивних властивостей вчинюваного ним посягання – об'єкт, предмет, потерпілого, фактичний і соціальний зміст діяння, шкоду від нього, механізм причинового зв'язку та ін. (1, с. 401-402). Виходячи з принципу суб'єктивного ставлення в провину, притягнення до кримінальної відповідальності є обґрунтованим лише за умови, що виною суб'єкта охоплюються всі обставини, які утворюють в своїй сукупності склад певного кримінального правопорушення (2, с. 163). Такою обставиною в складах багатьох кримінальних правопорушень є потерпілий.

3. Формула вини (ст. 23 КК), її форми і види (ст.ст. 24, 25 КК) не згадують такої ознаки як потерпілий. Тобто загальні положення КК не дозволяють безпосередньо визначити, яким законодавець бачить психічне ставлення винного до потерпілого як до однієї з криміноутворюючих ознак. Водночас, концентрація уваги суб'єкта (або її відсутність) саме на характеристиках потерпілого (наприклад, на його віці) є важливою як для наявності складу правопорушення, так і для його кваліфікації. У багатьох злочинах усвідомлення їх об'єктів відбувається через сприйняття специфіки потерпілого (3, с. 151).

4. У теорії й практиці застосування кримінального закону з розглядуваного питання існують суттєві розбіжності. Так, згідно з усталеною судовою практикою, ставлення винного до такої конструктивної ознаки потерпілого як

«неповнолітній вік» може бути як умисним (обізнаність про її наявність) або й необережним (особа не знала про цю обставину, але повинна була або могла про це знати – саме так вказано в абз. 3 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27.02.2004 р. «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» (4, с. 123). Втім, з такою позицією не згодні теоретики кримінального права, вказуючи, що психічне ставлення винним до конструктивної ознаки в складі кримінального правопорушення не може бути жодним іншим, аніж умисним (5, с. 685). «Для того, щоб встановити наявність прямого умислу, необхідно констатувати, що під час скоєння передбаченого ст.ст. 171, 345-1, 348-1, 349-1, ч. 2 ст. 375 КК України діяння суб'єкт був обізнаний у загальних рисах із характеристикою потерпілого», – вказує В. І. Павликівський, аналізуючи суб'єктивну сторону посягань проти журналістів (6, с. 248).

5. Невизначеність предметного змісту вини у кримінальному законі дозволяє різним суб'єктам неоднаково його тлумачити. Законодавцві слід внести уточнення в її опис й у опис суб'єктивної сторони в цілому. Позитивним прикладом є ч. 2 ст. 8 КК Латвійської Республіки, в якому вказується, що при визначенні форми вини особи, яка вчинила злочинне діяння, слід встановити психічне ставлення цієї особи до об'єктивних ознак злочинного діяння (7, с. 54). Подібні положення, на нашу думку, слід відобразити й у КК України, що дозволить більш точно застосовувати його норми в ситуаціях, коли склад кримінального правопорушення передбачає потерпілого як обов'язкову чи додаткову (кваліфікуючу) ознаку.

Список бібліографічних посилань:

1. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності : підручник. Київ : Атика, 2006. 740 с.
2. Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. 304 с.
3. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
4. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України та постанов Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції / упоряд. Н. О. Гуторова, О. О. Житний. Харків : Одиссей, 2012. С. 122-125.
5. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі. К. : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.
6. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні. Х. : Панов, 2016. 488 с.
7. Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. и вступ. статья А. И. Лукашова и Э. А. Саркисовой; пер. с латв. А. И. Лукашова. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. 313 с.

ЧИ МОЖУТЬ СТО КОТІВ НАБУТИ ЯКОСТЕЙ ТИГРА?

Ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення виступає кількісною характеристикою кримінального протиправного посягання, яка визначається його інтенсивністю та знаходить своє відображення у виді, розмірі або обсязі шкоди, яка спричиняється суспільним відносинам, що поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність, або ставить такі суспільні відносини під реальну загрозу спричинення такої шкоди. Кримінальним правопорушенням властива виключно істотна шкода, на чому безпосередньо наголошується і у загальних нормах закону про кримінальну відповідальність. Водночас на інтенсивність посягання можуть вказувати не тільки спосіб вчинення кримінального правопорушення чи певні знаряддя або засоби, що використовуються винним, а й кількісні показники вчинених правопорушень.

Наведена проблематика набуває особливої актуальності у зв'язку із питанням про можливість притягнення винного до кримінальної відповідальності як за злочин у зв'язку із вчиненням ним декількох кримінальних проступків. Вбачається очевидним, що у випадку вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, відповідно до частин 1 та 3 ст. 32 КК України, повторність має місце навіть у випадку, якщо її утворюють декілька кримінальних проступків. Так, за умов вчинення двох або більше діянь, передбачених ч. 1 ст. 185 та/або ч. 1 ст. 190 КК України, відповідно до ч. 4 ст. 32 та Примітки 1 до ст. 185 КК України, такі діяння підлягають кваліфікації як відповідний нетяжкий злочин за ч. 2 статей 185 або 190 КК України.

Більш того, КК України 1960 року (3) у ряді випадків передбачав підставою кримінальної відповідальності попереднє накладення на особу адміністративного стягнення за однорідне адміністративне правопорушення. Кримінальна відповідальність у такому випадку пов'язувалася із попереднім вчиненням «таких саме правопорушень», «одного з таких правопорушень» або «таких саме дій», передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (2) (далі – КУпАП). І. О. Грунтов вказував на умови адміністративної преюдиції як-то вчинення таких діянь з прямим умислом; вказані діяння не становлять великої суспільної небезпеки; у більшості випадків порушують спеціальні правила поведінки, а також у разі вчинення їх вперше – являють собою адміністративне правопорушення (1, с. 89).

В англосаксонській системі преюдицією визнається ефект попереднього судового рішення, встановлений законодавцем і прецедентом, що й обумовлює відсутність даного інституту у цій правовій системі. У Франції, Німеччині та скандинавських країнах адміністративні правопорушення охоплюють виключно сферу «влада-підпорядкування» (6, с. 87). Відсутність адміністративної преюдиції у цих країнах обумовлена відсутністю

адміністративної відповідальності як одного з видів юридичної відповідальності для фізичних осіб. Такі діяння розглядаються як кримінальні проступки, а їх вчинення утворює підстави кримінальної відповідальності (7).

КК України 2001 року де-юре скасував адміністративну преюдицію і встановив, що єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого тільки законом про кримінальну відповідальність. Зазначене свідчить про те, що український законодавець повністю погодився із тезою, що кількість незлочинних правопорушень не може перерости у злочинну якість, як і «сто котів не можуть набути якостей тигра» (4, с. 83).

Водночас слід повністю погодитися з твердженням С. О. Лук'янченка, що аналіз положень чинного кримінального законодавства дає підстави стверджувати про існування в Україні інституту адміністративної преюдиції, але у дещо прихованому (замаскованому) виді (5, с. 69). На його переконання адміністративна преюдиція де-факто збережена у нормах, які встановлюють підстави кримінальної відповідальності за ухилення від військового обліку або спеціальних зборів (ст. 337 КК України), адже підстави кримінальної відповідальності виникають тільки після попередження, зробленого відповідним військовим комісаріатом. До такої прихованої адміністративної преюдиції автор також відносить ухилення від робіт, або систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання, вчинені особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі (ст. 390 КК України), адже таке ухилення повинно бути злісним. На тій самій підставі до наведеної групи автором віднесена й злісна непокора законним вимогам адміністрації установи виконання покарань або інша протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій (ст. 391 КК України) (5, с. 69).

На наше переконання, наведений перелік не є вичерпним і до кримінальних правопорушень з так званою прихованою адміністративною преюдицією слід віднести також і діяння, передбачене ст. 175 КК України «Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат», адже ст. 41 КУпАП встановлює підстави накладення стягнення за порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплата їх не у повному обсязі.

На підставі викладеного переконаний у тому, що безумовно, сто котів не можуть набути якостей тигра, але спроможні заподіяти охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам не меншу шкоду, ніж один тигр. А виходячи з того, що у кримінальному праві України визначальним для підстав кримінальної відповідальності є не розмір того, хто спричинив шкоду, або їх кількість, а саме розмір спричиненої шкоди, преюдиція не тільки повинна бути врахована у законі про кримінальну відповідальність, а й потребує свого розширення.

Список бібліографічних посилань:

1. Грунтов И. О. Уголовно-правовые нормы с административной преюдицией и некоторые вопросы общей части уголовного права. *Актуальные вопросы развития советского государства и права*. Тезисы докладов научной конференции профессорско-преподавательского состава факультета, 26 декабря 1985 года. Минск, 1985. С. 89-91.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : (статті 1-212-24) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>; (статті 213-330) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960. URL : (від статті 1 до статті 146) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>; (від статті 147 до статті 263) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#Text>.

4. Кузнецова Н. Ф. Цели и механизмы реформы Уголовного кодекса. *Государство и право*. 1992. № 6. С. 82-94.

5. Лук'янченко С. О. Адміністративна преюдиція в кримінальному праві України. *Митна справа*. 2015. № 3 (99). Ч. 2. С. 66-71. URL : [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ms_2015_3\(2\)_13.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ms_2015_3(2)_13.pdf).

6. Мустафаев Ч. Ф. Административная преюдиция в советском уголовном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Чингиз Фейруз оглы Мустафаев. Баку, 1986. 203 с.

7. Хавронюк Н. И. Административная преюдиция и институт рецидива с точки зрения уголовного права европейских стран. URL : https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30850280#pos=3;-110.

УДК 343.21

Наталія Юрївна ЦВІРКУН,

викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9195-3349>

ЩОДО НАСТУПНОСТІ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМАХ

На сьогоднішній день законодавство, у тому числі й кримінальне, перебуває під впливом реформування. Загальновідомо, що неможливо якісно створити щось нове, не дослідивши досвід минулого, не зробивши роботу над помилками. От і кримінальне право України, будучи самостійною галуззю права, протягом багатьох років розвивалось як єдина, цілісна, переважно несуперечлива система правових норм, які визначали коло суспільно небезпечних діянь, які визнавались злочинами, а також встановлювали міри покарань, що застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Важливість дослідження питань наступності в кримінальному праві полягає в тому, що системний аналіз та вивчення градації історії кримінального права України слугують поглибленню уявлення про розвиток кримінально-правових відносин у цілому в нашій державі. Періоди розвитку українського кримінального права є науково важливими, при цьому вони мають урахувати типи та форми держави і права в різні історичні часи, особливості кримінально-правових джерел та правових інститутів, а також інші соціально-політичні чинники (1, с. 234).

Дослідження наступності має важливе практичне значення, а саме: по-перше, в теоретичному плані, дозволяє глибше зрозуміти діалектику розвитку права, шляхи його удосконалення; по-друге, в практичному плані, дає можливість усвідомити значущість стійкості у збереженні укорінених правових елементів правової системи України та безперспективність обмежуватися національною самодостатністю і не розвивати здатність до засвоєння правових цінностей сучасних цивілізованих держав.

Процес формування права тривалий і складний, на нього впливає багато факторів. Безсумнівно, в розвитку права необхідно враховувати і те, що нові економічні та соціальні реалії не припускають того, щоб відкинути все старе і створювати в області права все заново, формувати юридичні поняття і конструкції з чистого аркуша, спираючись на один лише нинішній економічний і соціальний досвід (2).

З моменту прийняття Кримінального кодексу України кримінальне право України зазнало суттєвих змін, які інколи суттєво суперечать окремим принциповим положенням, виробленим протягом минулого сторіччя вітчизняною наукою кримінального права. Цілком природно, що ці новели викликають категоричні заперечення з боку багатьох науковців і практичних працівників, тим більш, що переважна більшість із них була запроваджена не на підставі, а скоріше всупереч науковим розробкам учених, які досліджують кримінально-правові проблеми (3).

Сучасна кримінально-правова політика України на законодавчому рівні характеризується таким: певною нестабільністю, наявністю надмірної кількості змін, які не завжди є виправданими та доцільними; пріоритетністю захисту інтересів та безпеки держави, інтересів та безпеки представників влади, правоохоронних органів та суддів, порівняно із захистом інтересів окремих громадян; намаганням законодавця врегулювати суспільно-правові та суспільно-політичні проблеми виключно кримінально-правовими засобами; прагненням привести вітчизняне кримінальне законодавство у відповідність до міжнародно-правових вимог, нерідко ігноруючи позитивний вітчизняний досвід та правові традиції. Із цього випливає, що національна кримінально-правова політика, на законодавчому рівні її існування, набуває справді неоднозначних рис, які свідчать про її багатовекторність (4, с. 35).

Наступність в кримінальному праві як удосконалення кримінального законодавства потребує обов'язкового дотримання загальних положень, які багато в чому визначають основні формалізовані положення галузевого законодавства. А сутність будь-якого галузевого законодавства багато в чому визначають обставини, які характеризують стан суспільних відносин, напрямки і динаміку їх розвитку, необхідність правового закріплення їх тенденцій, у тому числі і охорони тих, які держава вважає за необхідне. Потрібно враховувати, що поряд з цими, важливими, але внутрішніми відзнаками, існують і відзнаки, які формують зовнішні показники відповідного законодавства, що мають бути пов'язані між собою.

Складні події суспільного реформування в Україні ще далекі від завершення, і процес подальшого вдосконалення кримінального права є об'єктивно необхідним і заслуговує спеціальної уваги. Отже, науковці в галузі кримінального права, спираючись на досягнення кримінально-правової науки і судової практики, а також кращий світовий досвід, мають можливість і повинні

об'єднати зусилля з метою усунення зазначених недоліків, повернення КК форми чіткого, максимально лаконічного, несуперечливого, системного нормативно-правового акту з одночасним збереженням позитивних новел.

Список бібліографічних посилань:

1. Матвеева Л. Г. Наступність права як загальнотеоретична категорія в дослідженні транзитивності права. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред), Ю. П. Аленін та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Т. 14. С. 234-243.

2. Бажанов М. И. К вопросу о преемственности в уголовном праве. *Проблемы законности* : респ. междувед. науч. сб. Харьков, 1995. Вып. 30. С. 114-121.

3. Баулін Ю. В. Наступність у кримінальному праві / Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17. Кримінальне право. Харків, 2017. С. 538-539.

4. Черней В. В. Сучасна кримінально-правова політика України на законодавчому рівні. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П.Михайленка)* : тези доп. V міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.) / ред. кол. : В. В. Черней, В. Костицький, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 184 с.

УДК 343.122 (477)

Олександр Олександрович ЮХНО,

завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4771-0531>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

За дослідженням встановлено, що удосконалення досудового розслідування та впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів положень попереднього КПК України 1960 року у кримінально процесуальній доктрині України, поняття «дізнання» використовувалось для визначення системи здійснюваних на основі закону процесуальних, оперативно-розшукових, доказових, а також процесуальних і непроцесуальних дій та відповідних повноважень, якими були наділені органи адміністративної та оперативно-розшукової юрисдикції органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, що були спрямовані на попередження, запобігання, виявлення та розкриття злочинів, розшук та викриття винних осіб та в цілому на забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства (1, с. 8-9; 2, с. 8) Згідно з позицією науковців під традиційним тлумаченням дізнання у кримінальному процесі на той час було поєднання оперативно-розшукової та слідчої функцій і адміністративних повноважень. Фактично у правозастосовній діяльності, зокрема у кримінальному провадженні (на той час у кримінальних

справах) використання поняття «дизнання» здійснювалось у двох аспектах: 1) при проведенні дизнання працівниками «штатних» підрозділів дизнання, що мались в наявності в органах внутрішніх справ, що процесуально займались початковими слідчими діями по нерозкритих злочинах (якщо вони не розкривались, то призупинялись до їх розкриття, після чого вони передавались через прокурора за підслідністю до відповідних органів попереднього розслідування); 2) щодо оперативно-розшукової діяльності при розкритті злочинів, в ході чого оперативні підрозділи йменувались і представлялись як органи дизнання, що здійснювали свою діяльність при розкритті злочинів або самостійно, чи під керівництвом на той час органів попереднього розслідування.

На сьогодні при реалізації переходу до європейських правових стандартів щодо удосконалення досудового розслідування і дизнання пріоритетним завданням повинно бути не виконання правоохоронними органами завдань з розкриття злочину (публічного інтересу), а насамперед забезпечення верховенства права (приватного інтересу), повного, швидкого і неупередженого розслідування, в данному випадку кримінальних проступків.

Процесуальна форма дизнання в чинному КПК України законодавчо закріплена в Главі 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Зокрема ст. 298 КПК України передбачає, що досудове розслідування (дизнання) кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими чинним КПК України, з урахуванням положень цієї глави (3). Вказані положення визначають наступні особливості дизнання: а) для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України, зокрема й негласні слідчі (розшукові) дії (відповідно до ст. 300, ч. 2 ст. 264 і ст. 268 КПК України), а згідно й змін також і дослідчу перевірку; б) під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299); в) дізнавач, (слідчий, де немає органів дизнання) зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти п'яти днів після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження прокурору один із зазначених процесуальних документів, якими закінчується дизнання. По закінченню розслідування (ст. 302 КПК України) запроваджується можливість розгляду судом матеріалів дизнання (результатів розслідуванні кримінальних проступків) і обвинувального акта у спрощеному провадженні, що фактично є повторенням положень ст. 349 КПК України, та за визначенням Сачка А. В. може призвести до реанімації принципу «визнання вини – цариця доказів», що ми підтримуємо. Більше того, тут передбачається не просто спрощений порядок судового розгляду без дослідження доказів, а спрощення усугубляється положеннями ч. 1 даної статті про те, що закон надає можливість розгляду судом справи за відсутності самого обвинуваченого, – встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оскаржує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження кримінального проступку, не заперечують проти такого розгляду (4, с. 18). За такого спрощення процедури судового розгляду і без того уже спрощених

матеріалів дізнання, без дослідження і перевірки доказів у суді, без безпосереднього заслуховування показань обвинуваченого і з'ясування його думки щодо усіх обставин справи, гарантії забезпечення верховенства права стають ілюзорними. Така процедура дізнання не може задовольняти ні людину, ні суспільство, ні державу; не забезпечує ні приватних, ні публічних інтересів, а отже, на його думку, потребує скасування. З цим ми не можемо погодитись, оскільки доктринальні і концептуальні зміни у чинному КПК України направлені на економію процесуальних і бюджетних витрат та усунення насамперед тяганини в судових інстанціях. По-друге спричинені незначні збитки відшкодовані (компенсовані), а кримінальним проступком не завдано значної суспільної небезпеки і сторони не мають претензій одна до одної та ін. Не зважаючи на вищезазначене, та наявності теоретичних та прикладних чинників, запровадження у чинному КПК України інституту дізнання щодо кримінальних проступків, а також існуючі тенденції щодо необхідності його удосконалення, потребує глибокого доктринального і системного аналізу та переосмислення щодо відповідності принципу верховенства права та засадам правосуддя, а також проведення відповідних досліджень. Визначена КПК України процесуальна форма дізнання щодо розслідування кримінальних проступків, свідчить про наявність багатьох процесуальних проблем, що вказує про недоліки самого закону в частині забезпечення верховенства права і в питаннях формування, організації та усунення наявних недоліків щодо вимог до професійності таких працівників, які задіяні при здійсненні проведення дізнання кримінальних проступків.

Дослідження наукових джерел, в яких прослідковується дискусія з піднятих питань, свідчить про значну увагу науковців як до інституту кримінальних проступків, так і до процедур спрощеного провадження, в тому числі, й до процесуального порядку проведення дізнання. Однак, наявні наукові праці не піднімають усіх проблемних питань, а вимагають подальшого наукового вивчення, але вже з урахуванням результатів правозастосовної діяльності в цьому напрямі. На фоні міжнародного контролю і внутрішньо державних проблем також набувають теоретичного і прикладного значення проблемні питання із забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні при розслідуванні кримінальних проступків. Запровадження у кримінальне право і кримінальний процес кримінальних проступків не стало новелою, оскільки й раніше в науці вказана новація пропонувалася як вченими, так і практиками. Так, ще в 1994 році в одному із проєктів закону про кримінальну відповідальність було запропоновано поділити на наступні види: кримінальні проступки, провинності, кривди, злочини (ст. 16-19 Проєкту). До проступків окремі вчені пропонували віднести найменш малозначні кримінально-карні діяння, за які не передбачалось покарання у вигляді позбавлення волі. У вказаних пропозиціях поняття мало свою давню семантику та походження, наприклад, поняття «провинність» застосовувалось в контексті застосовуваних матеріальних санкцій – «пеня за провинність», а терміном «кривда» позначали прояви «несправедливості». Згідно з науковою позицією А. В. Сачка доцільно повернутись знову до більш поширеного законодавчого закріплення та запровадження дізнання як однієї із форм досудового розслідування і особливо до його процесуального механізму, суб'єктів та інших питань, які підлягають окремому дослідженню, що ми підтримуємо, оскільки

виникає потреба в концептуальному переопрацюванні, насамперед, доктрини кримінального і адміністративного права, а лише після цього можуть бути внесені відповідні зміни до чинного КПК України з питань удосконалення процесуального механізму розслідування кримінальних проступків. Втім, підняті питання потребують окремого дослідження або наукового вивчення. Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь в обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань:

1. Макаренко Е. І., Лобойко Л. М., Тertiшник В. М., Ліпінський В. В., Шиян А. Г. Дізнання в міліції та митних органах : навчальний посібник. Дніпропетровськ : ПП «Ліра ЛТД». 2003. 452 с.

2. Цимбал П. В., Баулін О. В., Мигрин Г. П. Податкова міліція як орган дізнання : навчальний посібник. Ірпінь, 2001. 179 с.

3. Дмитрук М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. 221 с.;

4. Ігнатенко Є. В. Пахомов В. В. Актуальні питання впровадження інституту кримінального проступку в Україні. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21-22 травня 2015 р. /за ред.: А. М. Куліша, М. М. Бурбики, О. М. Рєзніка. Суми : СумДУ, 2015. С. 248-251.

**ГУМАНІСТИЧНО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

УДК 351.74

Тетяна Львівна БІЛОУС,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-8758>

Андрій Вікторович ФІСЕНКО,

викладач фізичної культури Державного професійно-технічного навчального
закладу «Сумський центр професійно-технічної освіти»

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РОЗУМОВОЇ ТА ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ**

У процесі своєї діяльності людина використовує не тільки свої фізичні можливості, а й витрачає значні психологічні зусилля, такі як особливості характеру, волю розумових здібностей тощо. Вивчення взаємодії цих сторін у навчальному процесі закладів вищої освіти є актуальним питанням, так як сучасний стан фізичного та психічного здоров'я студентів викликає сьогодні серйозне занепокоєння (1, с. 16).

Стійкість організму до негативних факторів багато в чому залежить від вроджених і набутих особливостей організму. Стійкість організму потрібно тренувати за допомогою фізичних навантажень. При постійних фізичних навантаженнях підвищується стійкість до перегрівання або переохолодження організму. У людей, які систематично виконують фізичні навантаження, підвищується рівень емоційної, психічної та розумової діяльності. Фізичні вправи впливають на силові й рухові апарати людини, але також забезпечують сталу розумову діяльність.

На заняттях фізичного виховання студенти засвоюють знання про правильні способи виконання рухових дій, правила загартовування, що згодом позитивним образом впливає на розумовий розвиток та отримують знання про раціональне використання набутих навиків і умінь для життя та трудової діяльності. Діяльність організму великою мірою залежить від стану центральної нервової системи (ЦНС), а тому порушення в її роботі приводить до розладу основних функцій організму, що знижує сприйняття, пам'ять і працездатність студентів.

Розумова діяльність студентів викликає в організмі стомлення. При цьому найкращим відпочинком буде активний відпочинок, гімнастика або інша фізична активність. Функціональна діяльність студентів зумовлюється різними розумовими і руховими процесами та спроможна підтримувати високий рівень психічних функцій при використанні мозкової діяльності.

Зменшення енергетичного обміну при розумовій праці студентів пов'язане з малою рухливістю, за умови звичайного харчування призводить до збільшення маси тіла. Це є причиною ризику для багатьох функціональних систем організму, особливо для системи кровообігу. З метою виправлення цього ризику слід чергувати розумову діяльність з фізичною, влаштовувати так звані «фізкультурні хвилинки». Життя студентів наповнене розумовою, емоційною діяльністю і мало-фізичною активністю. При розумовій втомі робота зовнішніх органів почуттів може до крайності збільшуватися або знижуватися. Розумова втома може збільшуватися при незадоволеності роботою або невдачах. При цьому зменшується пам'ять, а потім починається виснаження пам'яті, студенти неспроможні запам'ятати інформацію, яку тільки що засвоїли. Але в збудженому стані, студенти найчастіше не помічають свою розумову втому.

При постійному перенапруженні ЦНС виникає перевтома. У такому випадку для студентів характерно почуття втоми ще до початку роботи, апатія, головні болі або запаморочення. Крім цього, може спостерігатися мінливість частоти серцебиття, зниження ваги, слабкість імунітету.

Розумова діяльність студентів становить близько 10 годин на день, в період сесії вона значно зростає. З напруженою розумовою діяльністю студенти часто сидять на заняттях з мінімальною фізичною активністю. У студентів, які систематично займаються спортом на заняття фізичного виховання і на тренуваннях, відмічається підвищена успішність на 8-9%, а також нормалізується емоційний фон та підвищується працездатність.

Для того щоб збільшити рівень розумової працездатності студентів, слід більше вільного часу знаходитися на свіжому повітрі, проявляти рухову активність не тільки на заняттях фізичного виховання, відвідувати тренування за видами спорту та займатися фізичною культурою і спортом самостійно.

Активні заняття спортом полегшують сприйняття стресових ситуацій, стабілізують сон та настрій студентів. Під час тренувань дихання студентів прискорюється, дихати починають частіше і глибше, що допомагає покращення процесу циркуляції крові. Завдяки регулярним тренуванням, кров швидше потрапляє в усі тканини і органи, краще очищається, позбавляючи тим самим нас від вірусів. Клітини організму активно збагачуються киснем під час заняття спортом. Даний процес сприяє нормалізації функцій всіх систем і органів, допомагає покращити працездатність й знизити втому студентів, а також впливає на підвищення імунітету.

Постійні заняття фізичними вправами в умовах напруженого навчання допомагають знімати психічні та емоційні напруження. Функціональна активність організму характеризується різними руховими процесами, а також здатність підтримувати високий рівень психічної функції при виконанні інтелектуальної діяльності.

Отже, важке та довготривале фізичне навантаження знижує психічний і емоційний стан та розумову діяльність організму студентів, а проста і нетривала фізична діяльність не тільки зміцнює здоров'я, але й підвищує розумову діяльність.

Список бібліографічних посилань:

1. Курінна В. В. Вплив фізичного виховання на розумову працездатність школярів. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2009. № 11. С. 16-18.

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ РЕСУРСИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ

Фахівець будь-якої галузі має бути особистістю із сформованою загальною культурою. Професійна діяльність юриста вимагає від його вербальної поведінки ще й високого культурологічного рівня.

Курс «Культура юридичного мовлення», що читається майбутнім правникам, має наступну мету: навчити ефективного мовного спілкування у професійній сфері, технологіям ділових взаємин, особистої харизматичності для найбільш повної реалізації своїх здібностей і талантів у фаховій діяльності.

Лінгводидактичний ресурс дисципліни «Культура юридичного мовлення» використовує набуті знання, вміння і навички з курсу «Українська мова професійного спрямування» і, розширюючи їх, направляє на досягнення своєї мети, а саме: вчить вибору мовних засобів, характерних для усних і письмових жанрів ділового стилю; вчить основним правилам створення корпоративної культури в організації; найбільш затребуваним мікротехнікам у професійному спілкуванні; етиці корпоративних комунікацій.

Найбільш ефективними принципами побудови даного курсу є:

1) принцип варіативності у змісті – залежно від професійної спрямованості зміст конкретного матеріалу може бути розширено або, навпаки, звужено. Крім того, це дозволяє побудувати роботу як зі студентами та курсантами, які мають високий рівень мовної і мовленнєвої компетенції, так і з тими, хто зазнає труднощів або у дотриманні норм усного та писемного мовлення, або у здійсненні ефективного спілкування в різних жанрах і ситуаціях;

2) принцип аспектного підходу – врахування майбутньої професії здобувачів вищої освіти у формуванні специфічних мовних умінь: який передбачає володіння основами мовної поведінки в соціально орієнтованому спілкуванні, правилами побудови ораторської промови, уміння вести телефонні переговори, ефективно взаємодіяти в управлінській комунікації, володіти правилами поведінки перед мікрофоном і телекамерою та ін.;

3) принцип активної комунікації – розробка системи завдань, спрямованих на стимулювання активності здобувачів вищої освіти в групі: проведення рольових ігор, змагань, обговорень демонстраційних фрагментів різної діяльності, підключення здобувачів вищої освіти до організації ходу заняття тощо.

Внутрішня логіка дисципліни «Культура юридичного мовлення» вибудована таким чином, щоб не тільки дати здобувачам вищої освіти теоретичні знання, а й показати, наскільки важливі ці знання і сформовані на їх основі вміння для майбутньої професійної діяльності. Це веде до певного розширення меж дисциплін, так як неминуче вимагає крім інваріанта змісту,

закладеного у стандарті, введення варіативного навчального матеріалу для різних спеціальностей.

Професійно орієнтована спрямованість навчання, покладена в основу нашої методики, робить домінуючим діяльнісно-прагматичний підхід до відбору змісту навчальної дисципліни. Після засвоєння у курсі «Українська мова професійного спрямування» інваріантної частини, що включає теоретичні відомості про особливості офіційно-ділового мовлення в цілому, відомості з історії українського ділового листа, про інтернаціональні властивості офіційно-ділової письмової мови, здійснюється конкретизоване застосування положень ділової стилістики до окремих сфер мовного користування. Іншими словами, здобувачі опановують деякими знаннями і вміннями в галузі актуальних офіційно-ділових ситуацій та у сфері використання певного набору відповідних жанрів документів.

Важливими з точки зору типізації ситуацій спілкування є фактор мети, оскільки саме мета здійснення мовної дії обумовлює тип і стиль створюваного документа, а також система стандартних мовних моделей, що відображають типові ситуації ділового спілкування. Мета, насамкінець, визначає не тільки вибір мовних моделей, але, перш за все, тематичний і функціональний тип ділових паперів.

Приведення мовних і текстових засобів службових документів до єдиного зразка, тобто стандартизація та уніфікація ділової письмової мови, виправдана міркуваннями зручності, економії часу не тільки при складанні текстів ділових листів, їх обробці, а й при їх вивченні.

Визначення змісту курсу «Культура юридичного мовлення» здійснюється з урахуванням наступних питань: корпоративна культура організації, імідж як засіб ділового спілкування, мікротехніки спілкування, культура управлінського спілкування, етика корпоративної комунікації, діловий етикет в міжнародному спілкуванні та ін.

Знання про особливості того чи іншого виду ділового спілкування здобувачі вищої освіти поглиблюють і розширюють за рахунок різної за характером аудиторної та самостійної роботи: репродуктивної (перегляд і конспектування навчальної літератури), пошукової (основний науковий потенціал по темі; підбір професійно орієнтованих текстів певних жанрів, вдалих і які містять комунікативні прорахунки; підготовка до практичних занять доповідей, виступів), творчої (підготовка рольових ігор, що відображають той чи інший вид ділового спілкування, аналіз мовної поведінки працівників, написання рефератів).

Таким чином, здійснюючи професійно орієнтоване навчання майбутніх правників у курсі «Культура юридичного мовлення», вважаємо за необхідне здобувачам вищої освіти дати загальне уявлення про закономірності і правила ділової мовної поведінки в їх майбутній професійній діяльності; познайомити з типовими мовними жанрами усного спілкування, затребуваними в їх професії, і надати можливість попрактикуватися у їх створенні.

Сформованість культури мови юриста дозволяє актуалізувати власне комунікативні уміння спеціаліста, пов'язані з формуванням, отриманням, інтерпретацією, передаванням службової інформації, коли створюються законопроекти, здійснюється ділове листування, формуються процесуальні

юридичні документи. Вона сприяє поліпшенню перцептивних процесів під час прийому громадян, роботи в судах, консультування.

УДК 37.013.73

Тетяна Григорівна ГЕРАЩЕНКО,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5918-2019>

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

В Україні набирає оберти динамічний і незворотній процес запровадження комп'ютерного тестування в освітній процес у закладах вищої освіти системи МВС. Методики комп'ютерного тестування набули особливої актуальності в умовах загальнонаціонального карантину, коли відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» та рекомендацій МОН України заклади вищої освіти України перейшли на дистанційну форму навчання.

Тестові комп'ютерні технології є найбільш ефективним засобом для об'єктивної оцінки якості знань здобувачів вищої освіти. Їх запровадження стало початком нового технологічного етапу у тестуванні. Дослідженню даної проблематики присвячено роботи багатьох вітчизняних науковців, зокрема, В. В. Баришнікової, Г. М. Брославської, Л. М. Гордієнко, О. О. Казанської, Г. Ю. Мороховець, І. К. Карімова, Р. С. Коршикової, А. В. Петрової, К. В. Черненко та інших.

Комп'ютерні технології, які використовуються під час карантинних обмежень, мають як позитивні сторони, так і недоліки. До позитивних рис можна віднести: універсальність застосування, адже їх можна використовувати на усіх стадіях освітнього процесу; орієнтованість на сучасні технічні засоби, на використання в середовищі комп'ютерних навчальних систем; багатофункціональність тестового контролю; конфіденційність при анонімному тестуванні, зокрема у соціологічних дослідженнях. Тести забезпечують об'єктивність перевірки якості знань здобувачів вищої освіти, які знаходяться в однакових умовах, застосовуючи при цьому єдину шкалу оцінювання. Тестування дозволяє застосувати максимальну стислість і формалізацію відповіді. Ми підтримуємо думку науковця Галини Мороховець про те, що «комп'ютерне тестування є ефективним за умови раціонального використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі на етапі вивчення нового матеріалу, самопідготовки з дотриманням дидактичних і методологічних вимог до конструювання самих тестових питань» (1, с.14).

Зклади вищої освіти МВС для забезпечення дистанційного навчання досить активно користуються платформою Moodle, яка вже тривалий час

користується найбільшою популярністю серед вільно розповсюджуваних схожих продуктів. Проте комп'ютерне тестування має певні недоліки. По-перше, складність формулювання тестових завдань з гуманітарних дисциплін, зокрема, філософії. Філософське осмислення актуальної проблематики потребує висвітлення світоглядних позицій, плюралізму думок, демонстрації власної думки та наявності критичного мислення. Головним негативним чинником при цьому є вимога однозначної відповіді на питання тесту.

По-друге, тестовий контроль (асинхронна форма) не дозволяє об'єктивно оцінити рівень засвоєння здобувачем вищої освіти особливостей категоріального апарату певної філософської науки, зокрема логіки. Тестування не дає змоги перевірити уміння здобувача вищої освіти логічно і правильно будувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, аргументовано формулювати умовиводи, застосовувати формалізовану мову. Викладачеві практично неможливо при неправильних відповідях на тести визначити на якому етапі виникла помилка у логічних міркуваннях курсантів (студентів).

По-третє, тестові завдання дозволяють перевірити обсяг знань стосовно теоретичної частини навчальної дисципліни. Зокрема, при вивченні соціології практично неможливо визначити уміння здобувачів вищої освіти надавати оцінку певним соціальним явищам з праксеологічної точки зору, виключається можливість моделювання конкретної ситуації, яка потребує соціологічного аналізу. Отже, викладач в умовах карантинних обмежень має можливість оцінити лише обмежений обсяг знань здобувачів вищої освіти.

По-четверте, обмеженість стислими часовими рамками не дозволяє деяким здобувачам вищої освіти відповісти на усі питання. При цьому не враховуються психологічні особливості таких курсантів (студентів). За інших умов вони б змогли більш успішно відповісти на усі питання тесту.

Ми вважаємо, що використання сучасної методології комп'ютерного тестування дозволяє уникнути більшості недоліків. Цьому сприяє практика більш ретельної підготовки тестів, а їх апробація дає можливість ліквідувати незначні недоліки. Це має підставу вважати тестування одним з найбільш прийнятних методів оцінки знань здобувачів вищої освіти в умовах карантинних обмежень. Так, дослідниця Рената Коршикова вважає, що «в умовах карантину та обмеження пересування це є єдиним дієвим засобом для вирішення цілого ряду проблем навчального процесу та реалізації права громадян нашої країни на отримання якісної освіти» (2, с. 73).

Підсумовуючи вищезазначене, слід зацентувати увагу на перспективних векторах розвитку комп'ютерних технологій тестування. При цьому доречно говорити про уніфікацію комп'ютерних технологій, доцільність розробок індивідуальних програм діагностичних методик, які б враховували психологічні особливості суб'єктів освітнього процесу. Нові комп'ютерні методики тестування також мають враховувати особливості навчальних програм відповідного професійного рівня та специфіку основних професійних компетентностей закладу вищої освіти.

Список бібліографічних посилань:

1. Мороховець Г. Ю. Тестування як форма контролю та діагностики знань здобувачів вищої освіти // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2018. – № 3 (70). – С. 11 – 15.

2. Коршикова Р. С. Переваги та недоліки застосування дистанційних технологій в освітньому процесі // Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., Київ, Національний авіаційний університет. – К.: НАУ, 2020 – С.71 – 73.

УДК 316.485

Надія Михайлівна ДЕМИДЕНКО,

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ У XVI СТ.: СТАВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ТА ГРОМАДИ ДО ПРОЦЕСУ РОЗЛУЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ

*«Не мат лучшего житла в малженстві на світі,
Як єдиновірную жену собі міти».*

(Климентій Зиновій, XVI ст.)

Питання сімейних конфліктів, результатом яких є процес розлучення, залишається актуальним поспіль багатьох століть. Метою даного дослідження є аналіз ставлення духовенства до сімейних конфліктів та розлучень у XVI ст., у той час, коли українці ще жили за звичаєвим правом, яке часто вступало в протиріччя з церковними канонами.

Серед істориків, які присвячували даній проблемі свої дослідження, слід згадати П. Чубинського, М. Грінченка, М. Сумцова, О. Левицького (2), Ніколаєва О. (3) та ін.

Необхідно зазначити, що духовенство завжди критично ставилося до розлучень із метою повторного шлюбу. У XVI ст. церква визнавала розлучення у тому випадку, коли хтось із подружжя помирав чи зникав більше ніж на п'ять років. Але ставлення церкви до повторних шлюбів у різних регіонах України було різним. Наприклад, якщо на Лівобережній Україні духовенство не дозволяло одружуватись більше трьох разів, то на Волині шлюб дозволялось брати навіть п'ять разів і *«духовенство проти цього не виступало»* (1, с. 21).

За Магдебурзьким правом жінки мали однакові права з чоловіками: *«вільно кожному женитися стільки разів, скільки схоче, поки без жінки залишатися не може, чи не хоче, хоч би жінка у нього вмерла вже три або чотири: так само й жінці по смерті чоловіків їй вільно йти заміж ізнову»* (3, с. 21). За звичаєвим правом одружуватись наступний раз дозволялось не раніше як через шість місяців після втрати чоловіка чи дружини.

Серед інших причин дозволу на розлучення – подружня зрада. Також церква дозволяла розлучення у випадку безплідності одного із членів подружньої пари та зміни віросповідання.

Хоча траплялись випадки, коли священнослужителі, порушуючи церковні канони, дотримувались у питаннях розлучення не «церковних установ, а звичаїв громадських». Наприклад, у 1570 році київський митрополит Іона розлучив

луцького суддю Гаврила Бокія лише через «незлагідне» подружнє життя (2, с. 36).

За Литовськими статутами розлучення відносилось до компетенції духовництва, та на практиці шлюби як укладалися так і розривалися часто без участі церковних служителів включно до другої половини XVI ст. просто у присутності родичів, де чоловік і жінка заявляли про намір розлучитись. Тобто розлучення можливі були за згоди обох сторін. У такому випадку чоловік і жінка, порадившись із своїми родичами та приятелями давали один одному «розлучні листи», які підписували свідки. Розлучні листи подавалися для запису в урядові книги. Податок, у розмірі трьох гривнів, сплачував той, хто ініціював розлучення. За звичаєвим правом жінка, повертаючись до батьківської хати, своє придане забирала з собою, а віно (плата за наречену) залишала за чоловіком. Якщо ж розлучення відбувалось із залученням церкви, то майнові питання вирішувались церквою. При визнанні церквою вини жінки у розірванні шлюбу, жінка втрачала своє придане. Якщо ж винним визнавався чоловік, придане залишалось за жінкою.

З якого часу був запроваджений даний порядок проведення розлучення невідомо, є лише свідчення, що «року 1438 на вселенському соборі говорено було про наших предків, що вони зневажають церковний шлюб своїми «розлуками». Церковний уряд скрізь неприхильно ставився до того, щоб подружжя розлучалися; але *«не вимагав, щоб люде жили вдвох, коли їм це тяжко було»* (3, с. 31). Подібне відношення до української жінки можна констатувати аж до кінця XVII ст. *«Жинка малоруса – более подруга его чем раба»* - зазначав у своїх дослідженнях О. Ніколаєв (3, с. 40).

Орест Левицький віднайшов найдавніший розлучний лист у Луцькій актовій книзі за 1564 рік. Запис засвідчував, що Марія Борзобогатівна-Красенського *«...одно добровольне в умислі зуполнім здоров'ї будучи, а не хотячи більшого зайстя і розниц межи нами множити, - я од сього часу і на потомній часи малжонка свого, котрого я з ним по всі часи міла, од себе од малженства вольних чиню: я од нього вольна, а він од мене»* (2, с. 33).

Привернув увагу дослідника також розлучний лист Федори Головинської з Луцької актової книги, датований 1594 роком. Запис засвідчує, що вона надає своєму чоловікові можливість одружитися з іншою, оскільки через стан свого здоров'я не може жити подружнім життям. На знак вдячності за підтримку її під час хвороби, переписує на чоловіка майно та гроші. Особливо вражає розлучний лист ще однієї жінки (дослідник її прізвище не зазначає), пронизаний теплим почуттям : *«Нехай здоров з другою жениться, і нехай його Бог благословить з другою іншим пожиттям в малженстві, нежли зо мною»* (2, с. 46).

На думку О. Левицького звичаї, які стосувались вільних розлучень у XVI - XVII ст. «давали миролюбний вихід» у сімейних протиріччях і проблемах, чого не скажеш про XVIII ст. В урядових книгах XVIII ст. зникають розлучні листи, зате з'являються записи зовсім іншого характеру: як чоловік замордовує жінку до смерті; дівчина втікає від батьків, бо вони змушують виходити заміж за нелюба; чоловік виганяє жінку, відібравши в неї все майно; жінка у відчай отримує свого чоловіка і ін.

І було б абсолютною помилкою вважати, що, маючи право на вільне розлучення, одружені тоді «*мінjali шлюби мов одержину і зривали її легковажно*». Право дозволу на вільне розлучення у XVI-XVII ст. не шкодило моралі тогочасного суспільства, а навпаки захищало жінку від принижень та фізичного насильства з боку чоловіка, забезпечувало захист як моральних та і майнових її прав (1, с. 26).

Отже, у XVI ст. громада, керуючись звичаєвим правом, яке включало в собі моральний досвід поколінь, мала вирішальний вплив на врегулювання сімейних конфліктів та розлучень, опираючись на шлюбні традиції, вважаючи, що «*чоловік та жінка найкращі судді своєму життю*». У наступні століття українська жінка, нажаль, надовго втратить ті права, які вона мала у XVI-XVII ст.

Список бібліографічних посилань:

1. Демиденко Н. М. Вплив православної церкви та звичаєвого права на шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XVI - XVII ст.: права жінки у шлюбі. *Сумська старовина* : зб. наукових праць. Сумський державний університет. Вип. XLVI. Суми, 2015. 19-27 С.

2. Грінченко М. Про одруження на Вкраїні в давніші часи. За людьми записала М. Загірня. К.: Аид. М. Грінченко, 1912. 47 С.

3. Николаев А. Свадебные обряды малороссов Суджанского уезда. М. 1854. 40 С.

УДК 373.5:811

Anna KOZLOVSKA,

associate Professor of Education and Research Institute for Business, Economics and Management, Sumy State University

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7138-4422>

COMMUNICATION AND LAW: INTERCULTURAL ASPECTS

Language is an essential means of communication, but it has to be used in the context of the corresponding culture. No language can exist unless it is steeped in the context of culture; and no culture can exist which does not have at its center, the structure of natural language. Language, then, is the heart within the body of culture, and it is the interaction between the two that results in the continuation of life-energy. Thus, the research is aimed at observing some intercultural aspects in legal communication.

So, besides a good command of the language, participants in intercultural business communication need to have a thorough knowledge of other aspects of the cultures involved, which have to be taken into consideration in order to prevent communication problems or even communication breakdowns.

The increase in the use of Information Communication Technology (ICT) in daily life is like a boom to the growing trends of the world. It is because of the rapid use of ICT the world has become a Global Village. The work which used to take months and hours to be completed, now because of ICT have become very easy and less time consuming. Legal practice is concerned with law and had various dimensions

attached to it. ICT helps the legal practice as the legal practice involves a lot of documentation, storing of information and its retrieval. The sources of ICT embrace computer, email, internet, intranet, extranet, social media, cell phones, software.

Speaking about intercultural aspects we can mention some barriers to communication. Firstly, ego and attitudes of people create a barrier for carrying out communication effectively. This then results in poor management and inefficient work. Secondly, distance between the sender and the receiver is very important for carrying out better communication. The shorter distance, the better communication is. Then, legal terminology and phraseology are crucial features in legal communication. Finally, we can mention language barrier when a professional and his client cannot find the common ground because of linguistic misunderstanding. All features mentioned above can be international, thus, being, barriers everywhere.

English is Lingua Franca in International Business Communication. Irrespective of their cultural background and origins, participant in international business communication nowadays mostly choose English as the language of communication, i.e. the lingua franca. By becoming so widespread English does not refer to a single center of reference or a single culture. The consequences of this development is the emerging of 'New English' – new varieties of English spoken by populations all over the world (e.g. 'Singlish' – short for Singaporean English or 'Spanglish' – being the Hispanic/English mixed language used in some communities in the USA). This worldwide expansion and transformation of the language can be seen as intercultural aspect of communication.

On the one hand, English can be referred to different cultures taking into account that it is an international language. On the other hand, due to its worldwide expansion and its status of a world language, English is nowadays increasingly used as a lingua franca in communication between non-native speakers. Thus, knowledge of English is crucial today in all spheres of communication, legal communication included.

Lawyers should live with number of issues and communication can be seen as priority issue here. Moreover, lots of intercultural aspects must be taken into account and the reaction of lawyers to all the barriers must be individual.

Козловська Ганна Борисівна. Комунікація і право: міжкультурні аспекти

У ширшому розумінні комунікацію називають «інтеракція», тобто взаємодія, обмін інформацією, контакти. Глобалізація позитивно впливає на міжкультурну комунікацію, що зокрема, охоплює інтенсифікацію світових соціальних відносин. Оскільки глобалізація супроводжує модернізацію як засіб швидких перетворень в економічній сфері, зміни позначаються на культурних процесах. Розвиток англійської мови, інформаційних технологій в контексті глобалізації та мультикультуралізму надає динаміки правової системі. Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацію суспільства загалом змінився і характер спілкування.

Ключові слова: глобалізація, комунікація, міжкультурні аспекти, право

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ МОВИ У ПОЛІКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність дослідження впливу етнічних стереотипів на структурування комунікативного поля є особливо значущою в сучасних умовах поліетнічного академічного середовища, який формується внаслідок широкого обміну університетами різних країн своїми студентами, що проводиться в рамках міжнародних освітніх програм.

Етнічний стереотип - один з видів соціальних стереотипів, що репрезентує колективне, стійке, емоційно забарвлене, узагальнене і спрощене уявлення однієї етнічної групи щодо іншої етнічної групи і щодо самої себе, яке склалося головним чином на рівні буденної свідомості і нерідко передавалося наступним поколінням у вигляді однозначних сутностей. Іншими словами, етнічні стереотипи – це схематизовані і надзвичайно стійкі образи будь-якої етнічної групи, які легко поширюються на всіх її представників. Вони часто бувають неточними і/або спотвореними, хоча і містять зерно істини. Етнічні стереотипи поведінки в явній або прихованій формі існують у всіх галузях життєдіяльності етносів і у кожен конкретну епоху сприймаються етносом як єдино можливий спосіб співіснування з іншими етносами. У змісті етнічних стереотипів, як правило, зафіксовані пріоритетні оціночні судження про психологічні особливості і поведінку людей іншої етнічної групи, про її моральні, розумові, фізичні якості, але у них також можуть бути і настанови щодо дії по відношенню до людей даної національності. Етнічний стереотип є не узагальненням реальних характеристик того чи іншого етносу, а продуктом відповідної соціальної ситуації, в якій індивідуальні якості особистості губляться за загальним і свідомо одностороннім стереотипом. У його основі часто лежать упередження, сформовані на базі обмеженої інформації про окремих представників будь-якої нації чи народу, що зазвичай породжує упереджені висновки до представників даної спільноти.

Традиційно вважається, що етнічні стереотипи несуть спотворену інформацію, але в наш час набула поширення гіпотеза, згідно якої обсяг істинних знань у стереотипах перевищує обсяг помилкових – це так звана гіпотеза «зерна істини». У даний час не викликає сумнівів те, що етнічні стереотипи не зводяться до сукупності міфічних уявлень, а являють собою образи етносів. Вони відображають, хоча і в спотвореному або трансформованому вигляді, об'єктивну реальність: властивості двох взаємодіючих груп і відносини між ними.

Однак стійкість етнічних стереотипів не є абсолютною. Вони здатні з часом поступово трансформуватися, переломлюючи у своєму змісті істотні зміни в образі об'єкта стереотипізації. Етнічні стереотипи також можуть змінюватися залежно від зміни характеру міжетнічних відносин або з збільшенням міжетнічних контактів.

Одна із цілей міжнародного обміну студентами якраз полягає в тому, щоб через живе спілкування руйнувати ті стереотипи, які заважають народам краще розуміти один одного. Міжетнічне спілкування студентів не повинне обмежуватися лише аудиторією, а й продовжуватися поза нею. Саме поза академічним полем, у середовищі неформальному, побутовому, з його психологічною розкутістю, більш швидше відбувається руйнація етнічних перепон для взаєморозуміння. До числа таких відноситься і мовне середовище; тому мова країни перебування, зокрема українська, буде краще засвоюватися через неформальне спілкування українських та іноземних студентів. Тому сферу дії цієї мови треба розширити.

Але й сама мова є носієм стереотипних утворень. Кожен народ – носій певної мови, має свою мовну картину світу – вироблені віками, в процесі практичного освоєння дійсності, уявлення людини про світ, її досвід, фіксовані, на відміну від теоретичного знання, не в яких-небудь систематично викладених і впорядкованих джерелах, а безпосередньо в живій мові етносу, у вигляді усталених словесних форм: ідіом, зворотів, образів фольклору, символів тощо. Мовні картини світу різних народів відрізняються через відмінності в ієрархії цінностей, які в них зафіксовані. «Мова є своєрідна загальна теорія, що описує і пояснює оточуючу дійсність. За допомогою неї людині задається початкова класифікація і осмислення явищ природи і суспільства, причому все це здійснюється в значній мірі без суб'єктивно-особистісних переваг і обумовлюється загальною для неї з іншими людьми умовою – бути носієм певної мови» (2, 215).

Поняття мовної картини світу або мовна модель світу пов'язане з тим, що кожна мова нав'язує носіям мови деякі уявлення про оточуючу дійсність. У багатьох випадках ці уявлення можуть бути однаковими для різних мов, але в той же час є випадки, коли вони відрізняються, що детерміновано культурою того чи іншого народу – носія мови. Тобто культура і мова взаємопов'язані один з одним. Складовою частиною культури є культура використання мови. Міжнаціональне непорозуміння може виникнути у випадку буквального перекладу з однієї мови на іншу, не враховуючи особливості відповідної культури. Знання того, як облаштована модель світу є важливим як для перекладу так і для усвідомлення можливості існування непорозуміння між носіями різних мов. Тому вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах варто було б доповнити вивченням історії культури країн носіїв даних мов у вигляді додаткових спецкурсів або окремих модулів в межах самої дисципліни.

Список бібліографічних посилань:

1. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М.: Наука, 1983. 412 с.
2. Феномен української культури: методологічні засади осмислення / В. Шинкарук, Є.Бистрицький (відп. ред.); НАН України, Ін-т філософії. К.: Фенікс, 1996. 477 С.

УДК 130.3

Олександр Миколайович КОРНІЄНКО,

доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Сумського національного аграрного університету,

кандидат філософських наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7320-8601>

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ПРОЯВ ЛІБЕРАЛІЗМУ

У сучасному суспільстві все більше набуває вагомості постмодерністський світоглядний менталітет, який заперечує субординативізм та ієрархічність у розумінні буття і перш за все у власне людських його проявах.

Основною рисою постмодернізму є зміна логіки мислення і стандартизація всіх елементів життя при загальній фетишизації і одночасній підміні змісту поняття «свободи». В рамках даного дискурсу вона стає негативною, тобто не «свободою для чогось», а «свободою від чогось». При цьому класичні естетика, моральність, антропний принцип мистецтва – називаються пережитками, які у нас часто називають «совком». Якщо в традиційних суспільствах основою була ієрархія, в суспільствах модерну – «людина-творець», в постмодерні – ніщо, порожнеча, хаос, броунівський рух, завзяте і економічно привабливе постмодерністське божевілля. З соціуму вимивається поняття істинності, в тому числі наукової. «Дівчинка-п'ятикласниця має думку, що Дарвін неправий, і гарний тон полягає в тому, щоб подавати цей факт, як серйозний виклик біологічній науці» (1), – феномен Грети Тунберг в дії. Ніщо не є істинним все дозволено.

У творчості це виражається у профанації і мутації сенсів, крайніх формах шоку і провокації як правило в різних перформансах та інсталяціях (вже мало коли мова йде про виставки і вистави). У політиці – у ліберал-фашизмі і подвійних стандартах, руйнуванні заснованої на класичних цінностях системи ООН, різних елементах так званого «керованого хаосу», демократії «меншин». У економіці – у нових горизонтах цинізму, транснаціональному фінансовому неоколоніалізмі, безмежному споживанні, руйнуванні глобальної екосистеми з метою отримання прибутку. У соціальному житті – у духовній байдужості, пасивності, знаходженні між «добром і злом», розмиванні орієнтирів – аж до скасування поняття статі.

В сучасних дослідженнях вищих психічних функцій все більшого значення надається такому явищу як поліфонічність та гетерархічність (на відміну від ієрархічності) організації явищ духовного життя людини (2). Проте субординативізм, який цілком природньо має свої межі, відіграє значну організаційно-регулятивну функцію в людській поведінці. І це стосується не лише архаїчної свідомості, а й свідомості сучасної. Як свідчить історичний досвід, відмова від субординативізму породжує значні колізії у людській поведінці. Останні особливо небезпечні, якщо виникають внаслідок “обвальної” деструкції патріархальних традицій, за відсутності стійких традицій вільного розвитку людської індивідуальності, особливо – після тривалих періодів авторитаризму. Характерна особливість сучасних різновидів антиавторитаризму полягає в тому, що вони виникають за умов зростаючої

інтенсивності життєдіяльності суспільства, блискавичних “зламів” у соціальному та культурному статусі людських спільнот, змін існуючих стереотипів поведінки, тобто в ситуаціях, які не лише не сприяють зміцненню у людини відчуття якоїсь стабільності власного існування, відчуття укоріненості в буття, але й вкрай загострюють та поширюють зовсім інше відчуття, те, яке дістало в сучасній культурології назву маргінальність. Маргінальність – неодмінний наслідок окресленого розмивання ціннісних регулятивів людської діяльності, найглибших смислових структур поведінки. Руйнуються, зокрема, смислові структури, засновані на суперечності між величчю і ницистю, силою і слабкістю, істиною і брехнею, смыслом і безглуздістю, успіхом та поразкою, героїзмом та боягузством. Персоналізовані ідеали та “референтні особистості” суспільства виявляються водночас ідеалами й антиідеалами, героями й антигероями. Альтернативні основи співжиття переплітаються, межа між полюсами поступово зникає. За такої ситуації відмова від ієрархістських уявлень про світ та людину може обернутися повною світоглядно-ціннісною розгубленістю. Звільнення різноманіття культурно творчої активності людини від пов’язаності єдиним початком постає водночас і звільненням сил саморозпаду культури. Про цю небезпеку все частіше говорять нині культурологи, її болісно переживають політики, вона торкнулася всіх сфер людської життєдіяльності.

Постмодернізм, на нашу думку, є формою вираження сучасного лібералізму. Лібералізм сьогодні на Заході являє собою досить чітко сформульовану ідею про те, що індивідуалізм – це міра всіх речей, тобто індивідум, а не людина є мірою; а всі інші форми колективної ідентичності (етнічні, релігійні, мовні та ін.) є вторинними і повинні цим індивідом обиратися. І ніхто не має права обмежувати його у свободі цієї ідентичності. Він має право обирати стать, расу, націю, країну, зовнішність все взагалі, тобто відбувається конструювання тіла людини. Таким чином лібералізм сьогодні – це ідея абсолютної свободи індивідуума. Ця ідея жорстко закріплюється юридично: правовими нормами і законами.

Альтернативою лібералізму є консерватизм. Але, на нашу думку, мова повинна йти не про заміну одного пріоритету (лібералізму), іншим (консерватизмом), а про гнучку координацію балансу пріоритетів. У душі кожної здорової людини живе і ліберал і консерватор. В одних ситуаціях, коли в житті нічого не змінюється, а повинне змінюватися, ми стаємо лібералами. В інших – коли ми бачимо, що несемося по історичній дорозі на червоне світло, ми стаємо консерваторами. Така гармонія повинна також існувати і в суспільстві, тобто ідеї лібералізму і консерватизму повинні плідно конкурувати і співпрацювати.

Таким чином мова повинна йти про створення не пост-, а синтез- культури. Така культура в основі своїй повинна мати традиційні елементи духовності, врівноважені кращими практиками західного (пост-) модерна – наукою, технологією, правом.

Список бібліографічних посилань:

1. Егорченков Д. А. Кровь, война и утрата смыслов: что несет в себе мир после постмодерна. <http://isip.su/ru/articles/107>

2. Кюнґ Г. Когнитивные науки на историческом фоне. Заметки философа. *Вопросы философии*. 1992. №1. 41-51 С.

УДК 611.1:378.172

Tanya LERVÅG,

tjenesten sosial assistance, Miljøterapeut, Ålesund (Norway)

Тетяна Львівна БІЛОУС,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-8758>

ПРОБЛЕМА ПОШИРЕНOSTІ ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі симптоми вегето-судинної дистонії мають до 80% дорослих людей. Найчастіше симптоми вегето-судинної дистонії (ВСД) проявляються під час сильних навантажень та стресів. Проблема поширеності вегето-судинної дистонії серед сучасної молоді неймовірно актуальна на сьогоднішній день.

Аналіз науково-методичної літератури проводився з метою теоретичного обґрунтування, а також узагальнення наукових даних у галузі психоемоційного виховання студентів закладів вищої освіти (1).

Сучасна медицина розглядає вегето-судинну дистонію як функціональне порушення нервової системи, що характеризується порушенням загального стану і самопочуття, проявляється неорганічними збоями в роботі різних органів і систем. У багатьох медичних виданнях можна зустріти інші назви цього захворювання, а саме: вегетативна дисфункція, нейроциркуляторна дистонія, невроз серця, функціональна кардіопатія, панічна атака, ангіоневроз, психовегетативний невроз, вазомоторний дистонія та інші.

Вегето-судинна дистонія не самостійне захворювання, а синдром, наслідок будь-якого порушення, від простої перевтоми до захворювання, що потребують лікування. Тому і говорять, що один з найвірніших способів лікування дистонії – знайти і усунути її причину.

До найбільш поширених симптомів, які характеризують ВСД відносяться: болі в області серця; слабкість і швидка втома; невротичні розлади (дратівливість, тривога, занепокоєння, зниження настрою); головний біль; дихальні розлади (відчуття браку повітря, потреба робити глибокі вдихи); серцебиття; похолодіння рук, ніг, парестезії (оніміння, поколювання) кінцівок; порушення сну; запаморочення, потемніння в очах; тремор рук; біль в животі; біль в суглобах, біль у м'язах, невралгія; задишка при швидкій ходьбі; набряк обличчя, повік зранку; перебої і замирання серця; нудота; відчуття пульсації судин шиї, голови; відчуття жару в обличчі, шиї; імпотенція; субфебрилітет (температура тіла від 37° до 37,5°С без симптомів застуди); непритомність; дисменорея. Жодний симптом окремо не вказує на вегето-судинну дистонію, якщо присутні одночасно відразу кілька симптомів і при цьому відсутні ознаки

органічних порушень, тоді можна говорити, що присутня ВСД, але не намагайтеся самостійно визначити собі діагноз.

Провівши опитування студентів 1-3 курсів Сумської філії ХНУВС та проаналізувавши результати, ми визначили, що 29% респондентів погано розуміють про ВСД, а це може привести до того, що студенти не зможуть помітити симптоми інших захворювань, вирішивши, що це ВСД. А також студенти не зможуть самостійно полегшити собі стан здоров'я або ненавмисно погіршити його. З огляду на той факт, що 58% респондентів не знають, що могло викликати ВСД, а 26% студентів вважають, що у них не було причин, які викликали ВСД, ми можемо припускати, що студенти не пройшли необхідні обстеження, а відповідно не можуть отримувати лікування, яке буде враховувати їх індивідуальні особливості. Проте фактори ризику існують. Найчастіше здатні спровокувати розвиток ВСД: стрес, генетична схильність, психоемоційні перевантаження, порушення гормонального фону, порушення режиму дня, інфекції. Основними симптомами ВСД серед респондентів виявилася підвищена втома (72%), це може негативно позначатися на працездатності та якості навчання студентів. Часті симптоми як депресивний стан (49%) і занепокоєння (відчуття страху і тривоги) (41%), негативно впливають на психологічне здоров'я студентів. Інші симптоми так само можуть негативно впливати на результативність навчання та життя студентів. Крім того, 42% студентів відчувають значні незручності чи не можуть жити повним життям через ВСД. Опитування показало, що існує необхідність проведення профілактики в зниженні ризику вегето-судинної дистонії.

Для того, щоб вегето-судинна дистонія не стала прокляттям усього життя, навчитися радіти життю та додержуватися наступних надійних рекомендацій:

1) дотримуйтесь режиму дня при ВСД. Відпочивати (спати) людині потрібно не менше 8-10 годин на день. Міцний спокійний сон дуже сприяє нормалізації кров'яного тиску. Чергуйте розумові та фізичні навантаження. Спробуйте зменшити час перегляду телепередач, роботи за комп'ютером. Візьміть також за правило хоча би дві години на день перебувати на свіжому повітрі;

2) заняття спортом в ігровому режимі, як катання на ковзанах взимку і на велосипеді влітку, плавання, прогулянки, аеробіка, легка атлетика, гімнастика. Серед тренажерів найкраще використовувати бігову доріжку, степпер та ін.;

3) дотримання певного раціону в харчуванні. Збільшити необхідне надходження в організм калію і магнію (гречана, вівсяна каші, соя, квасоля, горох, абрикоси, шипшина, курага, родзинки, морква, баклажани, цибулю, салат, петрушка, горіхи);

4) водні й фізіопроцедури: електрофорез, водні процедури, сонячні та повітряні ванни – словом, все, що стимулює нервову систему;

5) психологічна корекція. Добре також застосовувати різні методи психологічного розвантаження, аутотренінг.

Отже, при своєчасному лікуванні та регулярно проведеній корекції вегетативних розладів нормалізуються сон і апетит, повністю зникають або значно зменшуються скарги та прояви дистонії, відновлюються адаптаційні можливості організму.

Беручи до уваги найпоширеніші симптоми ВСД, фактори ризику, а також реально діючі методи лікування, ми можемо зрозуміти, які методи профілактики вегето-судинної дистонії можуть виявитися корисними. Для запобігання ВСД слід уникати надмірних навантажень і стресів, добре відпочивати, правильно харчуватися, займатися фізкультурою та спортом.

Список бібліографічних посилань:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.

UDC 372.881.111.1:378.095

Zoriana MOKHONIOK,

senior lecturer at the Department of Humanities, Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy branch

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3923-8940>

SIGNIFICANCE OF FOREIGN LANGUAGE COMMAND FOR LAW ENFORCERS IN MODERN UKRAINE

The law enforcement field has expanded greatly for the last 20 years. Police professionals today need to have all those education assets that a college student has, including foreign language training. To catch up with speed with all the issues affecting the law enforcement career nowadays the officers are to have corresponding education and foreign language competence. Skills in foreign language today are essential – if one wants to be successful in this profession.

There is a great deal of things that impact law enforcement field – not only the internal government politics, but outside influences like business, community relations, technology, economy, etc. People who look for higher legal education open themselves up to new possibilities – they learn new subjects, new ideas, new languages etc. The sharing of information and experiences between different individuals is critical, crucial and essential, especially in law enforcement.

Personal and professional growth is crucial for each and every. Academic education and foreign language command create a better, well-rounded professional who is able to think critically, problem-solve, and has a wider perspective. The university legal education and foreign language training give a person the capacity to consider more information when making critical decisions demanded of professionals in law enforcement career. If a person is at an administration level, it also gives him or her the intellectual tools to lead an agency down the right path.

Police officers nowadays need to be well versed about what is going on in the field and be willing to communicate and work with various groups in an attempt to achieve a mutual understanding. Therefore, good communicators, critical thinkers and successful problem solvers in different foreign languages are wanted.

Language skills are very important, and it always helps to be bilingual, but it varies from community to community. One of the remarkable things about the police department is the depth of foreign-language talent. Foreign-language skills come in handy across law enforcement, from local department and state forces to government agencies, where, unlike at the state and local level, fluency alone can get you a job in

homeland security, drug enforcement and other areas. Police officers and others with foreign-language skills may be called upon, even when off duty, to assist with investigations or other matters. Fluency often is the level of knowledge required, especially when it comes to interviewing witnesses or handling other matters likely headed for court. Translators are absolutely indispensable to the process – from thoroughly interviewing witnesses at the arrest stage to having witnesses testify at the court and trial. Police officers across the country routinely encounter members of the public who speak little to no Ukrainian. According to recent research, about 5000 of tourists and people who travel to Ukraine on secondment speak no foreign language but English.

Recognizing all mentioned above as a nationwide issue, the government mandates that any agency receiving state financial assistance is legally required to take “reasonable steps” to provide services to improve English proficiency individuals. Fortunately, there are plenty of ways for officers to learn language skills that can help them in both their daily tasks and their careers.

Having language skills also helps solve crimes more effectively. When a victim or witness doesn’t speak Ukrainian, valuable time is lost waiting for an interpreter rather than apprehending the suspect. While departments attempt to hire more bilingual officers and utilize telephone interpretation services to bridge the communication gap, in quickly developing situations even basic foreign language skills, like understanding descriptive terms and directions, can help.

In addition, studies show that learning a foreign language actually improves your communication abilities, which are key to career success and transferability. Among other positive side effects, dual-language speakers demonstrate improved listening skills, working memory, mental calculation, reading, multitasking and attention capabilities.

With so many potential benefits, and the opportunity to make an even greater impact in your community, it makes sense to look into learning some basic foreign language skills.

The ability to speak, read, and translate foreign languages, in addition to understanding cultural differences, is vital to the mission of the National Police of Ukraine. It needs employees with foreign language skills to handle both current national security requirements and potentially new missions.

To sum up it should be said, that crime occurs in all languages, and an ability to communicate with people who speak other languages is an asset to police officers both in Ukraine and worldwide. Speaking a foreign language well can open the doors to more advanced and higher paying jobs in law enforcement. Taking into consideration the modern development of world trade, technology and business, English is the most helpful language. It remains a language of incredible interest in homeland security, partially because there are so many foreign students and business people who live and work in Ukraine. Learning to speak English is useful for contemporary law enforcer because the intelligence community needs help to decipher business and personal habits of English officials.

Зоряна Мошоньок. Важливість володіння іноземною мовою працівниками правоохоронних органів сучасної України.

За останні 20 років система правоохоронних органів України зазнала

реформування. Наразі працівники поліції повинні мати відповідну вищу освіту та володіти іноземною мовою задля досягнення успіху в цій професії. Сучасні фахівці високого рівня повинні критично мислити, вирішувати поставлені проблеми та, як результат, мати кращі перспективи кар'єрного зростання. Навички іноземних мов стають в нагоді представникам правоохоронних органів від місцевих департаментів до урядових установ, де лише вільне спілкування англійською мовою може сприяти у влаштуванні на роботу в національній безпеці, боротьбі з наркотиками та інших сферах.

УДК 372.881.111.1

Сусанна Михайлівна ПАСІЧНИК,

професор кафедри іноземних мов та військового перекладу

Національної академії сухопутних військ,

кандидат наук з державного управління

Роман Вікторович СЕРГІЄНКО,

професор кафедри Комплексів та приладів артилерійської розвідки

Національної академії сухопутних військ,

кандидат технічних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ПЛАТФОРМАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Військова сфера не залишається осторонь процесу впровадження сучасних телекомунікаційних засобів і технологій, військово-міжнародне співробітництво набирає обертів, тому актуальність удосконалення методик вивчення англійської мови у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) – саме на часі.

Питання технологій дистанційного навчання у процесі навчання іноземних мов розглянуті у роботах як українських, так і закордонних фахівців, серед яких В. Кухаренко, В. Свиридчук, Ю. Горвіц, Н. Майєр, Н. Муліна, К. Кожухов, Г. Дудіней, Н. Хоклі та ін. Результати проведених досліджень щодо методичних підходів викладання іноземних мов у ВВНЗ та порівняльного оцінювання їх ефективності свідчать про важливість застосування, з одного боку, інтерактивності у навчанні курсантів в поєднанні з сучасними Інтернет технологіями та неможливість побудови дієвої системи вивчення курсантами англійської мови за єдиним стандартизованим підходом до навчання з використанням методичних основ однобічного направлення та уніфікованих моделей навчання. З іншого боку, – це комбінування різних способів подання навчального матеріалу з використанням методики управління знаннями.

В реаліях сьогодення ми стикаємося з певними викликами, які важко було передбачити раніше. Швидка динаміка розвитку технологій, поява загроз на кшталт пандемій спонукає знаходити нові шляхи для освіти та самовдосконалення.

Дистанційна форма навчання, як окрема форма, так і у складі змішаної форми навчання, зайняла своє почесне місце в освітній діяльності, адже існує

чимало переваг його використання, а саме свобода і гнучкість, індивідуальність, мобільність, самостійний вибір темпу навчання, залучення більшої кількості людей різних вікових груп, просте формування віртуальних спільнот, що дає можливість обговорення між викладачами певних проблем, вирішення спільних завдань, обміну досвідом чи інформацією тощо.

Саме розвиток дистанційного навчання сприяє еволюції всієї освітньої діяльності, адже мова йде не про заміну методів навчання, а саме про вдосконалення з метою досягнення бажаних результатів, а саме заохочення слухачів до навчання та самовдосконалення. Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, розвиток освітньої системи в Україні повинен призвести до:

- появи нових можливостей для оновлення змісту навчання та методів викладання дисциплін і розповсюдження знань;
- реалізації системи безперервної освіти «через все життя», включаючи середню, довузівську, вищу та післядипломну;
- індивідуалізації навчання при масовості освіти.

Розглянемо особливості використання дистанційних методів навчання саме при вивченні англійської мови у ВВНЗ. Платформа дистанційного навчання ЗС України надає можливість опановувати безліч курсів, включно з курсами англійської мови, які розроблені вищими військовими закладами України. Програма DEEP, у свою чергу, передбачає курси підготовки викладацького складу до найважливіших навичок проведення, а з також розробки занять щодо опанування іноземною мовою дистанційно.

Заважаючи на особливості мовної підготовки, де взаємодія відіграє важливу роль, корисною також є низка Інтернет-інструментів для забезпечення синхронного спілкування. Синхронні засоби спілкування – це засоби, що дозволяють спілкуватися в режимі реального часу (чат, відеочат та аудіочат). Прикладами інструментів, що дозволяють синхронне спілкування за допомогою чату та голосового спілкування, є Skype, Zoom, BigBlueButton. Ці засоби забезпечують можливість встановлення в режимі реального часу голосового спілкування зі слухачем, який знаходиться в будь-якій точці світу, або спілкуватися через письмовий чат, чи з використанням веб-камери.

Сьогодні з'являється все більше та більше інструментів, котрі можна використовувати додатково до вищезгаданих, – як синхронно, так і асинхронно. Серед них варто згадати Padlet, функції якого дають змогу розробити як завдання для обміну інформацією, яку подано для попереднього опрацювання, так і при проведенні Brainstorming при початку опрацювання певної теми, або ж для ознайомлення. Автор розробляє питання використовуючи доступні функції, оскільки програма має як безкоштовні, так і платні функції, а – потім надається посилання для слухачів і їм немає потреби встановлювати даний додаток.

Для створення презентацій, опитувань зі зворотнім зв'язком використовують додаток Mentimeter. Цей досить простий ресурс допомагає урізноманітнити проведення синхронного навчання, слухачі не зобов'язані встановлювати додаток, достатньо використання коду, наданого автором для входу на сайт www.menti.com. Доречно згадати такі інтерактивні додатки як Kahoot, Quizz та інші, оскільки їх використання допомагає урізноманітнити онлайн навчання, втримати увагу слухачів та підвищити мотивацію.

Під час проведення занять викладачем завжди важливо знати думку слухачів щодо змісту та засвоєння матеріалу. Для цього доцільно використати інструменти створення анонімних опитувань та анкетувань, зокрема Survey Monkey.

Інструменти дистанційного навчання дають змогу для широкого використання засобів масової інформації, у тому числі – Інтернет-видання. Необхідно зазначити, що гнучкість дистанційного навчання дає нам можливості оновлювати методичний навчальний матеріал відповідно оновлення військової термінології, яка у свою чергу викликана реорганізацією видів збройних сил, виникненням і розробленням нових видів озброєння й бойової техніки, розробкою нових методів ведення війни тощо.

Отже, дистанційне навчання відіграє значну роль у формуванні освіченого, професійного офіцера, спроможного вести професійний діалог з представниками країн-партнерів. В умовах сьогодення особистість повинна постійно вдосконалювати свої професійні навички, різнопланово саморозвиватись, щоб протистояти викликам сьогодення, бути затребуваним на ринку праці. Ефективність засвоєння англійської мови залежить від поєднання аудиторного навчання з дистанційним, оскільки сучасна форма навчання полягає в уніфікованих моделях, які акцентують увагу на особистісних характеристиках майбутнього офіцера та гнучкості побудови навчального процесу, варіативності його компонентів, з урахуванням відповідності змістової сторони освітнього процесу курсантів ВВНЗ.

Список бібліографічних посилань:

1. The concept of distance education in Ukraine.
URL:<http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
2. Dudeney G., Hockly N. How to teach English with technology.-2007.
URL:<https://scholar.google.co.uk/>
3. Maier N. The methodological training of university teachers to implement Intercultural foreign language education: the competency-based approach.-2017
URL:<http://www.academia.edu/1809941>
4. Kravchuk L. The use of Internet resources in the teaching of foreign languages [Bulletin of the Taras Shevchenko № 12 (223), v. 1, 2011]
5. Hrastinski, S. What Do We Mean by Blended Learning? TechTrends 63, 564–569 (2019). [https://doi.org/10.1007/s11528-019-00375-5.](https://doi.org/10.1007/s11528-019-00375-5)
6. Staker, Heather; Horn, Michael B. Classifying K-12 Blended Learning. Innosight Institute, 2012, pp. 22. URL:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535180.pdf>
7. Watson J. Blended learning: The convergence of online and face-to-face education. North American Council for Online Learning. 2008, 16 p.

УДК 159.95+351.74

Олена Володимирівна ПЕТЛЕНКО,

доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2005-9600>

ПРОФІЛАКТИКА НЕНАЛЕЖНОГО ВИХОВАННЯ БАТЬКАМИ СВОЇХ ДІТЕЙ

Нестабільна соціальна й економічна ситуація, що склалася останніми роками в Україні, призвела до зростання різноманітних відхилень в особистісному розвитку і поведінці дітей та підлітків, що дедалі частіше породжує в суспільстві прояви жорстокості, агресивності, цинізму, що впливає не лише на злочинність неповнолітніх, але й на кримінальну ситуацію в цілому в країні, від чого залежить безпека всього суспільства.

Одним з основних повноважень підрозділів ювенальної превенції є проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення неповнолітнім, або відносно нього. Реалізація поліцією зазначеного превентивного заходу є неможливою без з'ясування та використання психологічного аспекту цього питання. В правоохоронних органах України ведеться профілактична робота з психолого-педагогічного супроводження працівниками ювенальної превенції не тільки з неповнолітніми з соціально-проблемних сімей, але й з батьками, діти яких потребують посиленої психологічної уваги і підтримки (2). Права та обов'язки батьків щодо виховання дітей закріплені в Конституції України, Сімейному кодексі України, Законах України «Про охорону дитинства», «Про Національну поліцію», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Правова регламентація прав та обов'язків батьків передбачає покладення на кожного з них однакової відповідальності за виховання, навчання і розвиток дитини. Статтею 166 КК України передбачено, що злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки, - карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Під неналежним вихованням слід розуміти свідомі дії та вчинки повнолітніх осіб (у даному випадку батьків), які сприяли вчиненню їхньою малолітньою дитиною правопорушення. Крім того, наслідком невиконання батьками свої обов'язків може стати позбавлення батьківських прав (1).

Тому ми пропонуємо основні ефективні психологічні прийоми правильного батьківського впливу на неповнолітніх підлітків, з метою запобігання вчинення ними злочинів: 1. Є такий прийом, який ми називаємо «тріти і сіяти». Він полягає в наступному. Батькам необхідно створити

атмосферу родинної теплоти і обережно доносити корисні ідеї для формування правильного світогляду підлітка. При цьому доносити саме у формі «засівання насіння», які можуть прорости, а може і ні. Але сіяти треба обов'язково. Бо саме на батьках лежить відповідальність за життя і здоров'я їх дитини, формування правомірної поведінки, виховання вищих почуттів і правильного світогляду. Слід пам'ятати, що чим активніше батьки з самого початку встановлювали рамки дозволеного, тим менше їм доведеться потім боротися з негативними формами поведінки дитини для корекції його характеру. Встановлюємо правила, договорюємось, формуємо відповідальне ставлення до будь-якої діяльності, наприклад через встановлення обов'язків по дому, турбота про близьких тощо. Ставимо навідні питання, апелюючи до вищих почуттів. При цьому не наполягаємо на відповіді. Залишаємо «на поміркувати». Наприклад, можна казати наступне: «У кожного є свої обов'язки. У мене є обов'язок працювати, утримувати сім'ю, і в тебе є обов'язки - гарно вчитись, допомагати по дому». Ще приклад: «Так, твоїм друзям це можливо і потрібно, а тобі це потрібно? Поміркуй над цим, будь ласка». 2. Можна використати прийом «провокування сварки», в ході якій підліток може виговоритися. Важливо уважно слухати, не критикувати. Батькам треба мати безліч терпіння щоб зацікавлено вислухати все, що говорить дитина. Стримувати роздратування, усвідомлюючи незрілість або навіть небезпечність суджень підлітка. Якщо у дитини виникнуть звинувачення, які будуть несправедливими і образливими для батьків, можна кожен обвинувальну фразу дитини продовжувати так: «Ти для мене дуже важливий, ти мені дуже потрібен, я чую, що ти ображений, я розумію твою реакцію». Головне - дати дитині виплеснути все те, що накопичилося у неї всередині. 3. Заявляємо про свою позицію: «Так, я тебе почув! Але в мене є своя думка на цю тему. Ти бажаєш її знати?». Звичайно, підліток може і не захоче вислухати батьків, але він зрозуміє, що вони разом з ним та готові допомогти у разі виникнення проблеми. 4. Караємо дитину за проступки, але справедливо. Ми пропонуємо використовувати метод екстерналізації, тобто відокремлення особистості дитини від її вчинків. Це коли проблема розглядається не як внутрішня характеристика особистості, а як щось таке, що не є властивим дитині. Зміст приблизно такий: «Ти в мене такий розумний син, самий кращий, але поводишся в даному випадку погано». Якщо батьки самі не справляються з проблемою неправомірної поведінки дітей, слід звернутись за допомогою до фахівців-психологів.

Список бібліографічних посилань:

1. Адміністративна та кримінальна відповідальність батьків за неналежне виховання дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sarny-rda.gov.ua/index.php?q=book/export/html/128287>

2. Психолого-педагогічні та правові засади діяльності поліції із захисту прав дитини: навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Д.В. Швеця; [Д.В. Швець, О.М. Бандурка, О.І. Федоренко та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. 284 с.

УДК 808.2.070.4

Тетяна Миколаївна СЕРГІЄНКО,

доцент кафедри іноземних мов та військового перекладу
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
кандидат педагогічних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5680-994X>

Юлія Ігорівна САМОЙЛОВА,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9578-0350>

ЗАСТОСУВАННЯ СИНХРОННОГО ТА АСИНХРОННОГО ФОРМАТІВ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Світова пандемія коронавірусної хвороби, яка вже триває більше року, створила нові виклики щодо організації освітньої діяльності для практично усіх закладів освіти, які відмовилися від очного навчання та перейшли на дистанційне та змішане.

З іншого боку, на теперішньому етапі реформування ЗС України і переходу на стандарти НАТО виникає нагальна потреба посилення мовної підготовки військових фахівців на основі міжнародних стандартів, а саме володіння іноземною мовою на рівні СМР-2, достатньому для іншомовного спілкування у повсякденних та службових ситуаціях.

Вищезазначене свідчить про необхідність пошуку таких педагогічних підходів та методики навчання, які б дозволили мінімізувати втрати якості навчання через повну чи часткову відмову від безпосереднього контактування у освітньому процесі. Таким підходом, педагогічною й технологічною моделлю може бути впровадження змішаного навчання у навчальний процес таких закладів, що поряд із он-лайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між слухачами та викладачами в аудиторії (1, с.22).

Питання змішаного навчання та ефективності щодо його використання в освітньому процесі займалася велика кількість як зарубіжних так і вітчизняних науковців. Існує багато підходів до визначення поняття змішаного навчання та впровадження його різноманітних моделей в освітній процес, а саме Arbaugh, Dessai, Rau і Sridhar, Darling Painter, Allison Rossett і Rebecca Vaughan Frazee, Hrastinski, S., Костина Е.В., Michael B. Horn, Heather Staker, Watson J., Стефаненко П.В., Шуневич Б., та ін..

При цьому Hrastinski, S., Костина Е.В., Michael B. Horn, Heather Staker, Watson J. впроваджують та широко використовують різноманітні моделі змішаного навчання, а саме: очне (face-to-face), он-лайн навчання (online learning) і «самонавчання» (self-study learning). Деякі з них включають он-лайн навчання тільки з відстаючими слухачами, або навпаки, тими, чий рівень значно вищий за рівень одногрупників і вони потребують більшого обсягу навчального матеріалу за темою (очне навчання) (2, с. 141-144). В інших моделях відбувається ротація слухачів, які за визначеним розкладом працюють з

викладачем, у малих групах, у комп'ютерних класах у навчальному закладі. У «флекс-моделі» (flex model learning) основна частина роботи відбувається із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, але викладачі знаходяться в класі зі слухачами і завжди готові надати їм підтримку в разі виникнення труднощів. Модель «перевернутого класу» (flipped classroom) дозволяє використовувати стратегії активного навчання, оскільки основне засвоєння нового матеріалу відбувається вдома, а час аудиторної роботи виділяється на виконання вправ, вирішення проблемних задач, розбір складних граматичних аспектів з консультацією викладача тощо. За допомогою моделі «перевернутого класу» реалізуються сучасні педагогічні технології, а саме: проблемно-орієнтоване навчання (problem based learning), кейс-метод (case based learning), командне навчання (team based learning). Тобто, саме ця модель змішаного навчання дозволяє більш ефективно проводити час на заняттях в аудиторії (2, с. 22).

Всі вищезазначені моделі змішаного навчання як навчання з використанням різних форматів, насамперед – поєднання форматів очного навчання з різними форматами електронного навчання (асинхронного, синхронного), повинні базуватися на комунікативному та індивідуальному підходах навчання та використовувати той формат взаємодії в змішаному навчанні, який найкраще підходить для умов, особливостей та обмежень закладу. І саме у ВВНЗ, відповідно до умов їх життєдіяльності та наявності курсантів, які не тільки навчаються, але й проходять службу, доцільно поєднувати синхронні чи асинхронні формати взаємодій між суб'єктами навчання.

Синхронний формат передбачає взаємодію між суб'єктами навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Іншими словами, це проведення занять з іноземної мови в режимі реального часу з використанням інтерактивних методів навчання. Асинхронний формат означає взаємодію між суб'єктами навчання, за якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо. Можна сказати, що це режим більш самостійного навчання, яке, водночас, підтримується викладачем з використанням відповідних цифрових інструментів взаємодії. Для курсанта – це залучення у освітній процес через нові комунікаційні навчальні моделі, висока інтерактивність навчання, що підвищує зацікавленість в отриманні якісних знань.

При їх використанні використовуються елементи як традиційної, так і електронної форми навчання. Впровадження змішаного навчання у ВВНЗ України має великі перспективи, оскільки передбачає комплексне використання традиційних і комп'ютерно-орієнтованих методів, засобів та форм навчання в системі професійної підготовки фахівців і лише тих, що є мотивованими і доцільними за певних умов навчально-виховного процесу (4).

Технологія змішаного навчання з використанням синхронного та асинхронного форматів навчання у сучасних умовах є однією з найбільш затребуваних і ефективних при вивченні іноземної мови у ВВНЗ, оскільки воно, з одного боку, дозволяє максимально продуктивно організувати час викладача і

окремо взятого курсанта чи групи курсантів, робить процес вивчення мови цікавим і доступним, а з іншого боку – підвищує ефективність мовної підготовки курсантів та слухачів мовних курсів в умовах пандемії.

Звичайно, впровадження змішаної навчання потребує значних зусиль. Це й необхідність внесення змін у нормативну базу, і інвестиції в розробку необхідного навчального контенту й перепідготовка кадрів. Фактично, розвиток змішаної форми навчання може стати одним із ключових напрямків модернізації освіти у вищій військовій школі.

Список бібліографічних посилань:

1. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. Міністерство освіти і науки України. 31с. Режим доступу: [https:// navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf](https://navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf)

2. Костина Е. В. Модель смешанного обучения (Blended Learning) и ее использование в преподавании иностранных языков//Известия высших учебных заведений. Серия: Гуманитарные науки. 2010. Т. 1. № 2. С. 141-144.

3. Staker, Heather; Horn, Michael B. Classifying K-12 Blended Learning. Innosight Institute, 2012, pp. 22. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535180.pdf>

4. Стефаненко П. В. Дистанционное обучение в высшей школе: Монография / П. В. Стефаненко. – Донецк: ДонНТУ, 2002. – 400 с.

5. Основні засади мовної підготовки особового складу в системі Міністерства оборони України : вих. документ Міністерства оборони України № 1524/з/84 від 08.08.2019 р. 2019. 34 с.

УДК 378.6:351.74 9477):81

Олена Олександрівна СТАТІВКА,

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри іноземних мов факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: [//orcid.org/0000-0002-2145-2319](https://orcid.org/0000-0002-2145-2319)

Людмила Дмитрівна ДЯГІЛЄВА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: [//orcid.org/0000-0002-5662-8185](https://orcid.org/0000-0002-5662-8185)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Глобалізаційні процеси, інтенсифікація співробітництва держав у багатьох галузях, обмін досвідом фахівців будь-якої галузі демонструють прихильність багатьох країн до створення європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Проте, слід зазначити, що процес трансформації освіти не має означати уніфікації або відмови від національних традицій. Навпаки, збереження національної ідентичності є суттєвим чинником розвитку освіти в кожній окремій країні та важливою умовою «вбудовування» в ЄПВО (4, с. 3).

Підтвердженням цього є базові завдання Болонської декларації, а саме: порівняння академічних і професійних кваліфікацій, відповідність системи вищої освіти вимогам ринку праці, академічна автономія вишів і система кредитів, подібних до Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS - European Credit Transfer System).

Процес трансформації юридичної освіти та «вбудовування» останньої в ЄПВО є складним та суперечливим. Так, в аналітичному звіті «Основні шляхи реформування правничої (юридичної) освіти в Україні» зазначається, що якість вищої юридичної освіти не задовольняє більшість роботодавців через те, що випускники юридичних факультетів ЗВО мають недостатній рівень володіння практичними навичками (7, с. 6).

В інформаційному просторі все частіше просувається ідея щодо необхідності реформування правничої (юридичної) освіти (1, 2, 3, 7, 8, 9).

Основні ідеї реформування зводяться насамперед до трьох ключових пунктів: 1) ввести Єдиний державний кваліфікаційний іспит у формі тесту для випускників юридичних ЗВО; 2) зробити юридичну освіту більш практично орієнтованою; 3) скоротити кількість ЗВО, які займаються підготовкою юристів, за допомогою оновлення системи органів державного контролю за якістю освіти (5, с. 160). В документах про вищу правничу (юридичну) освіту в якості стандарту вказується на «необхідність володіння однією з офіційних мов Ради Європи на рівні, що забезпечує можливість як усного, так і письмового її застосування, у тому числі у професійній сфері» (1).

У своїх попередніх роботах ми пов'язували реформування поліцейської освіти (її іншомовний аспект) з удосконаленням змісту іншомовної складової поліцейської освіти, шляхів та засобів навчання іноземної мови, вихованням у майбутніх поліцейських відповідних професійно-значущих якостей особистості (6).

Говорячи про заклади освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема системи МВС, курсанти яких вже з перших років навчання долучаються до заходів правоохоронного спрямування, необхідно звернути увагу саме на практичну складову навчання.

Практична складова навчання іноземної мови в навчальних закладах системи МВС виявляє себе: 1) у професійному змісті матеріалу, що підлягає вивченню (зокрема, відповідної термінології); 2) у виконанні завдань, які припускають оволодіння курсантами професійним матеріалом та його засвоєння у процесі виконання таких видів діяльності, які наближаються до майбутньої професійної та передбачають застосування відповідних способів дій.

Список бібліографічних посилань:

1. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/NT2731>

2. Концепція розвитку юридичної освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

3. Концепція розвитку юридичної освіти: проєкт, розроблений та обговорений на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти, 2020. Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75595.html

4. Методика, дидактика та освітні практики. Частина І: тези доповідей та повідомлень учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / за заг. ред. В. В. Комарова. Х., 2017. 182 с.

5. Мовчан А.В. Актуальні питання підготовки слідчих і дізнавачів для органів досудового розслідування Національної поліції України. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 12. С. 157-165.

6. Орлова О.О., Дягілева Л.Д. Реформування поліцейської освіти. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України: зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. Х., 2019. С. 182-184

7. Основні шляхи реформування правничої (юридичної) освіти в Україні. Режим доступу: <https://dejure.foundation/library/osnovni-shliakhy-reformuvannia-pravnychoi-osvity-v-ukraini>

8. Проект Закону Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії (реєстраційний No 7147 від 28.09.2017). Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH5IJ00A.html

9. Проект Закону Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію (реєстраційний No 7147-1 від 17.10.2017). Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/JH5IJ1AA>

УДК 343.98

Руслан Леонтійович СТЕПАНЮК, професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>

Василь Васильович КІКІНЧУК, завідувач кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2241-6384>

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення можливості та значення використання спеціальних знань у формі судової експертизи для вирішення завдань кримінального, адміністративного, цивільного, господарського судочинства постійно зростають. Розвиваються державні та недержавні експертні установи, виникають нові галузі судової експертизи, запроваджуються новітні експертні методики. Водночас до сьогодні системної підготовки судових експертів у закладах вищої освіти не здійснюється, що пов'язано насамперед із відсутністю відповідної окремої галузі знань (спеціальності). В деяких закладах освіти системи МВС України до недавнього часу проводилась підготовка експертів-криміналістів у межах освітньої діяльності в галузі права, яка на сьогодні припинена у зв'язку з реформуванням системи юридичної освіти в Україні.

Зараз у державних судово-експертних установах претендентом на посаду судового експерта може бути особа, яка вже здобула вищу освіту рівня не нижче спеціаліста (вимога ст. 10 Закону України «Про судову експертизу») у галузі знань згідно профілю судово-експертної діяльності (вимоги щодо відповідності галузей знань і спеціальностей вищої освіти профілю судово-експертної діяльності визначені відомчими нормативними актами Мінюсту, МВС України). Присвоєння та підтвердження кваліфікації судового експерта здійснюється судово-експертними установами за правилами, встановленими відомчими положеннями. Ця діяльність фактично являє собою різновид післядипломної освіти.

У переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266, немає окремої галузі знань або спеціальності щодо судово-експертної діяльності. Водночас у переліку наукових спеціальностей, затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 14 вересня 2011 № 1057 судова експертиза віднесена до юридичних наук як складова спеціальності 12.00.09.

У зв'язку з реформуванням правничої сфери, на нашу думку, в Україні відсутні перспективи підготовки судових експертів-криміналістів за освітніми програмами в галузі знань 08 Право, оскільки концептуальні підходи щодо розвитку юридичної освіти передбачають визначення стандартами вищої освіти компетентностей, достатніх для ефективного виконання професійної діяльності за спеціальністю 081 Право. Відповідним є і змістовне наповнення матеріалу для забезпечення форм вступних випробувань та оцінювання рівня знань (єдиний державний кваліфікаційний іспит, єдине фахове вступне випробування тощо). Водночас знання та компетентності судових експертів не можуть обмежуватись сферою права. Вони також знаходяться у галузі інших, насамперед, технічних, хімічних і біологічних наук.

Таким чином, особи, які вмотивовані одержати вищу освіту для опанування професії судового експерта, не можуть здобути кваліфікацію судового експерта на жодному рівні вищої освіти, у тому числі магістерському. Така можливість виникає лише на етапі післядипломної освіти, що негативно позначається на якості підготовки судових експертів, адже під час основного навчання його результати (компетентності) знаходяться лише в одній «основній» галузі знань без урахування специфіки здійснення судово-експертної діяльності. Особливо це стосується криміналістичних досліджень (дактилоскопія, трасологія, дослідження документів, почерку, мовлення тощо), оскільки державні стандарти вищої освіти в галузі знань 08 Право не передбачають набуття здобувачами вищої освіти компетентностей щодо технічного дослідження матеріальних слідів кримінальних правопорушень, а професія судового експерта не є правничою.

Зазначені обставини зумовлюють потребу передбачити судово-експертну діяльність як окрему спеціальність, за якою здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Оскільки цю діяльність не можна віднести до предметної області однієї науки, галузь знань, до якої її доцільно включити, має визначатись насамперед щодо групи споріднених спеціальностей.

Судово-експертна діяльність здійснюється у зв'язку з дослідженням питань, що є або будуть предметом судового розгляду. У закладах вищої освіти інших держав спеціалізація судова експертиза (Forensic Science) найчастіше пов'язана (об'єднана) із підготовкою фахівців з кримінального розслідування (Criminal Investigation) та кримінології (Criminology). Отже, у вітчизняній системі галузей знань і спеціальностей підготовки здобувачів вищої освіти найбільш спорідненими до неї спеціальностями є 081 Право та 262 Правоохоронна діяльність.

Зважаючи на вказані вище аргументи щодо підходів до державного регулювання підготовки фахівців в галузі знань 08 Право, пропонуємо доповнити Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266, спеціальністю 264 «Судово-експертна діяльність». Такий крок дозволить надати поштовх до розроблення та запровадження освітніх програм, орієнтованих на підготовку судових експертів у закладах вищої освіти, в тому числі з використанням передового досвіду в цій сфері провідних зарубіжних університетів.

УДК 159.9.07:343.9.01

Nataliia Mykolaivna TESLYK,

candidate of psychological sciences, senior lecturer at Psychology, Political Sciences and Sociocultural Technologies Department, Sumy State University
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1564-8323>

Alina Romanivna HONCHARENKO,

student, Sumy State University

PROPENSITY TO VICTIM BEHAVIOUR AS A FACTOR OF CYBER-VICTIMIZATION OF YOUNG MEN

The issues and nature of the propensity to victim behaviour of the individual is one of the debatable issues of modern psychological science. With the development of technology, cyberspace victimization cases are spreading in society, which may indicate the possibility of increasing the level of personal victimization because indeed more cases of victimization have become recorded in modern times. Thus despite the fact that the study of the characteristics of victims and the propensity of people to become victims began a long time ago the relevance of the study of this issue remains as relevant. It is especially important to study the peculiarities of the propensity to victimization behaviour among young people this age group spends most of its time in cyberspace and in most it is typical for men.

To study the peculiarities of male youth's propensity for victimizing behaviour as a factor of cybervictimization.

MATERIALS AND METHODS. O. Andronnikova who made a significant contribution to victimological science defined that victim behaviour is characterized by those unconscious actions of a person, which provoke the environment to act negatively against her. In addition, the researcher identifies the following forms of propensity to victimizing behaviour:

1. Hypersocial victim behaviour, characterized by a person's propensity to enforce rules, laws, to achieve peace and justice.

2. Aggressive victim behaviour is characterized by a person's negative manifestations, which become the cause of victimization through his or her provocative actions.

3. Passive victim behaviour is characterized by a lack of resistance to the factors of his own victimization.

4. Active victim behaviour, characterized by a conscious or unconscious tendency to provoke one's own victimization on one's own.

5. The tendency to uncritical behaviour, characterized by a demonstration of a lack of experience, critical thinking, knowledge and awareness of the correctness and appropriateness of action in a given situation.

6. Realized victimhood is characterized by a full measure of victim behaviour, that is the person fully provokes his/her own victimization often gets into dangerous situations becomes a victim of fraud, theft etc (2).

The above-mentioned manifestations of victim behaviour can be found not only in real life but also in cyberspace. It is worth noting that cyber victimization is the process of making an individual or group of people into a victim of abuse, which is committed through digital technology and online communications.

Thus, what is common in victimization in cyberspace and in real life is becoming a human victim. Victimization in cyberspace has different characteristics, namely: 1. Most aggressors are anonymous, in fact, according to Kwan and Skorich, 20-30% of victims do not know the identity of the human aggressor; 2. Unlimited Internet, where the consequences and events of victimization can be stored; 3. There is a wider audience for aggressors.

In addition, it has been determined that most cyber victims have problems regulating their emotions, namely, increased levels of aggressiveness, depression, increased tendency to stress, inadequate regulation of emotions etc. It has been determined that most cyber victims have problems with the regulation of their emotions, namely: an increased level of aggressiveness, depression, increased tendency to stress, inadequate regulation of emotions, etc (1).

Thus, there are similarities between traits of victimhood and traits of cybervictimization, which leads to the assumption that victimhood is a factor of cybervictimization. Therefore, to prevent cybervictimization, it is important to study exactly the traits of victimization behavior.

A study of psychological defence mechanisms of 40 young men aged 17 to 23 years old was carried out using a questionnaire "Victimisation behaviour research methodology" of O.O. Andronnikova. We determined that the majority of young men have a low level of realized victimhood, namely 72.5% of persons and a low level of aggressive type of tendency to victim behaviour, namely 52.5% of persons (Table 1). Whereas only 5% of the individuals showed a high level of realized victimization.

Table 1. - Level of propensity to victim behaviour of young man

Level	Aggressive		Active		Initiative		Passive		Non-critical		Realized	
	%	Pers	%	Pers	%	Pers	%	Pers	%	Pers	%	Pers
Low	52,5	21	35	14	27,5	11	35	14	35	14	72,5	29
Norma	45	18	50	20	50	20	50	20	57,5	23	22,5	9
High	2,5	1	15	6	22,5	9	15	6	7,5	3	5	2

Thus, it has been established that there is indeed a certain percentage of individuals who are prone to victimising behaviour. Referring to the the description of the methodology, O. O. Andronnikova noted that not only high levels indicate a propensity for victimising behaviour, but low levels as well. For example, most individuals who have a low level of aggressive propensity and demonstrate their own victimisation by demonstrating low motivation, are highly offensive.

So, we must conclude that amongst young men there is a group of individuals who are victimised in one way or another which, as already noted, is correlated with cybervictimism.

This research was funded by the grant “Data Mining for Countering Cyber Fraud and Money Laundering in the Context of Digitalization of the Financial Sector of the Ukrainian Economy” from the Ministry of Education and Science of Ukraine (No. s/r 0121U100467)

Referenses:

1. Nikolett Arató, András N. Zsidó, Kata Lénárd and Beatrix Lábadi. Cybervictimization and Cyberbullying: The Role of Socio-Emotional Skills. *Frontiers in Psychiatry*. April 2020. Volume 11. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2020.00248/full>.

2. Малкина-Пых. И.Г Виктимология. Психология поведения жертвы. Спб.: Питер, 2018. 756 с.

Анжеліка Олександрівна ШЕВЕЛЬ,

завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Сумського національного аграрного університету,

кандидат філософських наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7129-1859>

ВИСХІДНІ ТРАЄКТОРІЇ ІННОВАЦІЙ НЕПЛЮЄВСЬКОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Наразі людство переживає фазовий перехід до нової соціально-економічної формації – реальності, ще небаченої світом за принципом відтворення технологічної основи, формування суспільних відносин, забезпечення особистісного розвитку людини. Трансформаційні процеси, що відбуваються, носять назву промислових революцій. Ключові завдання промислових революції фактично означають перехід від стадії цивілізаційного розвитку, де особистість людини виконувала забезпечувальні функції, підпорядковані цілям і завданням економічної системи, до стадії, де особистісний розвиток становиться самоціллю.

Наука є світлом, поводителем і найпотужнішою силою, яка через найновіші й найефективніші технології світу матеріалізує потенціал як усього народу, так і кожної людини зокрема. Тому при побудові ефективної системи економіки в державі потрібно діяти не грубою силою, а керуватися результатами фундаментальних наукових досліджень та їх комплексному застосуванню з урахуванням найновіших та найефективніших світових досягнень і мудрості науки та практики управління державою і її населеними пунктами, що на нашу думку ефективно демонструє досвід Хрестовоздвиженського трудового братства заснованого відомим громадським діячем, філософом і меценатом Миколою Миколайовичем Неплюєвим.

Сьогодні, коли людство занурюється в епіцентр Третьої, Четвертої і П'ятої промислових революцій (2), стає зрозумілою логіка висхідних траєкторій багатьох інновацій Неплюєвського експерименту. Створюється враження, що його засновник, випереджаючи час, пророче зміг розгледіти багато проблем, до яких людство змогло наблизитися лише через майже півтора століття. Назвемо лише деякі риси тенденцій розвитку соціально-економічних систем, обумовлених ходом Третьої, Четвертої та П'ятої промислових революцій, контури яких вже намічалися в діяльності Трудового братства: забезпечення відновлюваних ресурсів; пріоритет інформаційного виробництва; тотальне підвищення ефективності виробничих і побутових систем; пріоритет не економічних показників, а соціального (особистісного) розвитку спільноти; реалізація на ділі принципів безумовного основного доходу (БОД).

Детальніше розглянемо пріоритет соціального (особистісного) розвитку людини.

На початку XX століття в Братстві вдалося вирішити проблему, яку людство не в змозі вирішити навіть під кінець другої декади XXI століття. Проблема ця пов'язана з необхідністю безперервного відтворення в кожній людині її потреби в своєму соціальному (особистісному) розвитку.

Ця проблема актуалізується по мірі прискорення ходу Четвертої промислової революції. Наступ ери «Інтернету речей» і тотальне використання кіберфізичних систем на виробництві та в побуті робить зайвим багато сучасних професій людини. Вивільняється колосальний ресурс робочого часу, яке для кожного індивідуума перетворюється у вільний час. Без навичок індивідуальної самоорганізації і внутрішньої потреби самовдосконалюватися і саморозвиватися людство може опинитися перед небезпекою деградації і виродження.

Стурбовані прийдешньою проблемою, уряди багатьох країн проводять експерименти з впровадження так званого безумовно основного доходу (БОД). А ЄС оголосив старт п'ятої промислової революції, спрямованої на адаптацію людини до життя і розвитку в умовах повного забезпечення.

Суть експерименту полягає в тому, щоб виплачувати людям кошти без безпосередньої прив'язки до факту їх виробничої діяльності (формалізації їх роботи на підприємстві). В Швейцарії навіть провели референдум. Її громадянам пропонувалося щомісяця виплачувати близько 2500 швейцарських франків (приблизно відповідає такій самій сумі американських доларів) просто за наявність громадянства цієї країни. При цьому скасовувалися будь-які інші види виплат (пенсії, стипендії, допомоги та ін.). У той же час людина могла

заробляти більше, якщо вона ще десь працює. Жителі країни проголосували проти, побоюючись, що більшість людей при таких умовах віддадуть перевагу «байдикуванню».

Фінляндія, яка проводила протягом року експеримент по впровадженню БОД для обмеженої групи людей, зупинила його, визнавши результати незадовільними.

На жаль, завдання відтворення в самій людині потреб її особистісного розвитку – потреб в постійній творчій праці не для заробітку, а для свого самовдосконалення – залишається нерозв'язаним. За відсутності зовнішньої мотивації більшість людей не здатна змусити себе працювати не заради споживання товарів і послуг, а в ім'я свого особистісного розвитку, часом навіть не уявляючи собі, що це таке.

У це важко повірити, але в Братстві обидва ці взаємопов'язані завдання (забезпечення пріоритетності особистісного розвитку і впровадження безумовного основного доходу – БОД) були вирішені ще на початку ХХ століття. Тут всі отримували однакову платню без прив'язки до поточних результатів праці конкретної людини, перебуваючи практично на повному забезпеченні Братства (забезпечувалися проживання, харчування, медичне обслуговування, навчання, соціальні питання та ін.) (1, 123).

Отже, висхідні траєкторії інновацій Неплюєвського експерименту точно потрапляють в наш сьогоднішній день!

Список бібліографічних посилань:

1. Мельник Л. Г. «Машина времени» Н.Н. Неплюева (Социально-экономический анализ) : монография. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2018. 368 с.

2. Рифкин Дж. Третья промышленная революция: как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом. Москва: Альпина нон-фикшн, 2016. 410 с.

UDC 378.14

Olena Viktorivna SHKURAT,

lecturer, Humanities Department of Kharkiv National University of Internal Affairs,
Sumy branch

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0388-1216>

THE USE OF MULTIMEDIA TECHNOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

In Ukraine English is used as a second or third language. With the fast spread and development around the world, English became an international means of communication. Nowadays the role and status of English in Ukraine is higher than ever. Different technology, such as movies, radio, TV, audio recordings, has been used for a long time by English teachers to make their lessons more effective. But modern language teachers have new challenges and responsibilities given by the new technological era, which completely changed the traditions of English teaching. New technology gives much more opportunities to the participants of teaching-learning

process making the lesson even more interesting and productive. With the fast growth of science and technology, the use of multimedia technology in language teaching has created a suitable environment for implementation of new language teaching models. This trend includes the use of audio, visual, and animation effects in English language teaching classrooms.

Multimedia technology became available to everyone, that's why it is appropriate to implement it into the lesson and assessment planning in the same way teachers have been doing with video, films and computer assisted learning strategies. Technology provides interesting and new approaches to language teaching. Some of the most important advantages of using multimedia technology are: increasing of student's motivation; developing students' communicative skills; expanding students' knowledge about the English speaking countries; improving efficiency of teaching methods; increasing interaction between students or between teachers and students; providing opportunities for English teaching outside the classrooms.

Nevertheless, there are some disadvantages of using multimedia technology. First, the use of multimedia has to be a supplementary tool for English teaching, but teachers neglect this rule losing the contact with the students. Second, there should be a lot of communicative activities during the lesson. Multimedia technology enhances the interest of students through audio, visual and textual effects and the problem of lack of communication between teachers and students arises. Third, language teaching requires a lot of discussion. However, the teachers, with the help of multimedia technology, prepare the pre-arranged courseware for the English lessons that lacks real-time effect in the classrooms and the students become incapable to give feedback to their teachers. It ignores the spontaneity in the students' mind that includes students' thinking, strengthening their learning capacity and solving problems.

Multimedia technology serves as teaching tools in the language classrooms. However, multimedia technology is still a source of fears and insecurity for many teachers everywhere around the world despite the latest developments applicable to language teaching such as websites, blogs, online journals, and teaching methodology.

Список бібліографічних посилань:

1. Anuradha Kherdekar. Multimedia technology in teaching process. *International research journal of human resource and social sciences*, 2018. V. 5. Issue 11. P. 96–101.

2. Mamurava S. N. Multimedia technologies as a way to improve the efficiency of the process of teaching foreign languages. *Intarnational Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 2020. V. 24. Issue 9. P. 4262–4277.

Шкурят О. В. Використання мультимедійних технологій у навчанні англійської мови.

У зв'язку з швидким розвитком технологій, великої популярності в освітньому процесі набули засоби мультимедіа. У статті розглянуті основні переваги та недоліки використання мультимедійних технологій навчання на заняттях з англійської мови.

Секція 6
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОСТІ
УКРАЇНИ

UDC 334.02

Roman PROSKURNYA,

Student at the University of Westminster, Project Manager at the Chokdee Ltd Squid Giggling Restaurants (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)

Nadejda Mykolayivna SAPYCH,

Associate Professor of the Department of Social and Economic Disciplines Sumy branch of the Kharkiv National University of Internal Affairs, PhD (Economics), Associate Professor (Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0873-671X>

RISKS IN PROJECT MANAGEMENT

All aspects of life and entrepreneurship are associated with risks. In general, risk reflects the lack of our knowledge of future events. With favorable events we call opportunities, and unfavorable – threats. Risk is the possibility or threat of rejection of the results of specific actions from expected.

Risks and review the key risks the project faces:

- Quality and H&S risk: Quality risk is the potential loss of quality due to quality that fails to meet goals. Poor quality management can taint a businesses' relationship with future stakeholders, can cause project failures and can have large cost implications;

- Stakeholders' management risks – Their role can be effect by communication, strategy and processes if these risks are not managed properly, problems in regard to conflicts, project delays and project failures can arise;

- Communication strategy and management risk – The process of communication is simple in understanding. However, it is a complex and complicated process when it comes to practices;

- Risks associated with Change – Changes in construction projects often cause cost and time overruns;

- Design Risks – It is crucial to managing the risks in the design to avoid the project failing to satisfy the requirements and achieve the desired project goals;

- Project Cost management risks – Managing and controlling costs so that the project can be completed within the approved budget;

- Risks of project to overran. Time is one of crucial parameter for any project. Failing to deliver project on time is a great risk that could have serious consequences;

- Risks associated with ineffective project team. Group of people that are not sharing same goals or act as team could be a negative impact on project duration, quality and budget (1, 2).

One of the newest areas of project management is the management of project stakeholders, which defines their roles, impacts, powers and responsibilities in the implementation of a project. Stakeholders include all members of the project team, as well as all stakeholders, both internal and external to the organization. The project team identifies internal and external, positive and negative, as well as implementing and advising stakeholders in order to identify the requirements of the project and the expectations of all parties involved. The project manager must manage the influence of various stakeholders in relation to the requirements of the project to ensure the successful outcome. The key to successful stakeholder management is through the implementation and maintenance of proven systematic processes (3).

Stakeholder identification should be an ongoing process throughout the project life cycle. Stakeholder influence can be positive or negative, as well as passive or active. Monitoring the impact of these parties needs to be addressed throughout the project cycle. Certain measures should be planned to respond to certain problems that may arise during the project implementation.

In general, the stakeholder management scheme is as follows:

- Identification of stakeholders;
- Stakeholder management planning;
- Project stakeholder management;
- Stakeholder control (4).

Examples of risk avoidance are refusal to participate in excessively risky projects, refusal to cooperate with unreliable partners, and so on. It is worth noting that risk avoidance is not always considered the optimal risk management strategy, as for the most part the current refusal to make risky decisions may be due to untapped opportunities in the future. Risk aversion should be approached carefully because the possible positive results of activities in risky situations can significantly exceed the losses.

When developing measures to reduce the risks of certain events in the future project, it is often advisable to plan possible actions that can prevent increased investment, higher prices for project products, reduced physical sales, increase the duration of the production and sales cycle, and so on. After identifying risks and developing preventive measures to overcome them, the risk should improve its parameters.

List of bibliographic references:

1. Chapman, R. J. (2001). The controlling influences on effective risk identification and assessment for construction design management. *International Journal of Project Management*, [online] 19(3), pp. 147–160. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0263-7863\(99\)00070-8](https://doi.org/10.1016/S0263-7863(99)00070-8) [Accessed 21 March 2021].

2. Doloi, H. (2012). UNDERSTANDING IMPACTS OF TIME AND COST RELATED CONSTRUCTION RISKS ON OPERATIONAL PERFORMANCE OF PPP PROJECTS. *International Journal of Strategic Property Management*, [online] 16(3), pp. 316–337. Available at: <https://doi.org/10.3846/1648715X.2012.688774> [Accessed 25 March 2021].

3. RTR electronics. (2021). ISO 9001: Quality Management Systems (QMS) manufacture – RTR electronics, [online] Available at: <https://www.rtrelec.com/iso-9001-quality-management-systems-qms-manufacture/> [Accessed 29 March 2021].

4. Warner, M. (2019). The (Iterative) Stakeholder Management Process – The Project Management Blueprint.com., [online] The Project Management Blueprint.com. Available at: <<https://www.theprojectmanagementblueprint.com/blog/stakeholder-management/the-stakeholder-management-process>>[Accessed 29 March 2021].

УДК 364.01

Тетяна Яківна ЗАВАЛПІ,

начальник відділу з питань орендних відносин та соціальної політики
ПСП «Слобожанщина Агро»

Надія Миколаївна САПИЧ,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0873-671X>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРЕНДАРІВ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Реформування аграрного сектора економіки України перетворило орендні відносини на основну форму залучення землі до сільськогосподарського обороту. Сільськогосподарські підприємства України 92% угідь, що перебувають у їх землекористуванні, залучають у обробіток на умовах оренди (1). Стан орендних відносин є одним з чинників, що визначає не лише рівень ефективності використання сільськогосподарських земель, але й обумовлює вирішення соціальних проблем села.

Для економіки України сьогодення оцінюється як несприятливий час, що гальмує виконання пріоритетних завдань у сфері соціального захисту та соціального забезпечення. Підвищення ефективності управління бюджетними коштами для державної підтримки верств населення з низьким рівнем доходу та подальше реформування сфери надання соціальних послуг і соціального захисту стає проблематичним. Через це особлива роль соціальної політики припадає на долю окремих сільськогосподарських підприємств.

У сучасних умовах репутація підприємства залежить не лише від його комерційних успіхів і якості продукції, а також від його активності у розв'язанні проблем розвитку території, на якій діє це підприємство. Тому суб'єкти господарювання дедалі частіше вдаються до концепції «корпоративного громадянства». Згідно даної концепції підприємство як «громадянин» певної території поряд зі сплатою встановлених податків відповідно до норм чинного законодавства, дотриманням норм законодавства про працю, охорону навколишнього середовища також має брати на себе певну додаткову відповідальність у вигляді розвитку територіальної соціальної інфраструктури, здійснення з місцевою адміністрацією спільних проектів тощо (2, с. 511).

Так, соціальна програма ПСП «Слобожанщина Агро» спрямована на благоустрій місцевих територій, допомогу з ремонтом доріг і проведенням освітлення на вулицях, фінансування розвитку культури (проведення ремонтів,

облаштування приміщень закладів культури), спорту та медицини. Щорічно надається допомога дитячим навчальним закладам – школам і дитсадкам. Виділяються кошти на ремонт і придбання техніки та меблів, до свят купуються подарунки дітям.

Соціальна політика ПСП «Слобожанщина Агро» умовно поділяється на дві складові: допомога сільським радам і безпосередня допомога орендодавцям підприємства. У допомозі орендодавцям основна частка витрат припадає на безкоштовне переоформлення спадщини (рис. 1).

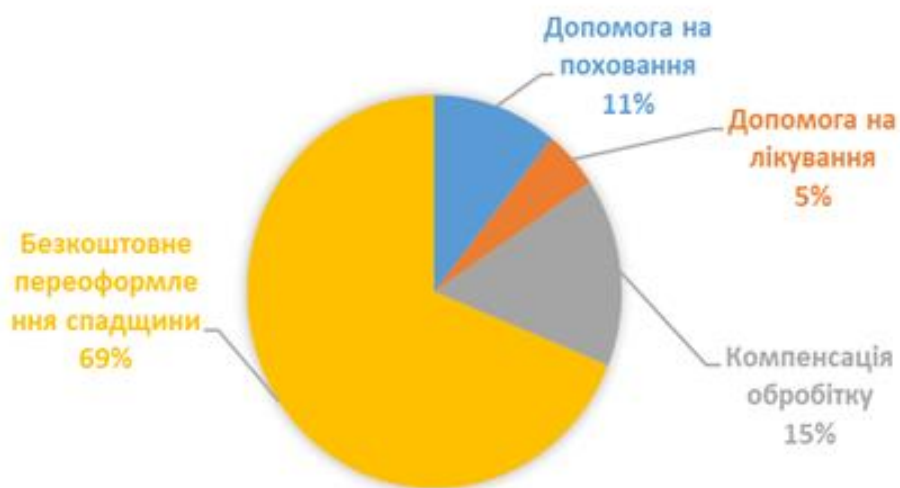

Рис. 1. Структура витрат ПСП «Слобожанщина Агро» на надання допомоги орендодавцям, %

Витрати на надання допомоги орендодавцям підприємства складають 59,6% від загальних витрат соціальної програми ПСП «Слобожанщина Агро». Домінування допомоги орендодавцям підприємства у соціальних витратах ПСП «Слобожанщина Агро» свідчить про адресний характер наданих пільг.

Одним з головних важелів соціальної програми є надання допомоги пайовикам. Це благодійна матеріальна допомога з нагоди весілля чи народження дитини, на обробіток присадибних земельних ділянок, а також на лікування чи поховання. Юристи підприємства безкоштовно допомагають з оформленням спадщини, надають юридичний супровід з питань реалізації земельної реформи. В 2020 р. підприємство надавало допомогу лікувальним закладам Сумщини у боротьбі з пандемією коронавірусу COVID-19, що скоротило видатки на заплановані заходи сільським радам і орендодавцям.

Важливим напрямом соціальної політики ПСП «Слобожанщина Агро» є допомога сільським радам (рис. 2).

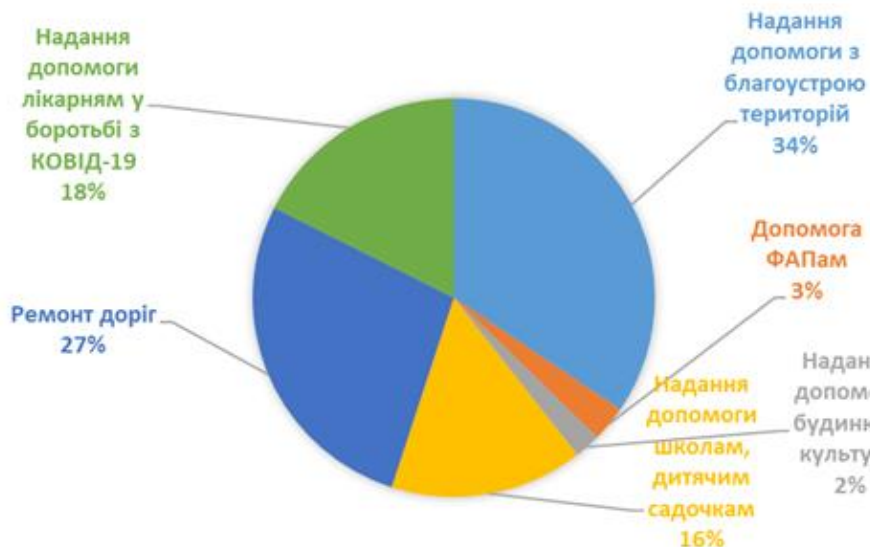

Рис. 2. Структура витрат ПСП «Слобожанщина Агро» на допомогу сільським радам, %

Отже, без соціальної підтримки проблему відродження і розвитку українського села вирішити неможливо. Ця підтримка залежить не лише від соціальної політики держави на селі, але й від витрат орендарів сільськогосподарських земель на соціальні потреби орендодавців.

Список бібліографічних посилань:

1. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру: офіційний сайт. URL: land.gov.ua (дата звернення: 23.04.2021).

2. Балабанова Л., Сардак О. Управління персоналом: Навчальний посібник. Київ: «Професіонал», 2006. 511 с.

УДК 331.44:351.741-049.5(477)

Олена Анатоліївна ЛУК'ЯНИХІНА,

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0326-9983>

ПРОФЕСІЙНИЙ ДОБІР ЯК БАЗОВИЙ ЕТАП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Безпека працівників правоохоронних органів є складним і багатовимірним поняттям як з точки зору держави, так і з точки зору особи поліцейського. Працівники підрозділів Національної поліції, завданням яких відповідно до ст. 2 Розділу I Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII є «забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності...», і котрі

здійснюють професійну діяльність в інтересах суспільної безпеки, потребують від держави відповідного захисту з урахуванням специфічних умов роботи.

Для держави це відповідальний напрямок у контексті забезпечення національної безпеки, яка є одним із суспільних благ (1). Ефективність досягнення цієї мети залежить від системи чинників, пов'язаних із суб'єктами забезпечення цієї безпеки, зокрема працівниками правоохоронних органів, і з тими, на кого вона спрямована.

Загалом держава декларує право на гідні і безпечні умови праці усім громадянам країни (стаття 43 Конституції України) і повинна їх забезпечити, коли сама є роботодавцем.

Акцентуючи увагу саме на небезпечних і шкідливих факторах, серед яких можуть бути чинники фізичного, хімічного, біологічного і псих-фізіологічного походження, набуває важливого значення розуміння поняття особистої безпеки поліцейського і механізмів її забезпечення.

Як зазначають Глухочер В. А., Грибан В. Г. та інші (3) «особиста безпека – це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівників підрозділів Національної поліції і підтримати високий рівень ефективності їх професійних дій».

За Вербицьким О. Д. (4) «особиста безпека працівника поліції це стан захищеності його особистого життя та здоров'я чи життя та здоров'я інших поліцейських, з якими він спільно виконує оперативно-службове завдання під час здійснення оперативно-службової діяльності».

Михайлова Ю. О. будує своє дослідження, оперуючи поняттям безпека життєдіяльності поліцейського, котре є ширшим за своїм змістом, ніж особиста безпека.

Не будучи опонентами, вищеназвані дослідники загалом зазначають дві складових механізму забезпечення особистої безпеки поліцейських:

1) об'єктивного характеру – організаційно-правову, котра передбачає створення відповідних передумов (наявність нормативно-правової бази, економічного підґрунтя, соціального захисту та системи матеріально-технічного забезпечення) безпечної професійної діяльності працівників поліції;

2) суб'єктивного характеру – особистісно-мотиваційну, котра залежить від особистих і професійних якостей поліцейського, високої вмотивованості до виконання покладених на нього обов'язків, готовності нести відповідальність за власну безпеку і безпеку своїх колег, діяти у напрямку її забезпечення, підвищувати професійні навички, які у цьому допомагають.

Одним із базових етапів, від якості реалізації якого, на наш погляд, залежать подальші кроки та ефективність усього механізму забезпечення безпеки поліцейського, є професійний добір. Працівники підрозділів Національної поліції належать саме до тих категорій працівників, до яких він і застосовується. Професійний добір здійснюється відповідно до Наказу Держохоронпраці «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі (ДНАОП 0.03-8.06-94) з урахуванням змін, внесених МОЗ України. У цьому документі визначені психофізіологічні показники для професійного добору, які є ключовими під час виконання певних видів робіт, зокрема і працівниками підрозділів Національної поліції.

Таблиця 1 – Психофізіологічні показники для професійного добору за видами робіт, котрі можуть мати місце у роботі працівників поліції

Психо-фізіологічні показники для професійного добору Види робіт	Сенсомоторні реакції	Увага	Швидкість переключення уваги	Пам'ять зорова та слухова	Емоційна стійкість та почуття тривоги	Втома	Недбалість	Реакція на об'єкт, який рухається	Агресивність	Стійкість до впливу стресів	Орієнтація у просторі	Здатність приймати рішення та дії в екстремальних умовах	Стійкість до монотонії
Роботи, пов'язані із застосуванням вибухових матеріалів, роботи у вибухо- та вогнебезпечних виробництвах	1	2	3	4	5	6	7	X	X	X	X	X	X
Роботи, виконання яких передбачає носіння вогнепальної зброї	1	3	4	X	5	7	X	2	6	X	X	X	X
Аварійно-рятувальні роботи та роботи по гасінню пожеж	1	3	4	X	5	8	X	2	X	6	7	9	X
Роботи, пов'язані з управлінням наземним, підземним, повітряним та водним транспортом	1	3	4	5	6	9	X	2	X	7	8	10	11

Джерело: складено автором на основі даних ДНАОП 0.03-8.06-94 (з урахуванням змін, внесених МОЗ України).

Як бачимо, перелік психофізіологічних показників, за якими оцінюється претендент на роботу у правоохоронних органах, містить перелік якостей, котрі свідчать про спроможність претендента адекватно реагувати на екстремальні ситуації, швидко аналізувати й оцінювати обстановку, приймати рішення в умовах невизначеності й обмеженнях часу, зважувати можливі варіанти розв'язання ситуації, вибираючи оптимальний спосіб поведінки з метою її деескалації і забезпеченням найменших втрат.

Зауважимо, що ознакою роботи поліцейського є безперервність (ст. 12. р. II ЗУ «Про Національну поліцію»), відповідно до якої поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань, а згідно зі ст. 91. р. IX того ж Закону «особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: 1) службу у святкові та вихідні дні; 2) службу позмінно; 3) службу з нерівномірним графіком; 4) службу в нічний час», тобто робота є важкою, напруженою і відповідальною, вимагає гарного фізичного і психічного здоров'я і високих морально-вольових якостей.

У зв'язку з цим етап добору претендентів для поліції набуває великого значення, оскільки закладає підвалини для подальшої еволюції питання щодо якості та ефективності виконання службових обов'язків і формування позитивного іміджу і довіри з боку суспільства.

Список бібліографічних посилань:

1. Лук'янихіна О. А., Лук'янихін В. О. Діяльність правоохоронних органів у контексті забезпечення державою суспільних благ. *Шлях успіху і перспективи*

розвитку» (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. С. 283-286

2. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник [кол. авт. ; за заг. ред. д.б.н., проф. Грибана В.Г., к.ю.н. Глуховері В.А.] Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/599/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%9E%D0%91%D0%9F%D0%9D%D0%9F.pdf>.

3. Вербицький О. Д. Поняття власної безпеки в органах поліції. *Правова позиція*, 2019. № 2 (23). URL: <http://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/2/15.pdf>

4. Михайлова Ю. О. Основні напрями забезпечення безпеки життєдіяльності працівників національної поліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина II. Том 2, 2015. С.156-157. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/909/osnovni_napryami_zabezpechennya_bezpeki_.pdf?sequence=2&isAllowed=y

УДК 338.3

Вадим Олександрович ЛУК'ЯНИХІН,

доцент кафедри управління Сумського державного університету, кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7436-6836>

Сагдуллаєв Хайотджон Тахир угли,

магістрант Сумського державного університету (Республіка Узбекистан)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ: ВЗАЄМОДІЯ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ

Дослідження взаємодії підприємств та державних органів проведено нами на прикладі ТОВ «Ферганський завод газової апаратури». Для реалізації принципу постійного вдосконалення системи управління якістю на підприємстві (1) необхідно розробити систему взаємодії з державними органами, які відповідають за стандартизацію.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан №348 від 24.04.2019 р. «Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності Узбецького агентства стандартизації, метрології та сертифікації» Узбецьке агентство стандартизації, метрології та сертифікації (Агентство «Узстандарт») є органом державного управління, спеціально уповноваженим для вирішення завдань у галузі технічного регулювання, стандартизації, метрології та сертифікації. Агентство «Узстандарт» є національним органом із стандартизації, метрології та сертифікації Республіки Узбекистан і в своїй діяльності підзвітний Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан (2). Агентство «Узстандарт» керується Конституцією та законами Республіки Узбекистан,

постановами та іншими актами палат Олій Мажліса Республіки Узбекистан, указами, постановами і розпорядженнями Президента Республіки Узбекистан, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан, а також Положенням та іншими актами законодавства (2).

Основними завданнями агентства «Узстандарт» є:

- здійснення єдиної державної політики в галузі стандартизації, метрології, сертифікації та акредитації, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції на основі застосування міжнародних стандартів, в тому числі з систем менеджменту якості;
- здійснення заходів щодо забезпечення прав споживачів щодо дотримання вимог до безпеки і якості продукції, робіт, послуг і захисту від негативних наслідків недостовірних результатів вимірювань;
- організація перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології, сертифікації та акредитації;
- забезпечення відповідності вітчизняної продукції сучасним вимогам і підвищення її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках шляхом активного впровадження міжнародних стандартів і технічних регламентів при її виробництві;
- широке впровадження сучасних систем менеджменту якості продукції, в першу чергу підприємствами-експортерами, проведення сертифікації продукції на відповідність вимогам технічних регламентів і нормативних документів із стандартизації;
- подальший розвиток систем технічного регулювання та метрології, підвищення їх ефективності в забезпеченні системного контролю безпеки продукції, що реалізовується;
- надання суб'єктам підприємництва всебічного сприяння в питаннях технічного регулювання, стандартизації, сертифікації та метрології;
- досягнення необхідного рівня гармонізації нормативних документів із стандартизації з міжнародними вимогами (2).

У Республіці Узбекистан застосовуються нормативно-правові документи щодо стандартизації наступних категорій: міжнародні (міждержавні, регіональні) стандарти; державні стандарти Республіки Узбекистан; стандарти підприємств (організацій); національні стандарти зарубіжних країн.

До нормативних документів із стандартизації відносяться також правила та норми стандартизації, класифікатори техніко-економічної інформації (3). Порядок розробки і застосування зазначених документів встановлюється агентством «Узстандарт».

У нашому дослідженні пропонується запровадити спільну систему стандартів для промислових підприємств нафто-газо переробної промисловості. У випадку підприємства ТОВ «Ферганський завод газової апаратури» є необхідним розроблення або допомога у впровадженні вже існуючих національних та міжнародних стандартів якості продукції для транспортування та зберігання скрапленого газу з відповідною сертифікацією продукції підприємства.

Порядок сертифікації продукції агентством «Узстандарт» буде таким: 1) збір і аналіз документації; 2) вибір органу з сертифікації; подача заявки на сертифікацію; 3) отримання рішення за заявкою; 4) відбір і ідентифікація зразків продукції; 5) випробування продукції; 6) отримання сертифікату; 7) технагляд за випуском продукції.

Також під час сертифікації необхідні такі документи: найменування (марка, модель, заводські номери виробів); технічний опис; наявні сертифікати, протоколи випробувань; нормативний документ на продукцію (технічні умови, «ГОСТ» або ISO) – при добровільній сертифікації; конструкторська (технологічна) документація; експлуатаційна документація (паспорт, керівництво по експлуатації, етикетка тощо); зразки продукції.

Аналіз системи управління якістю ТОВ «Ферганський завод газової апаратури» та запропонованих заходів з вдосконалення виявили таке:

- закупівля нового обладнання призведе до зниження собівартості, випуску більш якісної продукції;
- зростання обсягів продажів дозволить збільшити виручку від реалізації на 15% ;
- зниження загальної собівартості продукції може привести до зростання прибутку на 162,35 млн.сум;
- поліпшення якості продукції дозволить збільшити виручку від реалізації на 3018,52 млн.сум.

У процесі впровадження всіх запропонованих заходів виручка від реалізації повинна зрости на 15%, прибуток від реалізації – на 162,35 млн.сум, чистий прибуток – на 50%.

Таким чином комплексні заходи щодо вдосконалення системи управління якістю та конструктивна співпраця ТОВ «Ферганський завод газової апаратури» з органами державної стандартизації та сертифікації Республіки Узбекистан в особі організації «Узстандарт» дозволить підвищити конкурентоспроможність товару на внутрішньому ринку, підвищити його якість, отримати сертифікати міжнародного зразка ISO 9001 та дотримуватись усіх законодавчих норм у процесі випуску продукції на оновлених верстатах, що дозволить значно підвищити прибутковість та рентабельність підприємства.

Список бібліографічних посилань:

1. Singels, J., Ruël, G. and van de Water, H. (2001), "ISO 9000 series - Certification and performance", International Journal of Quality & Reliability Management, Vol. 18 No. 1, pp. 62-75.
2. Агентство «УЗСТАНДАРТ» Узбекское агентство стандартизации, метрологии и сертификации. URL: <https://www.standart.uz/ru/page/view?id=75>
3. Абдуллаева Д. К., Ташмухамедова Г. Р. Повышение эффективности банков Узбекистана на основе внедрения системы менеджмента качества. *Современные технологии в науке и образовании-СТНО-2018*. 2018. С. 77-82.

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Наша держава, як і весь світ, на своєму шляху зіткнулася з дуже серйозною проблемою – пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, яка призводить до великої кількості негативних наслідків: від збільшення смертності та зниження рівня здоров'я населення до значних втрат в економіці держави. З метою запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби COVID-19 в Україні було запроваджено ряд заходів і карантинних обмежень, які негативно впливають на більшість галузей і сфер економіки. Тому водночас з цим з метою підтримки бізнесу у період карантинних обмежень Верховна Рада України прийняла антикризові законодавчі акти, якими були введені певні обмеження на проведення перевірок. Зокрема, згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 № 530-IX та Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 р. № 533-IX на час карантину було запроваджено:

1. Мораторій на перевірки у сфері господарської діяльності (пункт 4 частини 2 розділу II Закону № 530-IX);

2. Мораторій на податкові перевірки – заборона на проведення документальних та фактичних перевірок на період з 18 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину (Підпункт 52-2 пункту 10 розділу XX Податкового кодексу України).

Згодом Законом України «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID 19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 04.12.2020 № 1071-IX було скасовано норму, яка забороняла органам державної влади під час карантину проводити планові перевірки у сфері господарської діяльності (пункт 4 частини 2 розділу II Закону № 530-IX).

А мораторій на податкові перевірки продовжує діяти і до сьогодні, проте 08.08.2020 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо функціонування електронного кабінету та спрощення роботи фізичних осіб – підприємців» від 14 липня 2020 року №786-IX, яким розширено перелік документальних і фактичних перевірок, які дозволено проводити у період карантину. До даного переліку включено:

документальні позапланові перевірки, що проводяться на звернення платника податків; документальні позапланові перевірки з підстав, коли розпочато процедуру реорганізації юридичної особи (крім перетворення), припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, у тому числі, іноземної компанії, організації, порушено провадження у справі про визнання банкрутом платника податків або подано заяву про зняття з обліку платника податків; фактичні перевірки у частині порушення вимог законодавства у сфері обігу пального, спирту етилового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

Також 9 лютого 2021 року набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2021 р. №89 «Про скорочення строку дії обмеження в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок», якою знято мораторій на планові перевірки, незавершені станом на 18 березня 2020 року, та перевірки платників ПДВ, які сформували податковий кредит за ризиковими операціями. Однак зазначені перевірки стосуються юридичних осіб, а на перевірки фізичних осіб-підприємців продовжує діяти мораторій.

Запровадження мораторію на перевірки мало на меті запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, а також підтримку платників податків на період карантинних обмежень, однак водночас зумовило негативні наслідки у контексті наповнення державного бюджету України (таблиця 1).

**Таблиця 1 - Основні показники контрольно-перевірочної роботи
Державної податкової служби України**

Показник	Січень- грудень 2019 р.	Січень- грудень 2020 р.	Зміна, млн. грн.	Зміна, %
Кількість перевірок, результати яких узгоджено	13877	7449	-6428	-46,3
у т.ч. планових	3647	1069	-2578	-70,7
у т.ч. позапланових	10230	6380	-3850	-37,6
Сума донарахованих грошових зобов'язань, яка підлягає погашенню, млн. грн.	13148,6	6865,4	-6283,3	-47,8
у т.ч. по планових перевірках	7517,1	2869,6	-4647,5	-61,8
у т.ч. по позапланових перевірках	5631,6	3995,8	-1635,8	-29,0

Джерело: складено автором на основі даних (1).

У 2020 році було проведено на 46,3% менше податкових перевірок, ніж у 2019 році. Відповідно на 47,8% зменшилась сума донарахованих грошових зобов'язань у 2020 році порівняно з попереднім, що у грошовому вираженні становить 6,3 млрд. грн.

Тому можна зробити висновок, що мораторій на податкові перевірки, який, з одного боку був запроваджений з метою підтримки платників податків на період карантинних обмежень, з іншого боку – обумовив недоотримання державним бюджетом України значної суми коштів, яку можна було б ефективно використати, зокрема на лікування хворих на COVID-19.

Список бібліографічних посилань:

1. Контрольно-перевірочна робота. *Державна податкова служба України*. 2021. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/> (дата звернення: 14.04.2021).

УДК 336.276

Світлана Анатоліївна ПЕТРОВСЬКА,

старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1992-4161>

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Вагомий вплив на стан національної економіки чинить боргова безпека. Оскільки стан боргової безпеки визначає, в першу чергу, можливості країни витримати всі свої боргові зобов'язання, зберегти фінансово-економічну незалежність та спроможність до сталого соціально-економічного розвитку.

Питання забезпечення боргової безпеки України останнім часом особливо актуалізувалися. Це пов'язано із необхідністю ідентифікації чинників розвитку, постійними швидкими змінами, політичною нестабільністю, військовими діями на Сході, пандемією COVID-19, що спричинило загострення фінансово-економічних проблем, нестабільність зовнішньоекономічних зв'язків та значні обсяги боргової залежності від зовнішніх кредиторів.

Відповідно до Наказу Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013 р., «боргова безпека – відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі» (1). Боргова безпека є складовою фінансової безпеки. Необхідно відмітити, що фінансова безпека країни є тим ключовим індикатором, що вказує на стан як економічної, так і національної безпеки держави.

Проаналізувавши наукові підходи до визначення дефініції «боргова безпека» (2-4), виокремили ряд її ознак, основними серед яких є: комплексність та системність (боргова безпека є складовою інших систем: фінансової, економічної, національної безпеки); стійкість (боргова безпека враховує показники фінансової стійкості та незалежності); відносність (боргова безпека показує певний рівень заборгованості держави, при якому вона здатна вирішувати питання соціально-економічного розвитку).

В Україні рівень економічно безпечного державного боргу визначають за допомогою методики та індикаторів, які затверджені Наказом Міністерства економіки України № 1277 (1).

Для показників боргової безпеки встановлюють порогові значення, оскільки до певного рівня боргу держава в змозі контролювати фінансову ситуацію і лише при перевищенні цих значень можуть з'являтися негативні наслідки, які потребують негайного втручання. Відповідно до ст. 18 Бюджетного кодексу України загальний обсяг державного боргу не повинен перевищувати 60% річного обсягу ВВП. У разі ж перевищення граничного розміру боргу Кабінет Міністрів України зобов'язаний запропонувати план заходів з приведення загального обсягу державного боргу до встановлених законодавством вимог (5).

Як вказано в інформаційній довідці Міністерства фінансів України станом на 28 лютого 2021 року державний та гарантований державою борг України становив 2 552,96 млрд грн або 91,41 млрд дол. США, в тому числі: зовнішній борг складав 58,33% від загальної суми боргу, а внутрішній борг – 41,67% (6).

В Україні, починаючи з 2008 року, прослідковується тенденція до значного збільшення сукупного державного та гарантованого державою боргу.

Зростання боргового навантаження держави призводить до таких наслідків: зниження споживчих витрат населення, збільшення податкового навантаження на суб'єкти господарювання та розміру ставок на ринку державних запозичень, відтік коштів на обслуговування боргу, небезпека рефінансування державного боргу, скорочення інвестицій в економіку країни, залежність економіки від зовнішніх факторів, економічне падіння, погіршення рейтингу держави, девальвація національної грошової одиниці та навіть загрожує дефолтом. Тому сьогодні особливо актуальними є питання розроблення найбільш оптимальної державної стратегії по залученню кредитних ресурсів, ефективного управління державним боргом та, відповідно, забезпечення високого рівня боргової безпеки України, оскільки це сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Список бібліографічних посилань:

1. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#n147>. (Дата звернення 08.04.2021 р.).

2. Бойко Д.І., Коковіхіна О.О., Лисьонкова Н.М. Визначення сутності боргової безпеки. *Вісник Класичного приватного університету*. 2018. № 4. С. 134–139.

3. Котіна Г., Степура М., Кондро П. Боргова безпека України: оцінка, ризики та перспективи. *Схід*. 2017. № 3. С. 10–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_3_3. (Дата звернення 08.04.2021 р.).

4. Чуй І., Мицак О. Теоретичні підходи до визначення боргової безпеки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 822–827. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/170.pdf>. (Дата звернення 08.04.2021 р.).

5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (Дата звернення 08.04.2021 р.).

6. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>. (Дата звернення 08.04.2021 р.).

УДК 339.137.22

Світлана Іванівна ТЕРЕЩЕНКО,

завідувач кафедри економіки та підприємництва Сумського національного аграрного університету, доктор економічних наук, доцент

ORSID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Ярослав Ігорович ЛОМАКА,

аспірант Сумського національного аграрного університету

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Рівень конкурентоспроможності підприємства визначає його конкурентну позицію на ринку в поточному періоді, яка, в свою чергу, бере участь у формуванні позиції в майбутньому періоді як конкурентний потенціал. Інтегрована оцінка конкурентного потенціалу пов'язана з перспективним аналізом, що заснований на прогнозі динаміки розвитку ринку і надання послуг підприємством.

Маючи чітке уявлення про роль основних фондів у виробничому процесі, фактори, що впливають на їх використання, можна виявити шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства.

Таблиця 1 – Конкурентна позиція підприємства в галузевому вимірі за показниками ефективності використання основних засобів

Показники	ПП «Хміль»		Україна	
	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.
Фондовіддача	7,20	3,84	10,74	8,43
Фондомісткість	0,11	0,21	93,11	118,60
Фондорентабельність	8,43	12,68	58,10	50,3
Коефіцієнт зносу основних засобів, %	0,65	0,68	0,74	0,78
Частка ресурсозберігаючого обладнання у вартості основних засобів, %	-	-	9,10	9,10

Джерело: розрахунок здійснено автором за даними Державної служби статистики України та річної звітності підприємства

Характеризуючи ефективність використання основних засобів в Таблиці 1 дійшли до висновку, що підприємство використовує свої фонди ефективно. Так показник фондовіддачі свідчить про те, скільки прибутку отримує підприємство використовуючи власні основні фонди. Так в 2019 році підприємство тримало 7,20 грн. прибутку, а в 2020 році 3,84 грн. прибутку. Власне відповідна тенденція відбувається і на рівні держави. Оберненим до показника фондовіддачі є показник фондомісткості, який дуже низький по відношенню до даних по Україні. Це свідчить про те, що підприємство є тільки сформованим, і тільки створює свою власну матеріальну базу. Коефіцієнт зносу

основних засобів нижче ніж по Україні, знову ж акцентуємо увагу на той факт, що підприємство нове і сучасне будівельне обладнання, яке дозволяє якісно виконувати певні будівельні роботи.

Трудовий потенціал, як економічна категорія, виражає виробничі відносини людей в умовах певної суспільної формації, володіє необхідною продуктивною силою на робочому місці, тому також характеризується технічними параметрами виробництва. Цілком зрозуміло, що суспільство зацікавлене в ефективному використанні трудового потенціалу і оптимальної його структури.

Таблиця 2 – Конкурентна позиція підприємства в галузевому вимірі за показниками трудових ресурсів

Показники	ПП «Хміль»		Україна	
	2019 рік	2020 рік	2019 рік	2020 рік
Продуктивність праці, тис. грн. / особу	153,87	83,39	89,70	86,4
Трудомісткість на гривню продукції	2,7	1,9	1,80	1,90
Рентабельність персоналу, тис. грн. / особу	407,3	203,0	8,43	7,53
Коефіцієнт постійності кадрів	1,0	1,0	0,84	0,79

Джерело: розрахунок здійснено автором

Дані Таблиці 2 свідчать наскільки раціонально і ефективно використовуються трудові ресурси підприємством, яке аналізується. Показник продуктивності праці характеризує кількість продукції, яку виготовляє підприємство за одиницю часу. Значення цього показника на рівні держави. Оберненим показником продуктивності праці є показник трудомісткості і який теж відповідає значенням на рівні держави.

Ще однією обов'язковою ознакою конкурентного потенціалу, що відрізняє його від будь-якого іншого потенціалу підприємства, є здатність забезпечувати підприємству конкурентні переваги на тому чи іншому ринку. Тобто внутрішній (ресурсний) потенціал співвідноситься із зовнішнім (ринковим) потенціалом і в тому випадку, якщо вони відповідають один одному, у підприємства виникають певні можливості. При реалізації останніх підприємство формує конкурентні переваги і, як наслідок, підвищує рівень своєї конкурентоспроможності. Таким чином, конкурентний потенціал підприємства визначає наявність у нього можливостей щодо формування конкурентних переваг.

В цілому, ефективність реалізації конкурентного потенціалу залежить від безлічі взаємопов'язаних факторів. Починаючи від ефективності управління організацією в цілому і закінчуючи тією продукцією, яка виготовляється або надається. Від того наскільки ефективно реалізовуватиме свій конкурентний потенціал кожен, навіть самий, на перший погляд, незначний, елемент в системі організації буде залежати кінцевий показник ефективності реалізації конкурентного потенціалу підприємства в цілому.

Таким чином, важлива не величина конкурентного потенціалу як такого, а те, наскільки ефективно його використовує підприємство. При цьому, видається логічним, що рівень конкурентного потенціалу повинен бути оптимальним. Так, при недостатній величині конкурентного потенціалу, організації складно буде конкурувати на ринку і, як наслідок, це не дозволить максимально ефективно реалізувати наявний конкурентний потенціал. З іншого боку, можна припустити, що не виключена ситуація, коли подальше збільшення конкурентного потенціалу стане економічно недоцільним, а з певної величини навіть збитковим для організації. В такому випадку у підприємства може виникнути проблема, пов'язана з визначенням оптимальної величини конкурентного потенціалу. Рішення даної проблеми можливе лише з урахуванням двох аспектів. По-перше, аспект, пов'язаний з обмеженістю ресурсів організації і рівнем конкуренції на ринку, що визначає нижню межу величини конкурентного потенціалу. По-друге, аспект, пов'язаний з економічною доцільністю нарощування величини конкурентного потенціалу, що визначає верхній кордон величини конкурентного потенціалу.

Список бібліографічних посилань:

1. Кабальська Б. В. Методологічні аспекти комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Наука й економіка*. 2013. Вип. 2. С. 129-134.

УДК 336.713

Світлана Іванівна ТЕРЕЩЕНКО,

завідувач кафедри економіки та підприємництва Сумського національного аграрного університету, доктор економічних наук, доцент
ORSID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Катерина Миколаївна СОЛЯНИК,

магістрант Сумського національного аграрного університету

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ І ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кластерний підхід є прекрасною основою для створення нових форм об'єднання знань, стимулюючи виникнення нових науково-технічних напрямків і їхніх комерційних додатків, а також непрямым чином підтримуючи сферу освіти, університетську науку та венчурний бізнес [1]. Основними напрямками сприяння розвитку кластерів є:

1. Сприяння інституціональному розвитку кластерів, що припускає, у тому числі, ініціювання й підтримку створення спеціалізованої організації розвитку кластера, а також діяльності по стратегічному плануванню розвитку кластера й установленню ефективної інформаційної взаємодії між учасниками кластера.

2. Сприяння реалізації проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності учасників кластеру та сприяння ефективності їхньої взаємодії (далі – кластерні проекти).

Сприяння організаційному розвитку кластерів припускає надання підтримки з боку органів влади в реалізації учасниками кластера наступних заходів:

1. Створення спеціалізованої організації розвитку кластера, що забезпечує координацію діяльності його учасників, що може створюватися в різних організаційно-правових формах.

2. Проведення аналізу структури кластеру, ланцюжка виробництва доданої вартості, здійснюваного основними учасниками кластеру, визначення бар'єрів і можливостей для розвитку кластеру.

3. Розробка стратегії розвитку кластеру та плану заходів щодо її реалізації, що включає розробку набору кластерних проектів і заходів, спрямованих на формування сприятливих умов розвитку кластеру.

4. Встановлення ефективної інформаційної взаємодії між учасниками кластеру.

5. Реалізація заходів для стимулювання співробітництва між учасниками кластеру (організація конференцій, семінарів, робочих груп, створення спеціалізованих інтернет-ресурсів, тощо) (2).

Сприяння реалізації проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності учасників кластера та сприяння ефективності їхньої взаємодії складається з наступних кроків:

- Підвищення якості керування на підприємствах кластера.
- Сприяння підвищенню якості продукції в підприємств-постачальників і розвиток механізмів субконтрактації.
- Реалізація колективних маркетингових проектів і сприяння виходу підприємств на зовнішні ринки.
- Стимулювання інновацій, розвиток кооперації усередині кластера в області НДДКР і розвиток механізмів комерціалізації технологій. Забезпечення формування сприятливих умов розвитку кластерів.
- Підвищення ефективності системи професійного та безперервного утворення.
- Створення промислових парків і технопарків як інфраструктури для розвитку кластерів.
- Здійснення цільових інвестицій у розвиток інженерної та транспортної інфраструктури, житлове будівництво, що здійснюється з урахуванням завдань розвитку кластерів.
- Реалізація заходів податкового регулювання для учасників кластерів.
- Зниження адміністративних бар'єрів (2).

У світовій практиці склалися наступні основні форми стимулювання малих інноваційних підприємств, у тому числі та у рамках кластерних промислових систем:

- пряме фінансування (субсидії, позики), які досягають 50% видатків на створення нової продукції й технологій (Франція, США й інші країни);
- надання позичок, у тому числі без виплати відсотків (Швеція);
- цільові дотації на науково-дослідні розробки (практично у всіх розвинених країнах);
- створення фондів впровадження інновацій з обліком можливого комерційного ризику (Англія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди);
- безоплатні позички, що досягають 50% витрат на впровадження нововведень (Німеччина);
- зниження державних мит для індивідуальних винахідників (Австрія, Німеччина, США й ін.);

- відстрочка сплати мит або звільнення від них, якщо винахід стосується економії енергії (Австрія);
- безкоштовне ведення діловодства за заявками індивідуальних винахідників, безкоштовні послуги патентних повірників, звільнення від сплати мит (Нідерланди, Німеччина) (2).

Список бібліографічних посилань:

1. Бельтюков Є. А. Конкурентна стратегія підприємства: сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. *Науковий журнал*. 2014. № 2(12). С. 6-13.

2. Гапак Н. М., Слава С. С. Кластеризація субрегіонів за активністю підтримки пріоритетних видів економічної діяльності : емпірична модель на прикладі Закарпатської області. *Регіональна економіка*. 2015. № 2. С. 37–43.

УДК 365.007.001

Світлана Іванівна ТЕРЕЩЕНКО,

завідувач кафедри економіки та підприємництва Сумського національного аграрного університету, доктор економічних наук, доцент

ORSID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Катерина Миколаївна СОЛЯНИК,

магістрант Сумського національного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ ПІДПРИЄМСТВА

Завдяки використанню сучасних методів оцінки власного конкурентного статусу підприємства отримують можливість зрозуміти своє становище стосовно конкурентів, отримати чітку картину ситуації зовнішнього і внутрішнього середовища, визначити сильні і слабкі сторони і в підсумку кваліфіковано і оперативно адаптуватися до цільового ринку, що динамічно змінюється.

При формуванні конкурентного статусу підприємства повинні дотримуватися основних принципів будови вихідних даних (2). Прокоментуємо коротко суть відомих принципів:

- Принцип достатності інформації: в кожній моделі повинна використовуватися інформація, що є точною для даної моделі. Якщо міра точності інформації невідома або недостатня, то така інформація не повинна оброблятися.

- Інваріантність інформації: інформація використання повинна бути інваріантна щодо невідомих параметрів об'єкта, який моделюється. Це означає, що така інформація не змінюється при будь-яких можливих значеннях даних параметрів.

- Принцип інформаційної коректності: структура моделі повинна відповідати структурі і точності доступної вхідної і необхідної вихідної інформації.

- Принцип ефективної реалізації: для кожної моделі сучасними технічними обчислювальними засобами і матеріальними методами повинен

бути отриманий наближено оптимальний план для умов функціонування конкретної підприємницької структури.

- Принцип економічності структури моделі: в моделі повинні враховуватися лише ті умови (формалізуються як обмеження або критерії), які істотні для модельованого завдання.

- Принцип узгодженості: дотримання несуперечності між вихідними даними і проміжними показниками (2).

При обґрунтуванні конкурентного статусу необхідно враховувати і склад вимог, що пред'являються до вихідних даних. Ці дані повинні: бути достовірними; бути узгоджені, тобто в них і в показниках не повинно бути суперечливості; однозначно трактуватися; відображати тимчасового динаміку; підлягати кількісній оцінці; враховуватися лише ті дані, які необхідні і суттєві; бути вільними від дублювання (1). Можливі напрямки, за якими може проявлятися підвищення конкурентного статусу підприємства, представлені на Рисунку 1.

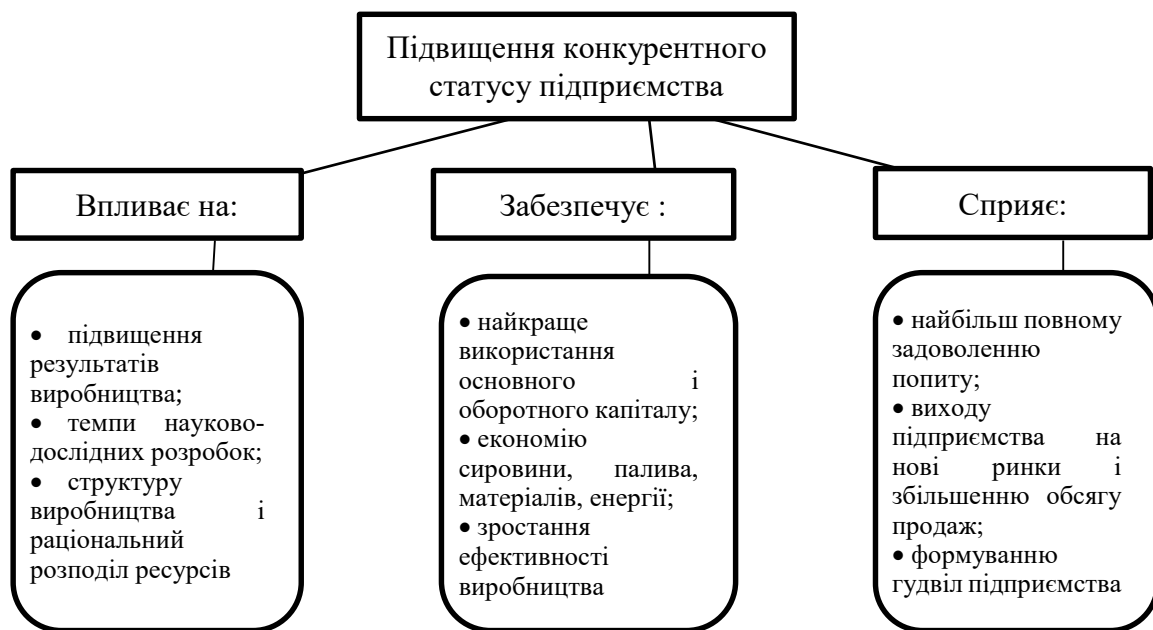

Рисунок 1 – Можливі кінцеві результати від підвищення конкурентного статусу підприємства

На формування конкурентного статусу мають системний вплив різні види потенціалів підприємства.

Отримання по ним числових оцінок забезпечить необхідний рівень наукової обґрунтованості доцільних до використання конкурентних стратегій. Крім процесу формування конкурентної стратегії конкурентний статус грає також велику роль і в процесі її реалізації.

Таблиця 1 – Можливі варіанти конкурентних стратегій при сформованому конкурентному статусі підприємства

Ступінь домінування фірми на ринку	Ймовірні методи конкурентної боротьби
Лідер	Продовження наступу: аналізується достатність ресурсів для продовження інновацій і посилення тиску на конкурентів. Стабілізація позицій: підтримка досягнутого рівня рентабельності, встановлення вхідних бар'єрів, поліпшення сервісу і збалансованість цін, збереження частки ринку. Боротьба з конкурентами: розгортання безкомпромісних кампаній тиску на конкурентів, залучення споживачів і постачальників, дискредитація конкурентів, переманювання персоналу
Високий конкурентний статус	Пошук незайнятої ніші зі слабкою конкуренцією; пристосування до вибраного цільового ринку; створення ідеальної послуги; імітація дій лідера; поглинання дрібних конкурентів; створення відмітного іміджу.
Низький конкурентний статус	Здешевлення послуг або їх диференціація; збереження існуючої частки ринку і рентабельності продажів; реінвестиції на рівні достатнього мінімуму для отримання короткострокових прибутків: вилучення ресурсів з напрямків бізнесу, що згортаються для переміщення їх в перспективні сектори.
Конкурентний статус практично відсутній	Радикальна реорганізація підприємства: пере позиціонування бізнесу, вишукування внутрішніх резервів, злиття з конкурентом, скорочення неприбуткового асортименту, підвищення цін, якщо попит нееластичний за ціною, всебічне зниження витрат; розпродаж активів, скорочення персоналу.

Джерело: сформовано автором

Після оцінки конкурентного статусу можна орієнтовно визначити конкурентні стратегії розвитку підприємства (1). Можливі стратегії представлені в Таблиці 1.

Список бібліографічних посилань:

1. Гончарук А. О. Методи підвищення конкурентоспроможності підприємства . Управління розвитком. 2014. № 3. С. 145-147.

2. Герасименко, Ю. В. Управління конкурентним статусом підприємства URL: [http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Economic s/10_96826.doc.htm](http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Economic_s/10_96826.doc.htm)

Секція 7 СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

УДК 004.04

Світлана Миколаївна ВИГАНЯЙЛО,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5350-0728>

Олександр Борисович В'ЮНЕНКО,

доцент кафедри кібернетики та інформатики

Сумського національного аграрного університету,

кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8835-0704>

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В інформаційному суспільстві неможливо уявити ефективну роботу фахівців юридичної галузі без інтенсивного використання сучасних інформаційних технологій. Величезна кількість статистичної, аналітичної та довідкової інформації використовується в діяльності судових органів, прокуратури, нотаріальних та адвокатських контор, юридичних офісів, і, звичайно ж, в оперативно-розшуковій, слідчій та експертній роботі органів Національної поліції. На заклади вищої освіти системи МВС покладається завдання озброєння фахівців галузі права знаннями та досвідом використання інформаційних технологій.

Розглянемо напрямки забезпечення юридичної галузі загалом та юридичних закладів освіти зокрема програмним забезпеченням та використанням інформаційних технологій. Дослідимо тенденції розвитку інформаційних технологій у правовому напрямку.

Широке використання інформаційних технологій в юридичній діяльності ведеться в напрямку прискорення пошуку правової інформації, обробки та подальшого аналізу необхідної інформації, для оперативного обміну актуальною інформацією та для надання даних, затребуваних державними органами, в тому числі і в межах судових процедур.

Інформаційні технології оптимізують пошук аналітичних і статистичних даних, необхідних для вирішення того чи іншого питання. Юристу стає доступною інформація із спеціалізованих баз даних, довідкових інформаційно-пошукових правових систем або мережі Інтернет, що дозволяє значно знизити час на аналіз численних варіантів, які допускаються обставинами справи, щоб з їх числа вибрати єдиний вірний. Це сприяє більш обґрунтованому прийняттю рішення в рамках конкретного правового випадку (1, с. 40).

Для забезпечення безперебійного доступу до таких довідково-правових

систем кожне робоче місце юриста, юридичного консультанта чи адвоката оснащено комп'ютерною технікою та відповідним програмним забезпеченням, що дозволяє в повній мірі використовувати останні інформаційні розробки і таким чином здійснювати оперативний пошук в тій чи іншій правовій системі.

Розглянемо більш детально напрямки розвитку інформаційних технологій в галузі права:

1. Довідково-правові системи (для доступу до законодавчої бази).
2. Автоматизовані інформаційні системи (застосовуються в сфері державного управління, судочинства, експертної, правоохоронної та іншої діяльності).
3. Електронне врядування (електронний документообіг спільно з його електронним підписом (ЕП); електронна доказова база та електронна система, яка оцінює ці докази.).
4. Безпека електронних документів (застосування електронного підпису, системи логінів та паролів, антивірусні програми та ін.).
5. Технічні пристрої (засоби інформаційних технологій, які надають можливість фіксації, добування, а також дослідження доказів).
6. Відеоконференцз'язок (технології здатні забезпечити розгляд справ в суді в разі віддаленого знаходження свідків, засуджених або потерпілих).
7. Правові портали (інтернет-сайти, що містять інформацію юридичного плану, автоматизовані системи оперативної інформації (зведень), судових актів і т.д.).
8. Використання цифрової інформації (дані реєструючих приладів, таких як авторегістратори в транспортних засобах; чи відеокамери, встановлені на дорогах, біля банкоматів, в під'їздах та інших місцях).
9. Облік (реєстрація первинної інформації про злочини і осіб, що їх вчинили).

Використання інформаційних ресурсів майбутніми та діючими юристами є важливою складовою ефективності їх діяльності. Окрім того, постійно ведуться роботи щодо вдосконалення діючих інформаційних технологій, проектування та побудови нових інформаційних мереж, впроваджуються нові підсистеми, здійснюється поповнення автоматизованих банків даних. Саме цим чинником зумовлена необхідність і доцільність подальших наукових розробок спільно з фахівцями практичних підрозділів МВС стосовно вдосконалення навчальних програм з дисциплін відповідного напрямку (Інформаційні технології та Інформаційне забезпечення професійної діяльності), створення на базі відомчих навчальних закладів та територіальних ОВС навчальних центрів з інформаційних технологій, розробки і впровадження в навчальну та практичну діяльність правоохоронних органів спільних науково-практичних рекомендацій, навчально-методичного забезпечення та передового досвіду використання інформаційних технологій у професійній інформаційній діяльності фахівців.

Список бібліографічних посилань:

1. Тупкало В. М., Заплотинський Б. А., Аверічев І. М. Використання інфокомунікаційних технологій в юридичній діяльності. Навч. посібник. Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ "Одеська юридична академія". К.: 2020. 164 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11090>.

ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

У сучасному світі інформатизації і високих швидкостей, де роль кордонів стає швидше політичною, ніж географічною, відкритість усіх сфер життя набуває більшої актуальності. Не обходиться без цього і право інтелектуальної власності. У багатьох його галузях звучать заклики до відкритості, як з боку державних органів і різних об'єднань, так і від правоволодільців і користувачів. Основною метою Договору про ЄС (1) є утворення єдиного економічного простору, побудованого на принципах свободи, безпеки та правосуддя, формування єдиної політики, спрямованої на досягнення завдань зі створення сприятливого клімату для економічного і соціального зростання держав учасниць ЄС. Тому особливий інтерес представляє використання відкритих ліцензій щодо комп'ютерних програм.

Згідно із законодавством багатьох країн, у тому числі України, програмний продукт і його код охороняється авторським правом, яке дає правоволодільцю можливість виключного використання комп'ютерної програми, включаючи випадки, коли вихідний код опубліковано (2). Застосування ліцензій при регулюванні відносин пов'язаних з використанням комп'ютерної програми є досить поширеною практикою.

Ліцензія визначає межі та обсяг використання і поширення комп'ютерної програми, захищеної авторським правом. Як правило, ліцензія на програму дозволяє користувачу використовувати одну або кілька її копій, причому без ліцензії таке використання є порушенням авторських прав правоволодільця. Даний договір є гарантією, правомірності використання комп'ютерної програми.

Зараз активно ведеться дискусія про використання ліцензійних та вільних комп'ютерних програм, а відповідно ліцензійних комп'ютерних програм і програм вільних в доступі. Інтерес до вільних комп'ютерних програм з двох причин. Перша – економічна криза, друга – недостатнє розуміння того, що ж мається на увазі під словосполученням «вільні комп'ютерні програми». Перша причина зрозуміла. У період кризи майже всі користувачі намагаються заощадити на всьому. Вартість проекту з інформаційних технологій (інформаційного забезпечення спільного проекту) складається з вартості комп'ютерного обладнання, ліцензій на комп'ютерні програми, їх підтримка функціональності – тобто інформаційний проект – це досить дорога річ. Але, одночасно на ринку ІТ є і вільні комп'ютерні програми або безкоштовні комп'ютерні програми. Виникає бажання використовувати ці програми, тим самим заощадити кошти.

Друга причина полягає в тому, що безкоштовні комп'ютерні програми, і вільні комп'ютерні програми несуть з собою ряд проблем, які не враховуються його потенційними користувачами. Сьогодні перед багатьма користувачами виникає проблема ліцензування комп'ютерних програм. Якщо немає можливості купити ліцензію (це досить дорого), існує тільки одне рішення –

пошук альтернативних безкоштовних програм (3). Всупереч поширеній думці серед користувачів комп'ютерних програм (дешевше, отже, гірше), безкоштовні програми не поступаються своєю функціональністю багатьом комерційним розробкам, оскільки в їх розробці також беруть участь висококваліфіковані програмісти з усього світу. Такі програми вільно поширюються, доступні в мережі Інтернет, дозволені для використання, як в освітніх, так і в комерційних цілях.

Крім того, в світі відзначається тенденція, коли значна кількість авторів бажають і готові безоплатно ділитися своїми творами з суспільством, але не можуть передати користувачам та іншим авторам права і встановити обов'язки щодо вільного безоплатного або оплатного використання їх творів в зв'язку з недосконалістю чинного законодавства. Через це суспільство втрачає можливість отримувати нові знання і розвивати їх. Автори та інші правоволодільці мають намір достроково передати твори в суспільне надбання, і потрібно визначити і забезпечити їм цю можливість з боку законодавства.

Список бібліографічних посилань:

1. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 // URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=FI>

2. Гороховський О.І. Інтелектуальна власність в галузі комп'ютерних технологій. Вінниця, 2007. 145 с.

3. Брауде М. Свободное программное обеспечение в организации. М.: Интернет-Полиграфия, 2008. 124 с.

УДК 159.9(477)

Олена Павлівна МАКАРОВА

старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5480-5942>

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Практично всі сфери суспільного життя управляються засобами інформаційних технологій, що призводять ефективність боротьби зі злочинністю у пряму залежність від інформаційно – технічного забезпечення діяльності підрозділів поліції. Криміногенний стан Україні характеризується значним зростанням щодо до минулих років, а також відмічаються якісні зміни злочинних проявів. З'являються раніше невідомі види злочинів, які скоюються за допомогою сучасних технічних засобів. В свою чергу, це змушує використовувати в поліцейській практиці, новітні досягнення науки та техніки. Сучасні технічні інновації повною мірою впливають на вдосконалення минулих та розробку нових методів щодо виявлення, фіксації та дослідження доказів при розкритті злочинів.

Використання цифрових технологій у правоохоронній діяльності, пошукових заходах тощо, розпочалося з середини дев'яностих років двадцятого століття. З розвитком цифрових технологій виникає і нова категорія прав людини – категорія цифрових прав. 6 липня 2012 року під час проведення 20-ї сесії Комітету з прав людини ООН було прийнято Резолюцію про сприяння та захист прав людини в Інтернеті (оригінальна назва – Resolution on the Promotion, Protection, and Enjoyment of Human Rights on the Internet).

На даний час напрямок комп'ютерних та цифрових технологій стрімко розвивається. Але застосування електронних технологій, на наш погляд, використовується не в повному обсязі. Це обумовлюється тим, що до цифрових доказів в слідчо – оперативній практиці зберігається, дещо, критичне ставлення. На недостатньому науковому рівні були дослідженні певні питання пов'язані з комплексним використанням цифрових доказів, підвищення оперативності та ефективності розшукових дій тощо.

Розглядаючи поняття «цифрового доказу», ми повинні розуміти, що воно є різновидом доказу у кримінальному процесі. Згідно ст. 84 Кримінально процесуального кодексу України процесуальним джерелом доказів є: висновки експертів, документи, речові докази та показання. Електронні докази також є джерелом доказів за умов що їх данні не піддавались змінам, видаленню чи додаванню інформації, а також не вносились жодні правки. На сьогоднішній день законотворець з повною мірою розповсюджує положення глави 4 Кримінально процесуального кодексу України щодо їх належності та допустимості.

Електронний доказ, або цифровий доказ, – це інформація в електронній формі, містить інформацію яка має значення для справи. Це можуть бути: електронні документи-графіки, текстові документи, звуко-відеозаписи, цифри, фотографії тощо; голосові, мультимедійні, текстові повідомлення; бази даних, веб-сторінки тощо. Вони зберігаються на серверах, картах пам'яті, системах резервного копіювання, в мережах інтернет.

До особливостей електронних доказів відносять: прихованість, швидкість та легкість перетинання кордонів юрисдикції, можливість легкого змінення, пошкодження, вразливості до часу. Види електронних доказів є тотожним поняттям «віртуальних слідів». Віртуальним слідом називається зміна стану автоматизованої інформаційної системи, яка пов'язана зі злочинною подією. До видів віртуальних слідів належать: локальні сліди – прямого впливу, викривлення інформації, блокування або знищення інформації тощо; електронна інформація – текстові документи, бази даних тощо; мережні сліди – данні про повідомлення; данні про користувача. Мережні сліди-це відомості про проходження інформації по мережах чи системам електрозв'язку. До мережних слідів належать: контактні дані, адреса, первинний номер і т. д.

Під час розгляду кримінальних проваджень поліцейські повинні розуміти принципи роботи з цифровими доказами. Ці принципи поділяються на: принцип цілісності даних (забезпечення цілісності відібраного матеріалу та збереження історії його передачі), цей обов'язок поширюється на осіб, в чие розпорядження вони переходять; принцип документування процесу (документування дій, які здійснюються щодо доказів з цифрових джерел інформації); принцип підтримка фахівців (заручатися підтримкою фахівців, за можливості забезпечити їх

присутність під час обшуку); принцип належної підготовки (якщо обшук здійснюється без присутності фахівців з електронних джерел, то поліцейський який проводить слідчі дії повинен володіти знаннями для виявлення та збору доказів); принцип законності (електронні докази повинні відповідати достовірності, належності, допустимості).

З вищевикладеного можемо говорити, що цифрові докази це сукупність технічного відображення, дослідження та закріплення криміналістичної значимої інформації, яка відповідає принципам використання в кримінальному судочинстві. Розглядаючи питання ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими з захисту прав і свобод людини, необхідним є створення нових інституцій. Цифрові права, являють собою нову категорію права, яка є результатом епохи активного розвитку цифрових технологій, які потребують законодавчого закріплення.

Список бібліографічних посилань:

1. Застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Аналіз закордонного досвіду : методичні матеріали для працівників підрозділів поліції / [уклад. В. А. Коршенко, М. В. Мордвинцев, Ю. В. Гнусов та ін.]. ХНУВС. Харків, 2020. 44 с

2. Єлісєва О.С., Лазарєва В.В. Цифрова трансформація правової системи України: поява нової категорії прав людини та необхідності її захисту. Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного. Харків. 2021. С. 451-452.

3. Наказ МВС України 18.12.2018 № 1026 Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

4. Ржевська Н.Ф. Розвідка відкритих джерел (open source intelligence) / Н.Ф. Ржевська, О.О. Кожушко. Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців: всеукраїнська наукова 21 конференція, Львів, 27 травня 2011 р. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. С. 257–261.

УДК 343.985:[621.397.45+004.08]

Олексій Михайлович РВАЧОВ,

старший викладач кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки
факультету № 4 (кіберполіції) Харківського національного університету
внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3500-9393>

Вікторія Олександрівна КОВТУН,

курсант факультету № 4 (кіберполіції) Харківського національного
університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1263-5970>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ВІДЕОФІКСАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНЬОГО АБО НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА ЧИ ПОТЕРПІЛОГО В «ЗЕЛЕНІЙ КІМНАТІ»

Проблема насильства над дітьми, на сьогоднішній день, постає гостро як ніколи. Це пов'язано із загальним зростанням кількості випадків насильства в суспільстві, насильницьких злочинів, суїцидів та нещасних випадків з летальним результатом. Українське суспільство почало усвідомлювати, наскільки поширеним явищем є насильство у різних його формах та проявах, що травмує дітей, які стають чи то його жертвами, чи то його виконавцями (1, с. 2).

В Україні в разі необхідності проведення допиту дитини, яка є свідком чи потерпілим, необхідно враховувати вимоги ч. 1 ст. 227 Кримінального процесуального кодексу України, а саме: «при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря».

Під час проведення допиту дитини доречним є використання засобів відеозапису. Таке право закріплено у ч. 5 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України де зазначено, що «під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис» (2).

Міжнародні стандарти та світова практика говорять про те, що допит дитини, потерпілої від злочину або такої, яка скоїла кримінальне правопорушення, має бути проведений у дружній атмосфері для дитини, де вона відчуває захист і комфорт (3, с. 181).

Таким місцем може бути спеціально обладнана кімната, яка має власну назву – «зелена кімната». Основна мета проведення допиту дитини в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі допиту: як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для проведення подальших слідчих (розшукових) дій та судового розгляду справи без проведення повторних допитів дитини (4, с. 4).

Як правило, «зелена кімната» – це два суміжні приміщення:

– кімната для опитування (терапевтичний зал), в якому безпосередньо з дитиною працюють працівник ювенальної превенції або психолог, фахівці із

педіатрії, дитячої гінекології, психіатрії, педагогіки тощо. Бажано, щоб дитина заходила до цього приміщення через окремий вхід;

- кімната для спостереження – робоче приміщення де під час допиту знаходяться слідчий, працівник ювенальної превенції, залучені спеціалісти та поняті, та з якого ведеться спостереження за поведінкою дитини та ходом проведення допиту (1, с. 27).

Якщо ці два приміщення мають суміжну стіну, то в цій стіні монтують напівпрозоре дзеркало – «скло Гезелла» (5). Кімнату для опитування максимально підсвічують штучними джерелами світла, а в кімнаті для спостереження навпаки вікна завішують цупкими матеріалами для затемнення приміщення.

У приміщеннях «зеленої кімнати» монтується технічне обладнання, що в режимі реального часу дозволяє у кімнаті для спостереження дивитися, чути та фіксувати, як проходить допит дитини у терапевтичній кімнаті.

У кімнаті для спостереження, крім стола і стільців для учасників заходу, розміщують:

- 1) засоби відтворення звуку та зображення:

- монітор або телевізор;
- підсилювач звуку з акустичними колонками або активні акустичні колонки;

- 2) засоби для здійснення відео- та аудіозапису (фіксації):

- багатоканальні відеореєстратори (зазвичай достатньо фіксації 4-х каналів відеозображення) з можливістю запису звуку із відеокамер та інших джерел, наприклад, радіомікрофонів;

- 3) апаратура для запису чи копіювання відеофайлів на зйомні (зовнішні) цифрові носії:

- пишучі DVD-приводи для запису CD/DVD оптичних дисків для лазерних систем зчитування;

- відеореєстратори з USB-роз'ємами для підключення Flash-носіїв чи зовнішніх жорстких дисків.

Приміщення кімнати для опитування має бути обладнане:

- відеокамерами для фіксації процесу проведення допиту (інтерв'ю), що повинні охоплювати всю кімнату та фіксувати поведінку дитини та її реакції;

- чутливими мікрофонами (4, с. 18).

Відеоапаратура, як правило, викликає зацікавлення дітей, які заходять до кімнати для опитування. Тому вона не повинна бути надто помітною, хоча приховувати її за будь-яку ціну теж не варто. Дитині можна сказати, що розмова з нею буде записуватись, і пояснити причини цієї ситуації, повідомити, хто матиме доступ до відеозапису, і відповісти на всі можливі питання.

Доречним у кімнаті для опитування встановлювати декілька відеокамер: одну широкоформатну, яка охоплює всю кімнату, і другу, націлену на дитину – середнього плану. Якщо використовується одна відеокамера, необхідно, щоб вона охоплювала широкий план, що має особливе значення при проведенні допиту малолітніх, дуже рухливих дітей та у випадках, коли дитина часто змінює своє місце сидіння.

Мікрофони мають бути достатньо чутливими, щоб вони могли вловлювати шепіт дитини. Найкраще рішення – мікрофони, які монтують на стіну чи стелю,

вони особливо ефективні у звукоізованих кімнатах. Також рекомендується закріпити на/під одягом особи, яка проводить допит дитини, мікрофон, який підключений до радіопередавального пристрою (радіомікрофон), що передає звук на прийомний блок, який знаходиться у приміщенні для спостереження для одночасного його запису на відеореєстратор.

Також ефективним буде використання системи передачі повідомлень (наприклад, запитань від слідчого або інших учасників допиту) з кімнати для спостереження особи, яка безпосередньо проводить допит дитини у кімнати для опитування. Наприклад, для цього можна використовувати дві цифрові радіостанції з кодуванням радіосигналу: одна радіостанція знаходиться в приміщенні для спостереження; інша у особи, яка проводить допит – вона повинна бути розміщена під одягом та бути оснащена гарнітурою, що вставлена до вуха цієї особи та не повинна привертати уваги дитини.

Правильно проведений допит, що був записаний на цифровий носій інформації, – це важливий доказ, який є ефективнішим, ніж зачитаний протокол запису свідчень дитини. Невербальні сигнали та емоційні реакції в більшості випадків не ослаблюють, а посилюють правдивість свідчень. Запис розвіює сумніви, які могли б з'явитися при інтерпретації заданих питань – бо є можливість точно почути, як були сформульовані питання під час допиту. Це дозволяє, наприклад, відкинути звинувачення захисників звинуваченого в тому, що дитині ставилися питання, які передбачали певну відповідь (6, с. 26).

Одним з елементів допиту дітей за методикою «Зелена кімната» є також використання комплекту анатомічно деталізованих ляльок. Цей комплект являє собою спеціально виготовлені з м'яких матеріалів ляльки, що мають відповідні зовнішні ознаки належності до чоловічої або жіночої статі та відображають вікові особливості дітей, дорослих і осіб похилого віку (мають вигляд дівчинки, хлопчика, жінки, чоловіка, бабусі, дідуся) (7, с. 192).

Висновки: Використання сучасних технічних засобів аудіо- та відеофіксації під час проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» дозволяє отримати достовірні відомості, які можуть бути використані як докази під час проведення подальшого досудового розслідування кримінального правопорушення та судового розгляду справи – щоб не виникала потреба у проведенні повторних допитів малолітніх або неповнолітніх осіб, які стали жертвами чи свідками насильства, недопущення повторного психологічного травмування таких осіб.

Список бібліографічних посилань:

1. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочеміровська; Т. Цюман; за ред. Т. Цюман. Київ: ФОП Клименко, 2015. 114 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI// БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.05.2021).

3. Мальована Т.І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства* : електрон. версія вісника. 2015. № 3. С. 178–184. URL: <https://vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannia/37-trybuna-molodoho->

vchenoho/126-mistse-provedennia-dopytu-dytyny-iaka-poterpila-vid-zlochynu-u-kryminalnomu-provadzhenni (дата звернення: 05.05.2021).

4. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання/ Н. П. Бочкор, О. В. Даценко, К. Б. Левченко [та ін.]. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 28 с.

5. Зеркало Гезелла // Википедия: свободная энциклопедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE_%D0%93%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D0%B0 (дата звернення: 05.05.2021).

6. Кравченко І. С., Кононець В. П. Застосування методики «Зелена кімната» в діяльності Національної поліції: Методичні рекомендації для проведення занять зі слухачами на базі тренінгового центру «Зелена кімната» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2018. 48 с.

7. Матюшкова Т. П. Особливості тактики допиту неповнолітніх у надзвичайно-вразливому стані. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Луцьк, 13 груд. 2019 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 192–194.

Секція 8
ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

UDC 351:343.3/.7

Olga Serhiivna BONDARENKO,

Senior Lecturer of Department of Criminal Law and Judiciary, Educational-Scientific Institute of Law of Sumy State University, Ph.D. in Law

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2288-1393>

THE ESSENCE OF INTERNATIONAL COOPERATION
IN THE FIELD OF ANTI-CORRUPTION

The premise of anti-corruption cooperation is that corruption is so widespread around the world that states lack the internal resources to ensure an adequate level of countermeasures against this destructive phenomenon. Such accumulation of efforts primarily occurs within the framework of international organizations, which define the sphere of combating corruption as one of the priorities of their activity.

Zhiganova A. reveals the concept of international cooperation in the field of anti-corruption, highlighting both broad and narrow meanings. In a broad sense, international cooperation covers the entire range of areas and forms of interaction between states. They include the development and adoption of international legal acts of universal, regional and sub-regional nature, the conclusion of bilateral treaties, unification of national laws in the field of anti-corruption, creation of mechanisms to control corruption prevention and compliance with international anti-corruption acts, asset recovery, creation of an international information exchange system, cooperation and assistance in civil and administrative investigations and proceedings issues. In a narrow sense, international cooperation on combating corruption is directly linked to the interaction of states in criminal and procedural matters. In this case, the author considers the forms of international cooperation directly regulated in the conventions, namely extradition, transfer of sentenced persons, mutual legal assistance, transfer of criminal proceedings, cooperation between law enforcement agencies, joint investigations, application of special investigative methods, provision of information and other forms (1, p. 13).

Stessens G. believes that international cooperation in the area of combating corruption is an important tool for ensuring democracy and good governance. This is a dichotomy between the political rhetoric of international anti-corruption instruments and the actual impact of these instruments. At the same time, the author notes that international anti-corruption documents seem to be primarily solemn declarations of politicians' readiness to fight a phenomenon that threatens democracy, rather than actual determination to fight the phenomenon at all levels (2, p. 895).

Ortynskyi V., Chornous Y., Pavliuk N. note that international cooperation consists of agreements concluded, including interagency agreements; harmonization

of national legislation with the provisions of international legislation, harmonization of the legislation of Ukraine and European states (3, p. 257).

The opinion of Kwok Man-wai T. regarding the re-evaluation of the importance of international cooperation is quite interesting. Thus, the scientist notes that there is no single solution in the fight against corruption. Each country must examine its unique circumstances and develop a comprehensive strategy, but any strategy must encompass a three-level approach – deterrence, prevention, and education. Ideally, a system of targeted and independent fight against corruption should be developed. This system should include international best practices against corruption (4, p. 117).

We believe that international cooperation in the field of anti-corruption is implemented through the conclusion of conventions and agreements, as well as the implementation of provisions that contain recommendations for effective anti-corruption. According to Art. 9 of the Constitution of Ukraine, current international treaties, the binding nature of which has been approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, are part of the national legislation of Ukraine.

Бондаренко О. С. Сутність міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції.

Тези присвячені важливій та актуальній темі – сутності міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції. Автор наголошує, що задля ефективної, комплексної та всеохоплюючої протидії цьому деструктивному явищу, заходів, які вживаються виключно на внутрішньодержавному рівні – недостатньо. Саме тому, такого важливого значення набуває міжнародні співпраця у сфері протидії корупції.

Автор аналізує позицію наукової доктрини щодо сутності та значення міжнародного співробітництва. З'ясовано, що єдиного уніфікованого підходу стосовно визначення, місця та значення міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції серед вчених – немає.

List of bibliographic references:

1. Жиганова А. А. Международно-правовое сотрудничество государств по борьбе с коррупцией: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. юрид. наук :12.00.10.Санкт-Петербург, 2013. 300 с.
2. Stessens G. The international fight against corruption. *Revue internationale de droit pénal*. 2001. Vol. 72. P. 891–937.
3. Ortynskiy V., Chornous Y., Pavliuk N. International cooperation in financial fraud investigation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 4. P. 257–267.
4. Kwok Man-wai T. Successful Anti-corruption Strategy & International Good Practices. In T. Sakuma, 149 International training course “Securing protection and cooperation on witnesses and whistle-blowers”. United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Tokyo, Japan. March, 2012). P. 113–122.

УДК 351.86:304

Андрій Леонардович БЕЙКУН,

доцент кафедри з забезпечення державної безпеки Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України, кандидат юридичних
наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2016-2077>

ПРОБЛЕМАТИКА «АБСТРАКЦІОНІЗМУ» ЗМІСТОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ «БЕЗПЕКОВИХ» НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Програмним документом державної політики, що визначає актуальні виклики і загрози національній безпеці України та спрямовує діяльність органів державної влади на забезпечення національних інтересів та захист особи, держави і суспільства від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх деструктивних факторів, є Стратегія національної безпеки України, розробка, впровадження і оновлення якої передбачено основним галузевим Законом України «Про національну безпеку України» (1; 2; 3).

Згаданий Закон відносить державний суверенітет і територіальну цілісність України до фундаментальних національних інтересів. Затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 287/2015 чинна редакція «Стратегії національної безпеки України» визначає однією з першочергових загроз національній безпеці, – агресивні дії Російської Федерації, що спрямовані, зокрема, на захоплення українських територій. Йдеться про тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, розпалювання сепаратизму і тероризму на території України, створення і всебічна підтримка підконтрольних квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей (1).

Відповідно, мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України визначається як одна з основних цілей політики національної безпеки на сучасному етапі.

Вивченню проблемних аспектів чинного національного «безпекового» законодавства та подальших ймовірних шляхів його розвитку, нормативному окресленню передумов, рушійних сил та факторів агресії Російської Федерації проти України, що призвели як до тимчасової втрати контролю держави над частиною суверенної території, так і висвітлили проблеми дієздатності суб'єктів забезпечення національної безпеки, присвячені публікації вітчизняних правників-дослідників та дослідників інших наукових галузей, зокрема: Л. М. Артюшина, А. О. Амвросова, Я. О. Берназюка, В. О. Глушкова, В. Г. Гончаренка, О. П. Дзьобаня, А. М. Колодія, М. І. Карпенка, Г. Ф. Костенка, М. Б. Левицької, В. А. Ліпкана, М. І. Панова, М. М. Прохоренка, В. Ф. Сіренка, Г. П. Ситника, О. В. Скрипнюка, О. В. Соскіна, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика та ін.

Латентна, на даний час, агресія Російської Федерації підриває політичну, економічну і соціальну стабільність у країні, призводить до численних людських жертв, масштабних порушень прав і свобод людини, завдає величезних матеріальних збитків громадянам України, суб'єктам

господарювання, суспільству в цілому посилює інші загрози її суверенітету і створює перешкоди для повноцінного функціонування Української держави в міжнародно визнаних кордонах (4, с. 346).

Таким чином, загроза територіальній цілісності України, що реалізована у формі збройної агресії Російської Федерації відкритих та латентних форм, втручанні у внутрішні справи нашої держави, встановленні контролю над окупованими територіями та спробами легалізувати анексію Кримського півострова у внутрішньому російському законодавстві та в міжнародному праві, тісно пов'язана з іншими видами загроз національній безпеці. Серед них – розпалювання внутрішніх конфліктів на політичному, етнокультурному, конфесійному ґрунті, підтримка сепаратизму, екстремізму та тероризму, дестабілізація політичної ситуації, інформаційно-пропагандистська війна, провокації в прикордонних зонах, силові захоплення українського майна, арешти і судові розправи над цивільними особами та військовослужбовцями Збройних Сил України тощо (4, с. 348).

«Національнобезпекове законодавство» характеризується тим, що велика питома вага нормативного масиву, яким регулюється відповідне коло суспільних відносин, належить до т.з. програмних документів, які концептуально визначають напрямки державної політики, і, відповідно, перспективи розвитку нормативно-правового забезпечення щодо регулювання тих чи інших безпекових галузей. До таких, у першу чергу, відносяться стратегії розвитку та доктринальні положення, що затверджуються вищими посадовими особами держави або дорадчими колегіальними органами з питань забезпечення державної безпеки.

Певну зміну акцентів у наукових дослідженнях, і, відповідно, перспектив правового регулювання, за майже сім років гібридної війни Російської Федерації проти України, можна прослідкувати на прикладі аналітичних доповідей Національного інституту стратегічних досліджень до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». І якщо аналітична доповідь 2014 року чітко констатує факт агресії Російської Федерації, що «...супроводжується застосуванням комплексу політичних, економічних, енергетичних, інформаційних, воєнних та розвідувально-підривних заходів», які чинять комплексний тиск на Україну. Основними цілями такого тиску у стратегічному вимірі є блокування європейської інтеграції України, виснаження її військових та економічних ресурсів, дестабілізація соціально-політичної ситуації та намагання на цій основі повністю підпорядкувати політику Української держави інтересам керівництва Російської Федерації і, навіть, стимулювати розпад України» (5). То аналітична доповідь-2020 аналогічні факти і обставини трактує багатовекторно: «Ситуація довкола України визначається конкуренцією та суперечливою взаємодією США, Європейського Союзу та Росії. Попри величезний економічний потенціал (другий у світі після США), Європейський Союз наразі неспроможний сформувати ефективні механізми єдиної зовнішньої і безпекової політики. ЄС наразі не сформулював адекватну відповідь на новітні виклики, насамперед, щодо подолання внутрішніх суперечностей та позиціонування у світі... » (6).

Анексія Криму супроводжується посиленням підривної діяльності проти України у формі інспірування сепаратизму, підготовки бойовиків та направлення їх у східний регіон, тотального порушення прав людини, привласнення «самопроголошеною кримською владою» підприємств стратегічного значення. Російська Федерація, позбавляючи Україну виходу до моря та завдаючи удару її експортно-транзитному потенціалу, посилює її економічну залежність, реалізуючи свою головну мету – перетворення України та континентальну державу.

Значну загрозу становить також мілітаризація Кримського півострова, адже «наміри Росії сформувати в АР Крим ударне військове угруповання створюють реальну загрозу продовження збройної агресії РФ проти України, метою якої може бути прокладання сухопутного коридору з Криму через материкову Україну до Росії, а потім з Росії до Придністров'я ... подальша мілітаризація АР Крим передбачає також наміри керівництва РФ розмістити на півострові носії ядерної зброї» (5).

Наявність маріонеткових режимів на окупованій території загрожує поширенням терористичних угруповань та сепаратистських дій не лише в Донецькій та Луганській областях, а й на всю територію України, що становить загрозу для її територіальної цілісності. Тероризм на сході України перетворився в стратегічну загрозу національній безпеці, терористичні угруповання безперервно змінюють методи, засоби та тактику реалізації своїх дій, що приводить до соціально-економічної й політичної дестабілізації в державі, формуючи тим самим новий пояс нестабільності в регіоні (7).

О. Ю. Дахно виділяє аспекти, що сприяли порушенню територіальної цілісності України з боку Російської Федерації, дозволили дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію в країні, спровокувати соціальні конфлікти на ґрунті відмінностей культурних ідентичностей, зовнішньополітичних орієнтацій, зниження довіри до органів державної влади, а саме:

- низька якість державно-управлінських інституцій, політизація системи кадрових призначень та непрофесійність державної служби ослаблюють модернізаційний потенціал держави, блокуючи можливість для ефективної реалізації системних реформ; у результаті цього формуються умови для адміністративної безвідповідальності та поширення корупції;

- руйнівні процеси пронизують собою всі сфери суспільного життя, набуваючи загрозливих масштабів для життєдіяльності держави та її територіальної цілісності;

- кризовий стан системи державної влади створює сприятливі умови для втручання у справи України зовнішніх гравців, інтереси яких часто суперечать національним інтересам та формують прямі загрози національній безпеці;

- радикалізація політичних сил, яка вивела процес зміни влади та політичного курсу держави за межі чинних процедур та правового поля; це свідчить про те, що політичний радикалізм, який є стримуючим фактором для політичної модернізації, за певних умов становить виклик для збереження територіальної цілісності держави;

- вразливість держави щодо викликів у сфері етнополітичних відносин; проблемність міжетнічних та міжкультурних відносин в Україні прямо пов'язана з суперечливими процесами самовизначення українського народу та

формування відповідних форм громадянської та національної ідентифікації (8, с. 263-264).

Соціально-політичні аспекти, окреслені О.Ю. Дахно, корелюють певній проблематиці, що міститься у чинному Законі України «Про національну безпеку України»:

1. Натомість використання загальноприйнятої класифікації збройних конфліктів (міжнародний збройний конфлікт та збройний конфлікт неміжнародного характеру), у Законі відображено інший підхід. Так, видами воєнного конфлікту виступають війна та збройний конфлікт. Натомість збройний конфлікт розглядається як міжнародний збройний конфлікт, або ж внутрішній збройний конфлікт. З огляду на це, в подальшому можуть виникнути проблеми в частині ефективної імплементації положень згаданого Закону, оскільки зазначені терміни відіграють в цьому ключову роль.

2. Відсутнє чітке розмежування між термінами «національні інтереси України» та «національні цінності України», включаючи «фундаментальні національні інтереси», що, відповідно, можуть мати різне тлумачення, а відтак, – здійснювати негативний вплив на реалізацію інших положень Закону.

3. В той час, як вирішено питання про повноваження органів державної влади АР Крим у сфері демократичного цивільного контролю за сектором безпеки та оборони, в Законі не згадано про окупацію Кримського півострову та не визначено таке явище, як окупація. Також було б доречним врахувати у Законі процес деокупації.

4. Положення закону проводять розмежування між силами безпеки і силами оборони України лише формально, оскільки правоохоронні та розвідувальні органи, згідно пп. 17-18 ч.1 ст. 1 одночасно включені в обидві категорії.

5. Дефініція Національної гвардії України як військового формування з правоохоронними функціями, наділеного з-поміж іншого, функцією щодо охорони громадського порядку (в тому числі під час мирних зібрань), не деталізована з огляду виключних прав і повноважень військовослужбовців НГУ щодо виконання окресленої функції.

6. Громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України, розглядаються як невід'ємна складова сектору безпеки і оборони. Водночас, положення Закону не регламентують низку релевантних аспектів: правовий статус, повноваження, відповідальність.

7. Наведені у Законі визначення «воєнна безпека», «державна безпека», «національна безпека» не відповідають ані ст. 3 Конституції України, в якій найвищою соціальною цінністю виступають людина, її життя і здоров'я, недоторканість і безпека, ані ч.1 ст. 3 зазначеного Закону.

8. Серед принципів демократичного цивільного контролю, закріплених ч. 2 ст. 4 Закону, не передбачені принципи деполітизації та деідеологізації контролю, відкритості для суспільства інформації про діяльність сектору, відповідальності посадових осіб за своєчасність, повноту і достовірність інформації, що надається, та за реагування на звернення.

9. В структурі уповноважених органів пропонується створити спеціальний Комітет Верховної Ради України для нагляду за діяльністю правоохоронних та

розвідувальних органів, проте необхідність його створення наразі необґрунтована і не зрозуміло, чому неможливо розглядати дані питання в межах діючого Комітету ВРУ з питань національної безпеки та оборони.

10. Громадський контроль, згідно ст. 10 Закону, не передбачає можливості для громадських об'єднань знайомитись з умовами служби, життя і побуту військовослужбовців у військових частинах.

11. Необґрунтована вибірковість у встановленні вимоги щодо оприлюднення стратегічних документів довгострокового планування у сферах національної безпеки і оборони, під яку підпадають лише Стратегія національної безпеки України (ч. 4 ст. 26) та Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України (ч. 4 ст. 29) (9).

Враховуючи необхідність важливих змін у базовий безпековий Закон, слід пам'ятати, що юридична складова відображає найбільш суттєві риси політичної та економічної складових системи національної безпеки. У ній відбивається принцип інституційної побудови влади, де вирішальна роль належить політичній системі, зокрема політичній організації суспільства. А центральним інститутом політичної складової системи національної безпеки виступає, безперечно, держава, яка являє собою опору існуючої політичної складової та концентрує у собі максимум влади, санкціонує існування інших недержавних інститутів (10).

Отже, доцільно зазначити, що завдяки своїй як структурній побудові, так і змістового навантаження, чинний Закон України «Про національну безпеку» потенційно здатний забезпечити виконання відповідних функцій політичною системою держави; разом з тим, окрім дискусійних положень згаданого Закону об'єктивно не в змозі врегулювати відносини щодо прогнозування, своєчасного виявлення, попередження і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

Список бібліографічних посилань:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>. – Заголовок з екрану.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. Втратила чинність. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n6>. – Заголовок з екрану.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. – Заголовок з екрану.

4. Дахно О.Ю. Державна територія та територіальна цілісність: структурно-функціональний аналіз морфології понять. Грані. 2018. Том 21 (№ 4). С. 345-357.

5. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». Київ: НІСД, 2014. - 148 с. – URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya->

prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-do-schorichnogo-poslannya-prezidenta-4. – Заголовок з екрану.

6. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». Київ: НІСД, 2020. 58 с. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-do-schorichnogo-poslannya-prezidenta-0>. Заголовок з екрану.

7. Збройний конфлікт в Україні у термінах геополітики / В.П. Горбулін, О.С. Власюк, Е.М. Лібанова, О.М. Ляшенко. Суспільно-політичні процеси. 2016. Вип. 3. С. 61-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubpolpr_2016_3_4. Заголовок з екрану.

8. Дахно О. Ю. Державна територія та її цілісність як ціннісний орієнтир інтеграційних процесів. Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.): у 5 ч. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П. Савкова, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2017. Ч. 5: Геополітичні та гео економічні трансформації: оцінка структурних зрушень. С. 260-268.

9. Аналіз Закону України «Про національну безпеку України» / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Аналітика. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/analiz-zakonu-ukrajiny-pro-natsionalnu-bezpeku-ukrajiny/>. Заголовок з екрану.

10. Донбас і Крим: ціна повернення: Монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf. Заголовок з екрану.

УДК 351.86:304

Олександр Федорович КОБЗАР,

начальник кафедри з забезпечення державної безпеки Київського факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор юридичних наук, професор

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5422-235X>

Андрій Леонардович БЕЙКУН,

доцент кафедри з забезпечення державної безпеки Київського факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2016-2077>

АКТУАЛЬНИЙ КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ОСНОВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Система національної безпеки являє собою реальне існуюче матеріальне утворення, що складається із окремих відносно самостійних і певним чином взаємопов'язаних між собою підсистем. Слід також зазначити, що такими

підсистемами можуть бути лише такі реальності, які, маючи певну самостійність, беруть участь у взаємодії, утворюють ту чи іншу цілісну систему і виконують у ній чітко визначені функції. Сприймаючи ієрархічність побудови та функціонування соціальних систем, зауважимо, що система національної безпеки Української держави є доволі складною, цілісною, багаторівневою, соціально відкритою системою, яка формується та функціонує під впливом багатьох чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Система національної безпеки України діалектично поєднує певну кількість підсистем та елементів, що зумовлена об'єктивними законами розвитку людини, суспільства та держави і розглядається як відкрита динамічна система у сукупності її найважливіших внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків (1, с. 107).

Закони у сфері національної безпеки і оборони за своїм політико-правовим змістом, предметом правового регулювання та юридичною силою займають після Конституції особливе місце, органічно розвивають, продовжують її. Цим законам відводиться надзвичайно важлива роль у забезпеченні конституційного регулювання суспільних відносин, що складаються у процесі захисту національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Такі закони входять безпосередньо в систему конституційного законодавства України. Їх політико-правовий зміст визначений, насамперед, найважливішим політико-правовим документом України – Конституцією України. Саме Конституцією визначається, який закон слід ухвалити у сфері національної безпеки і оборони, відповідно з яким має бути розвинута та чи інша її стаття. Проте, слід зазначити, що конституційні закони, на відміну від Основного Закону, своїм регламентуючим впливом охоплюють не всю конституційну матерію, а лише окремі, до того ж, найважливіші її сфери, де їх важливість, зокрема, суспільні відносини, що складаються у сфері національної безпеки і оборони, необхідність їх юридичної фіксації саме у формі конституційних законів прямо визначається Конституцією України (1, с. 480).

Як зазначає А. В. Янчук, цілями формування сучасних основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки мають бути:

- юридичне визначення та закріплення наявних у галузі національної безпеки відносин;
- визначення основ правового регулювання цих відносин;
- формування нових відносин, які не врегульовані чинним законодавством, але є українськими потрібними в умовах сьогодення;
- ліквідацію відносин та ситуацій, віджилих, що гальмують розвиток системи національної безпеки (2).

Характеризуючи найбільш вагомі риси юридичної природи законів у сфері національної безпеки і оборони як джерел конституційного права, слід зазначити таке:

- ці закони, з огляду на їх соціально-політичну значущість, після Конституції посідають особливе місце й утворюють відносно самостійний нормативно-правовий масив взаємопов'язаних актів, якими регулюються суспільні відносини у сфері національної безпеки і оборони;
- закони у сфері національної безпеки і оборони мають пріоритет перед звичайними законами;

- закони у сфері національної безпеки і оборони мають чітко окреслену сферу регулювання;

- за своїм змістом і функціональним призначенням закони у галузі національної безпеки і оборони мають комплексний характер з доволі широкою сферою застосування;

- для них характерна підвищена стабільність і відповідні строки дії;

- їм притаманна конкретно регулятивна дія, тобто реалізація норм у правовідносинах у сфері національної безпеки і оборони (3, с. 72-73).

Доречно зазначити, що задеклароване у Конституції України положення, згідно з яким вона є правовою, соціальною та демократичною державою, засвідчує необхідність розбудови та подальшого вдосконалення законодавства у галузі національної безпеки. У зв'язку з цим, безумовною аксіомою вбачається ствердження Рубана А.В. відносно того, що необхідність нормативно-правового регулювання захисту національних інтересів значною мірою залежатиме від вибору інструментарію розуміння самих національних інтересів та механізму їх втілення (4, с. 16).

Здійснюючи аналіз законодавчого забезпечення системи національної безпеки, необхідно зазначити про відсутність у більшості цих законів механізму їх реалізації та контролю за їх виконанням, а також і передбаченої законодавством відповідальності за порушення вимог чинного законодавства щодо забезпечення національної безпеки. Зазначене дає підстави виокремити основні прогалини законотворчої діяльності у сфері забезпечення національної безпеки, до яких слід віднести такі:

- певний абстракціонізм змістового навантаження «безпекових» нормативно-правових актів, насамперед, актів законодавства, які, як правило є суто декларативними та такими, у яких певна теоретико-системна побудова хоча і є логічно обгрунтованою, проте відірваною від практичних реалій суспільно-політичного життя, і, навіть, державного будівництва;

- при розробленні, прийнятті, внесенні змін у чинні «безпекові» закони, як правило, не враховується динаміка суспільних відносин; означені акти, що об'єднані змістовими та родовими ознаками часто закріплюють певний статус де-факто, і, відповідно, не є такими, що регулюють відповідні відносини у зв'язку з чітко визначеними стратегічними пріоритетами та орієнтирами розбудови держави;

- швидкоплинні зміни політичної кон'юнктури фактично не залишають місця для можливості спрогнозованого розвитку законодавства з питань національної безпеки та оборони у напрямку реалізації найважливіших пріоритетів державного будівництва, розвитку та реформування сектору безпеки і оборони, спрямування зусиль у зовнішній політиці, економіки, екологічної, інформаційної безпеки тощо;

- численні стратегії, концепції, програми розвитку галузей та сфер сектору безпеки і оборони є суто декларативними, не прив'язаними змістовно до чинного галузевого законодавства (хоча останнім, як правило, і передбачені), констатують загальновідомі факти без пропозицій алгоритмів нейтралізації кризових явищ, загроз, небезпек або навпаки;

- покрокових заходів щодо розвитку певних забезпечуючих механізмів чи організаційних структур;

- відсутність чітких нормативно-визначених алгоритмів взаємодії вищих владних структур з «силовим сегментом» сектору безпеки і оборони при виникненні та розвитку тих чи інших кризових явищ, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру;

- відсутність професійно-виваженого підходу при створенні робочих груп по розробці проектів нормативно-правових актів «безпекової» сфери та відсутність інформативного забезпечення законотворців.

Разом з тим, ще аналітичною доповіддю Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» у 2014 р. були передбачені дієві кроки як по реформуванню законодавства у сфері сектору безпеки і оборони, так і реформування системи національної безпеки держави взагалі (5). Зокрема, передбачалось нормативно-правове забезпечення наступних кроків:

- розбудова оновлених органів сектору безпеки і оборони відповідно до загальноєвропейських норм, із запровадженням принципів державності, патріотизму, компетентності, демілітаризації, координування, ефективної взаємодії, чіткого розподілу завдань і усунення дублювання функцій;

- індивідуальний підхід до кадрів та збереження високопрофесійного потенціалу, без втрати боєздатності правоохоронних, розвідувальних, судових органів, спецслужб;

- запровадження нових цивільно-військових відносин;

- врахування соціальних змін, особливо динамічних і таких, що «бурхливо» розвиваються при оновленні «національно-безпекового» законодавства;

- уточнення компетенції, правових, організаційних та інших засад функціонування державних і недержавних суб'єктів сектору безпеки, способів удосконалення кадрового забезпечення;

- дієвий соціальний і правовий захист особового складу силових структур сектору безпеки і оборони;

- виважена бюджетна політика у сфері національної безпеки;

- відповідність процесу інтеграції держави в європейський та євроатлантичний політичний, економічний і безпековий простори, врахування досвіду провідних країн;

- більш широке залучення інститутів громадянського суспільства до розгляду проблем національної безпеки і оборони України;

- надійна система протидії корупції у секторі безпеки і оборони.

Зважаючи на викладене, і враховуючи існуючі теоретичні надбання у цій сфері, доцільно констатувати, що «...проблема належного нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки взагалі і сектору безпеки і оборони зокрема, постає як надзвичайно актуальне, першочергове завдання, що потребує її суспільного і державного вирішення» (6). Це зумовлює: «...нагальну потребу напрацювання єдиної системи знань про національну безпеку на основі наукової методологічної бази, в тому числі, визначення ефективних правових засобів забезпечення національної безпеки» (7, с. 214).

Насамперед, це стосується «прив'язки» конституційно-правових засад національної безпеки України до всієї системи галузевого «безпекового» законодавства.

У сучасній конституційній теорії і практиці, попри певні напрацювання з даної проблематики, бракує фундаментальних монографічних досліджень, а методологічні питання конституційно-правових засад національної безпеки ще не є предметом спеціального фундаментального дослідження.

При опрацюванні проблематики дослідження, окрім зазначених за текстом, були додатково використані джерела, зазначені у бібліографічному переліку за №№ 8-15.

Список бібліографічних посилань:

1. Антонов В.О. Конституційно-правові засади забезпечення національної безпеки України: монографія / наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/antonov-v.o.-konstitutsiyno-pravovi-zasadi-natsionalnoyi-bezpeki-ukrayini_d_.pdf. – Заголовок з екрану.

2. Янчук А.В., Пригунов П.Я., Колесник В.Т. Формування основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки України / Інвестиції: практика та досвід. № 20/2016. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2016/20.pdf. Заголовок з екрану.

3. Антонов В.О. Проблема формування ново нормативно-правової бази національної безпеки України на тлі нових викликів і загроз // Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 71-77.

4. Рубан А.В. Державне управління у сфері національної безпеки України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління; 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Харків, 2019. 23 с.

5. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». К.: НІСД, 2014. 148 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Dopovid_Prezidentps-0ab72.pdf. Заголовок з екрану.

6. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>. Заголовок з екрану.

7. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. К.: НІСД, 2011. 288 с.

8. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник К.: НАДУ, 2012. 544 с.

9. Янчук А. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки / А. Янчук, Т. Блистів, В. Колесник, П. Пригунов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 5–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2016_1_3. – Заголовок з екрану.

10. Денисов А.І. Правові засоби забезпечення національної міграційної безпеки України / Інформація і право. № 2(25). 2018. С. 110-116. URL: <http://ippi.org.ua/denisov-ai-pravovi-zasobi-zabezpechennya-natsionalnoi-migratsiinoi-bezpeki-ukraini-st-110-116>. – Заголовок з екрану.

11. Ліпкан В.А. Основи права національної безпеки / Право України. 2009. № 1. С. 108–116.

12. Колесник В.Т. Концептуальна модель національної безпеки України. Імперативи розвитку цивілізації / Інформаційна безпека у війсьній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м.Київ, 31 березня 2015 р. / Нац. ун-т оборони ім. Івана Черняхівського. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2015. С.167-170.

13. Крутов В.В. Від патріотичного виховання, боротьби з тероризмом... до недержавної системи національної безпеки: монографія. К.: Преса України, 2009. - 592 с.

14. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України / Т.І. Блистів, В.Т. Колесник, П.Я. Пригунов, К.В. Карпова // Зовн. торг.: екон., фін., право. 2015. Вип. № 4 (81). С. 13-26.

15. Абрамов В.И. Безопасность. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / Сост.: Г.П. Сытник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянук и др.; под общ. ред. Г.П.Сытника. К.: НАДУ, 2012. 349 с.

УДК 331.45

Михайло Васильович ПЕТРОВСЬКИЙ,

доцент кафедри електроенергетики Сумського державного університету,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0387-3136>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

На сьогоднішній день питання охорони праці є надзвичайно актуальними. Оскільки від них залежить життя та здоров'я працівників, які в результаті своєї діяльності виробляють для країни певні матеріальні блага. Покращення умов праці на робочих місцях повинно відповідати як інтересам безпосередньо працівників, так і роботодавців та всього суспільства в цілому. Досвід міжнародних компаній вказує, що охорону праці вищі керівники вважають одним з головних пріоритетів, а безпека праці – є запорукою ефективності та стабільності роботи будь-якого підприємства.

В сучасному світі уряди, політики, вчені, роботодавці та страхові компанії більшості розвинених країн приділяють все більше уваги пошукам шляхів, що ведуть до поліпшенню виробничого середовища і трудового процесу. На міжнародному рівні питаннями, пов'язаними із регулюванням трудових відносин, поліпшенням умов праці, розробленням міжнародних стандартів у сфері праці займається та здійснює нагляд за їх дотриманням Міжнародна організація праці.

Розглянемо коротко світовий досвід у сфері стимулювання охорони праці. Зокрема, в Швеції діє закон про умови праці. Відповідно до нього на всіх підприємствах створені відділи або призначені особи, які відповідають за безпеку праці.

Заслуговує також на увагу ірландська модель, яка за основу використовує винагороду за вже досягнуті результати у сфері покращення умов праці та заохочення для подальшого вдосконалення.

У сфері стимулювання охорони праці у Франції фінансовим важелем для зниження професійних ризиків є страховий тариф, який встановлюється в залежності від кількості нещасних випадків на підприємстві.

Країни ЄС великого значення приділяють питанню стимулювання охорони праці (1).

В Україні ж, на жаль, дане питання не є першочерговим, залишаючись невирішеним протягом довгого часу. Існуюча українська система стимулювання охорони праці на підприємствах, в першу чергу, базується на даних про нещасні випадки та інформації стосовно виплати компенсацій. Це означає, що увага приділяється лише аналізу величини та динаміки витрат, які пов'язані з порушенням вимог охорони праці, виробничим травматизмом і професійними захворюваннями, та майже не приділяється уваги аналізу економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов праці та економічному стимулюванню працівників і роботодавців за роботу без травм та дотримання безпеки праці. Все це свідчить про недостатній рівень економічного стимулювання охорони праці на українських підприємствах.

Зважаючи на це, доцільно було б звернути увагу на сферу стимулювання охорони праці на українських підприємствах, зокрема, розробити порядок мотивації працівників щодо дотримання правил безпеки на підприємствах. Також система стимулювання охорони праці повинна включати зацікавленість роботодавців у створенні безпечних умов на робочому місці та збільшувати їх економічну відповідальність за шкоду, яка заподіяна шкідливими та небезпечними умовами праці.

Проаналізувавши міжнародний досвід у галузі охорони праці, необхідно відмітити, що до покращення умов праці приводять такі заходи: надання податкових пільг на засоби, спрямовані на оздоровлення умов праці; різні страхові внески залежно від частоти й тяжкості травматизму та професійних захворювань; застосування санкцій до роботодавців за бездіяльність щодо поліпшення умов охорони праці. Україні ж, на нашу думку, варто використовувати міжнародний досвід та враховувати помилки і позитивні аспекти у сфері охорони праці. Покращення системи охорони праці можливо досягти лише при повній взаємодії на державному рівні та на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Список бібліографічних посилань:

1. Ізуїта П. О. Досвід європейських країн у сфері охорони праці. *Інформація і право*. 2014. № 2(11). С. 38–43. URL: <http://www.ippi.org.ua/izuita-po-dosvid-%D1%94vropeiskikh-kraïn-u-sferi-okhoroni-pratsi>. (Дата звернення 23.04.2021 р.).

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЄС ЗА НАДАННЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

Державна підтримка суб'єктів господарювання є наразі одним з основних механізмів стимулювання таких суб'єктів, що широко використовується в Україні та багатьох країнах світу. Водночас у Європейському Союзі створено фінансово-правовий механізм обмеження даного стимулюючого заходу, оскільки він може надавати значні конкурентні переваги національним товаровиробникам та загрожувати вільній конкуренції в межах ЄС. Враховуючи проголошений нашою державою курс на євроінтеграцію вкрай актуальним є дослідження законодавства ЄС щодо конкурентної політики в цілому та обмежень у сфері державної підтримки суб'єктів господарювання, а також внесення відповідних змін до вітчизняного законодавства з метою гармонізації законодавств України та ЄС.

Слід зазначити, що у ЄС конкурентне законодавство є дворівневим – існує державний та наддержавний рівень регулювання. Для успішної інтеграції України в ЄС необхідним є гармонізація вітчизняного законодавства саме з другим – наддержавним рівнем. В цілому дослідники прийшли висновку, що ЄС взяло курс на мінімізацію державної допомоги суб'єктам господарювання та, можливо у перспективі, навіть повну її заборону. Так, Т. І. Швидка зазначає, що Державна допомога та політика здорової конкуренції є несумісними явищами (1, с. 82). З цією думкою потрібно погодитись, оскільки пряма державна допомога значно покращує становище суб'єкта господарювання порівняно з його конкурентами.

В цілому ж питанням правового регулювання контролю за наданням державної допомоги суб'єктам господарювання присвячено ст.-ст. 107-108 Лісабонського договору. Зокрема, забороненою є допомога у Формі залучення ресурсів державою-членом ЄС у будь-якій формі, що підриває або може підірвати конкуренцію шляхом сприяння певним підприємствам чи виробництву певних товарів (2). Як видно ця норма є оціночною та не встановлює певних меж чи рамок здійснення державної допомоги – забороненою є будь-яка допомога, що підриває або може підірвати конкуренцію.

Слід зазначити, що у Договорі про функціонування Європейського Союзу прямо зазначено певні види державної допомоги суб'єктам господарювання сумісні з внутрішнім ринком, а отже дозволені. Так, у ст. 107 (2) Договору про функціонування Європейського Союзу зазначені види державної допомоги, які є сумісними з внутрішнім ринком: соціальна допомога будь-яким випадково обраним споживачам, які цього потребують; допомога, спрямована на подолання наслідків природних катастроф і надзвичайних ситуацій; допомога визначеним німецьким територіям, які зазнали реальних збитків через поділ Німеччини. У ст. 107 (3) визначені види державної допомоги, які можуть бути

проголошені сумісними з внутрішнім ринком: допомога регіонам, рівень добробуту населення яких є низьким; допомога, спрямована на сприяння реалізації важливих проєктів загальноєвропейського значення або на запобігання завданню шкоди економіці держави; допомога для певних секторів економіки (мова йде про такі спеціальні норми для секторів сільського господарства, рибної і вугільної промисловостей, виробництва сталі, текстильної промисловості і виробництва синтетичних волокон, громадського радіо – й телемовлення і суднобудівної промисловості); допомога, спрямована на розвиток культури та охорону культурної спадщини. Інші ж категорії державної допомоги, можуть бути проголошені сумісними з внутрішнім ринком на підставі спеціальної процедури (2).

В цілому, досліджуючи механізм надання державної допомоги суб'єктам господарювання, Т. І. Швидка зазначає, що така допомога може здійснена за двох таких підстав: держава-донор зобов'язана інформувати Комісію ЄС про свої плани з надання фінансової допомоги; держава може надавати фінансову допомогу підприємству тільки за умови й після отримання на це згоди Комісії ЄС. Також встановлено певні обмеження щодо надання максимальної державної допомоги певним типам суб'єктів господарювання (наприклад, для суб'єктів «сфери автомобільного транспорту максимальний розмір допомоги зменшено до 100 тис. євро для одного бенефіціара» (1, с. 84-85).

Виходячи з вищезазначеного слід констатувати, що наразі у ЄС здійснюється процес мінімізації державної допомоги суб'єктам господарювання та створення складного фінансово-правового механізму контролю та обмеження здійснення державної підтримки суб'єктам господарювання. Тому для більш легкої подальшої інтеграції до простору ЄС Україна має поступово відходити від використання моделі прямої державної підтримки суб'єктів господарювання та переходити до інших моделей їх стимулювання. Зокрема, доцільною вбачається модель надання певних податкових та інших преференцій суб'єктам, що здійснюють діяльність у певних сферах у певних обсягах. При цьому така допомога має бути не цільовою для окремих суб'єктів, а загальною для всіх суб'єктів, що підпадають під критерії, щоб не можна було визначити таке стимулювання як державну допомогу.

Список бібліографічних посилань:

1. Швидка Т. І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – 376 с.
2. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal*. 2012. С 326/47 (26.10.2012). Р. 1–390. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.

ЗМІСТ

Секція 1. Теоретико - історичні шляхи розвитку держави та права. Становлення конституціоналізму в Україні та зарубіжних країнах	5
Древаль В. Ю. Історичні аспекти формування взаємозв'язків громадянського суспільства та держави	5
Іванов С. Ю. Особливості державного устрою Англії за доби Середньовіччя	7
Кузнецова М. Ю. Розмежування понять «правовідношення» та «правовий зв'язок»	9
Майсун І. В. «Порядок денний для миру»: інструменти сучасної демократії	10
Осадчий Ю. Г. Деякі обставини ліквідації Запорозької Січі	12
Секція 2. Сучасні питання цивільного права і процесу в руслі розвитку правової системи	15
Вайда Т. С., Круглик М. І. Стан та деякі пріоритетні напрями державної політики щодо захисту прав людини в Україні	15
Гончаренко Л. Л. Сучасний стан забезпечення прав та свобод людини та громадянина в Україні	18
Логвиненко Є. С. Роль Ліги Націй у формуванні системи міжнародного захисту прав людини	20
Мальцев В. В. Нормативно-правова регламентація права на достатній життєвий рівень у законодавстві України	22
Філіпська Н. О., Орлов В. С. «Amicus curiae» у судовій практиці	25

Секція 3. Шляхи розвитку трудового, земельного, екологічного, адміністративного, фінансового, господарського, цивільного права і процесу у демократичному суспільстві	28
Бахаєва А. С. Актуальні питання правового регулювання проєктної діяльності Національної поліції України	28
Бортник С. М. Підготовка поліцейського у Великій Британії	29
Василенко М. Є., Вільк М. Міжнародні стандарти поліції – реалізація деонтологічного підходу	33
Дуравкіна Н. І., Отенко Д. А. Моніторинг дотримання екологічного законодавства ЄС	36
Кирєєва І. В., Коробцова Д. В. Розвиток медичного страхування як складової медичної реформи	37
Клочко А. М. Аспекти імплементації гендерної політики в кадровому забезпеченні національної поліції України	39
Лукаш С. С. Правове регулювання гнучкого режиму робочого часу у Канаді	41
Маркова О. О. Історичний огляд типів адміністративної системи в рамках адміністративної процедури	45
Могілевський Л. В. Колективні переговори: правове врегулювання в США	47
Музичук О. М. Особливості державного контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні	50
Науменко К. С., Божко Г. С. Академічна доброчесність: міжнародний досвід	52
Панасюк О. В. Джерела адміністративно-делікатного права України: сучасний стан	54
Пуріга І. П. Особливості дистанційної роботи	56

Садикова Я. М. Вплив глобалізації на правову охорону прав інтелектуальної власності	58
Селюков В. С. Напрямок удосконалення законодавства у сфері кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні	60
Сметанін Д. Є. Актуальні проблеми судочинства в судах загальної юрисдикції: малозначні спори	62
Сокурєнко В. В. Удосконалення поліцейської освіти: міжнародний напрям	64
Тарасенко В. С. Зміст адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України у сфері наукової і науково-технічної діяльності	66
Чумак В. В., Хань О. О. Сучасні функціональні моделі органів прокуратури	68
Шабан Т., Горобець Н. Децентралізації в Сумській області як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності	71
Швець Д. В. Деякі аспекти вдосконалення взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства	72
Шека Ю. Ю. Місце та роль поліції крізь призму основних завдань діяльності Національної поліції України	74
Секція 4. Теоретичні та практичні питання кримінального права і процесу на сучасному етапі розвитку правової системи	78
Баранова Ц. С. Правове регулювання протидії та запобігання домашньому насильству	78
Вансва Ю. А. Щодо звільнення від кримінальної відповідальності медичних працівників під час пандемії COVID-19	80
Глобенко Г. І. Щодо запровадження електронного провадження у кримінальному процесі України	82

Заєць У. О. Щодо визначення поняття «моральна шкода» у кримінальному процесуальному законодавстві України	84
Канібер Ю. М. Концепт кримінально-превентивного права	86
Колесник М. О. Домагання дитини для сексуальних цілей: новелізіція кримінального законодавства	88
Кундеус В. Г. Кримінальні правопорушення проти авіаційної безпеки	90
Лантінов Я. О. Щодо проектування статті 360-2 КК «протидія законній діяльності інститутів громадянського суспільства»: санкція	93
Луценко Б. Г. Нормативно-правове забезпечення операції об'єднаних сил: кримінологічний аспект	95
Митрофанова Ю. С. До питання визначення зґвалтування, вчиненого групою осіб	97
Нечаєва І. О., Топчій А. О. Процесуальне забезпечення нерозголошення таємниці спілкування під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій	100
Смирнов М. І. Процесуальний порядок та особливості використання відеоконференції у кримінальному провадженні	102
Терпелюк Є. В. Суб'єктивне ставлення винного до ознак, які характеризують потерпілого від кримінального правопорушення, та його значення для кримінальної відповідальності	105
Харченко В. Б. Чи можуть сто котів набути якостей тигра?	107
Цвіркун Н. Ю. Щодо наступності у кримінально-правових нормах	109
Юхно О. О. Проблемні питання запровадження дізнання у діяльність поліції України	111

Секція 5. Гуманістично-правова парадигма освітнього простору в умовах сучасних викликів глобалізації	115
Білоус Т. Л., Фісенко А. В.	
Взаємозв'язок розумової та фізичної діяльності студентів	115
Василенко В. А.	
Лінгводидактичні ресурси формування культури професійного мовлення	117
Геращенко Т. Г.	
Застосування інноваційних технологій комп'ютерного тестування здобувачів вищої освіти в умовах карантинних обмежень	119
Демиденко Н. М.	
Вирішення сімейних конфліктів у XVI ст.: ставлення церкви та громади до процесу розлучення українців	121
Kozlovska Anna	
Communication and law: intercultural aspects	123
Корнієнко Л. М.	
Етнічні стереотипи мови у полікультурній комунікації	125
Корнієнко О. М.	
Постмодернізм як прояв лібералізму	127
Lervåg Tanya, Білоус Т. Л.	
Проблема поширеності вегето-судинної дистонії серед сучасної молоді	129
Mokhoniok Zoriana	
Significance of foreign language command for law enforcers in modern Ukraine	131
Пасічник С. М., Сергієнко Р. В.	
Використання інтерактивних технологій у вивченні іноземних мов на платформах дистанційного навчання	133
Петленко О. В.	
Профілактика неналежного виховання батьками своїх дітей	136
Сергієнко Т. М., Самойлова Ю. І.	
Застосування синхронного та асинхронного форматів змішаного навчання іноземної мови у вищих військових навчальних закладах	138

Статівка О. О., Дягілева Л. Д. Навчання іноземної мови юристів в умовах інтеграції в європейський освітній простір	140
Степанюк Р. Л., Кікінчук В. В. Деякі проблемні аспекти підготовки судових експертів в Україні	142
Teslyk N. M., Honcharenko A. R. Propensity to victim behaviour as a factor of cyber-victimization of young men	144
Шевель А. О. Висхідні траєкторії інновацій неплюєвського експерименту	146
Shkurat O.V. The use of multimedia technology in English language teaching	148
Секція 6. Сучасні тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку суспільства у процесі розбудови державності України	150
Proskurnya R., Sapych N. Risks in project management	150
Завалій Т. Я., Санич Н. М. Соціальна відповідальність орендарів земель сільськогосподарського призначення	152
Лук'янихіна О. А. Професійний добір як базовий етап забезпечення особистої безпеки поліцейського	154
Лук'янихін В. О., Сагдуллаєв Хайотджон Тахир угли Удосконалення систем управління якістю: взаємодія підприємств з державними органами	157
Парфентій Л. А. Податковий контроль в Україні під час карантину	160
Петровська С. А. Боргова безпека України та проблеми її забезпечення	162
Терещенко С. І., Ломака Я. І. Визначення конкурентної позиції будівельного підприємства	164
Терещенко С. І., Соляник К. М. Кластерний підхід до аналізу і підвищення конкурентоспроможності підприємства.....	166

Терещенко С. І., Соляник К. М. Формування конкурентного статусу підприємства	168
Секція 7. Сучасні інформаційні технології в юридичній практиці	171
Виганяйло С. М., В'юнєнко О. Б. Напрямки використання інформаційних технологій в юридичній діяльності	171
Гайдук Л. П. Вільне використання комп'ютерних програм	173
Макарова О. П. Використання цифрових технологій в діяльності поліції для боротьби зі злочинністю	174
Рвачов О. М., Ковтун В. О. Проблемні аспекти використання технічних засобів відеофіксації під час проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого в «зеленій кімнаті»	177
Секція 8. Правові, економічні та соціальні аспекти європейської і світової інтеграції в умовах глобалізаційних викликів	181
Bondarenko O. The essence of international cooperation in the field of anti-corruption	181
Бейкун А. Л. Проблематика «абстракціонізму» змістового навантаження «безпекових» нормативно-правових актів	183
Бейкун А. Л., Кобзар О. Ф. Актуальний концепт формування сучасних основ нормативно-правового забезпечення національної безпеки	188
Петровський М. В. Міжнародний досвід стимулювання охорони праці	193
Романченко Д. І. Фінансово-правовий механізм контролю ЄС за наданням державної підтримки	195

Наукове видання

ПРАВОВА НАУКА І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної конференції

(21-22 травня 2021 року)

Друкується з оригінальних макетів авторів

Відповідальний за випуск **Дуравкіна Н. І.**
Комп'ютерний набір **Дуравкіна Н. І.**
Художнє оформлення обкладинки **Шутка В. П.**

Підписано до друку 14.04.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн.-друк. арк. 11,86.
Тираж 100 прим. Зам. 1404/1.

Надруковано у ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо»
40000, м. Суми, пров. Академічний, 6
(Зареєстровано виконавчим комітетом
Сумської міської ради 31.01.2011 р. № 10077357152)
Тел. /факс: (0542) 22-34-37